

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

191254 SAYI: 2009/05

25 Nisan - 25 Mayıs 2009 6 TL (KDV DAHİL)

express

94

ENTERNASYONAL ŞALALA

YEREL SEÇİMLERİN ARDINDAN

Rant haritasında son durum

MUHSİN YAZICIOĞLU KİMDİ?

Namlı faşiste ilan-ı aşk

"ÖLÜM TOHUMLARI" NIN YAZARI ENGDAHL

Jeopolitik silah olarak tohum

ENKİ BİLAL ANLATIYOR

Aydınlık nihilizm

BAŞBUĞ'UN "AÇILIMI"

Kargalar gülüyor

ULUSAL EGEMENLİK VE ÇOCUK BAYRAMI

Atmacalar parçalıyor

ISSN: 1307-461X

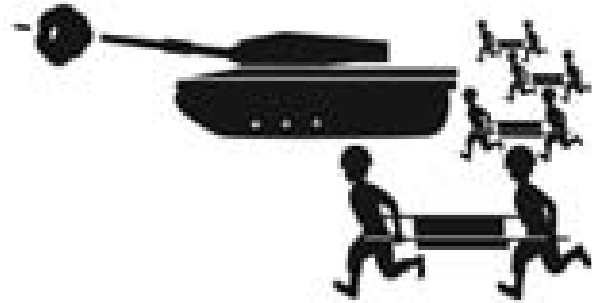
Kargınlık çıkar

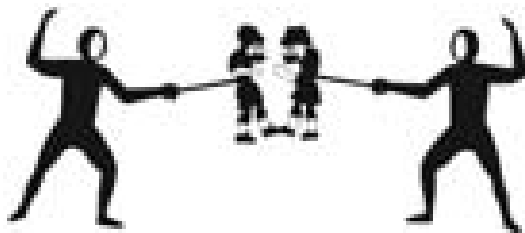
Uzayda tehlik

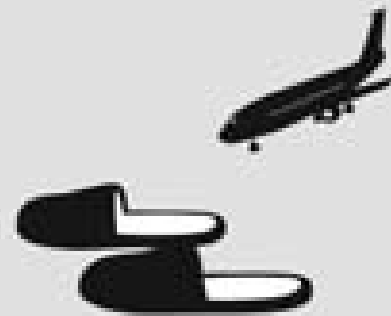
Muayene öncesi ayar

Yufka yürekli birlik

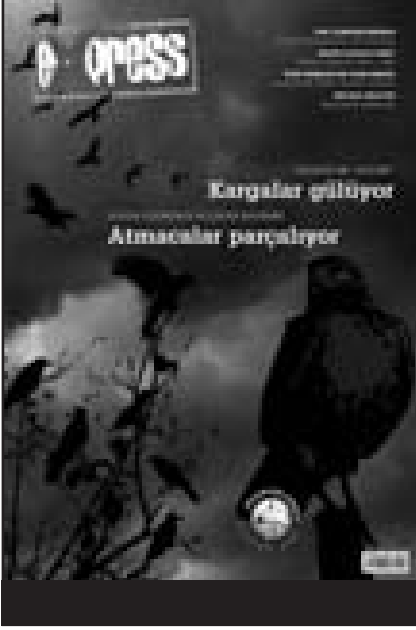

Hacıvat - Karagöz dövüşü

Turistler misafirimizdir!

Kargalar gülüyor, atmacalar parçalıyor

• Şehir Hatları	4
• Muhsin Yazıcıoğlu	6
• Devletin "özel harekâtı": Çocuk avı	9
• Mavi Daktilo	20
• Pinar Selek	22
• Rant haritasında son durum	26
• Seçimler ve kentsel dönüşüm	28
• Şehir hakkı	32
• Radyo Express	36
• Kıraat	40
• Dumani Üstünde	41
• Eşbal Ahmad	42
• "Ölüm Tohumları"	46
• Müzik Dolabı	50
• Enki Bilal	52

Ahmet Tonak, Arslan Eroğlu, Aykut Kılıç, Ayşe Çavdar, Barış Çakan, Cemil Cahit, Çiğdem Öztürk, Didem Daniş, Ender Ergün, Erdir Zat, Fırat Genç, Hakan Lokanoğlu, İrfan Aktan, Kerem Eksen, Merve Erol, Murat Meric, Müjgan Halis, Nail Satılğan, Nazlı Ökten, Özay Selmo, Pinar Uygun, Ragıp Duran, Saner Şen, Siren İdemen, Selçuk Oktay, Şahan Nuhoğlu, Ulus Atayurt, Yücel Gök-türk, **Baskı:** Ezgi Matbaacılık, Sanayi Caddesi Altay Sok. No:10 Yenibosna / İstanbul Tel: 0.212.452 23 02 **basım yeri ve tarihi** İstanbul, Nisan 2009 **dağıtım** Doğan Dağıtım A.Ş. **yönetim yeri:** Süslü Sakı Sok. no: 5/3 Be-yoğlu - İstanbul **tel-faks:** 0.212.251 87 67 **e-mail** expressroll@gmail.com **abonelik** expressroll@gmail.com **yl 6 sayı 94 Mart 2009 imtiyaz hakkı** Bilge Ceren Şekerciler **sorumlu yazışları müdürü** Merve Erol **ilan ir-tibat** Özay Selmo (0.533.514 90 49) **YEREL SÜRELİ YAYINDIR. AYDA BİR YAYINLANIR.** **ISSN 1307 - 461X**

Ayların en zalimidir nisan... T.S. Eliot'ın ünlü dizesi ve bu dizayle başlayan şiirin adı -"Wasteland, serbest çeviriyle "Zıyan Edilmiş Ülke"- 2009 Nisan'ındaki Türki-ye'nin tasviri gibi.

Nisan'ın 14'ünden 23'üne, o dokuz günde yaşananlar ne çok şey anlatıyor. Genelkurmay başkanının Harp Akademileri'nde yaptığı, 200'e yakın üst düzey medya mensubunun dinleyici olarak çağrıldığı konuşmayla başlayan, "Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı"nda ortaya çıkan görüntülerle noktalan- o dokuz gün, Türkiye'nin nasıl bir zihniyete mahkûm edildiğini, nasıl bir tarihe hapsedildiğini, nasıl bir "Wasteland"e dönüştüğünü gösteriyor.

O dokuz gün, polis gününe açılan Taksim'in işçi bayramına bir kez daha yasaklanmasıyla, İlker Başbuğ'un konuşmasının yeniden gündeme getirdiği Türklük-Türki-yelilik tartışmasıyla birlikte, orta öğretim çağındaki çocukların poli-se taş attıkları gerekçesiyle yetiş-kin cezaevlerine kapatılıp hak-larında onlarca yıl hapis cezası istenmesini, DTP yöneticilerine yapılan "operasyonu", DTP mil-letvekillerinin meclisteki eylemini de kapsıyor. Ve tabii, Obama "soykırım" diyecek mi, demeyecek mi gerilimini de.

O dokuz günü, içerdiği onlarca yıllık tarihi ve "Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı"nın her bir keli-mesinin ne anlama geldiğini, 23 Nisan akşamı ekranlara yansıyan iki fotoğraf özetliyor. Biri öldüresi-ye dipçiklenen bir oğlanın, diğeri paramparça ayakkabılı bir kızın fotoğrafi. İkisi de Türkiye'nin her-hangi bir yerinde, herhangi bir günde çekilmiş olabilir. Ama, bi-rinin Hakkârî'de, diğersinin Van'da, ikisinin de 23 Nisan'da çe-kilmiş olması tesadüf değil. "Ulu-sal"ın da, "egemenlik"in de, "ço-cuk bayramı"nın da en çıplak ha-liyle görüldüğü yerler oraları zira. O paramparça sarı botlar, egemen-lik denen şeyin ulusal olduğu ka-dar sınıfsal olduğunu gösteriyor. O küçük kız milyonlarca akrasıyla aynı kaderi paylaşıyor -yoksullu-ğu, zulmü, çaresizliği. Ama onun payına düşen daha fazla. Fazla, çünkü orası "orası".

Birkaç yıl sonra mecburen okulu bırakacak, işsiz kalacak, erkenden evlenecek, sonrası malûm. Bir ihtimal daha var: Newroz şenliklerine ya da bir mitinge, bir gösteriye katılırsa, attığı bir slogan, bir taş, taşıdığı bir pankart nedeniyle devletin gazabına uğrayacak. Çocuk oldu-ğuna bakılmayacak, önce eziyet ve belki işkence görecektir, sonra cezası kesilecek, çocukluğunu ve hatta

gençliğini cezaevinde geçirecek. Altına imza atılan BM Çocuk Hak-ları Sözleşmesi, bir dizi başka ulus-lararası anlaşma ve evrensel değer ihlâl edilmiş, devletin umurunda mı? "Ulusal Egemenlik" diye bir şey var.

O "Ulusal Egemenlik"in nasıl bir şey olduğunu öteki fotoğraf göste-riyor. Çetin Altan'ın deyişiyle, "bir içsömürge görüntüsü": Hakkârî'de, bir "Özel Harekât" polisi, bir Kürt çocuğu elindeki silahla öldü-resiye dövüyor. Ne adına? "Ulusal Egemenlik" adına.

Peki, kim bu ulus? Bu sorunun ce-vabı giderek zorlaşıyor. Eskisi gibi "Türk milleti" diye kestirmeden gi-dilemiyor, Genelkurmay başkanı Başbuğ'un, 14 Nisan'daki konuş-masında yaptığı gibi, lafı epey do-landırarak gerekiyor. Ama dönüp dolaşp aynı yere geliniyor. Ve 23 Nisan'da, örneğin Diyarbakır'da, askerler "Türk milletinin emrinde-yiz" ve "Ne mutlu Türküm diye-ne" diye slogan atarak yürüyor.

Kendimizi Kürt yurttaşların yerine koyalım: Çetin Altan'ın uzaktan ve dışarıdan bakarak "içsömürge gö-rüntüsü" dediği durum, içinde ya-şandığında nasıl görünür acaba? O dipçikli dayak, o "Ne mutlu Tür-küm diyene"li yürüyüş onların gö-zünde neyi temsil ediyor olabilir? Ya da DTP'nin 100 küsur yönetici-sinin derdest edilmesi? Ve de ufa-cık çocukların polise taş attıkları gerekçesiyle hayatlarının karartıl-ması?

Hal böyleyken "milletin ülkesi ve devletiyle bölünmez bütünlüğü" nasıl sağlanabilir? Milleti de, ülke-yi de, devleti de yeniden tanımla-maktan başka çare olmadığı orta-da. Genelkurmay başkanı onun için debeleniyor. Ama resmî ide-oloji içinde debeleniyor, o yüzden de kargaları bile güldürüyor. Ger-çi, Sezar'ın hakkı Sezar'a, selefle-rinden birkaç fersah ileride. Bu ba-kımdan, 14 Nisan konuşmasına, 2009 itibariyle "tarihi" denebilir. Atatürk'ten alıntıyla "Türkiye Cumhuriyeti'ni kuran Türkiye halkına" diye başlıyor, metnin dış-şına çıkarak bir izahat parantezi açıyor, "Türkiye lafını çekin, oraya Türk koyun, bu etnik bir tanım olur" diyor. "Tarihi" olan bu cüm-le. Bir Genelkurmay başkanının "Türkiye halkı"nın Türklerden ibaret olmadığını zımnen, "Türk halkı"nın etnik bir tanım oldu-ğuna alenen söylemesi, "Türkiye Türklerindir" zihniyeti için yenir yutulur gibi değil. Nitekim, "Tür-kiye Türklerindir" sözünü, logo-sunun yanında taşıyan Hürri-yet'in yayın yönetmeni, 16 Nisan tarihli yazısında, Türkiye'nin "sa-hipleri"ni gerçeği hazmetmeye

hazırlıyor:

"İlker Başbuğ'un konuşmasını seyrederken, kendi kendime şu tehlikeli sözleri mırıldanmaya başladım. 'Artık Türkleri, hepimi-zi, bazı senaryolara hazırlamaya başlamanın zamanı geldi.' Hangi senaryolara? Şimdi çoğunuza çok tehlikeli gelebilecek bazı şeyler söyleyeceğim. Başbuğ, Atatürk'ün 'Türkiye halkı' tarifine yeni bir açıl-ım getirdi. Önümüzdeki soru şu-dur: Bu gelişme perspektifi içinde üniter yapıyı nasıl koruyacağız? Daha da katı bir soru. Üniter yapı-yı korumak mümkün müdür? Bi-liyorum, çok provokatif ve çok tehlikeli bir soru. Ama unutmaya-lım. Her soru bir ihtimaldir ve üzerinde düşünülmesi gerekir. Dünyanın ve Avrupa Birliği'nin istikameti belli. Elbette 'üniter devlet' tezimizi desteklemeye de-vam edeceğiz. Ama bilelim ki, bu yürüyüşte, her şey devletlerin, milletlerin istediği doğrultuda ol-muyor. O nedenle, hayal bile olsa, ütopya bile olsa, alternatif senar-yoları konuşmak ve milletlerin psikolojisini buna hazırlamak ge-rekir, diyorum. Senaryosuz top-lumlar, gerçeğin kitlesel ağırlığı altında ezilip giderler."

Başbuğ, Özkök'ün sözünü ettiği "tehlike"nin farkında olduğu için, açtığı parantezi kaparken "açıl-ım"ı da kapıyor. "Türkiye Cum-huriyeti'ni kuran Türkiye halkına (Türkiye lafını çekin, oraya Türk koyun, bu etnik bir tanım olur) Türk milleti denir." Kargaları gül-düren bu: Türkiye halkı eşittir Türk milleti.

Milliyet'te, Başbuğ'un konuşması-nı Fikret Bila'ya değerlendiren Cem-il Çiçek, şu vezir tespiti yapıyor: "Türk kimliğini Atatürk bir üst kimlik olarak ortaya koyuyor. Bir etnik tarif yapmıyor." Yani, Türk, alt kimlik olunca etnik, üst kimlik olunca değil. Dolayısıyla, da bir Kürt, üst kimlik olarak Türk, alt kimlik olarak Kürt. Bu tarifi en iyi örneği de Ahmet Türk herhalde. Kargalar nasıl gülsün?

Millet, Türk milleti; devlet de ha-liyle "Türk devleti". Dolayısıyla, "milletin ülkesi ve devletiyle böl-lünmez bütünlüğü"nden anlama-mız gereken, "Türk milletinin Türk devletiyle bölünmez bütünlüğü". Bir de ülke var tabii, Türkiye, ki o da Türklerindir. Şimdi Kürtler ne yapsın? Karga değil ki gülüp geçsinler. Onlar karga değil ama, onları düşman belleyenler atmaca-dan farksız. Hak, hukuk tanı-mıyorlar, kadın, çocuk de-miyorlar, parçalıyorlar. Zalim olan nisan değil, atmacalar. "Wasteland" onların eseri.

Bobby, Sakine, Salih...

DIYARBAKIR– Diyarbakır için önemli iki tarih öncesi –21 Mart Newroz ve 29 Mart seçimleri– İngiliz yönetmen Steve McQueen’in IRA liderlerinden Bobby Sands’ın mücadelesini ve 66 gün sürdürdüğü açlık grevi sonucunda hayatını kaybetmesini anlatan “Açlık” filminin ilk gösterimi için Diyarbakır’dayız. Filmi Türkiye’ye getiren isimlerden Serkan Acar ve Diyarbakır Sanat Merkezi’nin (DSM) katkılarıyla gösterime giren “Açlık”ın duyuruları kentin her yerinde asılı.

DSM’nin DiyarGaleria’da bulunan Avrupa Sineması salonunun önü filminden önce heyecanlı izleyici kalabalığının kıpırtısıyla her zamankinden farklı bir gün yaşıyor. Belki de Belfast’ın neredede olduğunu bile bilmeyen genç, kadın-erkek izleyiciler “kader arkadaşı” gibi hissettikleri Belfastlıların, kendileriyle aynı dönemde yaşadıkları acının yıllar sonra da olsa ortağı olmak için oradalar. Sands ve arkadaşlarının Maze Cezaevi’nde yaşadıkları zulmün benzerinin, hatta kimilerine göre daha korkuncunun yaşandığı Diyarbakır 5 No’lu Cezaevi’nin “konukları”, tanıkları, dinleyicileri onlar.

‘81 Belfast, ‘83 Diyarbakır

Filmin Diyarbakır’a özel galasında davetlilerin yanı sıra, kapının önünde bekleyenler kimliklerini “tutuklu yakını” diye açıklıyor ve onlara göre bu kimlik filmi öncelikli olarak izlemeleri için yeter sebep. “Başka hiçbir kentte bu filmi böyle bir yakınlık duygusuyla izlemek isteyen bir insan topluluğu var mıdır” diye düşünüyorum onlarla konuşurken. Kimler yok ki aralarında? Otuz yıllık dönemde beş çocuğunu yitiren anneler mi, 17’sinde girdiği 5 No’ludan 40’ünde çıkanlar mı, annesiy-

le gittiği görüş günlerinde cezaevi kapılarında büyüyüp avukat, doktor olanlar mı? Hepsi orada...

Filmin başlama saatini büyük bir heyecanla, ama aynı zamanda inanılmaz bir disiplinle ve sükunetle bekliyorlar. Sanki beyazperdede, adını belki de daha önce duymamış oldukları İrlandalı “kader arkadaşlarında”, kaybettikleri oğullarını, ağabeylerini, kocalarını görecekler. Sanki senelerden 1981, kentlerden Belfast değil de, 1983’ün eylülü ve Diyarbakır’ın gri, puslu, kuşkuya ve korkuya kesmiş o günleri çıkacak karışlarına. Yıllarca yaşadıkları kayıplarla acıdan taş kesilen, ölüm orucundaki oğluna “bir daha hiç ağlamayacağım” sözünü verdikten sonra gözünden tek damla yaş akıtmamış olan Sakine Arat cezaevi kapısında geçirdiği günleri anımsıyor Sands’ın anne-babası oğullarını cezaevinde ziyaret ederken. Onların oğullarının elini tutan elini gördüğünde, kendisinin hazirola oğluyla konuşabildiği iki kelimelik görüş anlarını.

Ya cezaevinde, ranza altlarında dayak zoruyla, sırf marşları söylemek için öğrendiği okuma-yazmasıyla sonradan üç kitaba imza atan Salih Sezgin? “Zindandaki arkadaşları”nu her anlattığında gözyaşına boğulan, ölmediği için

utanç duyan Salih Sezgin de oradaydı ve artık İrlandalı bir zindandan arkadaşı daha vardı. Filmi izlerken Diyarbakır’ı bilen, yaşayan herkes gibi o da karşılaştırdı kendi yaşadıklarıyla IRA militanlarının yaşadıklarını ve ağzından şu kelimeler döküldü: “Bizim arkadaşlarımız açlık grevinde ağır ağır ölürken bile zulme maruz kaldılar. Böyle özel bakımlar görmek, çarşaf vücudunu acıtmasın diye özel aletler üretmek rüyaydı. Su verilmedi benim arkadaşlarıma, bilerek cezaevinin en sıcak katı olan üst katında tutuldular aylarca.” Ama ona göre faşizmin yöntemleri her yerde benziyordu: “Orada papaz eyleme girilmemesini söylemiş, bize de imam getirirlerdi, bazen de din adamlarının sesini dinletirlerdi hoparlörlerden. Açlık grevi yaparak günaha giriyorduk güya. Halbuki bize yapılanları anlatmaya günah kelimesi yetmezdi.”

“Her Kürt burayı tadacaktır”

Çocukluğu annesiyle birlikte cezaevindeki ağabeyini görme yollarında geçen ve yıllar sonra Diyarbakır Baro Başkanlığı da yapan avukat Sezgin Tanrıkulu’nun anımsadıkları ise çocuk belleğinden bugüne hiç unutmamacasına kazanlar: “Askerler düdük çaldı ve annem beni sürükleyerek koşturmaya başladı. O düdük sesiyle görüş kabinlerine kadar koşardık. Hazirola, elimiz arkamızda bağlı ne kadar konuşabilirsek konuşurduk. İkinci bir düdük sesiyle yine koşarak kabinlerden çıkardık.”

Cezaevinin, neredeyse bütün Diyarbakırlılar tarafından adı hiç unutulmayan ve “Açlık”taki gibi bir suikastle öldürülen komutanının “Her Kürt burayı tadacaktır” sözü ise salondaki bütün izleyicilerin hatıralarındaydı.

Diyarbakır’ın MetroCity’si diye bilinen şık binanın üst katlarındaki yüz kişilik sinema salonunda ülkeler ayrı, koşullar ayrı, talepler ayrı olsa da, yönetenleri baskıcı, cezaevleri işkencehane olanların ortak dramıydı izlenen.

Acıdır ki, Diyarbakırlılar IRA militanlarının yaşadığı işkenceyi izlerken “bizim yaşadığımızın yanında bu ne ki” demekten kendilerini alamadılar. Onlardan biri olan Haluk Yıldızhan şunları söylüyordu: “Maze’deki IRA’lı tutuklular politik hükümlü statüsü kazanmak için direnirken, 5 No’ludaki ölüm orucunun tek bir talebi vardı: İnsanca muamele.”

Güneydoğu’da taziye her ritüeldir, bilinir. Taziye çadırları kurulur ve günlerce kalkmaz, gelenler gidenler yakınına kaybedenle acıda ortaklaşır. Ama oralarda çok söylenen o sözde olduğu gibi, “aslında herkes kendi ölüsüne ağlar”. Tekmil Diyarbakır “Açlık”ı izlerken kendi ölüsüne ağladı, kendi acısına baktı. Sakine Ana, bir kez daha, yitirdiği oğulları Tacettin’i, Cemal’i, Murat’ı andı. Salih Sezgin her birine “arkadaş” diye seslendiği Hayri’yi, Kemal’i, Akif’i, Ali’yi ve Mazlum’u...

Biz dışarıdan gelenlere ise Diyarbakırlı Kemal Yıldızhan’ın George Santayana’dan aktardığı şu sözler kaldı: “Geçmiş hatırlamayanlar, onu tekrar etmeye mahkumdur.”

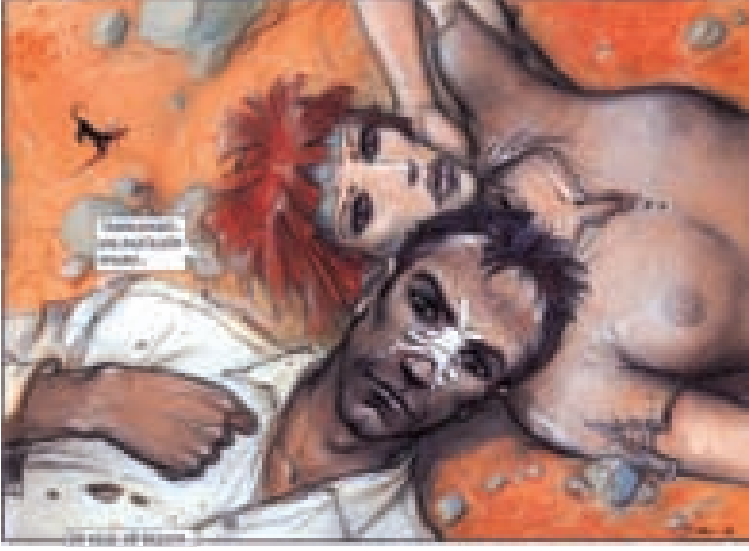
– Müjgan Halis

Harabiyetin zarafeti

İSTANBUL– 1994 yılında Paris. Öğrenci kahvelerinde sürekli Bosna’dan söz edildiğini duyuyorum ve kendi kendime şaşıyorum kendi şehrimin kayıtsız uzaklığına. Burada herkes bunu tartışır gibi. Bir akşam aynı sofraya düştüğüm Fransız bir emlakçı, “Osmanlılar buralara kadar gelmeselerdi bu sorunlar da olmazdı” diyor. Evet diye mırıldanıyorum, Normandlar da kuzeyden inmeseydi, Gotlar gelmeseydi, İspanyollar Amerika’ya gitmeseydi, Araplar Kuzey Afrika’ya yayılmasaydı, Fransızlar Cezayir’e bulaşmasaydı, İngilizler Hindistan’ı rahat bıraksalardı, tüm dünya oturup kalsaydı yerimizde. Aynı yıl bir kitapçada Enki Bilal’in dünyasıyla tanışıyorum.

1951 yılında Belgrad. Enes, Çek ve Katolik bir anneyle Boşnak ve Müslüman bir babanın oğlu olarak dünyaya geliyor. Mareşal Tito’nun altı cumhuriyet ve iki özerk bölgeyi bir arada tutan ülkesi Yugoslavya henüz bir bütün. Enes’in babası Nazilere karşı Tito’nun yanında savaşmış. Enki, Belgrad’ı harap ama canlı bir şekilde hatırlıyor. Hatırlamayı seviyor. Dokuz yaşında bir filmde rol alıyor. Adı “Asfalt Üzerinde Renk”. Belgrad sokaklarına tebeşirle resimler çizen bir çocuğu oynuyor. Gri daha sonra en çok sevdiği, en çok kullandığı renk olacak, “sözde dökülemeyecek rengi

arıyorum” derken bile. Bir kovboy ve bir kuş çizdiği söylenir.

Paris’e büyük modacıların yanında eğitim almaya giden terzi babası, siyasi nedenlerle dönmek istemeyecektir. 10 yaşındaki Bilal ve annesi 42 saat süren bir tren yolculuğu sonunda Paris’e varır. Bu küçük göçmen, çok değil yirmi yıl kadar sonra, hayalini kurduğu dünyalara milyonlarca okuyucuyu, izleyiciyi sürükleyecek. Çizgi romanlarla yetinmeyecek, çocukluğundan beri onu büyüleyen sinemaya da bulaşacak. Önce Alain Resnais’in “Amerikalı Amcam”ı için bir afiş tasarlayacak, sonra yine aynı yönetmenin “Hayat Bir Roman” filminin dekorlarının bir kısmını tasarlayacak. Werner Herzog için “Yeşil Karıncaların Düş Gördüğü Yer” filminin afişi, Jean Jacques Annaud’ya “Gülün Adı”nın hazırlıkları için desenler derken, 1989’da ilk uzun metrajını çekecek: “Bunker Palace Hotel”. Hayal ettiği hava araçlarının geçişi için engel oluşturduğunu düşündüğü ikiz kuleleri Manhattan görüntülerinden silecek. 1998 yılında yayınladığı “Canavarın Uykusu”nda bilime, sanata, kültüre düşman, Eyfel kulesi gibi Batının simgelerine saldırıp yok ederek bir tür tabula rasa oluşturmaya çalışan bir tarikat hayal edecek: “OO, Obscurantis Order”. 2001 yılındaki 11 Eylül saldırısı, bazılarının onu bir tür kâhin gibi görmelerine neden olacak. Geçmişe sonuna dek açtığı gözlerle bakan bu adam, tıbbi/bilimsel bir diktatörlük hayal ederken de, hafızasını bebekliğinin ilk günlerini hatırlayacak kadar genişletmeye uğraşan canlı bir bilgi taşıyıcısı yaratırken de, bizi elimizden tutup hayal gücünün bahçelerinde gezdirirken bugünden hiçbir zaman kopmuyor. O nedenle kimileri onun yaptığının bilimkurgudan ziyade siyasalkurgu olduğunu söylüyorlar. Yann Moulier Boutang, bir iktisatçı, Bilal’i şöyle

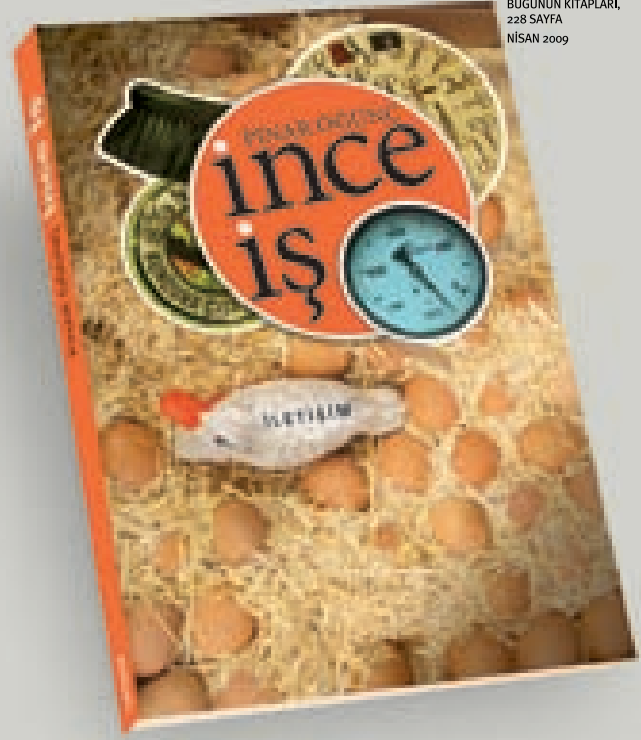
tanımlıyor: “Racine kraliyet iktidarının tarihçisiydi, Bilal de komünizm sonrası tarihin yazıcısı.”

Özgürlük vaatlerinin çalışma kamplarında bittiği bir blokla zenginlik vaatlerinin yoksulluk gettolarında sonlandığı bir blok arasında bir rüya bölgesinden çiyordu, şimdiyse görünmez tehditlerin cisimleşmiş hayallerinden. Kesin olan şu ki, Enki Bilal’in esas meselesi iktidar. Değişen ya da katlaşan, öldüren ya da yaşatan, ölümlü ya da ölümsüz, uhrevî ya da dünyevî. Ve bu ikiliklerin siyah-beyaz dünyaları arasında kalan gri bölgelerin gölgesi varlıkları. Hiçbirimize kaçacak yer bırakmayan, gözeneklerimize işlemiş bir iktidarın karanlık kulislerine sızarak olup biteni izleyebildiğimiz hissini yaratan çizgileri, inançsız ama atıl olmayan buruk kahramanlarıyla bizi dünyasına çağırıyor Enki Bilal.

2009 yılında İstanbul. Sergi salonu, açılıştan önce sadık hayranlar, söyleşiye gelmiş gazeteciler, kameramanlarla dolu. Sürekli olarak önüne getirilen afişleri imzalayan Enki, ışsız odada güneş gözlükleriyle oturacak kadar “star” olsa da, afişin arkasına bir desen çizmesini isteyen kameramanı kırmayacak kadar nazik. Saçlarının boyanmış olmasında içime dokunan bir yan var ama, hâlâ bir ergene benzeyen ince bedeni saçlarının rengine ihanet etmiyor. Sanatçının tanrısal izinin peşindeyiz imzasını isterken, eve döndükten iki saat sonra çocukların imzalı afişin üzerinde tepinip buruşturduklarını göreceğim ve kendi kendime güleceğim, Enki Bilal’e “haraplıktaki güzelliği açığa çıkarıyorsunuz” diyeşime. Kızıp bağırıyorum, ama bir yandan da “al sana harap güzellik” derken buluyorum kendimi. Kırışan kâğıtta, kadın, minare ve kuş. Enki Bilal İstanbul’da.

– Nazlı Ökten

(Enki Bilal’le söyleşi 52. sayfada)

BUGÜNÜN KİTAPLARI,
228 SAYFA
NİSAN 2009

Hayatın kıyısındaki “işlere” ince bir bakış

Çoğu kimsenin pek de umurunda olmayan, “itibarsız” kabul edilen, burun bükülen, belki de ancak “işimiz düştüğünde” farkına vardığımız irili ufaklı işler: Altın ayarcısı, bulmacacı, faytoncu, gelinlikçi, hijyen sorumlusu, egzozcu, dansöz terzi, vapur makinisti, nefesli çalgı tamircisi, müze bekçisi... ve daha neler neler. Kendine özgü üslubuyla dikkat çeken Pınar Ögünç’ten, kıyıda köşede kalmış mesleklerin/işlerin peşinde ömürlerini tüketenlere, onların işleriyle kurdukları ilişkiye insani, zarif ve “ince” bir bakış.

NİSAN KİTAPLARI...

JOSST LAGENDIJK - JAN MARINUS WIERSMA
AVRUPA’NIN MÜSLÜMAN KOMŞULARI
TÜRKİYE, BOSNA, FAS, MİSİR
Çeviren: Selim Önal
Bugünün Kitapları, 211 sayfa

NADJE SADIG AL-ALI
IRAKLI KADINLARIN ANLATILMAYAN ÖYKÜSÜ
1948’DEN BUGÜNE
Çeviren: Yasemin Tezgiden
Bugünün Kitapları, 332 sayfa

DERLEYEN: ALİ ARTUN - ESRA ALIÇAVUŞOĞLU
BAUHAUS: MODERNLEŞMENİN TASARIMI
TÜRKİYE’DE MİMARLIK, SANAT, TASARIM EĞİTİMİ VE BAUHAUS
Sanat Hayatı, 587 sayfa

EDİTÖR: ÖMER LAÇİNER
DÖNEMLER VE ZİHNİYETLER
Modern Türkiye’de Siyasî Düşünce - 9
1350 sayfa

JORGE LUIS BORGES
ŞİFRE
Çeviren: Yıldız Ersoy Canpolat
Modern Klasikler, 68 sayfa

MILENA DOYTCHIEVA
ÇOKKÜLTÜRLÜLÜK
Çeviren: Tuba Akıncılar Onmuş
Politika, 141 sayfa

LUIS SACHAR
YAMUK OKULDAN YUMUK HİKAYELER
Çeviren: Mercan Uluengin
Çocuk Kitapları, 111 sayfa

www.iletisim.com.tr

Binbirdirek Meydanı Sokak, İletişim Han No. 7 Cağaloğlu 34122 İstanbul • Tel: 212 516 22 60-61-62
Faks: 212 516 12 58 • E-posta: iletisim@iletisim.com.tr

Genel Dağıtım **PUNT** t 212 496 10 50 f 212 551 30 13 e punto@puntokitap.com • www.puntokitap.com

Düzenin namlı faşiste ilan-ı aşkı

Seçim gezisi için kiraladığı helikopteri düşüp günlerce bulunamayınca, BBP lideri Muhsin Yazıcıoğlu, hem muhafazakâr hem merkez medyada, demokrasinin ve “ilkeli” siyasetin havarisi ilan edildi. Peki 12 Eylül’den önce ve sonra “başkan” aslında neyi temsil ediyordu? Yakından bakalım...

Muhsin Yazıcıoğlu ve maiyetini taşıyan helikopterin tam da Maraş’ta, Ermeni katliamının kilit yerlerinden Zeytin’da, Kanlıçukur mevkiinde düşmesi ve enkazın günlerce bulunamaması sonucunda oluşan infialle birlikte, Yazıcıoğlu güzellemeleri kum gibi yağdı. Zaman, Yeniçağ, Yeni Şafak, Vakit gibi yayınların, Mümtazer Türköné’den Türker Alkan’a, Hüseyin Gülerce’den Yusuf Kaplan’a pek çok muhafazakâr yazarın yanında merkez medya da bu dalgaya büyük katkıda bulundu. Ama esas soruyu belki de hiç beklenmeyecek bir isim, Nur Çintay sordu: “Yazıcıoğlu neden badem gözlü oldu?” Ertesi gün ekledi: “Aynı insan Hrant Dink ve Muhsin Yazıcıoğlu’nu aynı ölçüde sevebilir mi?”

Halbuki nicelik olarak değilse de, nitelik olarak Yazıcıoğlu’na en büyük güzellemeyi hâlâ sol tandanslı bir gazete olma intibamı sürdürebilen Radikal yapmıştı. İnternet edisyonunda hava durumunun bile altında okur yorumu için link yer alırken yorum için link açılmayan iki köşe yazarının, Hasan Celal Güzel ve Namık Kemal Zeybek’in eliyle...

Nizam-i âlemciler her nedense şiire de çok düşkün. “Üşüyorum”uyla bütün ekranları kaplayan Yazıcıoğlu, Hrant Dink’in ardından yazma ihtiyacı duyduğu şiirde bir Ermeni’yi ancak oğluna Fatih adını koyduğunda benimseyebileceğini hissettiriyordu. Buna “içtimai milliyetçilik” deniyormuş. “İstanbul’da Layla, Sivas’ta ‘lâ ilâhe illallah’ var” diyerek benzersiz bir provokasyona imza atan Sivaspor teknik direktörü Bülent Uygun da hemen “Üşümeyeceksin bir daha”lı bir şiir döktürdü “başkan”ın ardından. Andığımız lafı üzerine Sivas antrenörünü topa tutan Ahmet Çakar ise, Uygun’un “oynadığını” söylediği kesimlerin ideolojisini tarifini güzel yapıyordu: “Muhafazakâr, milliyetçi, kısmen İslâmî.”

En müthiş silah: Ülkücü

Son zamanlarda MHP’yi “işgal”den kurtarmak, Bahçeli’yle birlikte gelen “yol arkadaşlığı” yerine yeniden “dava arkadaşlığı”nı getirmek üzere bir Yusufiyeliler hareketi başladı. Partide “vitrin” isimlerinin eklenmesine, partinin merkeze oynamasına, ulusalı politikalara endekslenmesine itirazları var. Medrese-i Yusufiye, milliyetçi hoca Ahmed Arvasi’ye ait bir kavram. Hapishane demek. Ülkücü hareket içinde 12 Eylül hapishaneleriyle özdeşleşmiş asıl karakterse, tam da Arvasi’nin takipçisi olduğunu söyleyen Muhsin Yazıcıoğlu’ydu. Rıza Nur tipi kafatasçılıkla arasına mesafe koyan, ama “esir Türkler” söylemiyle birlikte anti-komü-

nizme uygun bir zemin hazırlayan Turancılığı benimseyen Türkeş çizgisini ‘70’lerde zorlamaya başlayan, kaynağını taşrada bulan bir İslâmî hassasiyetle çokça bütünleşmiş ülkücü militan portresiyse 1990’ların ve 2000’lerin İslâmî dozu yüksek kültürel havzasında yetişen gençliği milliyetçi kampta pişirerek bir devamlılık sağlayan halka da o.

Muhsin Yazıcıoğlu, ‘60’ların sonlarında, Sivas’ta ülkücülüğe ilgi duymaya başlamış. 1954 doğumlu. Ankara Üniversitesi Veterinerlik Fakültesi’ni kazanıyor, ama o kadar hızlı bir aksiyoner ki, okulu bitiremiyor. Pratik olarak, Türkeş sonrasında her kongrede MHP liderliğine soyunan Ramiz Ongun ekolünden. Yazıcıoğlu başladığında o da aynı fakültede, Ülkü Ocakları genel başkanı.

12 Mart sonrasında sol örgütler kitleleşirken, onun da yıldızı parlamaya başlıyor. ‘80 öncesinin en kanlı üç yılını, 1977-80 arasında onun sorumluluğuna vurgu yapmadan düşünmek imkânsız. 1977’de Ülkü Ocakları genel başkanı. Yani, neredeyse Türkeş kadar sözünün ağırlığı var. Sözü kadar, silahının da.

Milliyetçilerin ‘70’lerde keşfetmeye başladığı Osmanlılıkla, Beşir Ayvazoglu’nun deyişiyle Osmanlı’nın kuruluş dönemine yönelik bir romantizmle kesifleşen Alperen kavramı da, “Kanımız aksa da zafer İslâm’ın” gibi sloganlarla birlikte ülkücüler arasında bu yıllarda popülerleşiyor. Osman Turan’dan Erol Güngör’e uzanan, o arada Cemil Meriç’ten ve hatta Kemal Tahir’in “Devlet Ana”sından beslenen bir düşünce çizgisinde ülkücülüğü İslâmcılığa en çok yaklaştıran isim Ahmed Arvasi. Türkeş’in de bu yönelime pek karşı çıkmadığı, Arvasi’nin uzun yıl-

Doğan Öz, Bedrettin Cömert, Kemal Türkler, Maraş, Çorum, Malatya, Sivas, 16 Mart, Bahçelievler, Balgat, Piyangotepe... Yazıcıoğlu’nun sorumluluğunda bulunan paramiliter faşist örgütün katliamları ve cinayetleri saymakla bitmez.

lar çalıştığı ülkücü yatağı Eğitim Enstitüsü’nden 1979’da ayrılarak MHP yönetimine dahil olmasından anlaşılıyor. Yazıcıoğlu, hep bir “Türk-İslâm ülkücüsü” olduğunu söylüyordu, Arvasi’nin ünlü kitabına atıfla. “Sentez” denemezmiş, çünkü Türklük ve İslâm’ın birbirinin anti-tezi değilmiş. Muhafazakâr ideologların varlık, oluş gibi felsefi meseleler üzerinde kafa yordüğünü söylediği Arvasi’den alıntılanan bir sözü anmadan geçmeye- lim: “Ve tarih bir gün, acz içinde kıvrana kıvrana şehadete susamış bir ülkücüden daha müthiş bir silahın keşfedilemediğini yazmak zorunda kalacaktır...”

Yazıcıoğlu’nun “eğitim” anlayışı

Arvasi ekolünün, kimlik tarifi içine İslâm’ı da kurucu unsur olarak yerleştiren militan ülkücülüğün önde gelen isimlerinden biri, modern bir Milliyetçi Cephe gibi kurulan ANAP’ın kültür bakanı, bugünün Radikal yazarı Namık Kemal Zeybek. ‘70’lerin ikinci yarısında kurulan Eğitimciler ekibini de toparlayan o. Ekip, ilk etapta otuz civarında isimden oluşuyordu. Aralarında Türkmen Onur, Mehmet Şandır, Rıza Müftüoğlu, Ali Batman, Yılma Durak, Ramiz Ongun, Mehmet Gül gibi ünlü ülkücülerin yanında Yazıcıoğlu’nun da bulunduğu Eğitimciler, Anadolu’ya dağılarak propaganda çalışması yapacaklardı. Önce MHP’nin yayın organı Hergün üzerinden maaş alıyorlardı. 1977’de kurulan II. Milliyetçi Cephe hükümetinde Gümrük ve Tekel Bakanlığı’na Gün Sazak dışarıdan getirilince, bakanlık kadrosundan kontrolör gösterildiler. O karaborsa ve kaçakçılık döneminde bu bakanlığın imkânlarını artık hesap ediverin.

Bütün bu isimler arasında Muhsin Yazıcıoğlu, hakikaten de ardından yazılanlarda dendiği gibi Anadolu’yu temsil ediyordu. Artık ne kadar “saf, temiz, masum” yakıştırması yapılsa bu Anadolu’ya, bilinmez, ama belki “kavga arkadaşı” Mümtazer Türköné’nin 29 Mart’ta Zaman’da yazdığı “Gardaş” başlıklı yazı bir fikir verebilir: “Cemiyet içinde konuşurken ellerini koyacak yer bulamayanların tutacakları bir şeyler lâzımdı. Sabit gözlerle ideolojilerin ütopyalarına dalmışken, güzel bir çift göze çıkartmadan bakarak bir şeyler söylemek mümkündü. Size fazla gelen, koyacak bir yer bulamadığınız ellerinize önce bir sopayı, sonra da 7.65 mm çapında bir silahı aldığınızda sosyofobinin de kayboluyordu.”

1978’deki kapatma kararının ardından bir günde tüm Türkiye’de tabelaların değişmesiyle Ülkücü Gençlik Derneği’ne dönüşen Ülkü Ocakları’nın genel başkanlığını sürdüren Muhsin Yazıcıoğlu’nun sadece Ankara’daki değil, tüm Türkiye’deki ülkücü saldırılarından habersiz olması düşünülemez. Her ne kadar Eğitimciler arasında yer alsada, asıl olarak sokağa, tedhişe, kallavi kitaplardan ziyade propaganda metinlerine, taşradan şehre okumaya gelmiş gence yakındı. Ülkücü Gençlik Derneği’nde bizzat yardımcısı olan Abdullah Çatlı’yla beraber Haluk Kırıcı, Ercüment Gedikli, Kürşat Poyraz gibi militanların yedi TİP’li öğrenciyi öldürdüğü Bahçelievler katliamı onun döneminde yapıldı. Çatlı’nın cenazesine ve sonraki anma törenlerine hep katılan Yazıcıoğlu’nun partisi BBP, hapisten çıktıktan sonra MHP’de tutunamayan Gedikli’ye –aynı Abdullah Çatlı’nın kardeşi Zeki Çatlı gibi– kapılarını sonuna kadar açtı. Maraş katliamının birinci elden sorumlusu Ökkeş Şendiller (Kenger), zaten BBP’nin genel başkan yardımcısıydı. 2007 yılında, yine dönemin ünlü ülkücülerinden Ali Kaçar’ın oğluyla Ökkeş Şendiller’in kızı Maraş’ta, Yimpaş Otel’de evlenirken şahitleri Muhsin Yazıcıoğlu’ydu. Tıpkı Maraş gibi, 1978 olaylarının

ardından Sivas da bu ekibin karargâhlarından biri haline gelmişti. Son genel seçimlerde MHP'den aday olup Muhsin Yazıcıoğlu'nun bağımsız adaylığı yüzünden milletvekilliği suya düşen Mustafa Mit'le beraber Yazıcıoğlu'nun da Alevilere ve solcu bilinenlere yönelik günler süren sistemli saldırılar sırasında şehirde olduğu biliniyor. 1993'te, Madımak'ta BBP'nin payı henüz deşifre edilmiş değil.

Doğan Öz, Bedrettin Cömert, Kemal Türkler cinayetleri, Maraş, Çorum, Malatya, Sivas, 16 Mart, Bahçelievler, Balgat, Piyangotepe katliamları... Muhsin Yazıcıoğlu'nun sorumluluğunda bulunan paramiliter faşist örgütün irili ufaklı tedhiş ve saldırı eylemleri, katliamları ve cinayetleri saymakla bitmez. Ölümünün ardından ona temiz kalmış, dirayetli, erdemli, partilerüstü bir siyaset adamı portresi yakıştırmak, kötü bir şaka gibi geliyor kulağa.

Nakşiliğin yedek gücü olarak BBP

12 Eylül'ü müteakip kayıplara karışan Yazıcıoğlu'nun, 1981 sonunda yakalandıktan sonra, ülkücülerin sorguya alındığı Mamak C-5 koğuşunda başlayan 7.5 yıllık Yusufiye serüveninde, Filistin askısından elektriğe, işkencenin en beterini yaşadığını tanıklar da anlatıyor.

Muhsin Yazıcıoğlu, hapisteki ülkücülerin de sorumlusuydu. Hapisten çıktıktan sonra başkanlığını üstlendiği Sosyal Güvenlik ve Eğitim Vakfı, hapisteki ülkücüler ve aileleri için kurulmuş bir dayanışma ağıydı. Yani Yazıcıoğlu, hakikaten de Yusufiyelilerin başkanıydı.

1987'de, o dönem MHP'nin halefi olan MÇP'nin genel başkan yardımcılığına getirildiğinde, Türkiye'nin veliahtı olduğu tesvil edilmişti. 1991'de Sivas milletvekili seçildi. 1992'de partiden ayrılıp BBP'yi kurmasının görünürdeki sebebi, Kürt milletvekillerini barındıran SHP'ye güvenoyu vermek istememesi. Özal döneminde üretilmeye başlanan Yeşil Kuşak senaryoları uyarınca, MHP'nin önünü MSP çizgisi hayrına kesmek için ayrıldığını söyleyenler de var. Ya da Türkiye'nin bir tasfiye politikası gibi de bakılabilir: Merkezinde Osmanlıcılık ve Turancılık ideallerinin yattığı bir ayrım zaten daha '70'lerde şekillenmişken, cumhuriyetçi değerlere bağlılıkla şekillenen, Kürt savaşıyla birlikte güçlenen Türkçülüğe rahatlıkla eklenen yeni MHP, tohumunu taşrada ve aksiyonda bulan bu İslâmcı eğilimle göbek bağıni artık kesmişti.

Yusufiyelerde maneviyatı güçlenen ülkücülerin pek çoğu gibi, Muhsin Yazıcıoğlu da hapisten çıkınca yörüngesini Adıyaman'a, Menzil köyüne çevirdi, Nakşibendilerin bir kolu olan, Hizbullah'a yakınlığıyla bilinen Menzillilerin lideri Raşid Erol'la çok yakın bağlar tesis etti. ANAP'la koalisyon yaptıkları dönemde, yani BBP daha taze kurulmuşken, Erbakan'dan Kutun'a Saadetlileri, Erdoğan'dan Arıncı'ya AKP'lileri rahle-i tedrisatından geçiren Nakşibendilerin İskenderpaşa kolu tarafından da desteklendi, Yazıcıoğlu'nun tarikat lideri Esad Coşan'la dostluğa yakın bir ilişkisi vardı.

Son genel seçimlerdeyse, helikopter kazasından sonra suikast iddiasını ortaya atan Fethullah Gülen'in cemaati, Sivas'ta Yazıcıoğlu'nun şahsında BBP'ye destek verdi. Yani, milliyetçi tabanda örgütlenme yapan BBP, Refah Partisi'nden uzak durup ANAP'tan AKP'ye, merkezi kaplayan büyük partilerin alacağı oyları neredeyse belirleyen geniş Nakşibendi ağının da her zaman yedeğinde durdu.

Emperyal hülyanın taşeronu

Yazıcıoğlu, bir söyleşisinde, 12 Eylül işkencelerinden geçtikten sonra bir Şili filmi izlediğini, işkence yöntemlerinin tüm dünyada aynı olduğunu anladığını söylüyor. Biraz daha Şili filmi izlese, Soğuk Savaş döneminde her ülkede bir milliyetçi paramiliter yapının beslenip büyütüldüğünü de görecekti. Yazıcıoğlu, kendi ülkesinde, bu hareketin liderliğini başarıyla yürüttü. 12 Eylül öncesinin hâkim burjuvazisi, ona çok şeyler borçlu. Bu

2000'lere doğru Yazıcıoğlu artık "üşümüyordu", onun fikirleri, onun ruh iklimi iktidardaydı. Artık sokağın nabzını kendi yakın çevresinin, tarikat ilişkilerinin de dahil olduğu bir yeni burjuvazi namına tutuyordu.

borcun karşılığını da, 12 Eylül sonrasında fazlasıyla aldı. 28 Şubat'ın ardından, sırtını yasladığı toplumsal katmanlar bir hegemonya tesis ederken demokrat kesilişi, MHP'den koparken DEP'li milletvekillerini kabullenememesini gerekçe göstermesine rağmen sonradan TRT Şeş'i savunur hale gelmesi, son aylarında Kezban Hatemi'den Baskın Oran'a bir dizi "liberal demokrat"la bir toplantı hamlesine girişmesi belki böyle açıklanabilir. Deyim yerindeyse, artık "üşümüyordu", onun fikirleri, onun ruh iklimi iktidardaydı. Bir anlamda, yine hâkim düzenin yanında konuşlanıyordu, ama artık sokağın nabzını kendi yakın çevresinin, tarikat ilişkilerinin de dahil olduğu bir başka burjuvazi namına tutuyordu.

O nabzın bazen tutulmadığını "duyarlı vatandaşlar"ın celâllenişleriyle, linç girişimleriyle, suikastlerle gördük. Nizam-ı Alem Ocaklarıken de, Alperen Ocaklarıken de, BBP'nin "eğitim" yapı-

lanmasının sessiz bir bomba gibi dururken nasıl tehditkâr olduğunu, bir Alperen Ocağı şubesinin yanından geçmenin Ülkü Ocağı'na nazaran daha fazla tedirginlik, bir belirsizlik, bir tanımsızlık kaygısı yarattığını yıllardır gayet iyi biliyoruz. Nizam-ı Alem Ocakları, adını '90'lar boyunca Çeçenistan desteğiyle duyurmuş, Çeçenistan'a, hatta Bosna'ya, Kosova'ya giden binlerce militanın TSK eliyle eğitildiği yazılıp çizilmişti. Uğur Mumcu cinayeti davası hükümlüsü Mehmet Ali Tekin'in eski bir Nizam-ı Alemlisi olduğu, Menzil'in periyodik yayınlarında çalıştığı, Danıştay saldırısını gerçekleştiren Alparslan Aslan'ın da bu ocaktan geçtiği biliniyor. Hrant Dink cinayetinin azmettiricisi, vaktiyle Çeçenistan'da savaştığını söyleyen Yasin Hayal'in mahkemeye girip çıkarken Alperen Ocakları ve BBP propagandası yaparak bağırması kulağımızdan gidebilir mi? Yazıcıoğlu'yla beraber fotoğraf çektiren polis muhbiri Erhan Tuncel'in ve hapiste iyice semiren, bıyıklarını da sarkıtan tetikçi Ogün Samast'ın Alperen bağlantısı çoktan ayyuka çıkmadı mı?

'70'lerde edindiği tecrübeyi '90'lara ve sonrasında çok daha büyük çapta taşıdığı anlaşılan, emperyalist bir Türkiye hülyasının taşeronluğunu yürüttüğü söylenecek Muhsin Yazıcıoğlu'nun bugün badem gözlü oluşu, milliyetçilerin de, İslâmcıların da işine yarayan bir sokak mobilizasyonu yaratabilmesinde aranabilir mi acaba? Ülkü Ocakları'nın '80 öncesindeki eylemlerini iyi kötü bilebiliyoruz, '80 sonrasında Nizam-ı Alem ve Alperen Ocaklarının işlevi ve eylemleri, devletle bağlantıları üzerine ayrıntılı bir dokümanı ve yorumu ne zaman okuyabileceğiz, kim bilir. Tansu Çiller'in vaktiyle "katil" diye ağızdan kaçırıp yine bir siyasi gafa imza attığı Muhsin Yazıcıoğlu'nun ardından "onunla ayrı bir dostluğumuz vardı" diye konuşan Tayyip Erdoğan için AKP sevdalıları "sol liberal"ler ne düşündü, o da meçhulümüz...

Muhsin Yazıcıoğlu, vasiyeti üzerine, Mehmet Akif'in Ankara'ya gittiğinde kaldığı, İstiklâl Marşı'nı da yazdığı yer olan, bugün Mehmet Akif Evi olarak müze statüsünde bulunan Taceddin Dergâhı'na gömüldü. Ertuğrul Günay'ın ayak dirmesi Bakanlar Kurulu kararının çıkmasını engelledi, ama Cemil Çiçek araya girip "siz defnedin, gerisini hallederiz" dedi. Mezarına, Türkiye'nin dört bir yanından ve Mekke, Medine, Kosova, Musul'dan topraklar serpildi. "Komando"ların lideri olarak, hep istediği ve iddia ettiği gibi, Türkçülüğün ve İslâmcılığın ve devletin kesiştiği sembol yerlerden birinde yatacak artık. Onun tarihsel işlevinin izini, aslında Kemalist elitin İslâmî dozundan pek hazzetmediği ama vazgeçemediği, muhafazakârların da Kemalist cumhuriyetle en yakın bağıni ve ortaklığını sağlayan, hilâllerle ve şehadetlerle dolup taşan, Hakka tapan bir millet tasavvuruyla yazılan Akif'in şiiri üzerinde kurulan mutabakat üzerinden kurcalamak lâzım belki de.

Merve Erol

12. UÇAN SÜPÜRGE
ULUSLARARASI
KADIN FİMLERİ FESTİVALİ
7-14 MAYIS 2009

12. FLYING BROOM
INTERNATIONAL
WOMEN'S FILM FESTIVAL
7-14 MAY 2009

DEVLETİN YENİ “ÖZEL HAREKÂTI”

Çocuk avı

Türkiye Cumhuriyeti, altına imza attığı Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi’ni açıkça ihlâl ediyor. Büyük kentlerde ve güneydoğuda “terörist örgüt lehine” propaganda yapmakla suçlanan Kürt çocukları, yetişkinlerle birlikte Terörle Mücadele Kanunu kapsamında yargılanıyor, cezalandırılıyor ve hüküm giyenler yetişkin hapisanelerine kapatılıyor. Yüzünü maskeleyen, kolluk kuvvetlerini taşıyan, “Biji Apo” sloganı atan veya sadece “terli olan” çocukları toplayıp astronomik ceza istemleriyle yargılamayı Kürtleri sindirme harekâtının “özel” bir parçası hâline getiren AKP iktidarı, insan hakları sicilinin en kirli sayfalarını yazıyor...

O bama’yla inşasına başlanan yeni ortaklığın Türkiye’ye demokrasi ve insan hakları konusunda “görece iyileşme” getireceği ve buna bağlı olarak Kürt sorununun çözümü yolunda ilerleme kaydedileceği beklentisi daha başından fos çıktı. AKP iktidarı, insan hakları siciline çekidüzen vermek şöyle dursun, çeşitli gösterilerde polise taş atan Kürt çocuklarını video kayıtlarından saptayıp gece baskınlarıyla evlerinden toplamaya devam ediyor. Gözlerimizin önünde ileri teknolojiyle donatılmış polis devletinin giriştiği bir “çocuk avı” yaşanıyor.

“PKK yanlısı eylemlere katıldığı”, dolayısıyla “terörist örgüt mensubu” olduğu iddia edilen 18 yaşından ufak çocukların, hukuksuz biçimde Terörle Mücadele Kanunu (TMK) kapsamında, üstelik 50 yıla varan ağır ceza istemleriyle yargılanmak üzere tutuklandığı veya 11 yıla varan cezalarla hüküm giyip yetişkin hapisanelerine kapatıldıkları illerin sayısı 12’yi buldu: Diyarbakır, İzmir, Adana, Mersin, Gaziantep, Van, Hakkâri, Şırnak, Siirt, Mardin, Batman ve Hatay. Anayasayı ve Türkiye’nin imza atarak anayasal güvence altına aldığı BM Çocuk Hakları Sözleşmesi’ni hiçe sayan

bu hukuksuzluğun son aylarda mağdur ettiği çocukların sayısı ise –bilindiği kadarıyla– 800’ü geçti. Adalet Bakanı Mehmet Ali Şahin’in açıklamasına göre, sadece 2006 ve 2007 yıllarında 1572 çocuk hakkında dava açıldığı ve 147 çocuğun “terörden” yargılanıp mahkûm edildiği hesaba katıldığında, uygulamadan zarar gören çocukların sayısının toplamda 3 bini bulduğuna ilişkin tahminler hiç de mesnetsiz görünmüyor.

Yerel seçimlerin sonrasında yaşanan gelişmeler, hükümetin çocukları hedef

Davos’ta Filistinlilerin avukatlığını üstlenen Erdoğan, bu gösterişli şefkati Kürtlerden esirgiyor. Oysa Ahmet Türk’ün belirttiği gibi: “Türkiye, Ortadoğu barışına öncül olmak istiyorsa, bunun yolu Diyarbakır’dan geçer.”

alan hukukdışı uygulamaları daha da derinleştirmeye, Kürtlere yönelik sindirme kampanyasının bu yeni dalgasında başvuracağı en etkili “baskı makinası” hâline getirmeye niyetli olduğunu gösteriyor. Son olarak Adana’da hukuksuzluğa yeni bir uygulama eklendi ve “gizli tanık” ifadesine dayanarak 14-15 yaşlarında üç çocuk aleyhinde 17’şer yıl hapis istemiyle dava açıldı. Böylece yüzünün

kapatan ve bunu yaptığı için “terör örgütü mensubu olduğunu açıkça beyân ettiği” varsayılan çocukları yakalayıp cezalandırmanın kolay yolunu bulmuş oldular. Ancak gözaltında veya tutuklu bulunan çocukların sayısının bile kesin olarak bilinmediği, soruşturma, yargılama, cezalandırma ve infaz süreçlerinin hukuksal kaosa dönüştüğü, çocuklara işkence yapıldığına ilişkin ihbarların bulunduğu, ailelerin “çocuğunu eyleme gönderen PKK yanlıları” kabul edilerek yoğun baskı altında tutulduğu bu puslu ortamda beliren “gizli” tanıkların güvenilirliği son derece kuşkulu. Bazı çocukların arkadaşları aleyhinde ifade vermeye zorlandığından endişe ediliyor.

28 Mart 2006’da, operasyonda öldürülen PKK militanlarının Diyarbakır’daki cenaze törenleri sırasında çıkan olaylar, medyada özellikle güvenlik güçlerine taşla karşılık veren çocukların görüntüleriyle sunulmuş, “Kürt intifadısı” olarak adlandırılmıştı. Bunun üstüne süratle tutuklu çocukların TMK kapsamında yargılanması için Türk Ceza Kanunu’nda yasal düzenleme yapan AKP hükümeti, çocukların ve ailelerin burnunu sürterek isyanların önünü kesebileceğini hesaplıyordu. Büyük medyada işlenen “PKK çocukları kullanıyor” teması, kamuoyunun dikkatini sorunun can alıcı noktasından uzak tutmaya yetti. Onların birer çocuk olduğu, suç işlemiş olsalar bile onlara çocuk hukukunun belirlediği çerçevede davranılması gerektiği elbirliğiyle gözden kaçırıldı. Hukuksuzlukla mağdur edilen her çocuk, mağdur edilen bir aile anlamına geliyor, Kürt insanının yazgısındaki acı ve öfke bu yeni zulüm alanında katlanarak büyüyordu.

20 Ekim 2008’de, Başbakan Erdoğan, yerel seçimlerde kazanmayı arzuladığı Diyarbakır’a yaptığı ziyaret sırasında “intifada”yı durdurma hesaplarının yanlış çıktığını bizzat kendi gözleriyle

tespit etti. Yerel seçimler Diyarbakır'ı alma hesabının da yanlış çıktığını gösterince, AKP iktidarı, Kürtlere karşı belki de en hırçın siyasî kıyım kampanyasını başlattı. Bu satırlar yazılırken DTP ile PKK'yı ilişkilendiren tutuklamalar furyası henüz hızını kesmemişti. Tesadüf bu ya, 17 Nisan 2009 günü, tutuklu ve tutuksuz yargılanan bir grup çocuğun duruşmasını izlemek için Çocuklar İçin Adalet girişimini temsilen Diyarbakır'a giden uzman psikolog Banu Vardar, aynı gün DTP yöneticilerinin "terör örgütü üyesi" olmak suçuyla tutuklanarak Adliye'ye getirilmesiyle başlayan olaylara en sıcak noktada tanıklık etti. Tutuklamaları duyan halkın Belediye binasının önünde toplanması, Belediye binasının yakınında bulunan Adliye'nin güvenlik gerekçesiyle giriş-çıkışa kapatılması, DTP milletvekilleri ve avukatların koşuşturmaları, duruşmayı bekleyen çocukların bütün gün aç-susuz bırakılması, bunun kaygısını yaşayan ailelerin de aç-susuz kalmayı tercih etmesi ve sabah 9'dan akşam 9'a kadar beklenen duruşmanın yapılmaması gibi tanıklıklarla geçen günün sonundaki izlenimlerini şöyle aktarıyor Vardar: "Diyarbakır'da bir gün yaşamak bile, bu çocukları anlamak için yeterince veri veriyor insana. Her şeyin ve herkesin nasıl içiçe geçtiğini, istesen de olan bitenden uzak kalamadığını görüyorsunuz. Kimlik arayışı ve haksızlıklara karşı çıkma özelliklerine sahip bir dönem olan ergenlik döneminde bu olup bitenlerden uzak kalmak neredeyse imkânsız."

Davos'ta "her şeyin ve herkesin içiçe geçtiği" bir başka diyarın halkının, Filistinlilerin avukatlığını üstlenerek yurttan ve dünyada imaj yapan Erdoğan, bu gösterişli şefkati Kürtlerden esiriyor. Oysa DTP başkanı Ahmet Türk'ün belirttiği gibi: "Türkiye, Ortadoğu'daki bölgesel barış girişimlerine öncü olmak istiyorsa, bunun yolu Gazze ve Davos'tan değil, Diyarbakır'dan geçer." İnsan hakları savunucuları, her şeyden önce, Türkiye Cumhuriyeti'nin imza koyduğu BM Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin hükümlerini uygulamasını sağlamak için seferber olmalıdır. Çocuğa çocuk gibi davranılması Türkiye'nin öncelikli sorunudur. Çocukları polis devletinin baskı ve zulmüne terketmek, sadece şiddet sarmalının büyümesine hizmet eder.

Edward Said'in Güney Lübnan'da Filistinli mülteci çocuklarla birlikte işgalci İsrail tanklarına fırlattığı taşı hatırlayalım. Statükocu akademisyenler, hayatını evrensel bir hümanizmi var etmeye adanmış Said'i "şiddet yanlısı" olmakla suçlayıp üniversiteden atılmasını istemişlerdi. Gülünç duruma düştüler. Çünkü çağın en güzel felsefi eylemlerinden birini gerçekleştiren Filistinli düşünür, "dayanışma ruhunun ve hazzın sembolik ifadesi" olarak tanımladığı o taşla korku imparatorluğu imgesini darmadağın etmişti. Şimdi Edward Said'in açtığı yoldan yürümenin zamanı. Üstelik artık bunu yapmak için taş atmamız gerekmiyor...

Erdir Zat

B.E., B.E.'NİN ANNESİ VE M.E. ANLATIYOR

Hayatımızı bitirmek istiyorlar

Geçtiğimiz ekim ayında tutuklanan, Adana-Karataş Kadın Cezaevi'nde dört ay yatan, davaları hâlâ süren B.E. (15) ve M.E. (17), yaşadıkları travmatik süreci, maruz kaldıkları eziyeti, cezaevinde edindikleri "bilinci" ve nasıl bir hayat sürdürdüklerini anlatıyor. B.E'nin annesi de arada söze girip tabloyu netleştiriyor.

B.E.: 20 Ekim 2008'de tutuklandık, 20 Şubat 2009'da tahliye olduk. Teyzem M. ile öbür teyzemin evine ziyarete gitmiştik. Eylem olduğu sırada, biz de içine girecektik ama, polis havaya ateş açtı, korktuk, kaçmaya başladık. Polisler tuttu bizi. İsmimi sordular. Dedim "ismim B."dir. "Oo, PKK'nın komutanının ismidir" dediler. Herkesi arabaya sokup götürdüler, ama benle M.'yi saçımızdan tutarak koş-turdular. İsmimi öğrenince, copla belime vurdular. Copun içinde galiba sivri şeyler

Kelimeleri, küfürleri dövmekten beterdi. Sanki yaptıkları küfürleri gerçekten yapıyorlarmış gibi hissediyordum. Ben eskiden eylemiş meylemiş pek ilgilenmezdim. Ama bana bunlar yapıldıktan sonra, aşırı derecede bağlandım.

vardı. Çünkü sanki elektrik verdiler. Ben yerdeyken bir polis elimi üstüne bastı, filmlerdeki gibi, topuğunu elimi üstünde çevirdi. Elim kan oldu. Sonra bizi karakola götürdüler. Fotoğrafımızı çektiler. Orada bayağı durduk. Sonra emniyete götürdüler.

M.E.: Biz daha girmemişiz eyleme. Kala-balık içinde B.'yi kaybettim. Sonra bizi bir köşeye sıkıştırdılar. Hem cop vuruyordular hem de ateş ediyordular. Ayağıma iki tane kurşun çarptı. Ama kurşunlar lastikmiş. Yani insanı öldüren şeyler

değilmiş. O yüzden ölmedim. Yakaladılar bizi. Beni tam arabaya bindireceklerdi, vazgeçtiler. Polis dedi ki, "bu kızdır, az koştur". Saçımdan tutup sürüklediler. Saçıma açıp dağıttılar, şalımla boğazımı sıktılar. Edilmeyecek laflar ettiler. Birisi bana tacizde bulundu. Rapor almaya giderken söyledim, ama kimse ilgilenmedi. Bir de kafamın arkasına vurmuştu. Çok şişmişti. Bir de mor olmuştu. Aynadan baktım. Ama hastanede kimse onunla ilgilenmedi. Hem başım dönüyordu, hem midem bulanıyordu. Küfürler hâlâ kafamdan çıkmıyor.

B.E.: Emniyetteyken çok dövüyordular. Sonra bizi Çocuk Şubesi'ne götürdüler.

M.E.: Adana'da toplam 19 kişi yakalanmıştı o gün. Altı-yedi kızdık. En büyükleri bendim, 17 yaşındayım. Dokuz yaşındaki kızlar da vardı. Sokaktaki bir özür-lüyü bile getirmiştiler.

B.E.: Bir kadın polis emniyete ilk gittiğimizde M.'ye bir tane vurdu. Yere düştü.

M.E.: Sonra B.'yi ve diğerlerini içeri sokup beni dövdüler. "Senin bakışlarına dayanamıyorum, bakışların çok etkileyici" diyordu. O yüzden dövüyordu.

B.E.: Çok ayıp şeyler söylüyorlardı.

M.E.: Diyordular "Sizi ormana götürüp şöyle şöyle yapmalı. Bütün emniyet sizi şöyle şöyle yapsın. Siz Kürt çocuğusunuz. Anneniz babanız ancak doğurması-

nı bilir, sonra sokağa atar.” Kürt halkına etmedikleri laf kalmadı.

B.E.: Kemerle vuruyordular. Bir sürü küfür ediyordular. Cezaevinde bizi büyüklerin yanına koydular. O sırada da çok küfürler ettiler, dövdüler.

M.E.: Polisler “elli yıl yatacaksınız” diyorlardı. “İsim vermezseniz, babanız emekliyse maaşını, yeşil kartlıysa kartını keseceğiz” dediler. Biz bir şey söylemedik. Zaten kelime ettiğinde kafana cop iniyordu. “İsim dışında hiç konuşmayın” dediler. Düşünsene abi, bir bakış yüzünden bile yemediğim dayak kalmadı.

B.E.: Saçımızı okşuyor, afedersiniz ama, “sizin namusunuz bizimdir” diyordu.

M.E.: Kelepçe takarken “babanız size hiç bilezik taktı mı, bakın ben takıyorum” diyordu. “Cezaevine girdiğiniz için sizi kimse gelin almaz” dediler.

B.E.: Cezaevine girdiğimizde askerler de dövdü bizi. Gardiyanların önünde tekme attılar.

M.E.: Gardiyanlar bize dedi ki, “girişte sizi dövdüler mi?” Gösterdik morlukları. “Bunlar olmaz, daha büyük yaralar var mı” dediler. Daha büyük yara yoktu.

B.E.: Elim kan olmuştu. Cezaevinde gösterdim onlara. “Pansuman yaparsak geçer” dediler. Dört ay oldu, hâlâ geçmedi.

M.E.: Dövrerlerken, “iz bırakmayın” dedi biri. “Rapordan sonra istediğiniz kadar döversiniz” dedi. Doktora götürdüler bizi, o da doğru düzgün bakmadı.

B.E.: Elimi gösterdim doktora. “Yakalandığımda polis yaptı” dedim. “Yalan söyleme, kaçarken duvarın üstünden atlamışsındır, orada olmuştur” dedi.

M.E.: Zaten polis demişti: “Doktor sorduğunda ‘kendim yaptım’ deyin, yoksa bir daha döveriz. İfadenizi okuyacağız, sonra görüşürüz” diyorlardı.

B.E.: Onlar ne diyorsa, he diyoruz. Ama avukat geldi, “doktora da, hâkime de sadece gerçekleri anlatın” dedi. Biz de gerçekleri anlattık. Yine de hapse attılar.

M.E.: Daha önce hiç gözaltına alınmamıştım.

B.E.: Ben de. İlk defa oldu.

M.E.: İçeri girip çıktıktan sonra, bizimkiler diyor ki “siz çok psikolojik olmuşsunuz”. Çünkü çok çabuk sinirleniyoruz.

B.’nin annesi: He valla, B.’yi tanıyamaz oldum. Çok çabuk sinirleniyor. Bağırıp çağırıyor. Sesi bütün mahallede yankılanıyor. Kardeşi beş yaşındadır, ona bile öyle bağırıyor ki, ben korkuyorum.

B.E.: Kulağım cezaevinde çok ağrımaya başladı. Sabah kalktığımda yastığımda hep akıntı vardı. Revire çıktım. Beni Numune’ye sevk ettiler. Hastaneye götürürken de saçımdan tutup eğerek götürdüler. Doktor adımı sordu. Dedim B. Beni götürülenlerden biri dedi ki “aslında bunun kulağını patlatmak lâzımdı”. Doktor “ben gereğini yaparım” dedi. Elim kelepçeli tedavi edildi. Ama koğuştaki ablaların söylediğine göre, normalde elin kelepçeli tedavi edilmezmişsin. Kulağıma iğne gibi bir şey kattı. Dedi “kulağın kirlenmiş”. İğneyi tam batırınca, baktım içine su kaçtı. Galiba o zaman delindi. Sonra dedi ki “kulağın delinmiş”. Dedim

“peki ne olacak?” Dedi “hiçbir şey olmayacak”. Dedim “tedavi etmeyecek misiniz?” Dedi “bunun tedavisi yok, sen çok konuşma”. Kulağım şu anda ancak büyük sesli şeyler duyuyor. Polis dövdükten sonra böyle oldu kulağım.

M.E.: Tam dört ay cezaevinde kaldık. Cezaevinin adı Karataş Kapalı Kadın Cezaevi. F tipi galiba.

B.E.: Yok, F tipi değil. Sanırım tipi yokmuş Karataş’ın. 16 kişi kalyorduk orada. Çok iyi anlaşıyorduk. Kardeş gibiydik.

M.E.: Hepsi bizim gibi siyaşıydı sonuçta. Zaten cezaevi sürecimizin en iyi tarafı oydu bence.

B.E.: Adlilerde her gün kavga oluyordu. Bir et için, bir ekmek için kavga ediyorlardı. Ama bizimki öyle değildi. Bize günde iki ekmek veriyorlardı. Yalan yok, doymuyorduk. Ablalarımız kendi ekmeklerini bize verdiler. Hep büyük kadınlar vardı. Ama küçük bir bebek de vardı, bir yaşında. Aramızda bir ajan da vardı. Sürekli bizi dinliyordu. Biz diydük “ajanı deşifre edelim, düşman onu alıp öldürsün”.

M.E.: O yüzden, ailemize yazdığımız mektuplarda diydük “aramızda ajan var”. Mektuplarımızı okuyordular ya, dedik belki ajanı tanıdığımızı sanırlar. Ama sanmadılar. Mektuplarımız ailemize gitmiyordu. Ailemizin mektupları da bize gelmiyordu. Adliler telefonda konuşuyordu, ama biz konuşamıyorduk.

B.E.: Bir tane annemiz vardı koğuşta, şe-

Bizi o kadar çok dövdüler, o kadar çok dövdüler, ama biz ne ağladık ne de güldük. O yüzden, bizden nefret ettiler. Sürekli, bildikleri şeyleri gelip bize soruyordular. Yani Kürt kızları olarak onlara itirafçılık yapmamızı istediler.

ker hastası, 65 yaşında. Gardiyan onu itekledi. Açık, kapalı tüm görüşlerini de kilitledi. Görüşte elektrikleri kesiyorlardı. Ailemizin yüzünü göremiyorduk. Elektrik varken de hani ziyaretçiyle telefonda konuşuyorduk ya, onun sesini kesiyorlardı. Ziyarete giderken kolumuza “aslı gibidir” diye bir mühür vurdular. Koğuştaki ablalar dedi ki, “sizi koyun yerine koyuyorlar”. Onlara yapmıyormuşlar bunu. Biz sesimizi çıkarmadıkça onlar hep zor yasalar çıkarıyorlardı.

M.E.: Bu arada mahkememiz devam ediyor. Ama bizi çağırmadılar.

B.E.: Bizi hem propaganda hem de üyelikten suçluyorlar. İkisi üst üste binince bir sürü yıl yapıyor.

M.E.: Kâğıtta propaganda diyordu, ama mahkemeye gidince üyelikten yargılanıyorduk. Bir alt üyelik varmış, bir de üst üyelik. Alt üyelik daha iyiymiş.

B.E.: Polis benim üzerimde taş çıktığını söylüyor. Ama ben kabul etmedim. İkinci mahkemede dediler, Molotof çıkmış üstünden. Bunlar üst üyelik oluyor işte. Mesela M.’nin gerçek adı E.’dir. Biz ona E. diyoruz. Gözaltına aldıklarında karakolda söyledi polise: “Gerçek adım E.’dir, ama kayıтта M.” diye. Ama düşman demiş ki “M.’nin kod adı E.’dir”.

M.E.: Kod adım olsaydı niye polise ger-

çeği anlatayım ki? Eskiden kafalarına göre yazıyorlarmış ya isimleri. Benim gerçek ismim E., ama kimlikte M. diye yazmışlar. Bu benim suçum değil ki.

B.E.: Abi, diyorsun ya bana, “niye düşman diyorsun” diye. Ben eskiden düşmanı seviyordum. Ama artık sevmiyorum. Düşman... Çünkü hep bizim hayatımızı bitirmek istiyorlar. E.’nin ismini kod ad olarak yazmışlar kâğıda. O yüzden M. üst üyelikten yargılanacak. Hâlbuki bence böyle yapmaları ayıp bir şey. İftira gibi bir şey yani. Beni de üst üyelikten yargılıyorlar.

M.E.: Benim kardeşim 15 yaşından küçük olduğu için serbest bırakıldı. Ama onu da yargılıyorlar.

B.’nin annesi: Yeminle söylüyorum, görsen, sanırsın altı yaşındadır. Ufacık bir çocuk M.’nin kardeşi.

B.E.: Anne, onu bırak da, özürü birini getirmiştiler. Onunla alay ediyorlardı hep.

B.’nin annesi: He valla, o çocuğu görmüşüm mahallede. Titriyor sürekli. İsmi bile bilmiyor ki o.

B.E.: Bir çocuğun da pantolonu maviydi, ama kandan kıpkırmızı olmuştu. Şanslıydı, çünkü o halde mahkemeye çıkaramadılar. “Sen evine git” dediler.

M.E.: Bizim erkek arkadaşların çoğu ağladı, ama benle B. bir kez olsun ağlamadık. Cezaevindeyken bize kızılıyordu ablalar niye ağlamıyoruz diye. Polis de çok sinirlendi, ağlamıyoruz diye. Dedi ki “Kürt kızları niye bu kadar cesurdur, niye ağlamıyorlar?”

B.E.: Ölümünden bile korkmuyoruz biz.

M.E.: Bizi o kadar çok dövdüler, o kadar çok dövdüler, ama biz ne ağladık ne de güldük. O yüzden, bizden nefret ettiler. Sürekli, bildikleri şeyleri gelip bize soruyordular. Yani Kürt kızları olarak onlara itirafçılık yapmamızı istediler. Ama kimse ismini vermedik.

B.E.: Biz serbest kaldıktan sonra, bazı arkadaşlar dedi “biz artık eylemlere katılmayız”. Ben dedim, “eğer benim elimi yara yaptılar, kulağımı patlatırlarsa, bunlar gerçekten düşmandır”. Eyleme katılırsam, tamam, yakalayıp biraz dövsünler. Ama eyleme daha katılmamıştık. Buna rağmen kulağımı patlatmaları, elime böyle yapmaları bence çok kötüdür. Tamam, Erdoğan demiştir “kadın da olsa, çocuk da olsa gereği yapılacaktır”. Belki o yüzden dövüyorlar. Ama eskiden dövmek de yokmuş.

B.’nin annesi: Ohoo! Nasıl dövmek yoktu kızım? Babanın çektiği işkenceleri görmedin sen. O da siyasetten iki yıl yattı. Ona yaptıkları işkenceyi kâfirler bile yapmazdı.

B.E.: Tamam da anne, o çok çok eskidenmiş. On yıl önce filanmış o işkenceler. Şimdi hâlâ olması, bence yanlıştır artık.

B.’nin annesi: B.’yi yakaladıklarında söylemişler, “Senin baban içeri girmiş, amcan içeri girmiş, halan öbür tarafa gitmiş”... Her şeyi söylemişler.

B.E.: Bazı şeyleri ben bile bilmiyordum, onlar söylediler. Bir tek amcamın hâlâ cezaevinde olduğunu biliyordum. Babamı soğuk sudan sıcak suya atmışlar. Elek-

trikle dövmüşler. Böbrek hastalığı geçir-miş. Zaten işkenceden sonra toparlana-mamış. Ama bence düşman şunu çok iyi düşünmeli: Biz ilk önce cezaevine gir-mek istemiyorduk, ama şu anda ceza-evinden çıkmak istemiyoruz.

M.E.: O kadar işkence gördük, ama hiç ağlamadık. Tahliye olduğumuz gün ağ-ladık. Çünkü çok değerli arkadaşlarımız-dan ayrılmak zorunda kaldık.

B.E.: Gardiyanlar “çabuk vedalaşıp çı-kın, yoksa sizi çıkarmayız” dedi. Dedik “tamam, çıkarmayın bizi. Burada kal-mak istiyoruz”.

M.E.: Yargılamamız devam ediyor ya, tekrar tutuklanırsak pek üzülmeyiz.

B.E.: Ama ailemiz arkada kalıyor. Yoksa, valla içeri girmekten hiç korkmuyorum. Ailemin durumu olsa, yemin ederim gi-dip bile bile eyleme katılır, kendimi tu-tuklatıp koğuşa gönderirim kendimi. O kadar güzel ki cezaevi! Böyle güzel bir arkadaşlık ortamı hiç görmedim. Gere-kirse onlar için canımı bile verirdim, ger-çekten. O kadar değerliler ki benim için.

M.E.: Bir kere hastalandım mesela. Saba-ha kadar koğuştaki hiç kimse uyumadı. Herkes başımda bekledi. O ilgiyi annem-den bile görmedim.

B.E.: Yeri geldiğinde annelik, yeri geldi-ğinde babalık ediyordular. Ama yine de biz, bize yapılanları kabul etmeyeceğiz.

Hani bazıları var dağa gidiyor ya, bizim öyle bir amacımız yok. Çünkü ailemizi de düşünmemiz lazım. Ama bize yaptık-larını yanlarına bırakmayacağız.

M.E.: Bize yapılanları başkalarına yap-masınlar istiyoruz. Tek isteğimiz budur.

B.E.: Diyorum ki, sonuna kadar onlardan intikamımızı almalıyız. Onlar... Yani po-lisler. Boşu boşuna bize o kadar işkence yaptılar. Anlatması bile acı, yapılması daha da kötü. Biz sana bunları anlatırken acı hissediyorsun, ama biz bunu yaşar-

Biz ilk önce cezaevine girmek istemiyorduk, ama şu anda cezaevinden çıkmak istemiyoruz. O kadar güzel ki cezaevi! Böyle güzel bir arkadaşlık ortamı hiç görmedim. Gerekirse onlar için canımı bile verirdim.

ken daha fazla acı çektik. Kelimeleri, kü-fürleri dövmekten beterdi. Sanki yaptık-ları küfürleri gerçekten yapıyorlarmış gi-bi hissediyordum. Pis şeyler söylediler. Ben eskiden eylemiş meylemiş pek ilgilenmezdim. Ama bana bunlar yapıldıktan sonra, aşırı derecede bağlandım.

M.E.: Ders vermek amacıyla bizi cezaevi-ne kattılar ama, karşılaşacakları tepkinin bence farkında değiller. Bize yapılanların karşılığı çok kötü olacak bence.

B.E.: Bence cezaevine kattıkları insanlar daha fazla akıllanıp çıkıyor. Cezaevine

girenler boş boş mu oturuyor? Hayır, kendini geliştiriyor, kitap okuyor ve düş-manı, yani polisi daha iyi tanıyor. Bence cezaevine katmaları hiç çözüm değil. Ölüm de çözüm değil... İçerdayken, Mehmed Uzun’un “Yitik Bir Aşkın Göl-gesinde”sini, bir de “Dörtlerin Gecesi”ni okudum. İçeri girmeden önce kitaplar-dan nefret ederdim. “Nedir kitap oku-mak, saçma bir şey” diyordum. Ama şimdi kitap okumayı çok seviyorum. M.’nin okuduğu kitapları ben okuyo-rum, ben de okuduklarımı ona veriyor-um. Bazen de cezaevinden arkadaşlar bize kitap yolluyor. Biz tüm siyasetler kar-deş gibiyiz yani. Cezaevine güzel kitap-lar girebiliyor, ama kitap gelişme ama-çlıysa, yasak oluyor.

M.E.: Beş erkek, dört kız tutuklandık. 15 yaşın altındaki herkes serbest bırakıldı. Bizimle birlikte yakalanan bir kadın var-dı, hâlâ içeride. Beş çocuğu var. Hepsini minicik. Kocasını da içeride. Çocuklarına ba-kan kimse kalmadı. Kadın delirmişti. Devlet alıp bakmıyor çocuklara. Çocuk-ları annelerinin yanına da katmıyorlar.

B.’nin annesi: B.’ye “eylemlere katılma” diyemiyorum. Kendisi bilir. Cezaevine düşmeden önce “eylemlere katılma, hep-si erkektir” diyordum. Baktım bütün ço-cuklar yüzlerini kapatmışlar, eyleme gir-mişler. B.’yi zorla alıp eve götürmeye

17 YAŞINDAKİ S.O.’NUN YAKINI ADNAN OYGUR

Sonra ne yapacaksın onun öfkesini?

17 yaşındaki S.O. şu anda cezaevinde. Niye tutuklandığını, tutuklanmasından önce ve sonra başına neler geldiğini amcaoğlu Adnan Oygur’dan dinliyoruz.

Beraber gözaltına alındığınızı amcaoğlu-nuz S.O. kaç aydır cezaevinde?

Adnan Oygur: S. 27 Şubat’tan bu yana tutuk-lu. 17 yaşında. İki ay önce, DTP’nin Gürselpaşa Mahallesi’ndeki seçim bürosunun açılışı sırasın-da kargaşa çıktı. S.’nin de o olayın içinde oldu-ğu söylendi. Polis iki yerden kafasını kınıyor, vü-cudunda darp izleri var. Aynı gün, olay yerinden iki yüz metre uzaktaki DTP bürosunda ben de gözaltına alındım. Ben emniyette gördüm S.’yi. Kafası kınktı.

Siz ne kadar kaldınız gözaltında?

Bir gün sonra serbest bıraktılar beni. Zaten olay yerinde bile değildim. S. ise propaganda ve dev-let malına zarardan tutuklandı. S.’nin farklı bir mahalledeki bir basın açıklamasında çekilmiş fo-toğrafını 27 Şubat’taki olay yerinde çekilmiş gibi göstermeye çalışıyorlar. Tek delil bu. Fotoğrafta üzerinde siyah bir ceket var, ama gözaltına alın-dığında üzerinde sadece beyaz bir gömlek vardı. Kafası kırıldığı için Adli Tıp’a da götürülmemiş-ti, biz emniyetten. S.’nin durumu çok kötüydü. Çok korkmuştu. Adana emniyetinde, olgun bireylerle fazla uğraşmıyorlar. Ama çocuklara sözlü ve fizikî baskı yapıyor.

Neden?

Gözünü korkutmak amaçlı. Ama çocuklar, yaşa-dıkları zor yaşam koşullarından dolayı zaten her-kese çok öfkeli. Yoksulluk, şiddet, polis baskı-sı... Polisin davranışı çok önemli; polis kendini

bu kadar korkunç göstermezse, bence çocuklar da bu kadar tepkili olmaz. Emniyette iyi polis-kötü polis rolü çok oynanıyor. 17 yaşında, hayat arayışı daha yeni başlayan bir çocuğun taş at-masını niye örgüt üyeliği olarak değerlendiriyor-sun ki? O çocuk aslında o taşı kime atıyor acaba? Bunu sorgulamak lazımdır. Sen onu dö-ver ve hapse atarsan, sonuç iyi olmaz. Beş yıl yatıp çıkar o çocuk. Ama sonra ne yapacaksın onun öfkesini? Nasıl kontrol edeceksin? Devlet-te devamlılık boyutu esassa, bu çocukların gele-cekte içine düşecekleri hali de hesaplamak zo-rundasın. Devlet, öfkeyle hareket etmemeli. Ben-ce çocuklara bunu yapmaları, bir anlamda rant sağlama amaçlıdır. Birilerine “bakın biz çalışıyo-ruz, suçlu çocukları yakalıyoruz” mesajı veriyor-sun, ama o çocuk aslında suçlu değil. Farklı bir arayış içine girmiş bile olsa, çocuk daha. Bunu hesaba katman gerekiyor. Aile şu an çok tepkili; devlete karşı bir öfke duyuyor artık. Tamam, ço-cuğu almışsın, ama darp etmenin ne anlamı var?

S.’nin şu anki durumu nasıl? Haber alabili-yor musunuz?

Anne-babası görüşüyor. Tutuklandıktan bir haf-ta sonra apandisit ameliyatı geçirdi. Bunun se-bebi de darp mıdır, bilmiyoruz. Ben de daha ön-ce içeri girip çıktığım için biliyorum: Cezaevle-rinde çocuklara karşı dayak özelliği var. Koğuşa götürülürken dövülüyor, temizlik yaptırılıyor ço-cuklara. S. çok korkuyor şu anda. Kendisine bir

şey olacağını düşünüyor. Gardiyanlar da sürekli bağırıyor için, her an başına bir şey gelecek kor-kusu yaşıyor.

Duruşması ne zaman yapılacaktır?

23 Nisan Çocuk Bayramı’ndan üç gün önce. Ka-mu malına zarar vermekten altı ayla iki yıl arası, polise mukavemetten de altı aydan üç yıla kadar hapsi isteniyor. Gösteri ve yürüyüş kanununa muhalefetten, örgüt lehine propaganda yapmak-tan da yargılanıyor. Hepsini toplasan dört-beş sene tutuyor.

Öğrenci miydi S.?

Lise öğrencisi. Polis gözaltına aldığı emniye-te götürmek zorunda, ama önce dövüyorlar, son-ra götürüyorlar. S. döndüğünde nasıl okula de-vam edecek, bilemiyoruz. Ben de okumadım, ama benimki ekonomik sebeplerden.

Siz neden tutuklanmıştınız?

DTP’nin gençlik komisyonunda çalışıyordum. Basın açıklamasından dolayı tutuklandım. Bir se-ferinde dört, birinde üç, birinde de dört buçuk ay kaldım. Potansiyel suçlu olarak görülüyoruz. DTP’de yer alanlar doğrudan PKK’de yer almış gibi kabul ediliyor. Oysa DTP çizgisinde olan her insan, öbür çizgide olmak zorunda değil. Bir ba-yan arkadaşı burada hastaneye getirmişlerdi, ce-zaevinden. Kulağından dolayı. (15 yaşındaki B.E.’yi kastediyor) Askerler doktora “bırakın pat-lasın kulağı” deyince, doktor da “biz ne yapaca-ğımızı biliriz” diyor. O çocuk bu durumda devle-te düşman gözüyle bakıyor tabii. Basın açıkla-masıyla sesimizi duyurmaya çalışıyoruz, ama ba-sın açıklaması da suç görülüyor. Ben hakkımda açılan davaların sayısını bile bilemiyorum. Ceza-evine boşu boşuna girip çıktıktan sonra dava aç-mayı düşünüyorsun, ama potansiyel suçlu göröl-düğün için bunu yapmaya cesaret edemiyorsun. Ben bir tazminat davası açtım, ama üç yıldır bir

gönlüm elvermedi. Sonuçta kendi kızımı götürsem, diğer çocuklar ne olacak? Dedim B.'ye "kızım vallahi benim de yaşımla genç olsa, gelip katılırdım eyleme"! (gülüyor) Tutuklanınca da dedim "sonuçta o da arkadaşları gibidir", ne diyeyim...

M.E.: Bence Kürt olduğumuz için bize böyle yapıyorlar.

B.E.: Diyorlar ki "Abdullah Öcalan Ermenidir, niye onun için sokaklara çıkıyorsunuz?" Tamam, bırakın Abdullah Öcalan'ı, ama bize bari özgürlüğü verin! Ama yok, diyorlar "biz size özgürlüğü de vermiyoruz". Özgürlük demek, yani Kürtler yoktur demek. Ama eylemde bir Türk de olsa aynı şeyi yaparlar. Kürt olduğumuz için böyle yapmıyorlar. Özgürlüğü istediğimiz için yapıyorlar. Ben Türkleri hayatta reddetmem. Sonuçta, biz onlarla kardeşiz. "Biz Kürtleri seviyoruz" diyen Türkler de var. Bence haklı konuşanı işkenceye veriyorlar.

M.E.: Sonuçta gerillada olanlar da, askerde olanlar da abilerimiz, ablalarımız.

B.E.: Bence kardeşleri düşman ediyorlar. Türk-Kürt kardeşler sonuçta.

M.E.: Dağdaki abimiz veya ablamız şehit düştüğünde, "öldü" veya "geberdi" diyorlar. Askerdeki abimiz şehit düştüğünde "şehit" diyorlar. Bu kötü bir şey.

B.E.: Bir gerilla şehit olduğunda bile gidip kulağını kesiyorlar. Yav zaten öl-

müştür, niye kulağını kesiyorsun? Ama gerillalar askerleri yakaladıklarında dövmüyorlar bile. Ama bazı Kürtler de gerilladan nefret ediyor.

B.E.: Biz çalışmak için okulu bıraktık. Ama nedense bizim erkekler hem çalışıyor hem de okuyorlar. Annem diyor bana, oku diye. Ama artık okuyamam. Yalam yok, derslerim de çok iyi değildi. Ablam okumayı çok istiyordu, dedim "ben çalışıp onlara bakayım, onlar okusun". Babamız yok ya, ondan ben bakıyorum

Diyorlar "biz size özgürlüğü de vermiyoruz". Özgürlük demek, yani Kürtler yoktur demek. Ama eylemde bir Türk de olsa aynı şeyi yaparlar. "Biz Kürtleri seviyoruz" diyen Türkler de var. Bence haklı konuşanı işkenceye veriyorlar.

onlara. Ben de okusaydım, aç kalacaktık. Bir kardeşim 11, bir kardeşim 9 yaşında. Tek erkek en küçüğü, o daha okula başlamadı.

M.E.: Ben liseden terk ettim okulu.

B.E.: Ben de lise 1'de bıraktım. Aileme bakmam gerekiyordu.

B.'nin annesi: Babası da yoktur. Hiçbir şeyi yoktu, ama kalp krizi geçirdi. Üç se-ne önce. 35 yaşındaydı.

B.E.: Tekstil işinde çalışıyordum, ama şu an o da yok. Kriz yüzünden kapanmış fabrika. İş arıyorum.

M.E.: Bazen işten geceyarısı dönebiliyorduk. O yüzden hem çalışıp hem okumak zordu. Lise dersleri zaten çok zor.

B.'nin annesi: Valla ben B.'ye diyorum oku diye. Ama sözümü dinlemiyor.

B.E.: Tutuklanmadan önce okula gidiyordum, ama cezaevinden çıkınca devam etmedim. Gidip sormadım okula ama, polis dedi ki "sizin okul hayatınız bitmiştir".

B.'nin annesi: Biz aslen Siirtliyiz, Pervari'den. Ama ben Adana'da evlendim. Ailemiz çok önceden buraya çalışmak için gelmişti.

M.E.: Biz mahallede çok güzel yaşıyoruz.

B.E.: Eylem dışında, düğünlere gidiyoruz, arkadaşlarımızla dolaşıyoruz, çalışıyoruz. Her gün eylem oluyor. Çünkü bizim her günümüz var yani, mesela şehitlerimizin günü var, Öcalan'ın doğumgünü var, yakalanış tarihi var... Onun dışında, mesela Öcalan'a işkence yapıldığında hemen ayaklanıyoruz... Cezaevinden çıktıktan sonra eylemlere katılmadık. Korkudan değil. Diyorlar ki "şimdi yakalanırsanız 533 yıl yatarsınız". Bence korkutmak için söylüyorlar. Çünkü 533 yıl kimse yaşamaz, bundan eminim. Belki 13, 23 yıl verebilirler. Ama 533 yıl veremezler. Biz yine de gitmiyoruz eylemlere. Kendimizi geliştiriyoruz. Bir de iş arıyoruz.

sonuç alamadım. İçeri alındığımda 22 yaşındaydım. O dört aylık hapis süreci insanı çok zorluyor. Suçsuz yere tutuklanman öfke yaratıyor. İçinde bir zihniyet değişimi oluyor. S. çıktığında da benim gibi, öfke duymaya başlayacak. Gidersek diyorsun ki, ben niye bu topraklarda yaşıyorum? Aynı devletin altında yaşıyoruz, beraber kurmuşuz bu ülkeyi. Ama sana aynı, öbürüne aynı muamele çekiyor. Gördüğüm haksızlığa rağmen hep yasal siyaset içinde oldum; farklı şeylere de yönelebilirdim. Nitekim tutuklanıp bırakıldıktan sonra farklı yerlere katılım yapanlar da oldu. Doğru mu yapıyor, yanlış mı, onun psikolojisine bakılarak değerlendirilebilir.

Adana'da Kürtlerin yaşadığı bölgelerde çocukların sosyal hayatı nasıl? Çocuklar

hangi ortamlarda politize oluyor? Katıldıkları eylemler, politize olduklarını mı işaret ediyor?

Adana'da en fazla hırsızlık, Kürtlerin yaşadığı bölgelerde oluyor. Fuhuş, esrar, suç eğilimi... Suçun en fazla yaşandığı ve yaşanmasına izin verilen yerler Kürtlerin yaşadığı bölgeler. Esrar satan da Kürttür, hırsızlığı yapan da Kürttür. Ama insanları göç ettirmişsin, geldiği yerde herhangi bir iş güç vermemişsin. Devlet olarak insanları suça zorluyorsun. Adana'daki Kürt mahalleleri, bütün pisliğin dolaştığı mahalleler. Ben birebir bunu yaşıyorum. Emniyet hepsini biliyor. Kimin esrar sattığını, fuhuş yaptığını, hırsızlık çetelerini tek tek biliyorlar. Ama devlet diyor ki, bunlar kendi haklarını savunmasınlar da ne ya-

parlarsa yapsınlar! Esrar suç değil, ama basın açıklamasına katılmak suç. Bu nasıl bir mantık, anlayamıyorum. Bizimkiler kırk yıl önce Mardin'in Ömerli ilçesinden gelmişler buraya, iş amacıyla. Son on-onbeş yıldır ortam tamamen değişti. Sadece Adana'da değil, akrabaları ziyarete arada bir gittiğimiz Mersin'de de aynı, Antep'te ve Diyarbakır'da da aynı, İstanbul'da da aynı. Kürtlerin yaşadıkları bölgeler, aynı zamanda bataklik olan yerler. Bu, Kürtlerin kültürüyle ilgili değil ki. Aynı duruma Türkler de zorlansa, aynı sosyal ortam ortaya çıkar. Diyarbakır'da disko misko mantığı yoktu, ama artık var.

Aileler, serbest bırakılan çocuklarını korumak için neler yapıyor?

Koruma mantığına giren aileler var. Ama Kürt mahallelerindeki ortamda çocuğunu koruman imkânsız. Çocuk boyutunda baktığında, hemen her aileden en az bir kişi mutlaka içeri girip çıkmıştır. Artık aile de umursamıyor çocuklarının halini. Çünkü anne-babalar da içeri atılıyor. Bu sorun Kürtlerin olduğu her yerde yaşanıyor, ama medyaya yansımıyor. Dikkat edersen, basın her zaman polisin bulunduğu taraftan çekim yapar. Polisin yaptığını görmez veya görmek istemez. Biz demiyoruz karşı taraftan çekim yapsın, ama ortasına gelip çekim yapsın. Basın hep diyor eylem yaptılar. Ama bir basın açıklamasının niye eyleme dönüştüğünü hiç yazmıyor, göstermiyor. Hâlbuki o süreçte yaşanan bir zorlama var, insanlar tepki gösterince olaylar çıkıyor.

Cezaevi koşulları nasıl?

Türkiye gündemine göre değişiyor. Mesela diyalim ateşkes oldu, o zaman bizimle daha iyi diyalog kuruluyor, baskılar azalıyor. Ama çatışmalar hızlanınca, bir de bakıyorsun, telefon kısıtlaması getiriliyor, görüş günlerinde zorluk çıkartılıyor. Yani adalet gündeme göre değişiyor.

20 YAŞINDAKİ S.O.'NUN BABASI MÜSLÜM TAŞ

Bir yandan açlık, bir yandan tutsaklık

20 yaşındaki S. T., 15 Şubat'ta bir hasta ziyaretinden dönerken gözaltına alındı ve tutuklandı. Kızını cezaevinde ziyaret edemeyecek kadar yoksul olan babası Müslüm Taş'ı dinliyoruz.

Kızınız S. ne zaman gözaltına alındı? Müslüm Taş: Kızım ilk defa "êdî bese" (artık yeter) kampanyasında gözaltına alındı. Partiden (DTP) arkadaşlarla beraber matbaaya gitmek için çıkmış. Üç gün gözaltında kaldı, herhangi bir şey olmadığı için bırakıldı. 15 Şubat'taki etkinlikler sırasında, hasta ziyaretinden dönerken Koza mahallesinde tekrar gözaltına alındı. Gözaltı gerekçesi örgüt propagandası. Ama üzerinde herhangi bir görüntü, kâğıt, bir şey yok. Mahalle ortasında yere devirip dövüyorlar, vuruyorlar. Üç gün emniyette sorgulandı. Tutuklanması için hiçbir gerekçe olmamasına rağmen, tutuklandı. 15 Şubat'tan bu yana tam iki ay geçti, kızım hâlâ Karataş Cezaevi'nde. Duruşması Mayıs'ın 25'inde. Fakat savcının iddianamesini bilmiyoruz.

Avukatınız durumu nasıl değerlendiriyor?

Ayıp değil, paramız olmadığından avukat tutamadık. Partinin avukatı başta gidip görüştü, ama iddianameyi alabilmesi için vekâlet vermemiz gerekiyor. Vekâlet verebilmemiz için de 100 liraya ihtiyacımız var. Ben üç senedir boş geziyorum. 100 lirayı veremediği-

mizden avukat tutamadık. Açıkçası, şimdi bana deseler "vekâlet 10 lira", onu bile veremem. Cebimde çay içecek param yok. İki çocuk okuyor, ev kira... Tarla işi olduğu zaman hanım gidiyor, ama bu sezon daha iki gün gidebilmiş. O da toplansa 30 lira. Evdeki çocuklara ekmek almak lâzım.

Görüşe gittiğinizde neler anlattı S.?

Açıkçası daha görüşüne bile gidecek param olmadı. İki aydır yüzünü görebilmiş değilim kızımın. Çünkü cezaevi

Bir soru da ben sorayım devlete: Ne düşünüyorsun devlet, kendi vatandaşın hakkında? Bu nüfusu azaltmaya mı çalışıyorsun? Başımıza ne getirmek istiyorsun? Çocuklarımızı bu yaşta zindana atmakla nereye varmaya çalışıyorsun?

Karataş ilçesinde. Gidiş-geliş 10 lira tutuyor. O bile yok yani. Ama yatıp çıkanlara sordum, morali iyiymiş. Hiçbir suçu yok ki. Emniyette işkence görmesi moralini bozmuş tabii. Kendisine 1 lira dahi yollamış değilim. Arkadaşları bakıyor. Perşembe günü gene görüşü var; kara kara düşünüyorum, nasıl gidebilirim diye.

Daha önce ne iş yapıyordunuz?

Tarlacılık, kahvecilik gibi işlerde çalışıyordum. Aslen Urfa - Suruçluyuz. 1963'ten beri buradayız. Rahmetli babam imkânsızlıktan dolayı buraya göç etmiş... Kızım ilkokulu bitirdikten sonra imkânsızlıktan devam edemedi. Okumasını çok istiyordum, olmadı. Şu an okuyan iki çocuğuma da diyebilirim ki altı aydır değil 1 lira, 25 kuruş bile vermiş değilim. Bu vaziyette okuyan çocuğun psikolojisini bilemezsiniz. Bu ekonomik koşullar, siyasi koşullar ne okumana, ne de yaşamana izin veriyor. Gene de kimliğimizden, onurumuzdan taviz vermiyoruz. Ama kızımın bir suçu yok. Fakat bu ülkede, devlet nazarında kimliğin belliyse, kişiliğin de bellidir. Kimliğin belli olduktan sonra, suç yapıp yapmaman önemli değildir. İllâ sana bir toka takarlar. Ben 1974'ün ortaokul mezunuyum. Şu an için bir üniversite mezunu demektir. Ama görürsün halimi. O zaman ortaokulu bitirenler devletin her kademesinde memur olabiliyordu. 1980'de polis imtihanlarına katıldım, yazılı ve sözlü imtihanları kazandım. Dosyam Ankara'ya gitti, geldi. Üstüne kırmızı bir çizgi çektiler, iade ettiler. Almadılar beni. O gün bugündür, herhangi bir devlet kurumuna başvurmuş değilim. İmtihanları başarıyla kazandıysam, sağlığında bir sorun yoksa, gene de alınmadıysam, demek ki devlet diyor "kardeşim, sana bu kapıda ekmek yoktur". Bir defa olsun gözaltına alınmamış biri olarak, kızım bunlar dayatılıyorsa, bundan nasıl bir anlam çıkarmalıyım sizce?

Kaç çocuğunuz var?

15 YAŞINDAKİ O.A.'NİN ANNESİ MERYEM ARGAVAN

Bu yaşantı değil, cehennem azabı

15 yaşındaki oğlu O. okuldan dönerken gözaltına alınan ve tutuklanan Meryem Argavan, 2005'ten beri kocasına ulaşamıyor. Dev-Yol davasından on yıl hapis yatan kocası Ayhan S.'nin devlet tarafından kaybedildiğini düşünen Argavan, herhangi bir eyleme katılmadığı halde üç buçuk ay hapis yatan ve yargılanma sonucu dört yıl iki ay ceza alan oğlunun yaşadığı travmayı, polisin kendisine sunduğu "çözüm yolunu" ve korkularını anlatıyor...

Meryem Argavan: Oğlum O. 15 yaşında. Okuldan gelirken yakalıyorlar. Meğersem oralarda eylem meylem varmış. Gözaltına alıyorlar. Üç buçuk ay yattı. İşkence gördü. Çocuk cezaevindeyken söylemedi bunu, "telefon dinleniyor anne" diyordu. Dedim, dinleniyorsa dinlensin. Ben anneyim, oğlumun işkence görüp görmediğini merak etmem en doğal hakkımdır. Fakat korkudan cezaevinden çıktıktan sonra söyleyebilirdi ancak. Yavrumu çöktürmüşler, soymuşlar, dizlerine vurmuşlar. Adaletle bak! İki çocuğum var. Aslen Kayseriliyim, beyim Adanalı. Ben Kürt Alevisiyim, ama PKK'yla bir şeyimiz yok ki. Çocuğun üstüne PKK diye yazdılar. Çocuğum lise öğrencisi. PKK'yla ne alakası olabilir? Çocuğumun psikolojisi bozulduğu için hapisten çıktıktan sonra okulu bıraktı. Çocuğun koltuğunun altında kitapları var abisi! Üstelik, bırakırlar diye polise Kürt olmadığını söylemiş. Başkasını ko-

valıyormuş polis, bizimki kaçmamış. Emniyete götürdüklerinde haberim oldu. Okuldan dönme-yince merak ettim. Eylemin içine girdim, polisin içine girdim, Şakirpaşa polis karakoluna girdim. Kendim araştırdım ve öğrendim gözaltına alındığını. Gittim söyledim polise, ama bırakmadılar. Çocuk Şubesi'ne gittim. Dediler ki "paran varsa, adamın varsa uğraşabilirsin". Dedim bu adalet mi! Ne adamım var ne param, o zaman hapse mi girecek oğlum! Girdi işte. Üstünde öğrenci kıyafeti vardı. Benim de psikolojim bozuldu. İkimiz de tedavi görüyoruz İnsan Hakları Vakfı'nda. Çocuğuma işkence yapıldığında bir polis gülüyormuş. Topuğunu kaldırtıp parmak ucu üstünde tutmuş ve sırtına vurmuşlar. Oğlum bayılmış. Çocuk bir gün hastanede yatmış, ama nerede yattığını hatırlamıyor. Kürkçüler Cezaevi'nde beş gün kaldı, sonra Pozantı Cezaevi'ne nakledildi. Kürkçüler'de bayağı iş-

S. içerde, oğlan berber, ikisi okula gidiyor, biri de daha küçük. Ben bunları sadece kendim için söylemiyorum, toplum olarak yaşıyoruz bunu. Herkes aynı acıyı yaşıyor. Bir yandan açlık, bir yandan tutsaklık... Valla bazen hırsızlık düşünüyorum, gasp düşünüyorum, ama gücüm yetmiyor. Adana'da bu kadar gasp ve hırsızlığın olmasının sebebi, insanların bu duruma düşürülmüş olmasıdır. T.C.'nin bir atasözü var: Aç kalan köpek fırın deler. Çoluk çocuğunu okutamayan, cezaevinde ziyaretine dahi gidemeyen bir baba, ne yapar? Bence sizin gelip bu soruları bize sormanız yanlıştır. Gidip devlete sormanız lâzımdır. Ne düşünüyorsun devlet, kendi vatandaşın hakkında? Son iki sorunuza bakalım: Daha önce ne yapıyordunuz? Kaç çocuğunuz var? Bu iki soruyu gidin Ankara'da devlete sorun. Bu halk için daha önce ne yapıyordun? Bu halkın nüfusu ne kadardır? Bir soru da ben sorayım devlete: Bu nüfusu azaltmaya mı çalışıyorsun? Bizim başımıza ne getirmek istiyorsun? Çocuklarımızı bu yaşta zindana atmakla nereye varmaya çalışıyorsun? Ben tam bir buçuk yıldır yeşil kartımı onaylattıramamışım. Üç aydır gidiyorum, dilekçeme cevap almıyorum. İptal etmişler yeşil kartımızı. Bir suçum varsa, söyle, "sen şu suçu işledin, yeşil kartın iptal". Ama bir suçum yok, evim yok, barkım yok... **Kızının 25 Mayıs'taki duruşması nerede yapılacaktır?** Onu da bilmiyorum ki. **Baro çocuğunuza avukat atamadı mı?** Atamışlar, ama nasıl? Ne kendisinden

gidip bilgi edinebiliyorsun, ne akıl danışabiliyorsun. Ancak kendisi mahkemeye çıktığında gidip beraberinde duruşma salonuna girebilirsin, o kadar. Dosyanın içeriğini göstermedikten sonra baro avukatı ne işe yarar? Tamamen

göstermelidir. Devlet sırf kendisini adaletli göstermek için baro avukatı çıkarmıştır. Bize bir faydası olacağını düşünmüyorum. **Kızının gözaltına alındığı haberini duyduğunuzda ne hissettiniz?**

kence ve küfür yemiş. Apo'nun o gün sakalı mı kesilmiş, saçı mı, bilmiyorum. Herkes eyleme çıkmış. Oğlum da okuldan dönmüş... Yaa... Çocuk üstelik. Dört yıl iki ay ceza verildi. Yani oğlum tekrar hapse girecek. 15 yaşındaki çocuğu siyasî olarak yargılıyorlar. Çocuğumu okulundan ettirler, psikolojisini bozdular, bir de televizyonda "çocuklar okula gitsin" diyorlar. Durumu şu an hiç iyi değil. Birine teslim ettim, yardımcı olsun diye. Çocuk gezip dolaşıyor. İçine kapanık, bazen vahşileşip bağıyor. Evi terk etti. Dışarıda, sokakta yatmış üç gece. Arayıp buldum, getirdim. Çocuğumun, babasından dolayı zaten psikolojisi bozuktu. Babası on yıl cezaevinde yatmıştı, Dev-Yolcuydu. Diyorum ki, acaba babasından dolayı mı çocuğumu götürdüler? Oğlum uykuda konuşuyor, kâbus görüyor. Sorumlusu devlet mi, annesi olarak ben miyim? Bilmiyorum. Çocuğu yetiştirip bu yaşına getirmişim, hiç dövmemişim. Sen alıp işkence ediyorsun. Oğlum adam mı vurdu da dört yıl iki ay ceza alıyor? Bakalım onların çocukları aynı işkenceyi görsün, sebezsin yere ceza alsın, dayanabilecekler mi? (ağlıyor) Savcısı da aynı, hâkimi de, devleti de. Elimden gelse bu ülkeden kaçardım. Bir iğne deliği bile bulsam, kaçardım, ama imkânım yok. Bu hayat mı Allah aşkına? Bu devlete nasıl güvenip bu ülkede yaşayayım? Sadece benimki değil, bütün çocuklar öyle. Niye bu ülkede böyle şeyler oluyor, anlamıyorum. Avukat tutacak param bile yok. Çocuk diye ba-

rodan girdi avukat, ama onun da bir faydası yok. Her gün ağlıyorum, her şeyi unutuyorum, gözümme uyku girmiyor. Bir işyerine koydum, çalışsın, belki iyi gelir diye. Duramıyor ki. Öbür çocuğum 11 yaşında. Onun için de korkuyorum. Onun da başına aynı şey gelecek. İşte 23 Nisan geliyor, ama ben çocuğumu niye yollayayım ki 23 Nisan'a? Oğlumun gözaltına alındığını öğrenince kendimi kaybettim. Gecedan sabaha kadar koşturdum bulmak için. Cezası kesinleşti, ama kabullenmek istemiyor bu cezayı. Eve polis gelip soruyor bazen. Akşam oğluma anlattığımda, heyecanlanıyor, ayağa kalkıp telaşlanıyor, uyuyamıyor. Aile olarak perişan haldeyiz. Maddî durumum sıfır. Ne yapmam lâzım bu durumda? Kim elimden tutacak? Yalnız bir kadını, elimde iki çocuk var. Bir dükkânım var, gıda üzerine. Ama dükkânın içinde hiçbir şey yok. Dükkânın ortasına bir perde çekmişim, bir tarafta eşya, bir tarafta da bizim yataklarımız; orada yaşıyoruz. İnsanlar hep markette alışveriş yaptıkları için satış yapamıyoruz. Sosyal yardımlar için başvururdum, ama bir şey alamadım. Galiba sadece kendi adamlarına bu yardımları yapıyorlar, bilmiyorum. Dosya hazırlayıp veriyorlar, alıyorlar yardımı, ama ben alamıyorum. Sürünüyorum yani. Ortaokulu bitirdikten sonra ailemle 1982'de geldim Adana'ya. 1992'de evlendim. Ailemden kimse yok şu an. Kimi Almanya'ya gitti, kimi başka yerlere. Onlar da siyasîydi, Halkın Kurtuluşu'ndan. Beyim Dev-Yol'dan on yıl

yattı. Şu an kayıp. Devletten şüpheleniyorum. Dilekçe verdim her yere, ama takipsiz diye sonuç geldi. Polis bazen gelip soruyor, sıkıştırıyor beni. O yüzden, beyimin kaybolmasından bir yıl sonra boşanma davası verdim, polis beni rahat bıraksın diye. Evliliğim çok iyiydi, komşularıma da sorabilirsiniz. Korkudan söyleyemiyorum beyimin kaybolduğunu. Boşandım diyorum sadece. Acaba çocuğum babası yüzünden mi bu hale getirildi? Bilmiyorum... Yaz tatilinde çocuklarımla birlikte Kayseri'deki köyümüze gitmişim. Tatil için değil, çökelek, peynir filan getirmek için. Haber geldi, Ayhan yok dediler. Temmuz 2005'te oldu bu olay. Daha önce Almanya'ya kaçıp siyasî ilticada bulundu. Kabul olmayınca geri döndü. İki ay sonra da kayboldu işte. Almanya'daki akrabalarımıza sordum, onlar epeyce aradılar, ama yok. Her yere dilekçeler verdim. Başına bir iş gelmese, mutlaka arardı bizi. Dört yıl oldu, çocuklarıyla konuşmuş değil. Devletten şüpheleniyorum açıkçası. O kaybolunca psikolojimiz bozulmuştu. Şimdi ikinci defa bozuldu. Tutunacak tek bir dalım yok. İmkânım olsa, hemen giderdim bu ülkeden. Polis diyor ki "evini sat, çık o Kürtlerin içinden". Kürtlerin içinden çıkmam bir çözüm mü? 25 yıldır bu mahalledeyim. Başına bir şey geldiğinde onlar gelip yardım ediyor. Şimdi başka bir yere gitsem kim bana bakacak? Tanımadığım insanlar yardım etmez ki bana. Nefret ediyorum herkes-ten. Bu yaşantı değil, cehennem azabı.

İHD ADANA ŞUBE BAŞKANI ETHEM AÇIKALIN

Böylesi 12 Eylül'de yoktu

2006 yılında Tayyip Erdoğan'ın "kadın da olsa, çocuk da olsa cezalandırılacak" demecinden sonra mahkemeler yeni TCK'yı sonuna kadar zorlamaya başladı. İHD Adana şubesinden Ethem Açıkalin, "yasal hukuksuzluğun" boyutlarını anlatıyor...

Sizin kızınız boşu boşuna gözaltına alındığında ne hissederseniz, aynı şeyi hissettim. Tamam, bir suç işlemişse kızım, üzülmem. Derim kendi düşen ağlamaz. Ama kızım hasta ziyaretinden dönüyor. Yakalıyorsun mahalle ortasında, saçından çekiyor, yatırp dövüyorsun. Bir baba bunları duyduğunda ne hisseder? Tutuklanan, işkence gören bir kız ne hisseder?

Kızınız örgüt üyeliğinden mi tutuklandı, propagandadan mı?

Bilmiyorum ki. Propaganda üyeliği mi, üyelik propagandası mı... İkisini birbirine karıştırıp büyük ceza almasına çalışıyorlar. O yüzden çocuklar hep ömürlerinden fazla cezalarla yargılanıyor. Kızımın üye olduğuna veya propaganda yaptığına dair emniyetin elinde bir tane bile delil yoktur. Hâkime soracağım: "Şu kıza bir sor hele, üyelik ne demektir, propaganda ne demektir? Sor hele, biliyor mu bunları?" DTP'ye gitmek suçsa, o bizim suçumuz değil ki, devlet serbest bırakmış, gitmişiz. Yoksa, kökten kapatın. Kimse de gitmez o zaman. Hasta ziyaretine gitmek suçsa, evlerimize kilit vurun, hiçbirimiz dışarı çıkamayalım.

S.'nin tutuklanması ailenizi nasıl etkiledi?

İlk defa böyle bir şeyle karşılaşyoruz. Hepimiz şoktayız. Ne bir deneyimimiz var, ne bir bilgimiz var... Ha, ellerinde kızımın ilgili bir ses kaydı, bir resim, bir video kaydı varsa, tamam deriz, bedel neyse öderiz. Ama bu bedeli ödemek için hiçbir suç işlemiş değil kızım. DEP'ten bu yana yasal olarak parti üyesiyim, ama bir kez olsun gözaltına alınmış veya bir suça bulaşmış değilim. Demek ki böyle bir amacımız yoktur. Çocuklarımız da öyledir. Bu ülkede yasal bir partiye üye olmak suç değil ki. Kimi DTP, kimi MHP, kimi CHP, kimi AKP üyesidir ve kendi görüşünün propagandasını yapar. Suç olmadığı sürece kimseyi hapse atamazsın. Ha, diyorsan ki "yasal siyaset de yasak", o zaman kapatın kökten DTP'yi. Sonra da deyin ki, "siyaset yasak, parti yasak, sevgi yasak, sempati yasak"... Diyorsunuz aile neler yaşıyor. Annesi perişan vaziyette. Annesinin çok ağrına gidiyor. Haftalardır sabahlara kadar ağlıyor. Diyorum ki, "ilk kez bizim başımıza gelmiyor, sakın ol". Ama diyor ki, "benim kızım suçsuz yere içeri atılmış". Suç işlese, bu kadar üzülmezdik. O zaman kızımızı destekler veya desteklemezdik, o ayrı mesele. Ama bu kadar üzülmezdik. 20 yaşında bir kızın mahalle ortasında saçından çekilip yerlerde sürüklenmesi, işkence görmesi, tek melenmesi çok zoruma gitti. Suç yok, delil yok, hapis var. Bu psikolojiyi nasıl atlatacağız, bilemiyorum. Duman ettiler hayatımızı.

S. serbest bırakıldıktan sonra ne yapacaksınız?

Bence bir anket yapsalar, hile yapmasalar, bu ülkenin yüzde 75'i bir gece içinde taşınıp bu ülkeyi terk etmek istediğini söyleyecektir.

İlk karşılaşmamızda emniyetin kendi içinde bir soruşturma başlattığını ve bu konuda sizin de bilginize başvurduğunu söylediniz. Bu, Adana Emniyet Müdürlüğü'nün, polislin işkence ve kötü muamelede bulunmasına engel olmak için başlattığı bir girişim mi?

Ethem Açıkalin: Çocuklara işkence yapıldığı haberleri kamuoyuna yansıyınca, kendilerince, işkenceyi araştırmak üzere bir komisyon oluşturmuşlar. Bize bu iddiaları araştırıp işkence yapan polisleri cezalandırmak istediklerini söylediler. Fakat bize yapılan şikâyet başvurularının örneklerini de istediler. Bize yapılan işkence şikâyetlerini elbette kendileriyle paylaşabileceğimizi, ancak evraklarımızı paylaşamayacağımızı söyledik. Basında bütün iddialar yer alıyor zaten.

15 yaş altı üç çocuk vardı. Her biri için 17'şer yıl hapis isteniyor. Üstelik iddianamenin tek kanıtı, gizli tanık ifadesi! Bu iddianame tarihî belge niteliğindedir; bir kara sayfadır. Üstelik, gizli tanıklık yapan kişi de bir çocuk.

Bu komisyon çalışması sonuçlandı mı?

Yaptıkları bir açıklamada, işkence olmadığını söylediler. Ancak, hazırladığımız 2008 İnsan Hakları İhlalleri Raporu'nda, özellikle çocuklara gözaltı süresince işkence yapıldığını vurguluyoruz. Ayrıca, başka bir hak ve hukuk ihlali daha yapıyor çocuklarla ilgili: Normalde, bir çocuk, hangi suçtan olursa olsun, gözaltına alındığında Çocuk Şubesi'ne götürülür. Adana'da eylemlerde gözaltına alınan çocukların hepsi önce Terörle Mücadele'ye götürülüyor, ifadeleri alınıyor, sonra Çocuk Şubesi'ne teslim ediliyor.

Çocuk Şubesi'nde işkence veya kötü muamele olduğuna dair duyumlar alıyor musunuz?

Çocuk şubelerinde de işkence oluyor.

Çocukları Adli Tıp'a getirip götürürlerken kelepçeliyorlar mesela. Biz bunu kamuoyuna taşıdıktan sonra İçişleri Bakanlığı devreye girdi. İki aydır bu uygulamaya son verildi. Fakat cezaevine götürürlerken çocukları, mutlaka dayak atıyorlar. Çocukların geçici olarak kaldığı Kürkçüler Cezaevi'nin girişinde mutlaka dayak var. Hele bir çocuk ikinci defa hapse giriyorsa, iş daha da ağırlaşıyor. Her şeyi bir kenara bırakın, bu tutukluluk süreci, dayak ve işkence olmasa da büyük bir insan hakkı ihlâlidir. Çünkü bunlar, her şeyden önce çocuk. Ayrıca, çocuklar en erken 80 gün sonra mahkemeye çıkarılıp tahliye ediliyorlar. Uluslararası sözleşmelerde çocuk suçlular için en son seçenek olarak tutuklamadan söz edilir. Türkiye'de ise yapılan ilk şey, tutuklamadır. Dolayısıyla, burada bir hukuk katliamı yapılıyor.

Bir eylemde yakalanan bir çocuk hangi suçtan mahkemeye sevk ediliyor?

Çok nadiren, en düşük cezaı öngören "örgüt adına propaganda yapmak" suçundan yargılanıyor çocuklar. Dediğim gibi, nadiren oluyor bu. Çoğunlukla örgüt üyeliğinden yargılanıyorlar. Polis tutanaklarına, gizli tanık ifadelerine dayanarak çocuklar için daha fazla ceza verme yollarını arıyorlar. Böylece, sadece taş atan bir çocuk, hem propaganda, hem üyelik, hem devlet malına zarar, hem de görevli polise mukavemetten yargılanıyor. O zaman da ortaya astronomik cezalar çıkıyor. Üstelik bu cezaların hiçbirisi ertelenmiyor, çünkü "nasıl olsa bu çocuklar bu suçları tekrar işleyeceklerdir, o yüzden cezalarının ertelenmesine gerek yoktur" diye düşünüyor yargı. Yargı, Türkiye'nin en önyargılı birimidir. Olaylı geçsin veya geçmesin, herhangi bir eylemde gözaltına alınan her çocuk, tutuklandığında mutlaka üyelikten veya propagandadan tutuklanıyor. Şunu çok içtenlikle söyleyebiliriz: Gözaltına alınan çocukların hemen hepsi, gözaltına alınıp cezaevindeki koşuşuna bırakılana ve son kertede ilk mahkemede tahliye edilene kadarki süre boyunca, işkence ve kötü muameleyle maruz kalmıştır. Türkiye'yi önümüzdeki dönemde zor zamanlar bekliyor. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Türkiye'yi bu yaptıklarından dolayı mahkûm edecektir.

Polise taş atan veya pankart, bayrak taşıyan çocuklar yaptıklarının suç olduğunun farkında mı? Adli Tıp'tan alınan "yeterlilik raporlarının" çoğunda, çocukların eylemlerinin suç teşkil ettiğinin farkında olduğu belirtiliyor. Bu raporlar sizce doğruyu yansıtıyor mu?

Bir çocuğun bilinç düzeyini ölçmek için

tam teşekküllü bir hastanede, uzman hekimlerden oluşan bir heyetin çalışma yürütmesi gerekiyor. Oysa Adana'da yapılanı söyleyeyim size: Polis gidiyor doktora, "şu çocuk için bir tane 'faik meyiz raporu' yaz" diyor. Yazıyor doktor. Bazen çocuğa soru bile sorulmuyor. Bazen de "niçin bu eyleme katıldın" diye sorunca doktor, "Öcalan için katıldım" yanıtı alıyor. Tamam, o zaman bu çocuk yaptığı işin suç olduğunun bilincindedir diye rapor yazıyor doktor. Pek çok çocuk polise taş atmanın suç olduğunu bilir, tamam. Ama bunun örgütlü bir suç olduğunu ve cezasının ağır olduğunu bilemez. Savcılarının hazırladıkları iddianamelere bakın, çoğunda hiç delil göremezsiniz. Tek delil polis tutanaklarıdır.

İddianamelerde artık "gizli tanıklar" da yer alıyor...

Evet, o çok önemli. Gözaltında iki gün kaldıktan sonra serbest bırakılan 15 yaş altı üç çocuk vardı. Davaları sürüyordu ve iddianamelerinde her biri için 17'er yıl hapis cezası isteniyor. Üstelik iddianamenin tek kanıtı, gizli tanık ifadesi! Savcı bu gizli tanığın doğruları söyleyip söylemediğini, gözaltına alınan çocuklarla herhangi bir ihtilafı olup olmadığını sorgulamıyor. Gizli tanık bu çocukları sevmediği için iftira atmış olamaz mı! Neden çocukların aleyhinde olan her şey yargıçlar tarafından büyük ilgi görüyor, gerçekten anlayamıyorum. Hayatım boyunca, bu üç çocuk için hazırlanan iddianameyi unutmuyacağım. Bu iddianame tarihi belge niteliğindedir; bir kara sayfadır. Üstelik, bu çocuklar aleyhinde gizli tanıklık yapan kişi de bir çocuk. Gözaltına alınan çocuklarla daha önce kavga ettiği bilgisine ulaştık. Tanıklık yapan da, 17 yıl hapsi istenen de aynı sınıfta okuyorlar. Adana, özellikle Kürt çocukları için tam bir cehenneme dönüşmüş durumda. Bu çocukların çoğu öğrenci, cezaevinden çıktuktan sonra çoğunlukla okulu bırakıyorlar. Devlete dair her şey büyük öfke duyuyorlar. Meslek lisesi öğrencisi bir çocuk beş aydır cezaevinde tutuluyor. 12 Mart'ta duruşması görülecekti, mahkeme cezaevine yazı yazmayı unutup çocuğun duruşması 12 Mayıs'a ertelendi. Burada çocuklar için işler

böyle yürüyor. Gözaltına alındığı andan itibaren çocukların her türlü açığı tutanaklara geçiriliyor, savcının önüne bir dosya yığılıyor; mahkeme duruşma için çocuğu cezaevinden istemeyi unutup **Polis, özellikle çocukları mı yakalayıp gözaltına alıyor? Niye hep çocuklar görünür oldu?**

Çünkü yetişkinler kaçabiliyor, ama çocuklar kaçamıyor. Yoksa polis mümkünse büyükleri gözaltına alır. Ama çocukları yakalamaları çok kolay. Öte yandan, Türkiye basınında işlendiği gibi bu çocuklar örgütlenmiş veya para verilerek eylemlere katılmış değil. Gidelim şimdi mahallelerine, bir basın açıklaması yapalım, hemen birikmeye başlarlar. Çocuklar için bir eğlence adeta. Ama hapse girip çıktıktan sonra kafaları başka işleme başlıyor. Ailelerine bakın: Yoksulluk, işsizlik, açlık, sefalet diz boyu. Bu ailelerin çoğu, köy yakmalar sonucu buraya

12 Eylül'de cezaevindeki insan sayısı 76 binken, bugün 110 bine ulaştı. Cumhuriyet tarihinin rekorunu kırmamıza vesile olan, yeni TCK'dır. Yapılan her eylem, her basın açıklaması yasadışı gösterildi. Nazi dönemini aratıyor bu uygulamalar.

göç etmek zorunda kalmış. Adana'nın kızgın güneşi altında 12 saat çalıştığında aldığı para 15 lira. Ayrıca, Kürtlere karşı milliyetçi öfke de büyük. Ama Kürtlerin sayısı fazla olduğu ve koloni şeklinde yaşadıkları için pek yavaşlamıyorlar. Başka mahallelerde yalnız yaşayan Kürt ailelerin başına gelenleri de biliyoruz.

Neler oldu?

Dayak yiyenler oldu, evi basılan oldu...

Adana'da şu anda kaç çocuk tutuklu?

Sürekli sirkülasyon olduğu için kesin bir sayı vermek zor. Şu an itibarıyla 52 çocuk içerde. Tutuklu ve tutuksuz yargılanan çocukların sayısı toplam 153... 33 çocuğun mahkemesi bitti ve toplam 229 yıl ceza aldılar. Dosyaları Yargıtay'da; Yargıtay muhtemelen kararları onaylayacak ve çocuklar cezaevine konacak. Zaten şu an Kürkçüler Cezaevi, Karataş Kadın Cezaevi tıklım tıklım.

Aynı eylemlerde yetişkinler de gözaltına alınıp tutuklanıyor, ama son zamanlarda esas olarak çocukların tutuklan-

masına tepki gösterildi. Aynı çocukların anne-babaları da alınıp hapsediliyor. İHD olarak çalışmalarınızda işin bu yönüne de ağırlık veriyor musunuz? Elbette, bizim için çocuklar önceliklidir, ama yapılan bu muamelenin kendisi zaten büyük bir hukuk skandalıdır. Yeni TCK öyle bir kanun ki, devlet herhangi bir basın açıklamasını, toplantıyı yasadışı ilan edip seni tutuklayabiliyor. İnanılmaz bir durumla karşı karşıyayız. 12 Eylül döneminde bile böyle bir şiddet sarmalı yoktu. 12 Eylül'de cezaevindeki insan sayısı 76 binken, bugün 110 bine ulaştı. Cumhuriyet tarihinin rekorunu kırmamıza vesile olan, yeni TCK'dır. Yapılan her eylem, her basın açıklaması yasadışı gösterildi ve önlerine her geleni gözaltına alıp tutukladılar. Nazi dönemini aratıyor bu uygulamalar.

TCK'daki hükümler yargıçlar tarafından farklı yorumlanıp çocukların lehinde kararlar verilemez mi?

Yasanın yargıçlar ve kolluk güçleri tarafından en kötü niyetle yorumlandığına hiç şüphe yok. Bunun temelinde de 2006 martında başbakan Tayyip Erdoğan'ın Diyarbakır olayları için "kadın da olsa, çocuk da olsa terörün maşası haline gelenler cezalandırılacaktır" açıklaması yatıyor. Adana'da iş daha da vahim. Çünkü Adana valisi İlhan Atış'ın çocuklara ve ailelere yönelik açıklamaları oldu. Vali, eylemlere katılan çocukların ailelerinin cezalandırılması, gerekirse yeşil kartlarının iptal edilmesi gerektiğini söylemişti. Vali açıkça suç işledi. Bu çocuklar zaten sokakta büyüyor. Ailelerin hepsi aç, yoksul. Eylemlere katılmayan çocuklar da çoğunlukla esrarkeş olmuş durumda. Medyaya yansıyor, polisle top oynayan çocuklar... Ertesi gün hayatını karartacağın çocukla maç yapmanın ne önemi var? Van'da çocuklar polisle maç yaparken, bir çocuk arkadaşından Kürtçe pas isteyince, çocuğun burnunu kırdı polis. Adana'da da aynı şey oldu. O.S. adlı bir çocuğun başına geldi olay. Polisle Gençlik Stadı'nda maç yapıyor çocuklar ve polis takımını yeniyorlar. Sabah maç yaptığı polis tarafından akşam eyleme katıldığı gerekçeyle gözaltına alındı O.S. Sabah gol atan çocuk, akşam polisten gol yemiş oluyor. Çocuk üç ay yattı. Daha sonra örgüt üyeliği ve örgüt propagandasından ceza aldı. Şu anda psikolojik tedavi görüyor. Cezaevine giren çocukların psikolojisine kendim cezaevinde yatarken tanık oldum. Sapasağlam gelen çocuğun nasıl çıldırdığını gördüm. Hele 18 yaşını doldurduktan sonra F tipine götürülen çocukların halini tahmin bile edemezsiniz. Üç kişiyle kalıyorsunuz, bir-iki ay sonra çatışmaya başlıyorsunuz. Yok bana ters baktı, yok burnunu karıştırdı... F tipi bu çocukları giyotin gibi parçalıyor. Çekmecelerimiz çocukların dosyalarıyla dolup taşıyor. Polis bazı çocukların eyleme katılıp katılmadığını öğrenmek için atletlerinin terli olup olmadığına, terli değilse kalplerinin hızlı atıp atmadığına, ellerinde taş taşıdığını belli eden toz olup olmadığına bakıp kanaate varıyor! Devlet cadı avında!

TERÖRLE MÜCADELE KANUNU'NUN KISKACINDA ÇOCUK

Orantısızlık, ölçüsüzlük, eşitsizlik

Çocukların maruz kaldığı hukuksuzluğun düzeltilmesi için çeşitli adımlar atıldı. Bunların başında DTP Şırnak milletvekili Sevahir Bayındır'ın hazırladığı yasa değişikliği tasarısı geliyor. Ancak bu yasa değişikliğinin gerçekleşmesi de sorunları aşmaya yetmeyebilir. Meselenin hukuksal boyutlarını Çocuklar İçin Adalet girişimi çağırıncılarından avukat Mehmet Uçum'la konuştuk...

Terörle Mücadele Kanunu'nda (TMK) çocuklara ilişkin değişiklik ne zaman ve nasıl yapıldı?

Mehmet Uçum: TMK'da değişiklik 29 Haziran 2006'da yapıldı. Bu değişiklik bir yumuşamaya gidış iddiasıyla çıktı. Eski TMK'da hak ve özgürlükleri daha fazla sınırlayan hükümler vardı. Değişiklikler yoluyla TMK, yeni Türk Ceza Kanunu (TCK) ve Ceza Muhakemesi Kanunu (CMK) ile daha uyumlu hale getirilmeye çalışıldı. Hükümetin sunduğu değişiklik tasarısında çocuklarla ilgili düzenleme yoktu. Tasarı İçişleri Komisyonu'na gitti ve aynen kabul edildi. TMK'nın 9. ve 13. maddelerindeki çocuklarla ilgili değişiklik Adalet Komisyonu'nda eklendi. 9. maddede yapılan değişiklikle, terör suçundan yargılanan 15-18 yaş arası çocuklar Çocuk Ağır Ceza Mahkemesi'nin yetki alanından çıkarıldı, Özel Yetkili Ağır Ceza Mahkemesi'ne verildi.

Amaçlanan neydi?

Yasanın gerekçesi, "terör suçlarının aynı mahkemede yargılanması" diyor. Oysa çocuklara ilişkin korumanın temelinde yatan düşüncede suç esas değildir, suçlanan esastır. Söz konusu olan çocuk olunca, fiilden yola çıkarak düzenleme yapılmaz, fiilden yola çıkarak koruma yapılır. Yasadaki durum çocuk haklarıyla ilgili evrensel bir ilkenin ihlâlidir. Burada, suçun türüne bakılmaksızın koruma yükümlülüklerinin öncelikle uygulanmasını gerektiren "üstün yarar ilkesi" gözardı ediliyor. Konu çocuk olunca, hukukî yaptırımları çocuğa ilişkin koruma ilkelerini uyguladıktan sonra düzenlemek gerekir. Bunun bilinçli bir hukuk siyaseti tercihi olduğundan emin değilim. Bazen dar politik yaklaşımlardan veya bilgi yetersizliklerinden kaynaklanan sorunlarla karşılaşabiliyorsunuz.

Bunun masumane bir teknik yanlış olduğunu mu düşünüyor musunuz?

Değişiklik çabası içinde olduğunda arka plandaki niyetler doğru tespit edilirse, değişikliğe ilişkin tutumlar da doğru tarif edilir. Sonuçlardan yola çıkarak analiz yapmak yetmiyor her zaman, sürece bakarak bu değişikliği incelemek gerekiyor. Kendi içinde tutarsızlık yaratan bir durum var. Üç konuda çekincemiz olan BM Çocuk Hakları Sözleşmesi'ne (ÇHS) ilişkin bu çekinceleri bu değişikliklerden önce kaldırmışız, detaylı bir Çocuk Koruma Kanunu çıkarmışız, çocuk mahkemelerimiz de var. Sistemi ilkesel olarak çocukların

korunması gerektiği mantığı üzerine kurmuşuz. Hukuk siyasetinde farklı tercihler yapsaydık, bunlarda da ayak sürü-yebilirdik. Fakat bu sisteme rağmen, 9. maddedeki terör suçu bütünlüğünden yola çıkarak çocukları ihmal eden bir sonuca varmışız. Bu tutarsızlığın üzerine gidilmesi gerekir.

DTP'nin önerdiği değişim çözümünden uzak mı?

Sevahir Bayındır'ın değişiklik önerisine baktığımızda, o değişikliğin anlamlı, ama yetersiz olduğunu görüyoruz. Sadece TMK 9. ve 13. maddelerde değişiklik yapmak sorunu çözmez. Bu, bizi 2006'dan önceki duruma getirir.

2006'daki yasa değişikliğinden önceki durum neydi?

Değişiklikten önce, çok uzun olmayan bir süre de olsa, 18 yaşına kadar olan bütün çocuklar Çocuk Ağır Ceza Mahkemesi'nde yargılanıyordu. Ama yargılamada TMK'nın cezaî hükümleri geçerli olduğu için, 5. maddedeki artış hükümlerinin ve infaz rejimindeki hükümlerin uygulanması aynı şekilde devam ediyordu. Yani 2006 değişikliği olmasaydı da cezalandırma ve infaz bakımından sorun vardı. Bu sorunun 2006'dan başlayan bir

Yüzünü kapatmış, bir gösteriye katılmış, dağılın denildiğinde de taş atmış bir çocuğun alabileceği cezanın alt sınırı 16.5 yıl, üst sınırıysa 34.5 yıl. Adam öldürmekle itham edilen bir çocuğun alabileceği ceza, 12 ila 15 yıl arasında.

sorun olarak takdim edilmesinde de hata var. Hukuk ikiye ayrılır: Şekli hukuk ve maddi hukuk. Hukuk uygulamasının usûlüne şekil denir, hukuk uygulamasının içeriği ise orada uygulanan yaptırımlardır ve bu yaptırımların infazıdır, maddi hukuktur. Maddi ceza hukuku bakımından çocuklarla ilgili sorunlar TMK'nın kabul edildiği 1991 yılından beri var. Çünkü TMK 5. madde yüzünden son ceza üzerinden yüzde 50 artış yapılıyor. Bunların hepsi 2006'nın öncesinden, 1991 yılından beri varolan sorunlar... 2006 değişikliğine devam edelim. 13. maddenin gerekçesi çok daha tuhaf. Aynen şöyle: "Ancak terör örgütleri tarafından suça sürüklenen çocukların topluma kazandırılması amacıyla, hapis cezasını seçenek yaptırımlara çevirme ve erteleme yasağının bunlarla ilgili olarak uygulanmayacağı hüküm altına alınmıştır." Burada kastedilen çocuk, 18 yaşına kadar olan çocuktur. Bu gerekçeye rağmen yasaya giren hüküm, seçenek yaptırımları 15 yaşına kadar olan çocuklar için

uyguluyor, 15 yaşından büyük, 18 yaşından küçük çocuklar için yasaklıyor. Yani gerekçe ile kural arasında bir çelişki var. Gerekçeye uygun kural yazılıysaydı, tüm çocuklar yasaklamanın dışında kalacaktı. Bu da benim tezimi güçlendiriyor. Niyet okumak bizim işimiz değil, ama Adalet Komisyonu'nda muhtemelen Güneydoğu'daki çocukların özellikle Kürt sorununun öne çıktığı eylemlerdeki rolünden yola çıkarak tartışma yapılmıştır. O çerçevede caydırıcılık olsun diye böylesi düzenlemeler çıkmış olabilir. Bu genel bir hukuk siyaseti tercihi değil, sınırlı bir politik görüşün özel olarak Adalet Komisyonu'ndaki müzakerelere etkisidir. Amaç çocukları TMK kapsamında tamamen yetişkinlerle aynı sınıfa sokmak olsaydı, hükümetin önerdiği tasarıda bunlar yer alırdı.

Çocuklar bu durumdan hukuken nasıl etkileniyor?

Çocukların ceza hukukundaki yeri dediğimizde dört aşama var: Soruşturma, kovuşturma, cezalandırma ve infaz. Yani ceza hukuku uygulamasının bu dört aşamasında çocuğun yerine ilişkin bütün sapmaların düzeltilmesi lâzım. Soruşturma ve kovuşturma aşamasında TMK kapsamında itham edilen 15-18 yaşındaki çocuklar Özel Yetkili Ağır Ceza Mahkemelerinin ve savcılıklarının görev alanına veriliyor. Böylece ilgili soruşturmayı da, terörle mücadelede özel soruşturma usûlünü uygulayarak Özel Yetkili Ağır Ceza Mahkemesi başsavcılıkları yapıyor. Burada artırılmış gözaltı süreleriyle, yakınlarla haber vermedeki sınırlamalarla, avukat sayısına ve görüşüne ilişkin sınırlamalarla ve tutukluluk süresinin 2010 sonuna kadar üst sınır olmadan uygulanmasıyla, 2011'den itibaren ise iki kat uygulanacak olmasıyla karşılaşılıyor. Bunların hepsi çocuklar için de uygulanıyor. Ek olarak ifadelerde sosyal görevlinin bulundurulmaması, yargılamaalarda sosyal inceleme raporlarının alınmaması, çocukların ifadelerinin çocuk savcısı tarafından alınması gerekirken kolluk tarafından alınabilmesi gibi sorun alanları üretilmiş durumda. Bunlar çocuğun savunma hakkını son derece sınırlandırıyor. Tutukluluk hali herkes bakımından tedbirdir, çocuklar bakımından ise son derece istisnai bir tedbirdir. Uzun tutukluluk süreleri bu ilkeyi ihlâl eden bir sonuç doğuruyor. Dolayısıyla soruşturma ve kovuşturma bakımından TMK 9. madde mutlak surette değiştirilmeli, "Bu suçlardan dolayı 15 yaşının üstündeki çocuklar hakkında açılan davalar da bu mahkemelerde görülür" ifadesi mutlak surette kaldırılmalıdır. Ancak bu kaldırılrsa bile başka bir sorun devam ediyor. TMK 5. maddesinde cezaların yüzde 50 artırılmasına ilişkin emredici bir hüküm vardır. Çocuklarla ilgili evrensel ilke, çocukların işlediği suçlarla ilgili verilen cezaların yaş kategorilerine dayalı indirimidir, hatta 12 yaşına kadar cezasızlık hali vardır. 15-18 yaş arasında bir indirim vardır, 12-15 yaş arasındaysa çocuğun ceza indirim oranı çok daha yüksektir. Yani çocuk, yetişkin gibi cezalandırılıyor.

lamaz. TMK kapsamında yargılanan çocuğa bir takım cezalar verildikten sonra bu ceza TMK 5. madde uyarınca yarısına kadar artırılıyor, ancak ondan sonra, TCK'nın 31. maddesi uyarınca yaşına göre gerekli indirimler yapılıyor. Demek ki cezalandırmadaki temel sorunlardan biri de TMK madde 5. Bunun çocuklara uygulanmayacağına dair bir ibarenin mutlaka eklenmesi gerekiyor. Onun dışında cezayı seçenek yaptırımlara çeviren 13. maddedeki düzenleme kalkarsa, 15-18 yaş grubundaki çocuklarla ilgili olarak da hükmün açıklanmasının geriye bırakılması, erteleme, paraya çevirme gibi, cezanın miktarına göre diğer yaptırımlar devreye girecek. Örneğin kahvehaneye gitmemeye, her gün kütüphaneye gidip kitap okumaya varıncaya kadar her türlü seçenek yaptırım uygulanabilir hale gelecek. TMK'nın 13. maddesinde "ancak bu hükümler 15 yaşını tamamlamış çocuklar hakkında uygulanmaz" hükmünün "ancak bu hükümler çocuklar hakkında uygulanmaz" diye mutlaka düzeltilmesi lâzım.

Peki, infazda ne gibi sorunlar var?

İnfaz hukukunda şartlı salıvermenin koşulları TMK bakımından ağırdır. Herhangi bir adli suçtan ceza alan kişi, aldığı cezanın üçte ikisini çekerse, şartlı salıvermeden yararlanır. Fakat TMK kapsamında ceza alan birinin bundan yararlanabilmesi için cezasının dörtte üçünü çekmiş olması gerekir. Şu anda bu, çocuklar bakımından da geçerli. Ayrıca infaz hukuku bakımından TMK'da mahkûmlarla ilgili disiplin cezaları çok ağır. Mesela hücre cezası var. İnfaz rejimindeki disiplin hukuku bakımından çocukları terörle mücadele kapsamındaki suçlulardan ayırt etmek lâzım. Çocuklara bu kapsamda verilen cezalar asla artırılmamalı, tam tersine indirilmeli. Üstelik infaz rejimi bakımından TMK kapsamında cezalandırılmış çocuk terör suçlusu sayılıyor. F tipi cezaevlerinde çocukların tutulması da sorunun diğer boyutlarından biri. F tipi cezaevlerinde tutulan çocuklar üzerine gidilebilir, Adalet Bakanlığı'na F tipi cezaevlerinde kaç çocuk olduğu, bunların infaz rejimi uygulamasındaki durumu, hücre cezası çektilirip çektilirmediği sorulabilir. Yasa değişikliğinin mutlaka TMK 9, 13, 5 ve 17. madde hükümleri yönünden yapılması gerekiyor. Böyle çok yönlü bir değişim paketi olursa ciddi bir adım atılmış olur. Sevahir Bayındır'ın önerisi son derece önemli, desteklenmesi gerekiyor, ama bu haliyle çocukları TMK 5. maddeden ve infaz rejiminden korumaya yetmeyecek bir öneri. **Bu değişiklikler için Anayasa Mahkemesi'ne gitme yolu açık değil mi?**

Anayasa Mahkemesi'nde iptal davası görülmesinin üç yolu var. Birincisi, yasa kabul edildikten sonra cumhurbaşkanı, iktidar ve ana muhalefet partisi meclis grupları veya belli sayıda milletvekili (şimdi 110 milletvekili) 60 gün içinde Anayasa Mahkemesi'ne iptal için başvuracak. İkincisi, yargıcın önüne gelen bir olayda uygulayacağı hükmü anayasaya aykırı bulması ve re'sen Anayasa Mah-

Mehmet Uçum

kemesi'ne başvurması. Üçüncü yol, yargıcın taraflardan birinin ileri sürdüğü anayasaya aykırılık iddiasını ciddi bulması ve dosyayı Anayasa Mahkemesi'ne göndermesi. Bu konuda Diyarbakır 6. Ağır Ceza Mahkemesi'nin gördüğü 2008 / 4009 sayılı esas dosyalı yargılamada anayasaya aykırılık iddiasında bulunulmuş. Ancak 12 Mart'taki duruşmada mahkeme bu itirazı ciddi görmediği için talebi reddetmiş. Burada zorunluluk diyebileceğimiz bir süreç yok, takdire dayalı bir durum söz konusu. Takdir de Özel Yetkili Ağır Ceza Mahkemesi'nde. Mahkemeleri ikna edip Anayasa Mahkemesi'ne gitmek ve sonuç almak ciddi zaman alır. Ayrıca Diyarbakır bu talebi kabul etme-

TMK 5. maddesinde cezaların yüzde 50 artırılmasına ilişkin emredici bir hüküm var. Evrensel ilke ise, çocukların işlediği suçlarla ilgili verilen cezaların yaş kategorilerine dayalı indirimidir. Çocuk, yetişkin gibi cezalandırılmaz.

dikten sonra yargılamanın olduğu diğer illerin mahkemeleri bu kararı verir mi, şüphelerim var. Oysa yasa değişikliğini zorlamak, en etkili ve en kısa sürede sonuç alınacak yoldur.

Bir de 15-18 yaş arası çocukların Özel Yetkili Ağır Ceza Mahkemesi'nde yargılanmasının anayasadaki eşitlik ilkesine aykırı olduğuna dair itirazlar var. Diyarbakır'da yapılan itiraz bu yönde. Burada adil yargılanmanın ihlâl edildiğine şüphe yok. Anayasanın 90. maddesine dayanarak Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin doğrudan uygulanması talebi de yerinde. Anayasanın 36. maddesindeki adil yargılanma hakkının ihlâli de doğru, anayasanın 10. maddesine aykırılık olduğu da. Ama 10. maddeye aykırılıktaki eşitlik tanımlaması ve argümanları yan-

lış. Dilekçelerde 12-15 ve 15-18 arasındaki yaş ayırımına dayanılmış; bu son derece tehlikeli. Buradaki sorun ebette ki 12-15 yaşın muaf tutulması değil, 15-18 yaşındaki çocukların diğer çocuklara göre daha ağır düzenlemelerle muhatap olmasıdır. Yüzünü kapatmış, bir gösteriye katılmış, dağılın denildiğinde de taş atmış bir çocuğun alabileceği cezanın alt sınırı 16.5 yıl, üst sınırıysa 34.5 yıl. Bir bölü üç yaş indirimi yapıldığında bile bu çocuğun alabileceği en az ceza 11 yıl, en fazla 23 yıl. Adam öldürmekle itham edilen 15-18 yaş dilimindeki bir çocuğun alabileceği cezaya baktığımızda, yaş indiriminin ardından 12 ila 15 yıl arasındadır. Gösteriye katılmış çocuğun şartlı salıvermeden yararlanabilmesi için en az 8 yıl 3 ay ceza çekmiş olması gerekir. Adam öldüren çocuk bakımından 6 yıl 8 ay veya 8 yıl en az ceza çekmek yeterli olabiliyor. Orantısızlık, ölçüsüzlük ve eşitsizlik buralarda ortaya çıkıyor.

Suç işleyen çocuğun korunması ilkesi uygulanıyor mu?

Suç işleyen çocuğun, suç işlediği sabit olsa bile, korunması gerekiyor. Çocuğun ifadesinin alınması, yargılanması, cezalandırılması ve infazında dört aşamalı bir koruma düzeni. Eşitliğe aykırılığın temelinde yatan şey, suç işleyen çocuğun korunması ilkesini suçun türüne göre uygulamaktır. Anayasanın çocuğu koruma ilkesi, çocuğun işlediği suçun türüne, niteliğine bakmıyor, suçu çocuğun işlemesini yeterli görüyor. Dolayısıyla tüm bu düzenlemeler suçun türüne göre çocuklar arasında ayırım yaptığı için anayasanın eşitlik ilkesine aykırı. Yasa değişikliği yapılsa, 12 yaşındaki çocuklar da TMK kapsamındaki suçlarda özel yetkili ağır ceza mahkemelerinde yargılansa, anayasanın eşitlik ilkesine aykırılık ortadan kalktı diyemeyiz. Tam tersine, eşitsizlik büyümüş olur.

Kısa vadede ne yapmak gerekiyor?

Bence sorunun çözümü mecliste ciddi bir faaliyet göstermekten geçiyor. Çünkü meclis açısından baktığımızda, anayasa değişikliğini gündemine alacaksın, AB hukuku reformu sürecini hızlandıracaksın diyeceksin, ama ceza hukuku içerisindeki en temel ilkeleri çocuk adaletinde ihmal edeceksin. Bu kendi içinde tutarlı değil. Bunu AB müzakerelerinden sorumlu devlet başkanına da götürmek lâzım. Esas olan TBMM içindeki çalışma, bunun üzerine yoğunlaşmak gerekir. Enerji çok fazla dağılıyor. Toplantılar, basın açıklamaları yapıyorsunuz, bu bilgileri toplayıp kamuoyuyla da paylaşıyorsunuz, ondan sonra her şey eskisi gibi devam ediyor. Çözüme yönelik tek aktivite Sevahir Bayındır'ın yasa değişikliği taslağı oldu. Medya destek verecekse de meclisteki değişim girişimine destek vermeli, pedagoglar, psikologlar, çocuk hukukçuları gibi uzmanlarıyla bunu tartışmalı. Kamuoyunda "çocuk terörle uğraşıyorsa niye özel olarak korunsun" gibi bir görüşün güçlü olacağına inanmıyorum. Tam tersine, o çocuk evle-viyetle korunmayı hak ediyor.

Haklılığın inadı ve yumurtasız omletler

1996'dan bu yana gerek siyasi, gerekse medyatik alanda önemli değişiklikler, değişimler meydana geldi. Beş kalemdede toplamak gerekirse: Dayanışma geriledi, medya mülkiyetinde dengeler altüst, muhabirlik can çekişiyor, iyi gazetecilik ıssız, alternatif medya ilerliyor.

Bugünkü toplantının düzenleyicileri benden Metin düştüğünden bu yana medya alanında meydana gelen değişimleri, değişiklikleri aktarmamı istedi. Ancak izin verirsiniz bu konuya girmeden önce, iki güncel noktaya değinmek istiyorum: Bugün 10 Nisan Cuma. Çarşamba günü Ankara'daydım. Eğitim-Sen'le Türkiye Yazarlar Sendikası'nın birlikte düzenlediği "Ece Ayhan: Tarih ve Muhalefet" başlıklı toplantıda konuşmacıydım.

Bundan tam 41 yıl önce bugün Sivas'ın Gürün ilçesinin Çipil köyünde Metin Göktepe doğmuştu. 43 yıl önce ise Gürün'e atanan kaymakamın adı Ece Ayhan'dı. 1966'da Mülkiye Mektebini bitiren Ece Ayhan, stajını tamamladıktan sonra ilk görev olarak Gürün'e kaymakam atanmış. Ayhan abiyle Metin'in böyle ortak bir mekânı var. Tek ortak yanları Gürün değil. İkisi de "Haklılığın İnadı" denilen halet-i ruhiye sayesinde kararlı, solcu, muhalif, sebatkâr insanlardı. Biri, şiir, etik ve tarih, diğeri gazetecilik konusunda fedakâr ve başarılı idi. Kimseye mihnet etmediler. Aykırı denizlerde yüzdüler. Hiç boğulmadılar. Hâlâ yüzüyorlar. Bir ihtimal, şimdilerde beraber gezmeye gidip sohbet filan ediyorlardır.

Sivas'ın adı bu aralar yerel seçim sonuçları ve bir helikopter kazasıyla genel gündeme girdi. Çoğu zaman hayatta doğrulanmış güzel bir deyiş var: "Kör ölür, badem gözlü olur." Bu deyişi bugünkü modern söylemle, modern terminolojiyle tekrar edersek, "faşist ölür,

medya onu demokrat yapar" dememiz gerekir. Oysa ki faşiste faşist demek çok da zor değil. İktidar yanlısı İslâmcı medya bile badem gözlüyü övmekten göklerle çıkardı. Kimi liberaller de bunu yeterli bulmamış olsa gerek ki, "yaşasaydı devrimcilerle konuşacaktı, Hrant Dink'in ailesini ziyarete gidecekti..." diye geleceğe yönelik spekülasyonlarda bulundu. Oysa ki, bugün haber ödülü alan muhabir arkadaşlardan birinin söylediği gibi, gerçeği aktarmak öyle çok da zor bir şey değil. Açarsınız Maraş Katliamı dosyasını, iddianamesini, kararlarını, keza açarsınız 1980 MHP iddianamesini ve

Bugünkü gazete ve televizyonların yöneticilerine ve yapayca parlatılmış yazarlarına bakın, ne kadar gerilediğimizi göreceksiniz. Zekeriya Sertel'lerden, Ahmet Emin Yalman'lardan Aydın Doğan'lara geldik.

kararlarını, söz konusu kişinin adının geçtiği bölümleri yaşamöyküsüne eklersiniz. Tabii editör buraları kesmezse, okur, kimin geçmişte ve bugün ne yaptığını öğrenir. Sonra, sormak lâzım: Hrant'ın katil zanlılarının her duruşmasında bir partinin adı bağırılıp çağırılıyor, bu partinin yetkilileri neden acaba şimdiye kadar bir tekzip yayınlamayı ihmal ettiler? İşte Metin, Metingiller ve onların çalıştığı gazete, dergi, radyo ve televizyonların önemi, değeri burada. Ancak bu tür bağımsız/solcu/hakikatçı medya organları faşiste faşist diyebiliyor günümüzde.

Gelelim şimdi son 13 yılda yaşadığımız değişim ve değişikliklere. Aslında 13 yılda çok şey oldu tabii. Kaçınılmaz olarak önce siyasal alana baktığımızda –ki üzerinde durmayacağım– idam cezasının ilgasında, Kürtçe üzerindeki yasağın kaldırılmasında itici güç olan Avrupa Birliği reformları çok önemli. Belki de son 13 yılın tek tayin edici değişikliği. Bu arada Amerikancı İslâmımsı akımın iktidarı da tabii ki önemli bir değişiklik. Ne var ki, iktidar partisinin başlatıp yarıda bıraktığı ya da içini dolduramadığı, uygulamaya sokamadığı bu nisbî demokratik reformlar bugün hâlâ ete kemiğe bürünmeyi bekliyor.

Medya alanına geldiğimizde, bu alanda da çok değişim/değişiklik oldu. Ben bugün burada önem sırası gözetmeksizin, kıyaslamalı olarak –Metin'den Önce/Metin'den Sonra– beş noktayı açmaya çalışacağım...

Nerede eski dayanışmalar

Metin'in düşürülmesinin ardından, cınayetin İstanbul'da gerçekleşmiş olması, gazetesinin Metin'in arkasında örgütlü bir şekilde durması, İstanbullu aydınların da sahip çıkması sayesinde hep birlikte direnebildik, dayanışmamızı gösterebildik ve hatta sonuç da aldık. Metin'i öldüren polislerin cezasız kalmasını önleyebildik. O dönem Türkiye Gazeteciler Cemiyeti başkanı olan Nail Güreli'nin, cemiyet içindeki itiraz ve engellemelere rağmen, meslekî ve siyasi olarak dayanışmada ısrar etmesi bence çok önemli

10 Nisan'da Türkiye Gazeteciler Cemiyeti'nin Burhan Felek Salonu'nda düzenlediği Metin Göktepe 12. Gazetecilik Ödülleri toplantısında, Metin Göktepe'nin annesi Fadime Göktepe ve Nail Güreli, atv-Sabah grevcileri ve diğer ödül sahipleriyle beraber

dir. Nail abi demin söyledi: Aydınlar, Afyonlara taşındık otobüslerle. Yüzlerce insan Metin'e sahip çıktı. Nail abiden sonra cemiyet yönetimine seçilen başkan Orhan Erinc ve genel sekreter Turgay Olcayto da bu dayanışmacı tutumu sürdürerek, Metin için, basın özgürlüğü için verilen mücadeleyi kurumsal hale getirdiler. Hatırlayalım, o dönem Metin'in yanısıra özellikle Kürt bölgelerinde de çok sayıda meslektaşımız, arkadaşımız öldürülmüştü. Belki Musa Anter hariç, diğer vakalarda, çeşitli nedenlerle biz gazeteciler olarak, cinayetlere, ölümlere karşı çıkan insanlar olarak yeterli dayanışmayı gösterememiştik. Sıradışı ama olumlu bir örnek olarak 2007'de Hrant düşürüldüğünde iyi, güçlü, geniş ve derin bir dayanışma halesi yaratabilmiştik yine.

Ama bugün, 13 yıl sonra, Express'in "Güzel Onlu" diye betimlediği atv-Sabah grevcileriyle ne yazık ki benzeri büyüklükte bir dayanışma/destek gösteremiyoruz. Nedenleri üzerinde duracak değilim. Metin Göktepe Jürisi de zaten grevci arkadaşlara Dayanışma Ödülü'nü layık görerek üzerine düşen görevi yaptı. Bizim grevi daha sıkı desteklememiz gerekir.

13 yılda dayanışma ruhu ve eylemi maalesef geriledi.

Üçüncü boyut zuhur etti

Son 13 yılda medya mülkiyeti alanında da önemli değişimler, değişiklikler meydana geldi. Metin'in döneminde egemen medya iki ayaklıydı: Devlet yanlısı iktidar taraftarı medya ve devlet yanlısı muhalefet partisi taraftarı medya. Son beş-altı yıldır üçüncü tür medya oluşturuldu: Devlete biraz uzak, ama siyasî iktidarın sesi medya. İşte Yeni Şafak, Zaman, Akit gibi gazetelerin palazlanmasının yanısıra, eski çamların bir kısmı da bardak oldu. Mesela o günden bugüne atv-Sabah liberal mülkiyetten yandaş mülkiyete dönüştü, daha yakın bir geçmişte Kanal-türk televizyonu askeriyeden yandaş medyaya geçti. Bugün gazetesi, Kanal 24 ya da Taraf, Habertürk gibi gazeteler zuhur etti. Bu yayın organlarına çeşitli sıfatlar takmak mümkün. Besleme, yandaş, liboş gibi tanımlamalar yapılıyor. Benim kriterim şu: Metin bugün bizimle olsaydı, bu gazete ya da televizyonların hiçbirinde çalışmazdı.

Celal Başlangıç aktardı. Çeşitli kaynaklara göre ya M.Ö. 2000 yılında Hindistan'da ya da M.Ö. 300 yılında Mezopotamya'da bir şair şu beş dizeyi yazmış. Bugünkü Türk medya manzarasını çok iyi anlatıyor: "Taş var, köpek yok / Köpek var, taş yok / Taş var, köpek var / Ama kralın köpek / Sıkıysa at taşı!"

Bu şiirle ilgili iki nokta: Kedisever bir hayvan dostu olarak, köpek sözcüğünün hep olumsuz bir şekilde kullanılması, dilimize yerleşmiş olması bana pek hoş gelmiyor. Neyse...

Şiir, işin nitel yanını çok iyi anlatıyor. Ama ben karamsar olarak şunu da söylemeden geçemeyeceğim: Etrafta kralın o kadar çok köpeği var ki, neredeyse taş yetmez oldu!

Muhabirliğin ölümü

Türkiye basın tarihi galiba biraz da gazeteci cinayetleri tarihiyle atbaşı gidiyor. 6 Nisan 1909'da Hasan Fehmi'yi vurmuşlar, son olarak da 19 Ocak 2007'de Hrant Dink'i aldılar. Saydım, yüz yılda 61 gazeteci öldürülmüş. Bunların 42'si muhabir. Yani gazeteciliğin beyni, kalbi... Gazeteciliğin diğer dalları, yazarlık, editörlük, sayfa sekreterliği, foto muhabirliği de mutlaka önemli, değerli mevkiler, ama muhabir olmadan habercilik, habercilik olmadan da gazetecilik olmuyor. Kalp ve beyin işte...

Neyse ki son iki yılda gazeteci öldürülmedi. Gerçi onlarca gazeteci mahkeme kapılarında süründürülüyor hâlâ. Erge-nekon'dan söz etmiyorum. Karikatür ya da yazıları nedeniyle tazminat ödemek zorunda kalanlardan, muhalif, sosyalist görüşleri nedeniyle gözaltına alınanlar-

Muhabir olmadan habercilik olmuyor. Ama gazeteler çoğu zaman sahipleri, köşe yazarları, hatta İnsan Kaynakları müdürleriyle anılır oldu. Son 13 yılda egemen medya daha çok yumurtasız omlet yapmaya başladı.

dan bahsediyorum. Eskiden gazeteciler ikide bir meslektaşlarının cenazelerine katılmak zorunda kalırdı. İki yıldır öldürülen gazeteci yok. Mahkeme kapısı pek sevimli olmasa da, cami avlusundan iyidir.

Evet, muhabirleri vurmuyorlar bir süredir, ama dikkat ettiniz mi, bir kurum olarak muhabirlik öldü artık. Gazetelerin muhabire pek ihtiyacı kalmadı ki... Gazeteler çoğu zaman sahipleri, genel yayın yönetmenleri, köşe yazarları, reklam hat-ta İnsan Kaynakları müdürleriyle anılır oldu, onlar ön plana çıktı. Çünkü muhabirlik iktidarın, iktidarların yalanlarını ortaya çıkarma mesleğidir. Tabanda, sahada biliyoruz, çok sayıda muhabir bu işi dört dörtlük bir şekilde yapmaya çalışıyor, ama yazı işleri engelini aşmak mümkün değil egemen medyada. Arada sırada bu engel aşıyor, ama son örnek Habertürk'te olduğu gibi iyi haber yapan muhabir, şefi, müdürü, hatta genel yayın yönetmeninin haberi olmadan işten çıkarılıyor.

Son 13 yılda Türk egemen medyası daha çok yumurtasız omlet yapmaya başladı.

Sürgün ve ıssızlık

Tam tarih veremiyorum ama, Metin görevi başındayken, bugün bu salonda aramızda bulunan ve mesela birazdan Onur Ödülü alacak olan Umur Talu, egemen medyada genel yayın yönetmenliği yapabiliyordu. Ya da Metin Göktepe jürisinde ve ödül törenlerinde baştan beri görev alan Celal Başlangıç yine egemen medyada haftada bir tam sayfa röportajlarını yayınlayabiliyordu. Keza yine iyi bir muhabir olan Ahmet Şık'ın haberleri o zaman birinci sayfalardan girebiliyordu. Umur, Celal, Ahmet ve belki daha onlarca meslektaşım, arkadaşım oldukları için söylemiyorum ama, onlar belirli bir gazetecilik anlayışını temsil ediyordu. Onlar gazeteciliği, haberciliği

kamu çıkarı gözeterek yapıyorlardı, onlar mülksüzlerin sesi olmaya çalışıyordu, onlar iktidar yanlısı değillerdi ve onlar iyi profesyonellerdi. Sorun şahsî değil, meslekî kimlikle ilgili. Bugünkü manzaraya bakalım: Egemen medyada artık hiçbir işveren Umur Talu'ya genel yayın yönetmenliği öneremez. Keza Celal ya da Ahmet ve diğerleri de egemen medyada yer bulamıyor. Çünkü bu doğru ve olumlu gazetecilik anlayışı artık aforoz edildi. Bizim arkadaşlarımız sürgünde ve ıssızlaştırıldı.

Bugünkü gazete ve televizyonların yöneticilerine ve star adı verilen yapayca parlatılmış yazarlarına bakın, 13 yılda ne kadar gerilediğimizi göreceksiniz.

Biz zaten Zekeriya Sertel'lerden, Ahmet Emin Yalman'lardan Aydın Doğan'lara geldik, kimse alınmasın, ayrıca da kendini matah sanmasın diye bugünkülerden isim vermiyorum, ama kadroların kalite manzarası çürük ve sığ.

Yine de her şeye rağmen

Tüm bu olumsuz ortama rağmen, iktidarın olduğu yerde muhalefet de kaçınılmaz olarak yerini aldığı için, belki biraz da internetin sayesinde, muhalif/alternatif/azınlık ya da sosyalist medya olarak adlandırılan kesimde de eskiye oranla, özellikle teknik/meslekî alanda önemli gelişmelerin sağlandığını kabul edelim. Kürtlerin Med TV'den Roj TV'ye, Özgür Gündem'den Gündem'e uzanan gazetecilik, habercilik macerası devam ediyor. Çok sayıda Alevi kültürü ağırlıklı yerel ya da ulusal radyo ve televizyon, medya manzarasını çoğullaştırıyor. Bence tüm bu medya organları, bas-kı çemberini tamamen kırıp sınırlı, dar ve militan gazetecilik yapmaya çalışsalar da, henüz başarı sürecini tamamlayabilmiş durumda değiller. Esra Arsan söyledi, meslekî ve akademik literatüre baktığımız zaman Hürriyet ya da Cumhuriyet hakkında makale, master ya da doktora tezleri filan yapılıyor da... Bunların bir kısmı da Hürriyet'e ya da Cumhuriyet'e girmek için kaleme alınan eserlerdir ya da sipariştir. Muhallif medya hakkında, iktidarla çatışma, çalışma koşulları ya da ürettikleri muhalif dil, söylem konusunda kimse pek bir çalışma yapmıyor. Önemli bir eksiklik.

Mecburen müjde

Bu beş noktaya eminim başka konular, alanlar da eklenebilir.

Son olarak, iyimser bir notla bitirmek için söylemem gerek: Metin'in zamanında Evrensel vardı, Evrensel bugün hâlâ ayakta. Üstelik nartopu gibi bir kızı/oğ-lu oldu: Hayat TV.

Şimdi de bugün bu salonda bulunmayanlara sesleniyorum: Bazılarımız artık dinazor görüntüsü verse de, saçları olanların saçlarına ak düşmüşse de ya da hafif göbeklenmişlerse de, hiç merak etmeyin: Biz hâlâ buradayız!

Ragıp Duran

(Bu yazı, ödül töreninde yapılan konuşma zenginleştirilerek yazıldı. Medya eleştiri yazıları için bkz. apoletlimedya.blogspot.com)

Pınar'a sahip çıkmak, hayatımıza sahip çıkmak

9 Temmuz 1998'deki Mısır Çarşısı patlamasının bombadan kaynaklanmadığını belirleyen onlarca uzman ve bilirkişi raporuna, hakkında verilen iki beraat kararına rağmen, Pınar Selek müebbed hapis cezası istemiyle yeniden yargılanacak. 11 yıldır süren Mısır Çarşısı davası adaletin tecellisini değil, hukuk devleti anlayışıyla bağdaşmayan karanlık bir emelin gerçekleşmesini amaçlıyor gibi. Peki, Pınar Selek nasıl biri, karartılmak istenen hayatı nasıl bir hayat, onu toplumdan tecrit etme gayretkeşliği nasıl bir zihniyetin ürünü? Kurulmasına önayak olduğu Amargi dergisinin üyelerine kulak kesiliyoruz...

Pınar Selek hayatınıza nasıl girdi, nasıl tanıştınız onunla?

İlkay Ertem: Burada Pınar'la hayatı en yeni kesişen benim. Ablamla kadın hareketinden arkadaşılar. Daha tanışırken seni içine çeker Pınar. Bir yıldır arkadaşsınız, ama yıllardır dostmuşuz gibi geliyor. Ondan çok şey öğreniyorum. Çok enerjik ve durmak bilmeden çalışabilen biri.

Esmeray: Demet bir gün beni aldı, "atölye"ye götürdü. "Bir kız var, çok tatlı, çok seveceksin" dedi, "tam senin kafana göre". Pınar da biraz deli dolu ya. Pınar'ın Nilgün'le beraber kurduğu, Tarlabası'ndaki tineri çocukların gittiği atölyeye uğradık. İçeri girer girmez, Pınar'ı yıllardır tanıyormuşum gibi oldu. Çok güzel bir kız! "Allah allah, bu nasıl üniversite öğrencisi?" dedim. Üstü başı boya içindeydi. Çocukların birinin burnundan sümük akıyor, birinin ağzından salyalar akıyor, yanına oturmuşlar, bir eliyle çocuğa sarılmış, öteki eliyle fırçayla boya yapıyor. İlk defa böyle bir şeyle karşılaşmıştım. Ben öyle bir hayattan gelmişim ki, kendi ailem bile benimle konuşmuyor. Üniversite öğrencisi, böyle güzel bir kız bizimle! "Bu kız deli" dedim.

Nilgün Yurdalan: Yıllardır "başka bir hayat" için, eskiden küçük burjuva dedikimiz, şimdiki deyişle orta sınıftan insanlarla bir şeyler yapıyorduk. Asıl olarak uçlarda duranlar, sokakta yaşayanlar, sistem dışındakiler bir laf etmeli diye

düşünüyordum o zamanlar da. Tanıştığımız anı hatırlamıyorum. Ama, kendimi Pınar'la sistemin dışında yaşayanlarla ilgili atölyeyle ilgili konuşurken buldum. Atölye Pınar'ın önerisiydi. Pınar'ın heyecanla anlattığını hatırlıyorum.

Atölyeyi kurarken kafanızdaki fikir neydi?

Nilgün: Sokakta yaşayan tineri çocukların bir takım yurtlara hapsedilmeleri rahatsız ediyordu. Çocukların istedikleri zaman çalışmalara katılacağı, bir yandan da üretim yapabilecekleri, baskı olmadan, kendi tercihleriyle tineri bırakacak-

Pınar'a yapılanlar hepimize bir şey söylüyor. Bu dava sürecinde nasıl bir tavır alacağımız bu açıdan da çok önemli. Pınar'a sahip çıkmak, aynı zamanda kendi hayatımıza sahip çıkmamız anlamına geliyor.

ları bir ortam oluşturma fikri vardı. Ben çocuklarla resim yapıyordum. Çoluk çocuk birlikte yemek pişirdik, eğlenirdik. Kendilerini ifade etmelerinin yollarını açmaktı atölyenin nedeni. Çocuklar mecbur olmadan, severek yaptıkları resimleri, maskaları sokakta satarak ekmek paralarını çıkarıyorlardı.

Esmeray: İnsanlar hep "niye travesti oldun, nasıl oldun?" diye sorar, o hiç sormadı. "Fuhuş yapıyor musun?" konusuna girmedim. Direkt iki arkadaş olduk. Bir keresinde bira içmeye çağırdı beni, "geli-

rim, ama ben içki sevmiyorum" dedim. Hiç şaşırmadım. Başka insanlara içki sevmeyi söylediğimde, "travestisin, böyle bir hayatın içinde nasıl olur içki sevmezsin" diye çok şaşıyorlar. Çok acayıptı Pınar. Bir gün, "ev müsait olursa, bir ara bize gelir misin?" dedim. "Gelirim" dedi. "Ne demek ev müsait olursa?" "Biliyorsun, biz çalışıyoruz" dedim. Geldi bizim eve. Şaşırtıkça şaşırtıyordu. Mesela, benim pijamamı giydi, aynı yataktaki yattık. Genelde insanların bizden midesi bulanıyor; bunu hep fark edersin. Fuhuşla özdeşleştirildiğimiz için insanlar elimizden su bile alıp içmiyor. Ve bu güzel kız gelip bizimle birlikte yaşıyor! Anlıyorsun ki bizimle arkadaş olmak istiyor. Diğer kadınlar da farklıydı. Ama Pınar'la çok daha derin bir ilişkim oldu.

Nilgün: Sokakta yaşayan insanlarla ilişkinin şöyle bir yanı var: Hiç fark etmezsiniz, "çorba iç" diye kaşığı uzatır. Kılın kıpırdasa, bir iğrenme belirtisi gösteren fark ederler. Kolay değildir sokakta yaşayan insanlarla birlikte bir hayat örmek. Yapaylığı, tedirginliği anında fark ederler. Pınar çok içtendi. O nedenle bugün de ilişkileri sürüyor. Yargıtay'ın bu son kararından sonra, çocuklardan biri Amargi'ye geldi. Uzun yıllar geçmiş aradan, çok büyümüş, yüzünü hatırladım, ama adını hatırlayamadım. "Pınar abla iyi mi?" diye sordu. Duymuşlar...

Esmeray: Yeni bir hayata tutunmam zordu, çok yalpalıyordum. Pınar'ın üzerimde o kadar emeği var ki. Onu hiçbir zaman ne kutsadım, ne de lider olarak gördüm. İlişkimiz eşitti ve inanılmaz emek harcardı. Bir dönem, Amargi'de proje koordinatörlüğü yapıyordum, o kadar eksik iş bırakıyordum ki, çünkü bilmiyordum. Pınar bunların hepsini tamamliyordu. Kimseye fark ettirmiyordu. Bana söz gelmesin istiyordu.

İlkay: Üç-dört ay önce burada tanıştığım bir şeyi anlatmayı çok istiyorum. Daha önce sokakta yaşayan çocuklardan biri telefon etti. Memleketine dönmüş, artık tiner kullanmıyor, evlenmiş, çocuğu olmuş. "Pınar abla, sana çocuğumu getireceğim el öpmeye" dedi. İki yaşında kızıyla geldi. Kucakladık, öptük. Bir anısını anlattı çocuk. Tiner çektikten sonra kendilerine zarar veriyorlarmış. Pınar'ın en çok korktuğu ve hoşlanmadığı da buymuş. "Bir gün, ben tinerden sonra kollarımı kesmiştim" dedi. Pınar o kadar üzülmüş ve kızmış ki, kolunu açmış, kendi koluna bir çizik atmış. Bunun üzerine, çocuk panikle üstüne atılmış "ne yapıyorsun Pınar abla!" diye. "Siz kendi-

Esmeray, İlkay, Zeynep ve Nilgün, Amargi Kitabevi'nde

nize zarar verdiğinizde ben ne hissediyorum, düşünün” demiş Pınar. Çocuk, onca yıl sonra, “bunu hiç unutmuyorum” dedi. “Sen öyle bir şey yapınca, hepimiz çok üzüldük ve bir daha yapmamak için kendimize söz verdik.”

Sen Pınar’la nasıl tanıştın?

Zeynep Direk: Nasıl tanıştığımı hatırlamıyorum. Aklıma gelen ilk sahne, bir masada karşı karşıya oturuyoruz, o bana Şahmeran masalı anlatıyor. İnsanlardan ihanet gören yarı yılan bir bilge kadın masalı. Saatlerce, gözlerimi ayırmadan Pınar’ı dinledim. Gözlerindeki ışığı, masalı anlatışını hâlâ hatırlıyorum. Çok da güzel anlatıyordu. Büyük bir enerjisi vardı. Birdenbire beni yakaladı. Tanışmadan önce, röportajlardan takip ediyordum onu. Onun benim arkadaşım olduğunu o zamanlar bile uzaktan uzağa hissedirdim. **Bir süredir, Pınar Selek denince Amargi geliyor akla: Amargi Kooperatifi ve kooperatiften olmayan kadınların da dahil olduğu Amargi dergi. Amargi’nin anlamı, özgünlüğü ne sizin için?** **Nilgün:** Pınar cezaevindeki süreyi de verimli geçirdi. Daha önce, kadın meselesinden ziyade, sokaklarda yaşayan, tümüyle toplumun dışında bulunan insanlara kendilerini ifade olanakları yaratmak için uğraşırken, artık kadınlık meselesi üzerine de daha fazla düşünüyordu. Kadınların ezilmesinin ve sömürülmesinin bir kötü hayatın sürdürülmesinde en temel zülmlerden biri olduğunu düşünmeye başlamıştı. Cezaevinden çıktığında başka kadınlarla birlikte Amargi’yi oluşturdular. Ben de bir feminist olarak Amargi’nin oluşmasını ilgiyle izliyordum ve elimden geleni yapmaya çalışıyordum.

Zeynep: Ben Amargi sayesinde kendimi gerçekten feminist hareket içinde buldum. Pınar feminizmi bütün toplumsal sorunları okumanın bir dili, bir kavram yaratım alanı olarak görüyordu. Antimilitarizmi feminizm açısından düşünüyordu. “Sürüne Sürüne Erkek Olmak” kitabı, bütün orduyu toplumsal cinsiyet meselesi üzerinden yorumluyor. Askerlik bir erkekleştirme süreci, aslında erkekleştirme süreci de bir kadınsılaştırma süreci, sana zulmeden, şiddet uygulayan, daha yüksek rütbeli erkeğe hayranlık duyma... Militarist söylemde kadının nasıl temsil edildiği, bakir vatan toprağı olarak görülmesi... Bütün bunları, ailenin askerî yapısını düşünüyordu. Yoksulluk meselesine feminist açıdan bakıyordu. Toplumdaki sorunları feminist bir açıdan okumaya çalışıyordu. Kadına karşı şiddetin diğer şiddet biçimlerinden ayrı olmadığı düşüncesini vurguluyordu. Türkiye’de feminist harekette genel olarak bu çıkıyor ortaya ama, Amargi’de Pınar’la birlikte yaptığımız, bu tür okumayı güçlendirdi. Amargi dergi, 2000’li yıllarda Türkiye’deki kadın hareketi için önemli bir yayın, yeni bir soluk oldu. Bunu Pınar tek başına yapmadı elbette, ama bizi bir araya getiren onun enerjisiydi. Pınar lider değildi, fikirlerin üreyeceği ortamı oluşturuyordu; başkalarından akıl, fikir almayı biliyordu. İnsanları birbirine bağlıyordu.

İlkay: Amargi’deki arkadaşlarla tanışma-

dan önce, dergiyi düzenli okuyordum. Bu yazıları yazanlarla sohbet edebilmek, o derginin içinde varolabilmek benim için bir hayaldi. Pınar’la tanışınca, bir anda içinde buldum kendimi. Amargi’de daha fazla zaman geçirmek için işimi bıraktım. Feminizmin içine Amargi’yle girdim. Amargi’de beni çeken, hiyerarşinin olmaması. Genelde örgütlenmelerde, eskiler-yeni girenler vardır. Bir şey söylemeye çekinirsin, eleştirilmekten korkarsın, çömez muamelesi görürsün... Burada böyle bir şey yok. Bir yıl gibi kısa bir sürede iki ciddi projede çalışmaya başladım. Burası insanı bir eğitim sürecinden geçiriyor. Burada kendimi daha rahat ifade edebilmenin yollarını bulabildim. Hiyerarşi olmadan da insanların örgütlenebileceğini gördüm.

Esmeray: Pınar cezaevindeyken ben ÖDP’ye girmiştim. ÖDP’de çok kafam karıştı. Sosyalizmi, işçi sınıfını pek bilmiyor-

Pınar’la daha ilk tanıştığımda, heyecanla, neler yapmak istediğini, nasıl bir şey oluşturmayı düşündüğünü anlatıyor, anlatıyor... Şöyle düşünmüştüm: Bu heyecanlı kadın bu zalim dünyada nasıl korunacak?

dum. Sadece Kürdüm, bunu biliyorum; bir de travestiyim. En can alıcısı da, travesti kimliğimden dolayı Kürtler de beni dışlamış. Ve beni içine alan bir parti var. O arada feminizmle de tanıştım. İyice kafam karıştı. Nilgün’le Bağımsız Feminist Kadınlar’ın toplantılarına gidiyordum. Nereye gideceğimi, nerede duracağımı şaşıryordum. Nilgün’lere söz veriyordum “yürüyüşe sizinle katılacağım” diye, ama sosyalistlerle bir ilişkim vardı. Mesele, 1 Mayıs’ta ÖDP’yle yürüdüm. Ama bir yandan aklım feministlerde... Pınar’ı cezaevinde ziyarete gittiğimde bunları tartışıyordum. Kadın meselesi, kadınlık, feminizm üzerinde durmaya başlamıştı. Yavaş yavaş bunlar hayatının merkezine geliyordu. ÖDP’den kopmuşum. Ama feminizm de bana uzak geliyordu. ÖDP’ye nasıl beni tam katamadılar, feministlerde de öyle bir durum vardı. Benim Kürt kimliğimi, transseksüel kimliğimden dolayı yaşadığım zorlukları görmüyorlardı...

Nilgün: Bütün âlem çok heteroseksist ve homofobikti. Feminist hareket de heteroseksist ve homofobikti.

Esmeray: Bazı kadınlar “travestilerin ne işi var içimizde” diyordu. Kadınlığa biyolojik olarak bakıyorlardı. Ama Amargi’de bunların hiçbirisi yoktu. Amargi’den sonra, anti-militarist, anti-kapitalist olmak için sosyalist olmaya gerek olmadığını öğrendim. Bunlar çok bilmediğim konular, ama sosyalizm de bana iktidar gibi geliyordu. Kapitalist sistem gidecek, yerine işçi sınıfının iktidarı gelecek. Bu da iktidar! Amargi’de bütün farklılıklarımla bir arada olduk. Herkes birbirini aynı derecede dinliyordu, deneyimlerimizi birbirimize aktarıyorduk. Hiyerarşinin olmaması için çok dikkat ediyorduk. Eleştiri-özeleştiri çok önemli ve geliştiren bir şey. Bazen o kadar çok eleştiri alıyordum ki, dumura uğruyordum: “Erken kalkmıyorsun, iş disiplinin yok, şunu yapmıyorsun...” Tıkaniyordum önce, ama iyi geliyordu, saat 7’de kalkmaya başlıyordum. (gülüyor) Bir baktım, Amargi sürecinde, kendiliğinden, seks işçiliğinden, fuhuş sektöründen uzaklaşmışım. Bu kadar grubun içinde oldum, ilk defa Amargi’dekiler bunu dert etti: “Arkadaşımız fuhuş yapmak istemiyor, ona nasıl destek vereceğiz?” Bunun için çabalara girildi. Hatta esas olarak bana iş yaratmak için lokanta açıldı. Amargili dört-beş kadının bir arada kalabileceği bir ev tuttuk. Büyük bir dayanışma vardı. Amargi ve Pınar olmasaydı, “Cadının Bohçası”nı (Esmeray’ın stand-up gösterisi) da yapamazdım. Amargi süreci beni besledi, kamçılardı ve “artık kabuğundan dışarı çık” dedi.

Nilgün: Hepimiz bu uygarlığın içinde şekillenmişiz: Yaptığımız her şeyi beğeniriz, çok severiz, eleştiriye çok kapalıyızdır. İlk tanıdığım andan itibaren Pınar eleştiriye çok açıktı. Eleştirileri, itirazları, önerileri yolunu bulmasının önemli bir parçası olarak görüyordu. Bu benim için çok önemli, kendi yaptığı işe yönelik itirazları olumlu, anlamlı bulan çok az insan var. Amargi’yi bir vakitler çok eleştirirdim. Çok kendine kapalı olmasını eleştirirdim, bugünse Amargi’ye “yolgeçen hanı” diyorum. Amargi bugün bence doğru bir örgütlenme. Milliyetçi, cinsiyetçi, ırkçı, homofobik olmayan kadınların, dönmelerin, travestilerin istedikleri anda içine girdikleri bir yapı; geliyor ve burada olmak istiyorsa, oluyor. Amargi dergi ise sorular soran ve farklılıklarıyla cevapları arayan bir dergi.

Mısır Çarşısı davası Pınar’ı, Amargi’yi, ilişkilerinizi nasıl etkiledi?

Nilgün: Pınar’la daha ilk tanıştığımda, heyecanla, kafasındakileri, neler yapmak istediğini, nasıl bir şey oluşturmayı düşündüğünü anlatıyor, anlatıyor, anlatıyor... Aramızda ciddi bir yaş farkı da var, o zaman küçüktü. Şöyle düşünmüştüm: Bu heyecanlı kadın bu zalim dünyada nasıl korunacak?

“Bu kızın başına belâlar açılacak” diye bir endişe mi duyuyordun?

Nilgün: Çok mutsuz olacak, hepimizin de başına geldiği gibi büyük baskılara uğrayacak diye korkuyordum. Tabii gaz patlamasını bomba diye, hay allah... Böyle bir şey hiç aklıma gelmezdi. Patlama

haberi verildiğinde ne düşündüğümü tam hatırlamıyorum. Ama Pınar'la ilişkilendirildiği an ne düşündüğümü hatırlıyorum. Yaşama yüklediği mânâyı biliyordum. Pınar'la sokakta yaşayan çocukların atölyesi için birlikte düşünmüştük, birlikte çalışmıştık. O karanlık zamanlarda Pınar'ı da o şiddetin içine çekmek istediklerini düşünüp çaresizlik hissetmiştim. Pınar'ı da hırpalayarak memleketin halini bu olayla daha da kötüleştirmek istediklerini düşünmüştüm. **Zeynep:** O kadar büyük bir enerjisi var ki, böyle bir enerjinin karşısında çok büyük bir belâ ancak denk olabilir diyorsun. Başına gelen belâlar da onun enerjisi kadar büyük oldu.

Ama yaşadıkları onu buruklaştırmadı, acılaştırmadı, sertleştirmede...

Zeynep: Başına ne gelirse gelsin, onda bir travma etkisi yaratmadı, onu hiç de-ğıştirmemi. Üzüldüğü oldu, fakat hayata karşı tavrını, insanlara o açıklığını hiç de-ğıştirmemi.

Nilgün: Ama sürekli katliam olayıyla gündeme gelmek çok acı, çok ağır bir şeydi. İsyan ediyordu buna.

Esmeray: İnsanın sürekli kendini savunmak zorunda bırakılması çok kötü.

Zeynep: Ona yaşatılan bu şiddeti kendi

hayatına sokmamak için büyük mücadele verdi. Kırmızı çizgileri ihlâl eden bir özgürlüğü var Pınar'ın. Bir sosyolog, bir entelektüel, ama mesela şunu idrak etmiyordu: Türkiye'nin bir takım kırmızı çizgileri var, bu çizgileri geçmeyeceksin, geçersen başına belâ açarlar. Savaş karşıtıydı. "Niye savaş var?" sorusuyla çıktı yola ve bu soruyu herkese sorma özgürlüğünü kendine tanıdı. Gerçekten savaş olmasını istiyor. Entelektüel dürüstlük açısından herkesin yapması gereken bir şey bu. Aldığı ideolojik eğitim bu soruyu sormasını engellemedi. Sınırlandırılmayacak, kendini sınırlandırmayan bir insandı.

Patlamanın gazdan olduğunu söyleyen cayır cayır bilirkişi raporları var. Egemen olanlar demokrasiyi sadece kendileri için istiyorlar. Burası çok ağır baskıların uygulandığı bir ülke olmaktan kurtulamadı.

İlkay: Hem bu kadar yaşamın içinde olup Türkiye'nin arka sokaklarında var olmaya çalışan insanlarla yaşayan, hem de Türkiye gerçeğinden sanki çok uzakta gibi davranabilen bir insan olması beni şaşırtırdı hep. Enerjisi, iyi niyeti tehlikeleri düşünmesine engel olu-

yordu.

Nilgün: Ben tam o kanaatte değilim. Bence risklerin farkındaydı. Sokakta yaşayan insanlarla ilişki kurup birlikte bir yaşam örmeye çalıştığında da, savaşa karşı çıktığında da risklerin farkında olarak yaptı bunları. Ama bombalama gibi bir şeyle suçlanacağı asla aklına gelmemiştir. Hangimizin gelir ki? Pınar yaptıklarını yapmak zorunda hissediyordu.

Kastettiğin, bir sorumluluk duygusu mu?

Nilgün: Evet, tabii. Pınar bir muhalifti. Savaşa muhalifti, yoksulluğa muhalifti, kadınların, travestilerin, transseksüellerin, Kürtlerin, Ermenilerin ezilme ve sömürülmesine muhalifti. Bu ülkede bunlara karşı olanların başına neler geldiğinin farkındaydı.

Zeynep: Bu kadarının başına gelebileceğini düşünmüş olamazdı.

Böyle bir şey de zaten kimsenin başına gelmedi. Söylediğinin, yazdığının, savunduğun bir fikrin, yaptığının karşılığında başına gelebilecekleri göze almak ayrı. Ama bir savaş karşıtının, bir barış yanlısının "katliamcı" olmakla, "bombacı" olmakla suçlanması, başına tam mânâsıyla çorap örülmesi göze alınabilecek bir şey değil.

PINAR SELEK'İN MISIR ÇARŞISI DAVA SÜRECİ

Bombada kim niye ısrar ediyor?

9 Temmuz 1998'de Mısır Çarşısı'nda meydana gelen patlamada yedi kişi öldü, 127 kişi yaralandı.

Olaydan sonra hazırlanan polis raporları şöyleydi:

11 Temmuz 1998 Polis uzman inceleme raporu: Bomba değil.

13 Temmuz 1998 Polis olay yeri ikinci raporu: Bomba değil.

14 Temmuz 1998 Kriminal Laboratuvar Raporu: Bomba bulgusu yok.

20 Temmuz 1998 Polis olay yeri inceleme sonuç raporu: Bomba değil. Araştırmalarından dolayı 11 Temmuz'da gözaltına alınıp örgüt üyeliği iddiasıyla hakkında dava açılan Pınar Selek, yaklaşık bir buçuk ay sonra, Abdülmecit Öztürk'ün poliste verdiği ifadeye dayanılarak Mısır Çarşısı patlamasıyla ilişkilendirildi.

15 Ağustos'ta polis ifade tutanağında Mısır Çarşısı'na bombayı Pınar Selek'le birlikte koyduklarını beyan eden Abdülmecit Öztürk, 18 Ağustos'ta savcılık ifadesinde Mısır Çarşısı'yla ilgili hiçbir ilgisi ve bilgisi olmadığını tutanağa geçirtti. Bu ifadenin altına, savcının imzasının olmadığı bir bölüm eklenerek polisteki ifadesi kabul ettirildi.

Patlamadan iki gün sonra gözaltına alınmasına rağmen, Pınar Selek'in polis sorgusunda Mısır Çarşısı'yla ilgili tek bir soru sorulmadı, işkence altındaki ifadesinde dahi bu olayla ilgili hiçbir beyanı bulunmuyor.

22 Aralık 1998'de Abdülmecit Öztürk ve Pınar Selek hakkında Mısır Çarşısı'na bomba koymaktan dava açıldı.

Pınar Selek'e Mısır Çarşısı'yla ilgili yapılan suçlamanın tek nedeni, Abdülmecit Öztürk'ün soruşturma aşamasında alınan ifadesi. Abdülmecit Öztürk, duruşmaların başından sonuna kadar, Pınar Selek'i tanımadığını, ifadesinin işkence altında alındığını defalarca açıkladı.

Dava kapsamında patlamanın nedenini araştıran çok sayıda inceleme ve bilirkişi raporu hazırlandı:

2 Kasım 1998 Savcılık bilirkişi raporu: Nitroselüloz kalıntıları var.

15 Haziran 2000 İstanbul Üniversitesi Analitik Kimya Anabilim Dalı Başkanı Reşat Apak'ın raporu: Nitroselüloz birçok maddede bulunur, bomba olduğunun kanıtı değildir.

27 Temmuz 2000 Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Adli Tıp Anabilim Dalı Raporu: Ölenlerin bedenlerinde parça tesirli bomba etkisi bulunmamıştır. İddia edildiği gibi bomba kesinlikle olamaz.

21 Aralık 2000 Mahkemenin tayin ettiği üç uzman profesörün raporu: Kesinlikle bomba değil, tüpgaz kaçağı.

İstanbul Emniyet Müdürlüğü'nde görevli, olay yerinde inceleme yapan bomba uzmanlarının amiri, 5 Temmuz 1999'da mahkeme huzurunda verdiği ifadesinde "...patlamanın bomba olamayacağını, herhangi bir bomba izine rastlamadıklarını, tüpgaz kaçağı tabana yayıldığı için böyle bir patlama yapabileceğini, bomba olsaydı en az yarım metre çukur oluşturacağını, böyle bir çukur tespit

edemediklerini" belirtti.

Mahkeme, 22 Aralık 2000'deki duruşmada raporlara dayanarak Pınar Selek için tahliye kararı verdi.

Tahliyeden sonra, Emniyet Genel Müdürlüğü, mahkemenin talebi olmadığı ve kendisinin de böyle bir yetkisi olmadığı halde uygulamada görülmemiş bir şekilde mahkemeye, patlamanın bomba sonucu olduğuna dair bir değerlendirme raporu göndererek, mahkemenin dosyayı tekrar bilirkişiye göndermesi gerektiğini belirtti.

Mahkeme, Emniyet Genel Müdürlüğü'nün talebini kabul etti. Ve Jandarma Komutanlığı'nda bomba uzmanı olmayan kişilerin mütalâaları ile muhalefet şerhi olmasına rağmen emniyetin gönderdiği rapor bilirkişi raporu haline geldi (4 Temmuz 2002). Emniyet Genel Müdürlüğü, bomba uzmanı birimlerin olaydan sonra yaptıkları inceleme raporlarına dayanarak patlamanın bomba değil, gazla ilgili olduğunu açıklamışken, iki buçuk yıl sonra aynı Emniyet Genel Müdürlüğü olay Pınar Selek üzerine kurulduğunda patlamanın bomba olduğu sonucuna vardı.

İçişleri Bakanlığı'nın düzenlediği raporların ardından çeşitli kurumların hazırladığı bilimsel raporlar da patlamanın bomba kaynaklı olmadığı yönündeydi:

10 Temmuz 2002 Bilirkişi Prof. Dr. İnci Gökmen'in raporu: Kesin olarak gaz kaçağı.

21 Aralık 2002 ODTÜ Elektrik Mühendisleri Heyeti raporu: Gaz kaçağı.

28 Aralık 2005 tarihli duruşmada savcı tüm bu raporları ve duruşmada sanıkların yaptıkları açıklamaları yok

sayarak ağırlaştırılmış müebbet istedi. Mahkeme ise, "patlama nedeni anlaşılamadığından ceza verilmesine gerek olmadığı" kararı verdi.

Ne var ki, Yargıtay 9. Ceza Dairesi, mahkemenin kararını hüküm kurulmadığı için bozdu.

Mahkeme, 23 Mayıs 2008 tarihli kararında hüküm kurarak kesin delil bulunamaması gerekçesiyle Pınar Selek ve Abdülmecit Öztürk hakkında Mısır Çarşısı'yla ilgili olarak beraat kararı verdi.

Savcının Mısır Çarşısı'yla ilgili olarak yalnızca Pınar Selek aleyhine temyiz üzerine dosyayı inceleyen Yargıtay Başsavcılığı tebliğnamesinde, mahkemenin verdiği beraat kararının onanmasını istedi. Duruşma Savcısı, yalnızca Pınar Selek aleyhine temyiz ettiğinden, Mısır Çarşısı'yla ilgili Abdülmecit Öztürk'ün beraat kararı kesinleşti. 10 Mart 2009'da Yargıtay 9. Ceza Dairesi,

- Mısır Çarşısı'ndaki patlamanın bomba sonucunda olduğuna,
- Dosya içeriği ve Abdülmecit Öztürk'ün mahkemeye kadarki ifadesinde suçu kabul etmesi nedeniyle bombanın Öztürk ve Selek tarafından konulduğuna,
- Öztürk için temyiz olmadığından onun hakkındaki beraat kararının kesinleştiğine, Selek'le ilgili temyiz olduğundan kararın Selek açısından bozulmasına, neticeden;
- Eylem ülkenin bölünmesini istemek anlamına geldiğinden Pınar Selek için Türk Ceza Yasası'nın 125. maddesi uyarınca ağır müebbet hapis cezası verilmesi gerektiği için mahkeme kararının bozulmasına karar verdi.

Zeynep: Hepimizin aldığı o milliyetçi eğitim onu korkutmamış, yeterince derine işlememiş o ideoloji. Kendini savunabileceğini düşünüyordu. Çünkü barışı savunuyordu, savaşa karşıydı. Fakat, öyle bir çorap ördüler ki başına, öyle büyük bir senaryo yazıldı ki. Bu büyük bir iftiraydı. Bu büyük belâyı öngöremezdi, öngörmedi ve Pınar kendini bir labirentin içinde buluverdi. Ve bitmeyen bir 11 yıl başladı. Bununla baş etmeye çalışarak bir 11 yıl geçirdi.

Nilgün: Bir şiddet karşıtına verilebilecek en ağır cezaydı bu: Yıllarca yıllarca ölümlerle anılmak.

İlkay: Şiddet karşıtı birine bu kadar korkunç bir şiddetin yüklenmesi!

Yargıtay'ın beraat kararını bozmasını nasıl karşıladı, karşıladınız?

Zeynep: Yargıtay'ın kararı büyük bir şok yarattı. Beklemediği bir şeydi. Önce, usûlden bozulmuştu, davanın kapanmadığını hissediyorduk, ama böyle bir şey hiç beklemiyorduk. "Ailece bu davadan o kadar iğrendik ki" diyordu. Bir ısrap ve mide bulantısı haline gelmişti. Bu, bence, yakın dönem tarihinin en karanlık davalarından biri. "Derin devlet" eğer gün ışığına çıkarsa, Pınar'ın başına bu belâları kimin açtığını da öğreneceğiz. Mahkeme iki kere beraat ettirdi. Neresinden tutsanız elinizde kalan bir dava. Çelişkilerle dolu. Hakimlerin beraat ettirmesi yetmiyor. İlle de bir ceza alması "emri" var. İşkence altında alınan itiraf- larla mahkûm edilmek isteniyor.

Sizce Pınar'a yönelik bu ısrar neden?

Zeynep: Bir öç duygusu var. Bu, aslında, bir yandan da bütün aydınlara verilen bir gözdağı: "Kırmızı çizgilerimizi, resmî politikalarımızı aşamazsınız. Bizim muhatap almadığımız kimseyi muhatap alamazsınız, onunla diyalog kuramazsınız." Pınar'a yapılanlar hepimize bir şey söylüyor. Bu dava sürecinde nasıl bir tavır alacağımız bu açıdan da çok önemli. Pınar'a sahip çıkmak, aynı zamanda kendi hayatımıza sahip çıkmamız anlamına geliyor. Kuru bir akıl olsaydı Pınar, belki

o kadar rahatsız edici olmayacaktı. İnsanı gücü fazla olan, diyalog kurmak isteyen entelektüeller tehdit olarak algılanıyor. Bu yargı kararlarıyla bazı güçler mobilize ediliyor.

Nilgün: Bu davanın, asıl olarak Pınar'a ama, bütün muhalefete, özellikle de Türk, yani Kürt olduğu için ezilmeyen, Kürt olduğu için baskıya uğramayan, fakat demokrasi için, barış için, baskıya karşı çıkmak için uğraşan orta sınıf Türk okur-yazarlara verilmek istenen bir ceza olduğunu düşünüyorum. Bunun öç olduğunu düşünmüyorum. Çok siyasî bir tavırla karşı karşıyayız. Devlet örgütlü bir güç ve muhalefetin güçlenmemesi için bütün olanaklarını kullanıyor. Pınar, kamuoyunun adalet duygusuyla, baskılara karşı yazdığı kitaplarla tanıdığı bir kadındır. Pınar üzerinden gözdağı vermek devlet için iyi bir imkân. Devlet üzerinizdeki zulmü bitirmiyor. Derin devlet de-

Kendini savunabileceğini düşünüyordu. Çünkü barışı savunuyordu, savaşa karşıydı. Fakat, öyle bir çorap ördüler ki başına, öyle büyük bir senaryo yazıldı ki. Bir şiddet karşıtına verilebilecek en ağır cezaydı bu.

nen şey, aslında devletin zalim, baskıcı yönü. Devlet bizatihi bunun için oluşturulmuş bir mekanizma. Ama daha iyi bir hayat için çabalayanlar susmuyor, sinmiyor. Mesela, Pınar'la ilgili son karardan sonra, güçlü bir dayanışma açığa çıktı. Daha önceleri de bir dayanışma vardı ama, bu sefer sanki herkes "yeter, bu sefer izin vermeyeceğiz" duygusunda.

Nilgün: Bir yandan "Ergenekon, derin devlet çökertiliyor" denirken, bir yandan da barış isteyenlere, muhaliflere gözdağı veriliyor. Hem Pınar'a, hem hepimize. Açılım, demokratikleşme filan diyorlar, ama bunlar devlet tarafından kesinlikle istenmiyor. Pınar'ın beraat kararının bozulmasının da çok hesaplı kitaplı olduğunu düşünüyorum. Bence öç möç değil, siyasî bir dava bu. Umarım zulme karşı, baskıya karşı yükselen bu dayanışma

duygusu ivme kaybetmez.

Zeynep: Bu dava sürecinde, ilk beraatten sonra Pınar evinde otursaydı, evlenseydi, çocuk doğursaydı, bir şeye bulaşmasaydı, acılı bir insan olup travmasıyla içine dönseydi, belki böyle olmazdı. Ama Amargi kooperatifi kuruldu, kitabevi oldu, dergi çıkardı, kitaplar yayınlandı, kitaplar yazıldı... Pınar üretmeye, mobilize etmeye devam etti. Onun enerjisini yok etmek istediler.

Nilgün: Patlamanın gazdan olduğunu söyleyen cayır cayır bilirkişi raporları var. Egemen olanlar demokrasiyi sadece kendileri için istiyorlar. Burası çok ağır baskıların uygulandığı bir ülke olmaktan kurtulamadı.

Yargıtay'ın "oybirliğiyle" bozması da manidar değil mi? Bunca veriye rağmen, tek bir üyenin dahi şüpheye düşmemesi ilginç değil mi?

Zeynep: Evet, ilginç! İki kere beraatten, onca rapordan sonra tek bir üye bile nasıl tereddüt etmez? İnsanın adalet duygusunu tamamen yıkan bir karar.

İlkay: Davanın hiç bitmemesi çok yorucu. Çok uzun sürdü. Tam "bitti" dediğin zaman, tekrar başlıyor.

Nilgün: Bu davanın bitmemesi bana Prometheus'un hikâyesini hatırlatıyor. Bu bir düşünce davası olsaydı ve yine bu kadar sürseydi, Pınar'ı bu denli üzmezdi. Sonuç olarak, hepimiz gibi Pınar da bu ülkede muhalif olmanın, düşünce suçlusu olarak uzun yıllar hapiste yatmak ya da davaların yıllarca sürmesi anlamına geldiğini biliyordu. Ama ölümlerle anılmak hep çok üzdü onu. Pınar bu duygularını pek anlatmazdı. Zaman zaman biz de bu süreci unuttuyorduk. Hepimiz bu bir gün bitecek diye düşünüyorduk; bu demokrasiye, bu devletin adaletine inandığımız için değil, ama başka türlü yaşamak da mümkün değil. İnsan, hayatı sürdürülebilmek için adaletin bir gün tecelli edeceğine biraz olsun inanmak istiyor. Bu karar biraz da bunu yok etmeye, daha güzel bir dünya istek ve özlemlerimizi yok etmeye yönelik.

Söyleşi: Siren İdemen

iktisat dergisi okunur

1964'den beri

Rant haritasında sarılar azaldı

Dokunmatik ekranlar, haritalar, istatistikler, grafikler, “seçmen ne mesaj verdi” yorumları... Yerel seçimler cümbüşünden geriye kalan yalın bir gerçek var: AKP’nin popülizm soslu rant oyununun sınırları daralıyor. İki büyükşehir, 11 il ve 36 ilçe belediyesinin el değiştirmesinin kimilerine göre pek bir kıymet-i harbiyesi yok, zira AKP yine de oy oranı itibarıyla açık ara önde. Gelgelelim, 29 Mart’taki “küçük” kayıp, AKP’ye pahalıya patlayacak gibi görünüyor. Çünkü, bir yandan yerel yönetimlere aktarılan hatırı sayılır AB fonlarından mahrum kalacaklar, bir yandan da belediye hizmetlerinin taşeronlaştırılması yoluyla kurdukları rant ağında önemli gedikler açılacak. Yerel seçimlerin AKP açısından sonucu bu iki can alıcı noktada yatıyor. Can alıcı, zira hem “kaplanlar”a, hem kurbanlara yaranmanın araçları eksilmeye yüz tutmuş durumda. Bu kan kaybını durdurmak için AKP bünyesinde kurulan “Yenilgiyi Araştırma Komisyonu”nun derde deva bulması zor. Hem ANAP’laşmak, hem de ANAP’ın kaderini paylaşmamak eşyanın tabiatına aykırı.

Ne çok gürültü koptu, yine ne kadar şenlikli oldu yerel seçimler. Rakamı, tartışması, mazbatası derken, kalkan toz yere indi. Şimdi televizyonlarda yapılan acele tonlu yorumların değil, soğukkanlı ve derinlikli analizlerin sahneye çıkması gerekiyor. Yalın gerçek şu: 29 Mart yerel seçimlerinde AKP önemli bir yara aldı. 18 Nisan 2004 yerel seçimlerinde il ve ilçe düzeyinde 541 belediye başkanlığı kazanan AKP, bu seçimlerde 492 belediyeyi alabildi. 2004 yılında İl Genel Meclisi seçimlerinde yüzde 41.67 oy alan AKP, bu seçimlerde yüzde 2.89 gerileyerek yüzde 38.78 oranında oy topladı.

AKP’nin bu oy kaybının bir yenilgi olmadığı da vurgulandı. İşsizlik yaratan bir ekonomik bunalım ortamında hükümetin bu kadarlık oy kaybetmesini başarılı bulanlara hak verilebilir. Ama seçim akşamı Tayyip Erdoğan’ın yenik, ancak mağruriyetini korumaya çalışan tavırlarından AKP’nin de gerilemeyi gördüğünü söylemek mümkün. Zaten seçimlerden iki hafta sonra seçim yenilgisinin detaylarını araştırmak üzere beş kişilik bir komisyon kuruldu. Bu “Yenilgiyi Araştırma Komisyonu” İçişleri Bakanı Beşir Atalay, Genel Başkan Yardımcıları Reha Denemeç, Edibe Sözen, Grup Başkanvekili Nihat Ergün ve eski Başbakanlık Müsteşarı İstanbul milletvekili Ömer Dinçer’den oluşuyor. Komisyon 47 ilde yapacağı anketi Tayyip Erdoğan’a ve parti yetkililerine sunacak. Bu komisyonun kurulması da gösteriyor ki, AKP oy kaybının artmaması için çalışmaya başlamış bulunuyor.

Kaleleri düşüremedi, kaleleri düştü
Yenilgi hissiyatının temel motivasyonu, hedeflenen kalelerin düşürülebilmesi oldu. Başbakan Diyarbakır’ı istiyordu, ama adayı yüzde 35 oranında oy aldı. Şanlıurfa’da aday gösterdiği “ceketi”, bağımsız aday Eşref Fakıbbaba’nın arkasında kaldı. Bu iki vurucu örnekten sonra bir “kale bilançosu” dökümü de çıkarılabilir. AKP, 2009 seçimlerinde iki büyükşehir belediyesini kaybetti. Adana’yı MHP’ye, Antalya’yı CHP’ye kaptırdı. Bunların yanında 11 adet il belediyesi de elinden gitti. Van’ı ve Siirt’i DTP, Giresun, Sinop ve Zonguldak’ı CHP, Osmaniye, Karabük ve Isparta’yı MHP, Sivas’ı BBP, Yalova’yı DP aldı.

Ayrıca, AKP 36 da ilçe belediyesini kaybetti. Faturanın ağır dökümünü tarif edebilmek adına AKP’nin üç büyük il ile Güneydoğu ve Doğu Anadolu illerinde kaybettiği ilçelerin tam bir listesini de çıkarmak gerekiyor. AKP Ankara’da Etimesgut, Gölbaşı, Evren, Kızılcahamam’ı MHP’ye, Yenimahalle ve Kalemek ilçelerini ise CHP’ye kaybetti. İzmir’de de kayıp

AKP, elindeki rant mekanizmalarından bazılarını kaybetti. Bu, şu anlama geliyor: Artık hükümetin “vatandaşına” kaynak aktardığı mekanizmaların bazıları yok. Bu durumun AKP’nin geleceğinde zafiyet yaratmaması mümkün değil.

ağır oldu: Aliağa, Bergama, Buca, Gazimir, Kemalpaşa ve Ödemiş’i CHP’ye, Tire’yi ise DP’ye kaptırdı. İstanbul’daki kayıp daha az da olsa Adalar ve Çatalca ilçelerini CHP’ye bırakmaktan kurtulamadı. Tabii AKP’nin ilçeler bazında esas kaybı “bölge”den geldi. DTP bu seçimlerde AKP’nin elinden şu ilçeleri aldı: Diyarbakır’da Çınar, Hani ve Kulp, Bitlis’te Güroymak ve Tatvan, Siirt’te Eruh, Kars’ta Dığor ve Kağızman, Van’da Başkale, Muradiye ve Özalp, Hakkâri’de Çukurca, Batman’da Kozluk, Bingöl’de Karlıova.

Bu dökümün şöyle bir önemi bulunuyor: Artık bu belediyelerin AKP’nin elinde olmaması, AKP’nin rant oyunun-

da ciddi bir kayba uğraması anlamına geliyor. Bu durumu somutlaştırmak için AKP’nin yerel yönetimler üzerinden titizlikle geliştirdiği taşeronlaştırma ve kaynak dağıtım mekanizmasının ayrıntılarına bakmakta fayda var.

AKP tipi kadrolaşma

1980’lerde esmeye başlayan neoliberal rüzgarın etkilerinden biri de, yerel yönetimlerde yaşanan özelleştirme ve taşeronlaştırma süreciydi. Express’in 91. sayısında (Ocak 2009) “Sosyal belediyeciliğin tasfiyesi” başlığıyla yayınlanan söyleşide, AKP’nin belediyeciliğini Kayseri örneğinde inceleyen Ali Ekber Doğan’ın ortaya koyduğu tespitlerden en önemlisi, AKP’nin belediyelerde farklı bir kadrolaşmaya gittiği yönündeydi. Doğan’a göre, AKP kendi yandaşlarını doğrudan belediyelere yerleştirmiyordu. Belediyelerin elindeki hizmet üreten kurumları kendi bünyeleri dışına alıyor, sonra da bu hizmetleri taşeronlara devrediyordu. İşte bu noktada AKP tipi kadrolaşma sahneye çıkıyordu. AKP bu taşeronları kendisine yakın, kendi patronajına biat etmiş “girişimciler”den seçiyordu. Böylelikle o vatandaşlar ve onların şirketlerinde çalışanlar AKP’nin yörüngesine girmiş oluyorlardı.

Dönemin Sanayi Bakanı Ali Çoş-

kun'un basına verdiği demeçlere göre, 1990-2002 yılları arasında 200 bin olan KOBİ sayısı 2003-2006'da 245 bine yükselmişti. KOBİ sayısındaki bu ilgi çekici artışın sebeplerinden biri de, belediyelerin kimi hizmetlerini taşeronlaştırmasına dayanan sistemin işlemesi oldu. Bu sistemin devletin kendi öz kaynakları ve birazdan bahsedeceğimiz dış kaynaklarla cazip hale gelmesi, bu alana hizmet eden KOBİ'lerin sayısının da yükselmesi anlamına geliyor.

Yerele kaynak sağlayan dış fonlar

Bu oyun üzerine kurulu sistemin beslediği dış kaynaklar da hiç de yabana atılacak gibi değil. En başta yukarıda dökümünü verdiğimiz kaybın bu kaynakların kaybı anlamına geldiğini söylemek mümkün. AKP'nin kurduğu bu sisteme dış kaynak aktaran kurumların başında tabii ki Avrupa Birliği geliyor. Farklı kurumları ile AB, NUTS - Bölge Birimleri Sınıflandırması'na göre grupladığı şehirlere, özellikle altyapılarının gelişmesi konusunda hatırı sayılır destekler sunuyor. AB kaynaklarına göre bu yardımların 2009 yılında 560 milyon avroya ulaşacağı belirtiliyor.

Avrupa Birliği gibi kentsel kalkınmaya destek veren bir diğer kuruluş da Fransız Kalkınma Ajansı (Agence Française de Développement - AFD). AFD, özellikle Türkiye'nin gelişmekte olan kentleri için yaptığı altyapı destekleriyle dikkat çekiyor. Bunun yanında, sürdürülebilir enerji için de ciddi projelere destek veriyor. AFD'nin sunduğu raporlara göre, kurumun 2004 yılından beri Türkiye'de çeşitli altyapı ve çevreci projeler için 800 milyon avro finansman sağladığı kaydediliyor.

AFD gibi destek sunan bir diğer kuruluş da Avrupa Yatırım Bankası. 13 Haziran 2008 tarihinde yapılan açıklamaya göre, Avrupa Yatırım Bankası, Denizbank üzerinden kullanılmak üzere 150 milyon avroluk bir destek paketi açıkladı. 12 yıl vadeyle geri ödenebilecek destek paketini belediyeler ve yerel idareler doğrudan kullanabilecek.

Söz konusu kurumların sadece yerel yönetimlere kullandığı mali yardımları alt alta koyup topladığımızda ortaya milyarlarca avroluk bir meblağ çıkıyor. Bu meblağın paylaşımında temel kural, Ali Ekber Doğan'ın anlattığı gibi işlemekti. Belediyeler aldıkları kredilerle dışarıdaki taşeronlarından hizmet satın alıyorlardı. Ama şimdiki tabloda, AKP'li belediyelerin ve onların taşeronlarının elinden bazı belediyeler alındı. Böyle olunca, kurulan rant tezgahı sarsıldı. Özellikle bu programların ciddi fonlar akıttığı Güneydoğu ve Doğu Anadolu'daki kentlerde ve ilçelerde yaşanan hezimet, AKP'nin hamisi olduğu sisteme darbe vurdu. Avrupa Komisyonu Genişlemeden Sorumlu Üyesi Olli Rehn'in 2007 yılının sonunda yaptığı açıklamalara göre, AB'nin 1996-2006 yıllarında Türkiye'ye yapmış olduğu 846 milyon avroluk yardımın 301 milyon avrosu Doğu ve Güneydoğu illerine gitmişti. Belki de Tayyip Erdoğan'ın is-

rarlı bir şekilde bölge illerindeki belediyeleri kazanma isteğinin altında yatan nedenlerden biri buydu.

AKP'nin "vatandaşları"

AKP, popülizmle süslü patronaj sistemi etrafında önemli bir ekonomik çevre yaratmış durumda. AKP'nin ve çevresindeki ekonomik halenin popülizmin prizmasından kırılan ışıqla yollarına ilerledikleri söylenebilir. Popülizm, elbette ki piyasa rasyonelinin müritleri için kötü bir şaka gibidir. Ekonominin kendi kendini yöneten kanunlarının dışına çıkan devletin patronaj yanlısı popülist sahipleri kaynakları har vurup harman savurur. Bu da ekonomi için kaynak israfı anlamına gelir. Savrulan bu kaynakların bir kısmı vatandaşlara ulaşır. Ulaşıncı da o vatandaşların devlete, o devleti yöneten hükümete bakışları "Allah zeval vermesin, başımızdan eksik etmesin" noktasına gelir.

Söz buraya gelmişken, bu vatandaş kavramının iki boyutu olduğunu söyleyelim hemen. Vatandaş ile halk arasındaki o faşizan tonlu ayrıma gönül düşürmeden bahsederek, yukarıda çizdiğimiz tablonun verileri ışığında bir kenarda yardım kuyruklarında anasının gözünden yaşlar gelen, yardıma muhtaç vatandaşlar var, bir yandan da yukarıda bahsettiğimiz gibi yerel yönetimlerin yarattığı çevre ekonomisine tutunan, burada iş yapan girişimci, uyanık vatandaşlar var. AKP 2002'den beri popülizmin doruklarında bu iki sosyolojik grubu kendine sıkı sıkıya bağlamıştı. Hatırlayalım: Anadolu kaplanları modeli de AKP zamanında ateşlendi, kömür yardımları da.

Peki şimdi ne oldu? AKP, yerel seçimlerde elindeki rant mekanizmalarından bazılarını kaybetti. Bu, şu anlama geliyor: Artık hükümetin "vatandaşına" kaynak aktardığı mekanizmaların bazıları yok. Bunların sayısı az da olsa, yaklaşan genel seçimlere kadar bu durumun AKP'nin geleceğinde zafiyet yaratmaması pek mümkün değil. Adana'da büyükşehir belediyesine taşeron olarak iş yapan vatandaşların bu işlerinden mahrum kalması, o vatandaşların AKP'ye olan bağlılığını zedeleyecektir. O taşeron vatandaşların şirketlerinde çalışan vatandaşlar için de aynı durum söz konusu. Bir başka boyutta da bulgurunu, kömürünü ampul rozetli bir yetkiliden alan vatandaş artık başka rozetlerle gelen belediye görevlilerine daha yakın duracaktır. Bu, AKP'nin sahip olduğu bir başka mevziyi yitirmesine de yol açacaktır.

Tüm bunlardan sonra AKP'nin aldığı küçük darbenin ona çok pahalıya mal olacağını söylemek mümkün. Artık o popülizm ve rant mekanizması daralıyor.

Hem "kaplanlar"a hem kurbanlara yaranmanın araçları eksilmeye yüz tutmuş durumda. Bu kan kaybını durdurmak için kurulan "Yenilgiyi Araştırma Komisyonu"nun derde deva bulması zor. Hem ANAP'laşmak, hem de ANAP'ın kaderini paylaşmamak, eşyanı tabiatına aykırı.

Selçuk Oktay

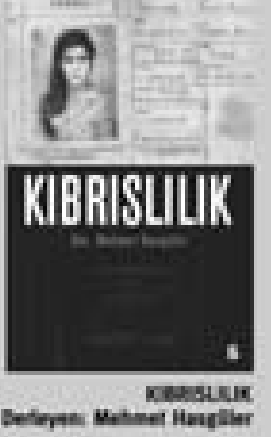
SIYASET >

Dünyanın yapayan en büyük Marksist tarihçi E.J. Hobsbawm'ın bu kitabı, 1989'da, 200. yıl vesilesiyle Fransız Devrimi'nin günümüze gelen etkileri, Marksist ve revizyonist okullara bağlı tarihçilerinde uğradığı değişiklikleri ve 20. yüzyıl içinde Devrim, Demokrasi ve Düzan döneminde güçlü işleri halini nasıl koruduğunu anlatmaktadır...

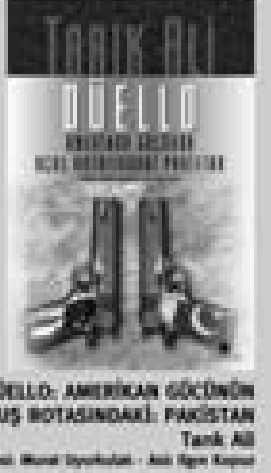
SIYASET >

Kıbrıs ve bağımsızlık hareketi konularındaki çalışmalarla bilinen akademisyen Mehmet Haşgüler'in derlediği bu çalışma, kendi dönemi güçleri ve uluslararası siyasi oyunlar arasında milliyetçi statüsü değişen ve bu yüzden suni-gerçek kimlik arayışı bir türlü nihayete ermeyen Kıbrıslıların "Kıbrıslılık" meselesini etrafıca incelemektedir...

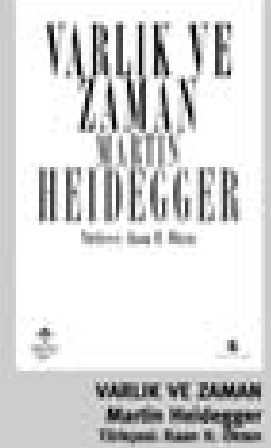
SIYASET >

'82'nin ölümlü devrimlerinden Tank Ali, askeri darbeler, uçak karamaları, bombak saldırılar, idamlat, beceriksiz siyasetçiler ve fanatik İslamcıların eylemleriyle belirlenen kendi ülkesinin siyasi tarihini anlatmış bu kitabında, ABD'nin daimi tehditleriyle Pakistan'ın nasıl bir uçuruma kenarında durduğunu anlatmaktadır...

DÜŞÜNCE-FELSEFE >

20. yüzyılın en tartışmalı düşünürlerinden Martin Heidegger'in 38 yaşında elinden çıkması olup, 2000 yılına felsefe tarihinin hem doruk, hem de son noktası olma, ayrıca ve felsefeyi yeniden kurma iddiasına sahip bir başarıyla olan "Varlık ve Zaman", Türkiye'de aynı zaman bir Heideggeri idrakçisi yaratmış Raan H. Ökten'in çevirisiyle...

www.agoraizdigi.com
teli: 0312 443 96 00-07
faks: 0312 443 96 08

6

agoraizdigi.com

Müteceviz siyasete takoz

Yerel seçimlerin İstanbul'daki sonuçları, ekonominin ve emlak rantının doğal başkentinde beş senedir uygulanan kentleşme politikalarıyla da yakından ilgili. Özellikle yıkım bölgelerindeki seçmen, AKP'nin barınma hakkı ihlallerinden duyduğu rahatsızlığı dile getirdi. Kentsel dönüşümün ayak izlerini seçim haritası üzerinde sürmek, geleceğin muhalefeti oluşturabilmek için de elzem görünüyor.

Yerel seçimlerin akabinde Nabi Yağcı, Neşe Düzel'e verdiği söyleşide (Taraf, 13 Nisan) CHP oylarındaki artışla ilgili olarak vaveyla koparıırken, artık kanıksadığımız bir yavanlıkla bu artışın sebebinin Ergenekon örgütü olduğunu söylüyordu. Yağcı'ya göre sonuçlar, kemikleşmiş bir Ergenekoncu kitlenin varlığına işaret etti. Bu "ince elenip sık dokunmuş" argüman ses getirmekte gecikmedi. Murat Belge, Nabi Yağcı'nın "dehşetengiz oran" olarak nitelendirdiği bu kemik oylar karşısında hayrete düşmediğini, bu sonuçları Türkiye'nin siyasi tarihi ışığı altında anlamlandırmanın kolay olduğunu yazdı. (Taraf, 14 Nisan) Böylece herkese Ergenekon'un yerel seçim sonuç-

larını okumak için yegâne araç olduğu, olması gerektiği hatırlatıldı.

Seçimlerde doğruya en yakın tahminde bulunan A&G araştırma şirketinin seçim sonuçlarına dair değerlendirmesine göre, AKP'nin şehirlerde yüzde 40'ın üzerinde oy almasına rağmen ülke genelinde yüzde 40'ın altında kalmasında, 2007'den bu yana kırsal kesim oylarındaki yüzde 10'a varan düşüş önemli bir etkeni. Bunda son iki yılda tarım desteklerinin ciddi oranda azaltılması, çiftçiye yapılan ödemelerde yüzde 40'lara varan kesintilerin, hayvancılıkta üretim desteklerinin sıfıra kadar inmesinin, kriz önlemleri arasında kırsal kesimin neredeyse tamamıyla gözardı edil-

mesinin mi daha önemli bir payı var, yoksa Ergenekon'un mu? Tarımsal politikalar gözardı edildiğinde, kırsal kesimde ciddi bir Ergenekon tehdidiyle karşı karşıya olduğumuz sonucu çıkıyor.

A&G'nin bir başka tespitine göre, 28 yaş altı seçmen kitlesi arasında AKP'nin oy oranı yüzde 35'in altında. 26 yaş altı seçmenlerin nüfusun yüzde 52'sine teka-bül ettiği ülkede, gençler arası işsizliğin yüzde 28'e dayanması, sanayi alanlarının tasfiyesiyle hizmet sektörüne yönlendirilen genç çalışan kitlenin sendika yasalarındaki açıklardan ötürü örgütsüz işgücü haline gelmesi, eğitim hakkının giderek özel sermayeye devriyle yeni bir öğrenci-işçi ordusunun peydahlanmasının Ergenekon mevzubahis olduğunda ne oranda etkili olduğu da başka bir soru.

Seçimleri değerlendirirken göz önünde bulundurulması gereken noktalardan biri de, CHP'nin İstanbul'daki oylarının yüzde 8 yükselmiş olması. Kaba bir hesapla, partinin ülke genelindeki kazanımının yarısını İstanbul'un teşkil ettiği söylenebilir. Dolayısıyla hem nicelik hem de nitelik açısından ülke ekonomipolitiğinin ana arterini oluşturan, salt belediye bütçesi bile sermaye grupları arasında Koç ve Sabancı'dan sonra üçüncü

İSTANBUL MAHALLE DERNEKLERİ PLATFORMU SÖZCÜLERİNDEN ERDOĞAN YILDIZ

Suni ayırımlardan gerçek çelişkilere

Kentsel dönüşüm AKP'nin Maltepe'deki oy kaybında rol oynadı mı?

Erdoğan Yıldız: Özellikle Başibüyük, Gülsuyu ve Güleusu'da çok etkiledi. Pendik, Kartal, Maltepe, Kadıköy hatlarını düşünürsek, Maltepe iyice ön plana çıkıyor. Maltepe'yi tarihte hiç "sosyal demokrat" bir parti almadı, Maltepe için bu bir ilk. Öte yandan, kentsel dönüşüm CHP'nin belediye kazanmasındaki etkenlerden sadece biri. Genel politik eğilimde hâlâ üçüncü bir çizginin olmayışı, sosyal demokratların, solcuların ya da devrimcilerin bir alternatif ortaya koymayı sürdürmesi CHP-AKP ikilemine sıkıştırdı. Kentsel dönüşüm de bu ikilem içinde anlam kazandı.

Başibüyük'te AKP oy oranını bir nebze korudu, ama CHP ciddi bir artış sağladı. Nasıl oldu bu?

CHP'ye oy veren kitle, "AKP'den bıktım, artık sosyal demokratlara geçelim" demiş değil. Asıl sebep barınma kaygıları, AKP'li Fikri Köse'nin ihtirası. Ancak CHP'ye kayan oylar, partinin kadim oyları değil. Mesela Gülsuyu'nda CHP'nin her zaman sabit bir oy vardı. Bu oylar SAMP'ye ya da DSP'ye geçebilir, ama hiçbir zaman sağ partilere kaymaz. Başibüyük ise farklı bir durum. CHP eğer Başibüyük'te statükocu, devletçi bir politika izlerse, oylar aynen AKP'ye döner. Bu açıdan Başibüyük'teki yıkım tehdidi

başat bir role sahip. Başibüyük, bugüne kadarki devletle başışık, muhafazakâr kimliğiyle hayatta kalma mücadelesi arasındaki kesin çizgiyi ilk defa bu kadar net gördü. Başibüyük'lüler "kahrolsun AKP" diye slogan atmaya başlamıştı. Ancak, mahallenin alt tarafı yıkımla doğrudan yüzleşmediği için, orada AKP oy oranını korudu, hatta kentsel dönüşümü destekledi bile. Bu, cehaletten ziyade, AKP'nin Türkiye genelinde uyguladığı siyasetin yansımasıdır. Yıkımın kendilerine dokunmayacağına inanıyorlar.

Başibüyük'te direnişin sözcülüğünü yapan Adem Kaya, CHP'den ilçe meclisine girdi, değil mi?

Evet, seçimden sonra mahallede yapılan toplantıda o da söz aldı. Dedi ki, "İki hedefimiz vardı. İlki, Maltepe'nin AKP'li belediyesini devirmek, ikincisi de onların uzantısı olan muhtarlığı alaşağı etmek". Seçim kazanımı böyle telaffuz edilmemeli. Kentsel dönüşüm yapısal bir sorundur ve mahallelerin birlikteliğiyle ilgilidir. Bunu AKP de, CHP de uygulayabilir. Olmazsa olmazımız, mahallenin birlikteliğidir. E-5 hattındaki mahallelerin hepsi kozmopolittir. Türkiyle, Kürtiyle, Alevisiyle, Sünnisiyle mahalle birlikteliğini sağlamazsak, bu çok farklı yönler yansır. Yukarı Başibüyük'te eskiden Karşılar kendi aralarında hayatı kolaylaştırma-

ya çalışıyordu. Sünniler kendi aralarında yaşam derdindeydi. Hayatta kalma mücadelesi öne çıktığında tüm bunların suni ayrımlar olduğu ortaya çıktı. Kentsel dönüşüm bu çelişkileri bir tarafa itti, arkasından da yoksulluk göründü. Tüm bunlar seçimlerde vurgusunu buldu.

Sizin mahallelerde, üst sınıf mahallelerinin tersine, muhtar seçimlerinin bu denli önemli olmasının sebebi nedir?

Gülsuyu ve Başibüyük muhtarlığından örnek vereyim. 2007'de, E-5 nazım planının öngördüğü yıkım mahallelerinden yedi muhtarla toplandık. O toplantıda Başibüyük'ün muhtarı, bir belediyenin halkına bu kadar kötü davranamayacağını iddia ederek kentsel dönüşüme kerhen destek verdiğini söyledi. Ama, 2008'in ortasında, Başibüyük'ün ortasına beş TOKİ konutu dikildiğinde halk uyandı. Dün Ümraniye'de bir mahallede yıkım olurken, halk muhtarın ofisine saldırdı. Bu, muhtarlığın öneminin göstergesidir. Gülsuyu'nda kimse ofise saldırmaz, çünkü muhtar bir şekilde mahallenin hayrına çalıştığı için o mevkidedir. Başibüyük'te, yıkıma karşı yürüyüşte muhtarlığın önüne geldiklerinde "Ayhan Karpuz istifa" diye bağırarak halk şimdi "Karpuz yanıldı" diye şenlik yapıyor. Bizim Güleusu muhtarı Sami Şakar ise "mahalle yıkıldıktan sonra benim burada ne işim var?" demişti. Mahallenin dayanışma sürecinde herkes şöyle der: Bu işin içinde muhtar yoksa direnenler neyi becerebilir ki? Kurumsal kimlik, direnişi meşrulaştırır. Muhtarlık kazanılırsa güven duygusu daha rahat sağ-

gelen metropoldeki seçim yansımaları ayrı bir başlık altında değerlendirilmeyi hak ediyor.

Seçim öncesinde AKP'nin İstanbul'a yaptığı özel vurgu, "İstanbul'u alan Türkiye'yi alır" şiarı sadece niceliksel bir olgu değil. Örneğin Beyoğlu Belediyesi'ni son ana kadar kimin kazanacağını belir-siz olması üzerine, belediye başkanı Ahmet Misbah Demircan'ın seçim sonuçlarının kesinleşmesine saatler kala İlçe Seçim Kurulu'nu bir düzine yandaşıyla "zi-yaret etmesi" başka tür bir telaşın işareti. Bu telaş, Tarlabası'nda olduğu gibi, hu-kuksal cendereyle de desteklenen, katı-lım ve demokrasi laflarını dilinden dü-şürmeyen AKP'nin yeri geldiğinde acil kamulaştırma gibi anti-demokratik mü-dahaleleri de mübah sayan, biber gazıyla soslanmış kentsel rant beklentisinin tehli-keye girmesinden kaynaklanıyor.

İstanbul seçim sonuçlarına nesnel bir gözle bakıldığında, gerek CHP'nin kan-zandığı Maltepe, Kartal, Sarıyer gibi be-lediyelerde, gerekse oylarını ciddi oran-da artırdığı Küçükçekmece, Fatih, Tuzla ya da Pendik gibi ilçelerde kentsel dönü-şüm proje ve uygulamalarının tüm yok-sul kesimlerde bir huzursuzluk yarattığı rahatlıkla görülebilir. Yine de Türki-

ye'nin demokratik gündemini kolektif haklar ve gündelik hayatın sosyolojisinden muaf değerlendirme kolaycılığına kaçan, tüm mücadele sathını Ergenekon davasına indirgeyen ve böylece AKP'nin topluma sergilediği mütecaviz tutumu-nu göremeyen yaklaşımla aynı tuzağa düşmemek gerekiyor. İstanbul seçimle-rinde elbette Kemal Kılıçdaroğlu'nun şahsi duruşunu, sosyal politikalarla ilgili ürettiği söylemleri, hasıraltı edilmeye de-

vam eden Deniz Feneri sürecini, MHP'nin kaypak seçim stratejilerini, AKP'nin metrobüs gibi eğreti kamusal hizmetlerini ve daha nice etmeni dikkate almakta fayda var. Ancak İstanbul'dan çıkarılacak derslerin başında, kentsel dönü-şüm adı altında uygulanan, anti-de-mokratik ve şiddet içeren politikaların bazı bölgelerde AKP'yi gözden düşür-düğü gerçeği geliyor. AKP seçim sonra-sında Ümraniye'de, Arnavutköy'de yı-kımlara tekrar başlarken, kentsel rant söylemine karşı argümanlar Yeni Şafak ya da Zaman gibi gazetelerde bile yer al-maya başlıyor.

AKP'nin İstanbul sonuçlarından ne dersler çıkaracağı meçhul. Sadece yüzde 1'lik bir oy kaybının söz konusu oldu-ğunu iddia edebilirler. Ancak, ekonominin inşaat sektörüne bağımlı hale getirilmesi, kriz önlemleri arasında bu sektörü hare-kete geçirmeye yönelik adımlar, son dö-nemde hepsi toprak rantına ve mülkiyet müsaderesine hizmet eden bir dizi ka-nun ve kamu denetiminden muaf rant çabalarına işaret eden İstanbul Kültür Başkenti ve Kalkınma Ajansı gibi yapılar, AKP'nin rant yolundan dönmeyeceğine dair güçlü karineler veriyor.

Ulus Atayurt

lanır. Bu, merkezdeki muhtarların önemsiz olduğu anlamına gelmez. Ni-şantaşı'nda da bir hak mücadelesi olsa, muhtarlar orada da ön plana çıkar.

MHP niye aday göstermedi?

Maltepe'de MHP'nin seçime girmeme-si belirleyiciydi. Güya liste vermek is-terken son dakikada trafiğe takılmışlar. MHP burada kendi tabanına hâkim de-ğil. Dolayısıyla MHP, aslında AKP ile mi, CHP ile mi pazarlık yaptı, bilinmi-yor. MHP pragmatist bir parti. "Burada seçimleri kazanamayacağım, kim ka-zanırsa ona yamanayım" dedi.

CHP'den nasıl bir beklentiniz var?

Kentsel dönüşüm yapısal bir sorun, bunu CHP'nin çözeceğini düşünme-meliyiz. Şimdi CHP'nin elinde bir ateş topu var. Bu topun belirleyicisi de be-lediye değil, mahalle halkı olmalı. Biz CHP'yi yönlendirirsek, parti bu beş yı-lı anlamlandırabilir. Şimdi, Kartal, Mal-tepe, Sarıyer CHP'nin; bunlar kentsel dönüşümle ilgili bölgeler. Buralarda, il-çe meclis üyelerinin yapısına baktığı-mızda ortak hareket etme ihtimalimiz doğdu. Bunun mücadelenin bir tarafı olacağı aşikâr. Biz aslında şunu becer-dik: Karanfilköy, Maden, Kâzım Kara-bekir, Derbent, Boğaziçi civarında BO-ÇEV, Reşitpaşa, Doğanevler gibi yerler bir birlik oluşturdu. Küçükçekmece'de iç-dış kumsal da buna dahil. Tuzla'da, Aydın'la anket çalışmaları devam ediyor. Biz de katılacağız ve muhtar-larla sürekli irtibatla olacağız. Kartal'da Yakacık merkez mahallesi, Hürriyet mahallesi, Gülsuyu-Gülensu, Başbü-yük, Kaynarca tarafında Aydınlık ma-hallesi ve İstanbul Mahalle Dernekleri Platformu'nun diğer bileşenleri ile CHP

bir ortak payda oluşturabilirse, bazı so-nuçlar alınabilir. 2007'den beri müca-dele bir yere geldi. Ama henüz İmece Grubu'nu, Dayanışmacı Atölye'yi, Sos-yal Haklar Derneği'ni, Şehir Plancıları ve Mimarlar Odası'nı, TMOBB'un İl Koordinasyon Kurulu'nu mahalle der-nekleriyle birleştirip net bir yapı oluş-turamadık. Bugün elimizde böyle bir yapı bulunsaydı, CHP'yi yönlendirmek daha kolay olurdu. Öte yandan o dene-yimler de önemli, bir birikim oluştu.

Gülsuyu/Gülensu mahalleleri sol cu bilinir. Sol içi sorunlar buralara da yansıyor mu?

Bizim mahalleler 1950'lerde kuruldu. 1970'lerde devrimciler mahalleye mü-dahale ederek kendiliğinden gelişen gecekondulaşma hareketini planladılar, buraların mafyanın eline geçmesi-ne engel oldular. Daha hakkaniyetli ve sağlıklı bir yapılaşmanın yolunu açtılar. Bu da mahallenin politik olarak bilinç-lenmesine vesile oldu. Mahalleli politik örgütlenmeyi, devrimciler de mahalle-de nasıl çalışmaları gerektiğini öğren-di. '80'ler sonrası vahamet. Mahalleler atomize olurken gecekondu da be-tonarme binalara evrildi. Ancak bura-da mahalle biraz kendini sakındı, ranta dayalı yozlaşma daha az yaşandı. Bu da kentsel dönüşümüne karşı duruşta kendiliğinden bir avantaj oluşturdu. İtiraz, dava süreçleri, basın açıklamala-rı, imza kampanyaları diğer mahallele-re göre daha hızlı ve organize gerçek-leşti. Halile muhtarlık seçimleri de bu politik atmosferde geçiyor. Burada CHP'li aileler kendilerini devrimci ve sosyalist grupların içinde rahatlıkla ifa-de edebilir. Gülsuyu'nda bu potansiyel

yüzde 80 civarında. Burada başka yer-lerde olmayan bir sürü demokratik kit-le örgütü var. Sanat ve Hayat Derneği, Temel Haklar Derneği, Pir Sultan Ab-dal Derneği gibi. Bunlar politik atmosferi besleyen önemli damarlar. Gülen-su'da Sami Şakar iki dönemdir muhtar olarak seçime girdi. Karşısındaki tek aday, mahallenin eski muhtarlarından Ali Rıza Satar'dı. İki aday da solcu-ydu. Yani kim kazanırsa kazansın, aslında mahalle kazanacaktı. Gülsuyu'ndaki gibi gerici bir aday yoktu. Buna rağmen işi ciddiye aldık. Zira Sabri Muhtar'ın son dönemden dolayı ciddi bir kentsel dönüşüm birikimi var. Bu de-neyimi, bundan sonraki sorunlarla baş-e derken bize avantaj sağlayacaktı. Sabri Muhtar, mahalledeki farklı politik grupların muhtarlığa müdahale etme-sine de taraftar olmadı, Mahalle Der-neği'yle beraber mücadele etti. Biz de seçim sürecinde onun yanındaydık. Çok iddialı bir şekilde ortaya çıktık: Mahalledeki hiçbir yoksul, benim yar-dıma ihtiyacım varken bana el uzatma-dın, yardımına koşmadın diyemez. Sabri Muhtar, kentsel dönüşüm direni-şinde bir gruba yanaşmadan hepimizin birlikteliğini destekledi. Sonuçta, Sabri muhtar 6300, diğer aday da onun yan-sı kadar oy aldı.

Gülsuyu'nda seçim süreci nasıldı?

Ali Rıza Kocabey son muhtardı ve so-lun ortak adayydı. Aday olmayacağını söylediğinde başka bir ortak aday arayışına girildi. Yeni aday belirlemek için Gülsuyu-Gülsuyu Derneği kurumlara solun adaylarını teke indirme çağını yaptı. Mahalledeki yöre dernekleri, sol gruplar, tüm bileşenler bir araya gelip

bir komisyon kurdular. Mahalle Derne-ği, Çorumlular Derneği, Pir Sultan Ab-dal Derneği, EMEP, SDP, ÖDP, DTP, ESP, KÖZ, Halk Kültür Merkezleri, Proleter Devrimci Duruş ve başka gruplar orada hazır bulundu. Başta dört aday vardı: DTP'nin adayı, CHP'nin adayı, toplantılarda ortaya çıkan ortak aday Sinan Erdem, bir de AKP'ye yakın şimdiki muhtar. Sinan Erdem, Pir Sultan Derneği'ndendir. Kızılbaşrak çevresindedir, ama Kızılbaşrak mahallede politik çalışma yü-rütmez. Komisyondaki tartışmalı se-çimden Sinan Erdem ortak aday olarak çıktı. Seçim çalışmaları başladıktan sonra, ESP çevresi DTP'ye haksızlık yapıldığını ve komisyonda entrikalar döndüğünü iddia ederek Erdem'in adaylığına şerh koydu ve kendi aday-larını belirledi. Komisyon süreci proble-mliydi, ancak ESP ve DTP de sonuç-ta ortak aday seçimlerinde oy verdiler. Böylece muhafazakârların halihazırda-ki muhtarının karşısına iki aday çık-aıldı: Sinan Erdem ve DTP çevresinden Mustafa Karaoğlu. Sonuçta, iki sol adayın toplam oyu muhafazakâr adaya fark atsa da, AKP adayı kazandı. Üste-lilik şimdiki muhtara seçim sürecinde "kentsel dönüşüm tavrınız ne olacak" diye sorulduğunda, "biz devlete karşı gelmeyiz, evimizi yıkmaya gelirlerse otuz yıldır oturduğumuza sayıyız" di-yordu. Sonuçta, sadece muhtarlık se-çimini kaybettik. Yoksa fiili olarak sü-reç bize çok önemli şeyler kazandırdı. Muhafazakârlar da dahil olmak üzere, ilişki ağıımızı genişlettik. Kaybı da kü-çümsemiyoruz tabii. Önümüze bakar-ken bunu da hesaba katacağız.

Şehri satarak iktidar kalmak

Yaklaşık iki buçuk yıldır İstanbul'un yıkım gölgesindeki bölgelerinde kent hakkını savunmak ve kentsel rantı karşı muhalif bir platform kurmak için mücadele veren ve çoğu kent planlamacılarından oluşan İMECE grubu, AKP'nin son beş yılının muhasebesini yaparak, 2004-2009 İstanbul Kent Raporu'nu kaleme aldı. Seçimler vesilesiyle, mahallelerdeki deneyimlerini dinlemek üzere İmece'den Hade Türkmen ve Gürkan Akgün'e bağlanıyoruz.

İmece'nin AKP'nin 2004-2009 İstanbul yönetimine dair kapsamlı bir raporu yayınlandı. Ortaya çıkan resim çalışan sınıflar açısından nasıl?

Gürkan Akgün: Kent içinde üretimden ciddi bir uzaklaşma söz konusu. Sanayi alanlarını kentin dışına çıkarmakla kalmıyorlar, sanayiden hizmet sektörü lehine vazgeçiyorlar. Sanayiden boşalan kent topraklarını özelleştirerek hizmet sektörünün önünü açmaya çalışıyorlar. Bunu yaparken kamu alanlarına dahil olan yerleri de aradan çıkarıyorlar. Bu yolla bu bölgelerde yaşayan büyük bir nüfusu, özellikle gecekonduya yaşayanları üretimden koparmış oluyorlar. Bu süreçte İstanbul'da yaklaşık 500 bin sanayi çalışanı bu alanlardan tasfiye edildi. **Hade Türkmen:** Problem, sanayinin desantralizasyonu ile işçilerin zemin kaybetmesinden ya da sosyal güvenlik yasalarındaki değişikliklerden kaynaklanan genel hak kayıplarından ibaret değil. Bütün bir kent, yaşamımızı etkileyen bir değişimden geçiyor. Karşılaşma alanlarımız giderek daraltılıyor, insanlar birbirleriyle hiç karşılaşmadan bir özel alandan diğer alana gidip geliyor. Tüketim körüklenirken, çalışma alanlarımızı kaybediyoruz, ancak asıl kaybettiğimiz, ortak yaşam kültürleri.

Akgün: Bu pek rasyonel bir süreç de değil. Mesela Maslak hattına inşa edilen gökdelenlerdeki ofislerin büyük bölümü boş. Masrafları karşılayamayan işletmeler tekrar kent merkezine geliyor. '90'lar da kentin çeperindeki lüks alanlara kaçan orta-üst sınıflar da dönüp Tarlabası, Sulukule ve Süleymaniye gibi yerlerin rantını artırıyor. Raporda yaptığımız, İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin beş yılda sağlıkta, eğitimde, ulaşımında, barınmada başardıklarını iddia ettikleri şeyi karşımıza koyup bunların bedelini kentin çalışan, yoksul sınıflarının, öğrencilerinin ödediğini göstermek oldu.

Türkmen: 2001 krizinden sonra reel üretim bir kenara atıldı. Sanayisizleşme sürecinde rantın menzili olarak da kent toprağını seçtiler. En değerli dilim ise İstanbul'da. İstanbul elden giderse, tüm rant projeleri durabilir. TOKİ'nin yapılanmasında, finans merkezi, servis sektörü, devasa turizm alanları gibi sanayi dışı bir odaklanma görüyoruz. TOKİ kentlerin imar planlarını yapmak dahil o kadar çok yetkiyle donatıldı ki, yerel yönetimlerin hiçbir gücü kalmadı. Tüm rant tam anlamıyla merkezden idare ediliyor. **AKP'nin söylemindeki "yerelden yönetim", "demokratik katılım" a ne oldu?**

Türkmen: Bunlar sadece güzel laflar. "STK'larla oturacağız, STK'larla kalkacağız" diyorlar. Kimse İETT arazisini satın TOKİ eliyle şekillendirmeye çalışırken halka sormadı. Hatta "oradan gelecek parayı ulaşıma yatıracağız" diyorlar. Kamunun arazisini elden çıkarıyorsun, bunu da sonradan özelleştirmeyi düşündüğün bir kamu yatırımına aktarıyorsun. Onlara sorarsanız, "Mimarlar Odası taş koydu, 800 milyon liradan olduk". Yeni terimlere ihtiyaç yok. "Toplumcu belediyeçilik", "halkçı belediyeçilik" gibi kavramlar var. "Yönetişimcilik", "katılımcılık", "kulağa sevimli gelen, merkezi ve yerel yönetimin otoriter yapısını saklamaya çalışan kavramlar. Hatta STK'lardan eleştiri geldiğinde, kendi "STK"larını bile kuruyorlar. Kartal'da mahalle dernek-

TOKİ o kadar çok yetkiyle donatıldı ki, yerel yönetimlerin gücü kalmadı. Tüm rant tam anlamıyla merkezden idare ediliyor. "Yönetişimcilik", "katılımcılık", merkezi ve yerel yönetimin otoriter yapısını saklamaya çalışan kavramlar.

Hade Türkmen

Gürkan Akgün

lerinden rahatsız olunca, Eczacıbaşı gibi büyük yatırımcılar önderliğinde Zaha Hadid projesi gibi dev yatırımlara yönelen paravan STK'lar kuruyorlar. STK'lar da bu açıdan problemli. Zira hükümetin sunduğu planlar sabit ve tartışmaya kapalı. "Projeye katılıyor musun, katılmıyor musun" diye soruyorlar. "Burada proje istemiyorum" deme hakkınız yok. AKP kadar demokrasi lafını kullanan parti yok, ama uygulamada en küçük karşı çıkışta şiddete başvurmaktan geri durmuyorlar. Barınma hakkı mücadeleindeki şiddet elle tutulur, ölçülebilir bir hal aldı.

Son TOKİ panelinde sergiledikleri tutumu nasıl değerlendiriyorsunuz?

Türkmen: Paneli Harita Kadastro Mühendisleri düzenledi. Ruşen Keleş, kapatılan Arsa Ofisi müdürü, eski Muğla be-

lediye başkanı Fevzi Topuz, Cevat Geray, ODTÜ'den Tanık Şengül gibi toplu konut ve sosyal devlet üzerine çalışan akademisyenler vardı. TOKİ'nin görevini yapmadığı, şehirleşmeye kötü etkisi olduğu, yaptığı konutların sağlıksızlığı açıkça ortaya kondu. Elinizde bir kamu arazisi var diye oraya tonlarca bina yapamazsınız. Kondurdukları yığınların alt yapı maliyetini TOKİ karşılamıyor ki, tüm hizmetlerin maliyetini kamunun üzerine yığıyorlar. Gelirin giderleri karşıladığı tamamıyla yanlış. Tuhaf olan, TOKİ'den, daha önce hiçbir panelde görmediğimiz memurların salonda hazır bulunmasıydı. Çağrısın gelmezler. Hatta konuşmacı istemişiz, davetimize icabet etmemişler. Panelin sonunda kalkıp söylediğiniz her şey yanlış diye tutturdular. Akabindeki tartışmada TOKİ yetkilileri hiçbir sorumuza cevap veremedi. Mesela TOKİ, belediyelerin AKP'de olduğu yerlerde belediyeyle çalışıyor, diğer belediyelere valilik üzerinden müdahale ediyor. Ordu'daki belediyeyle araları olmadığı için, valilik ve TOKİ ortak proje yürütüyor. Panelde hiçbir hukuki eleştiriye de cevap veremediler. Başbüyük'teki yürütmeyi durdurma kararını, oradaki ruhsatsız TOKİ binalarını sorduğumuzda da cevap yoktu. Sonra "bu panelin sonuçlarını yayınlamazsanız çok iyi olur" diye mektup gönderdiler.

Akgün: TOKİ, siyasi anlamda AKP'nin sübabıydı. Ama mahallelerde imajı artık iyice düştü. TOKİ başkanı Erdoğan Bayraktar orada burada konuşmıyor. Eskiden bir okula babasının ismini veriyor, bir mahallede insanlara hakaretimiz sözler sarfediyordu. Bir ara İstanbul belediye başkanlığı için ismi geçiyordu.

Türkmen: Seçim sonrası ettiği laf şu: "Sermaye ceylan gibidir, ürkütmeden yaklaşmak gerekir..."

Yerel seçimlere İstanbul halkının bu genel tablodan rahatsızlığı yansıdı mı? İlçe seçim sonuçları neye işaret ediyor?

Akgün: CHP'nin kazandığı Maltepe, Sarıyer ve Kartal, oylarını artırdığı Tuzla, Pendik, Beyoğlu gibi ilçeler kentsel dönüşümün başlıca mekânları, yoksul kesimlere ucuz konut ve iş olanağı sağlayan alanlar. Bu bölgelerde blok halinde AKP'ye oy verenler bile il başkanlığı önünden geçerken partiyi yuhladı. Yine de temkinli olmak lazım. Mesela, Sarıyer'de AKP'nin oyu düşmedi, oyunu sabitlemiş gibi, ama yeni seçmenlerden oy alamadı. Oy tercihlerinin gündelik hayatla ne kadar örtüştüğü konusunda dikkatli olmak lazım. MHP oyları belediye başkanlığında CHP'ye kayarken İl Genel Meclisi'nde biraz partide kalmış. CHP, kazandığı yoksul mahallelerde bile teşkilatlanma anlamında AKP'ye henüz bir alternatif teşkil etmiyor.

CHP, AKP'den farklı bir tutum sergileyebilir mi?

Türkmen: CHP'nin kent hakkı konusunda net bir söylemi yoktu. Ama sorun ilçe bazında bitmiyor. Kentsel dönüşüm alanları büyük şehir belediyesinden gelen 1/5000 planlarla yürütülüyor. Bunları aslen TOKİ hazırlıyor. İlçe belediyesini

işe uygulamada dahil ediyorlar. Tabii ki ilçe belediyesi üçlü protokolleri reddeder bir konum edinebilir. Ama İzmir'de CHP'nin de benzer tasfiye süreçleri uyguladığını görüyoruz. Tarlabası'nın konumundaki Kadifekale'de, insanları uzaktaki Narlıdere'ye taşımaya çalışıyorlar. Orada da midye atölyeleri açacaklar mı? Şimdi CHP'ye geçen belediyelere, "uygulamalarınızı çok yakından takip edeceğiz" dememiz lâzım.

Akgün: CHP, İstanbul'da, Derbent'te, Yakacak'ta ve kazandığı diğer yerlerde bir sınavdan geçecek. Barınma hakkı meselesini çözecek mi, çözmeyecek mi? Kılıçdaroğlu yolsuzluk söylemini ortaya koydu ama, kentsel politikalara dair net bir resim çizmedi. Mesela, "üçüncü köprüyü yapmayacağım, kamu alanlarının satışını durduracağım" demedi. Daha çok, rantın adaletli dağıtılmasından bahseder gibiydi. Aynı kentsel süreç devam ederse, CHP başarılı olamaz.

Türkmen: Türkiye ölçeğinde seçim birçok veçheden değerlendirilmeli, ekonomik kriz, milliyetçilik, üstü örtülü kalan Deniz Feneri... Ancak İstanbul'da kentleşme belirleyici unsur diyebiliriz. AKP'nin Refah'tan devraldığı kent yok-sullarıyla yardımlaşma geleneği bir sınıra dayanmış gözüküyor. Ya kent rantına devam ederek yoksul kesimlerden uzaklaşacak ya da daha katılımcı bir sosyal kent anlayışına yönelecek.

Sizce AKP nasıl davranacak?

Akgün: Seçimden hemen sonra Ümraniye ve Arnavutköy'de, yaralıların da olduğu yıkımlar gerçekleşti. Genel ekonomi yönetiminde, büyüme hedeflerinde de yüzde 7 gibi negatif bir sapma var. AKP bu krizi yönetecek gibi değil. İmar rantına bu kadar bağımlı bir partinin başka seçeneği yok. Yıkımlara ve lüks konut üretimine devam etmek zorunda.

Türkmen: AKP, seçim öncesi yerel seçmeni alenen tehdit etmişti. Bu anlamda, CHP'yi de fazla önemsememek lâzım. AKP'li ilçe belediyeleri önemli bir borç yükü bıraktılar. AKP elindeki yasa çıkar-

ma yetkisini kentte kendi lehine kullanabilir. Pat diye ipleri eline alabilir. Tüm bu rant ağuna devam edip gelecek seçimlerde çamuru CHP'ye atarak apolitik zeminde bir siyaset yolunu seçebilir. Bundan sonra bizim mücadele hatlarını nasıl öreceğimiz, CHP'nin ne yapacağından daha önemli. Başbüyük'te CHP oyları epey artmış, ama bu kadar tehdit altındaki bir mahallede, tüm hayatları biber gazına bulanmış insanların arasında bile AKP durumunu muhafaza ediyor. Mahallenin alt tarafında sadece arsa tapusu olan insanlar, mahallenin üst tarafında olup bitene hiç bakmadan kentsel dönüşümden medet umuyor. Bu yüzden mücadele hattının tekrar örgütlenmesi şart.

Akgün: Kartal'da, E-5'in üzerindeki yoksul mahalleler evlerinin derdinde, ama sahil tarafındaki orta sınıflar Zaha Hadid projesinin işlerine geleceğini zannediyor.

Maltepe'de Kiptaş'ın otel arazisi var. Projeden oklar çıkarmışlar, "marinaya 15 dakika" diye. Marina olmayan yerde, marina üzerinden arazi satmaya çalışıyorlar. Sadece bir mekân değil, bir hayat tarzı satıyorlar.

Fatih gibi AKP kalesi olan bir yerde bile CHP oyları yüzde 7 arttı. Bu ilçede irili ufaklı onlarca dönüşüm planlanıyor. Oradaki insanların bundan rahatsız olduğu da bir gerçek değil mi?

Türkmen: Dönüşümün konusu olan mahalleler ciddi bir nüfusu teşkil ediyor. Ancak sorun büyük ölçüde sadece bir "ev" derdi olarak ele alınıyor. Gündelik hayatta işinin, aşının derdindeki insanların bu mücadeleyi bir barınma hakkı, kent hakkı mücadelesine taşıyıp taşıyamayacaklarını henüz göremiyoruz. Sonuçta artık mülkiyet hakkı bile korunmuyor. Önümüzde Tozkoparan örneği var. 1960'larda sosyal mesken olarak yapılmış, kentleşme adına düzgün bir me-mur semti. Ciddi miktarda yeşil alanı var, zamanında Dalan'ın yıkımlarından gelip buraya yerleşen bir nüfus da mevcut. Burası dönüşüm lafı edilecek bir

alan değil. Zaten sosyal mesken olan bir yeri depremden bahsederek kentsel dönüşüm alanı ilan edebiliyorlar. Asıl mesele, Güngören'in sanayisizleştirilmesinin ve Yıldız Teknik Üniversitesi'nin bölgedeki kampüsünün oraya kattığı değer, rantal potansiyel. Orada herkesin tapusu var. Yapılacak proje bile belli değil. Şimdi Tozkoparan'da yenileme sonrası ev alamayacaklara Kayabaşı mevkiinde ev satmaktan bahsediyorlar.

Akgün: Tozkoparan kent merkezinde orta sınıfların da tehlike altında olduğunun göstergesi. Aynı şey Beşiktaş'ta da oluyor, öğrenciler artık barınamaz hale geliyor. AKP "Bölgesel Kalkınma Ajansı" kurarak İstanbul'daki tercihin net ifade etti. Bu ajansta valilik, belediye ve STK kapsamında da MÜSİAD yer alıyor. İstanbul'un bir "finans merkezi" haline getirileceğini söylüyorlar. Yani Galataport, Haydarpaşa gibi projeler sürdürülecek. Seçim öncesi başbakan Galataport'u ima ederek "paranın dini olmaz" dedi. O arada Harem'den girip tarihî yarımada'nın güneyinden çıkacak sekiz şeritli, yap-işlet-devret modeliyle, devlet garantisinde, paralı olacak, lastikli geçiş ihalesini verdiler. Bu ajans vasıtasıyla, tüm bu işlemler kamu denetiminden muaf. Ajansın sitesinde, yatırımcıları çekmek için, düşük ücretli, kalifiye, işine bağlı, çalışma saatlerini uzatan bir işgücünün varlığından bahsediliyor. Biz mekân konuşuyoruz, onlar sosyal güvencesiz, sendikası bir şehir tasarlıyor.

Türkmen: CHP'nin il genel meclisindeki temsiliyeti de arttı. Üçüncü köprüden Körler Okulu'nun akıbetine, tüm kararlar bu mecliste alınıyor. Planların gözden geçirilmesinden ziyade, bir sürü planın tasfiye edilmek üzere oylanması gerekiyor. Üçüncü köprüyü reddetmek için orman mühendisleri, harita kadastro mühendisleri, şehir plancıları, Sarıyer halkıyla bir araya gelip tavır alabilirler. Otoyol kazanmayacağımızı, en değerli ormanları kaybedeceğimizi anlatabilirler. Bunun rantı adil dağıtmakla alakası yok.

Akgün: Kentsel dönüşümden ötürü politikleşmiş mahalleler var. Buralarda daha genel ortak hak taleplerinde, okul, anaokulu, sosyal konut, özelleştirmelerin geri alınması gibi taleplerde bulunulabilir. Yoksa mülkiyet meselesi tek başına çok trefilli bir konu. Elbette konuşulması lâzım, ama başka şeylerle birlikte.

Türkmen: Mekân-bağımlı politikalarla çözülemeyecek bir kent sorunuyla karşı karşıyayız. Parkıyla, anaokuluyla olduğu kadar, hizmet sektörüyle, sendikasıyla da yaklaşmak lâzım soruna. Mesela Maltepe'de Kiptaş'ın otel arazisi var. Projeden oklar çıkarmışlar, "marinaya 15 dakika, Nar City lüks konutlarına 10 dakika" diye. Marina olmayan yerde, marina üzerinden arazi satmaya çalışıyorlar. Sadece bir mekân değil, bir hayat tarzı satıyorlar. Buna karşı sadece oradaki Gülsuyu-Gülensu'yu savunarak karşı çıkamayız.

* İstanbul Kent Raporu'nun tamamı için: www.toplumunsehircilikhareketi.org

Söyleşi: Ufuk Atayurt

BREZİLYA'DAN ALINACAK BİR DERS VAR: ŞEHİR HAKKI

Başka bir şehir mümkün

Henri Lefebvre'in 1960'larda dolaşıma soktuğu "şehir hakkı" kavramı, Brezilya'da kent hukukunun bir parçası haline geldi ve kurumsallaştırıldı. Böylece favelalarda yaşayanlar kendi yaşam alanlarını dönüştürüp yeniden şekillendirebileceklerdi. Bunu sağlayan, yıllardır favelalarda sürdürülen mücadeleydi. Şehir plancısı ve hukukçu Edesio Fernandes, Brezilya favelalarından neler öğrenebileceğimizi anlatıyor.

Şehir hakkı kavramı Brezilya'nın yasal sistemine nasıl dahil edildi? Brezilya buna neden ihtiyaç duymuştu?

Edesio Fernandes: Aslında felsefi ve siyasi bir kavram olan "şehir hakkı", Brezilya'da 1970'lerden itibaren tartışılmaya başlandı. 2001'de Şehir Politikaları Federal Yasası'nın kabul edilmesiyle de yasal bir kavrama dönüşmüş oldu. Brezilya'nın, kentsel kalkınma çerçevesinde karşı karşıya bulunduğu toplumsal ve kentsel ayrışma ve çevresel bozulmayı ortadan kaldıracak planları, politikaları özellikle yerel ölçekte formüle etmesi ve uygulaması için böyle bir yasal çerçeveye ihtiyaç duyuluyordu. Şehir hakkı kavramı, ülkenin yasal sisteminde siyasi otoritelerin kullanabileceği geniş bir enstrümanlar, mekanizmalar ve süreçler silsilesini tanımlayabilmemizi sağladı. Örgütlü toplumun tüm aşamalarda şehir düzenini üreten karar süreçlerine katılma hakkına sahip olması gerekiyordu. Bir

Londra'da yaşayan ve şehir planlamacılığı üzerine dersler veren Edesio Fernandes'in "Brezilya Şehirlerinin Dönüşümü ve Hukuk", "Kanunsuz Kentler" gibi kitapları da var

başka gereklilik ise, kentsel ve çevresel yasaları ihlal eden kamu kurumlarına ve özel kuruluşlara karşı yaptırımların işletebileceği yasal araçlar üretmekti.

Şehir hakkı kavramının savunucuları ve muhaliflerinin argümanları nelerdi?

Şehir hakkı kavramının yasalara dahil edilmesini savunanlar, toplumsal hareketler, sivil toplum kuruluşları, mahalle örgütleri, belediyeler ve özgürlüklerin genişletilmesinden yana olan kurum ve kişilerdi. Bu çevreler, Ulusal Kentsel Reform Forumu çatısı altında toplandılar. 1980'lerin başından beri kentsel reformun ülke gündemine gelmesi için uğraş veren bu forum, yeni federal ve yerel yasaların kabul edilmesinde önemli rol oynadı. 1988'de kabul edilen anayasanın içerdiği "mülkiyetin ve kentin toplumsal işlevi" nosyonunun uygulamaya geçirilmesi için yeni yasal düzenlemeler gerektiği argümanından yola çıkıyordu. Bu düşüncenin başlıca muhalifleri ise arazi

spekülatörleri ve mülk sahipleriydi. Mülkiyet ve şehrin toplumsal işlevlerinin yeniden tanımlanmasına karşı çıkıyorlardı, çünkü mevcut yasal sistemin açıkları onlar açısından çok kârlıydı.

Şehir hakkı kavramının yasal bir temelle oturtulması, kentsel kalkınma açısından ne tür imkânlar sağladı?

2001'de kabul edilen Şehir Yasası'nda şöyle bir ifade vardı: "Kentsel politikalar, sürdürülebilir şehir hakkını garanti altına almalı ve bu hak mevcut ve gelecek kuşaklar için kentsel mülk(iyet), barınma, çevre sağlığı, altyapı, ulaştırma, kamu hizmetleri, iş ve eğlence haklarını da kapsamalı." 1988 Federal Anayasası'nı tamamlayan bu yasa, özellikle yerel ölçekli özel mülkiyetin, şehir planlaması ve çevresel yasalarla toplumsal bir işleve büründürülmesi gerekliliğini ön plana çıkardı. Bu yasa sayesinde şehre ilişkin tüm süreçlere halkın dahil olabileceği kanallar açıldı.

Yazılarınızda, kentsel kalkınmanın Latin Amerika'da dışlayıcı ve eşitsiz şehirler yarattığını söylüyorsunuz. Latin merkezî hükümetlerin bu süreçteki tarihsel sorumluluğu neydi?

Latin Amerika'nın hemen tamamında olduğu gibi, Brezilya'da da kentsel kalkınmanın dışlayıcı bir nitelik kazanmasının asıl sorumlusu, devletin niteliği idi. 20. yüzyıl boyunca bu ülkeler büyük oranda askerî rejimler tarafından yönetildi ve hem sivil toplum her türlü karar alma

sürecinden dışlandı, hem de yerel yönetimler çok yıprandı. Dolayısıyla, varolan toplumsal ve kentsel ayrışma koşullarının belirlenmesinde, özellikle de kentsel gelişmenin enformelleşmesi sürecinde asıl sorumlu merkezî hükümetlerdir. Brezilya'da sorun hiçbir zaman "planlama eksikliği" olmadı. Aksine, enformel ve adaletsiz gelişim, ülkede uygulanan seçkin ve teknokratik planlama politikasının bir sonucuydu.

Şehir hakkı kavramının uygulamaya konmasıyla neler değişmeye başladı?

2001'de yasanın kabul edilmesinden sonra, 20 binin üzerinde nüfusa sahip olan belediyeler "şehir hakkı" kavramını merkeze alarak kentsel reform politikaları geliştirmeye başladılar. 2007'de bu reform politikalarını uygulamanın zorunlu olduğu belediyelerin sayısı 1700'ü aştı. Bunlardan 1500'ü ise geliştirdikleri projeleri devreye koymuş durumda. Reform politikaları çerçevesinde oluşturulan nazım planlarının teknik içerikleri büyük bir çeşitlilik arz ediyor: Kimi belediyeler Şehir Yasası'nın tüm potansiyellerini son derece geniş bir biçimde kullanırken, kimi belediyeler bu konuda daha çekimser. Sürecin siyasî niteliği de bir belediyeden diğerine değişim gösteriyor. Kimi belediyeler katılıma daha açıkken, kimileri bu konuda isteksiz. Yine de belediyeler bu yasa sayesinde en azından kendi kentsel gerçeklikleri hakkında daha fazla şey öğrenmeye başladı. Ayrıca, uygulamaya konan projeler şehirlerde çok önemli gelişmelere zemin oluşturuyor; zaman içerisinde tüm belediyeler birbirlerinden pek çok şey öğrenmiş olacak.

Mülkiyet hakkı kavramı kentsel alanın oluşumunda merkezî bir role sahip. Şehir Yasası kentsel mülkiyetin yapısında ne gibi değişiklikler getiriyor?

Kentsel ve çevresel planlama dediğimiz şey, son tahlilde arazi ve mülkiyet haklarına ilişkindir. Devletin özel mülkiyet haklarına müdahale etmesine imkân tanır ve mülk sahibinin bireysel çıkarlarının, önce şehirde birlikte yaşadığı diğer insan ve grupların koşullarıyla, sonra da şehrin tüm sakinlerinin toplumsal, çevresel ve kültürel ihtiyaçlarıyla dengelenmesini sağlar. Brezilya anayasasındaki "şehrin ve mülkiyetin toplumsal fonksiyonu" ibaresi, kişisel mülkiyet haklarının mutlak ve dokunulmaz olmadığını bir ifadesidir. Bu da, geleneksel arazi planlamasından farklı bir anlayışa sahip olmamıza imkân sağlıyor. Bu ifadeye dayanarak bireysel ve kolektif çıkarlar arasında farklı bir denge kurabiliriz. Özellikle arazi ve emlak piyasalarının sıkı bir şekilde düzenlenmesi ve denetlenmesi sayesinde devlet de sosyal sorumluluklarını, bilhassa toplumun en güçsüz kesimlerine barınma hakkı sağlama sorumluluğunu yerine getirebiliyor.

Şehir Yasası'nın getirdiği haklardan halkın yararlanması ve talepte bulunması için neler yapıldı?

Şehir Yasası, ancak ondan haberdar olanların toplumsal anlamda mobilize olmalarıyla hayata geçirilebilirdi. Bunun için her türlü toplumsal örgütün ve vatan-

LEFEBVRE'DEN LATİN AMERİKA'YA ŞEHİR HAKKI

Üç temel ilke

Şehir hakkı kavramını ilk telif eden kişi, Fransız filozof Henri Lefebvre. 1968'de yayınlanan "Le droit à la ville" makalesinde Lefebvre evvela şehrin sakinleri, yöneticileri ve şehir hakkında çalışan profesyoneller –plancılar, mimarlar, sosyologlar vs.– açısından ne ifade ettiğini sorguluyor. Lefebvre'e göre, şehir ele avuca sığmaz, geçmişin, bugünün ve ihtimallerin bir arada varolduğu, dolayısıyla sürekli değişen ve "normal şartlar altında" diyebileceğimiz herhangi bir "koşula" herhangi bir anda sahip olmayan bir yapı. Şehir denilen yaşam alanının sürekli değişim halinde olmasının en önemli nedeni ise, sakinlerinin sürekli bir değişim/dönüşüm halinde olması. Lefebvre, buradan yola çıkarak şehirlerin nasıl, hangi yönde değişeceği konusunda, o şehirde yaşayan herkesin söz sahibi olması gerektiğini ifade ediyor. Bu hak iki yönlü bir nitelik arz ediyor: Şehir sakini hem şehri değiştirme hem de onunla birlikte değişme hakkına sahip. Kavramı yeniden ele alan David Harvey ise 2008 eylülünde New Left Review'da yayınlanan makalesinde şunu söylüyor: "Şehir hakkı, kentsel kaynaklara erişim hakkından fazlasına tekabül eder. Şehri değiştirirken, kendimizi değiştirme hakkı demektir. Bunun da ötesinde, bireysel değil, kolektif bir haktır, çünkü bir şehir ancak ve kaçınılmaz olarak kentsel süreçleri yeniden şekillendirecek bir kolektif güçle dönüştürülebilir. Şehirlerimizi ve kendimizi üretmek ve yeniden üretmek, en değerli, ancak en çok görmezden gelinen insan haklarından biridir." Harvey, neoliberal uygulamalarla şehir hakkının giderek artan bir şekilde özel sektörün çıkarları tarafından gaspedildiğini de örneklerle ifade ediyor makalesinde. Brezilya, şehir hakkı kavramının 2001'de kabul edilen Şehir Yasası'na temel oluşturması nedeniyle bu hakkın nasıl bir uygulama çerçevesine büdündürülebileceği konusunda önemli bir örnek arz ediyor.

Şehir hakkı kavramı son on yılda geniş bir yasal çerçevede tartışılmaya başlandı ve bu tartışmalar Birleşmiş Milletler ve Avrupa Birliği düzeyinde hazırlanan bildirgelere de yansdı. 1998 ekiminde Barcelona'da formüle edilen Avrupa

Kentleri İnsan Hakları Bildirgesi, "Kentlerin İnsan Hakları Taahhütleri" başlığı altında Saint-Denis'de, 18 Mayıs 2000'de yeniden düzenlenerek 41 Avrupa şehrinde kabul edildi. HIC (Habitat International Coalition / Uluslararası Habitat Koalisyonu), COHRE (Center on Housing Rights and Evictions / Barınma Hakları ve Tahliyeler Merkezi), FNUR (Fórum Nacional de Reforma Urbana / Ulusal Kent Reformu Forumu) ve ActionAid'in (uluslararası bir yoksullukla mücadele kuruluşu) işbirliğiyle Dünya Şehir Hakları Bildirgesi hazırlandı. Kavram, 2001 yılında kabul edilen Brezilya Şehir Yasası'nın da temelini oluşturdu. Son olarak Brüksel'deki Avrupa Birliği Komisyonu Eşit Haklar Ünitesi Avrupa Şehirde Yaşayan Kadınlar Bildirgesi'nde doğrudan şehir hakkına gönderme yapıldı.

Şehir hakkı kavramı tüm şehir sakinlerini kapsayan bir nitelik taşıyor, ancak adı geçen bildirge ve yasalarda öncelikle en dezavantajlı gruplar (yoksul ya da düşük gelirli gruplar, evsizler, kadınlar, şiddet mağdurları, yaşlılar, engelliler, gençler, çocuklar, etnik azınlıklar, yerinden edilmiş kişiler, göçmen işçiler ve mülteciler) açısından şehir hakkının kapsamı ayrıntılandırılıyor.

Dünya Şehir Hakları Bildirgesi özetle şu üç ilke çerçevesinde şekilleniyor: Tüm kent sakinlerine, kentin sunduğu imkânlarla eşit erişim hakkı; yerel yönetime demokratik katılımın teşvik edilmesi; şehir ölçeğinde temel hak ve özgürlüklerin yaygınlaştırılması... Bu ilkeler etrafında tanımlanan şehir hakları, şehir sakinlerinin kolektif refah ve güvenlik hakkı, vatandaşlık statüsüne bakılmaksızın kentte yaşayan herkesin şehir yönetimine ve şehre ilişkin kararlara katılım hakkı, çevre hakkı, kentsel mekânın dengeli paylaşımı, kamu ve özel sektör arasında işbirliği, düşük gelirli kesimler için barınma hakkı, demokratik siyasî katılımın garanti altına alınması, toplanma, örgütlenme ve ifade özgürlüklerinin kullanılabilmesi mekân/alan hakları, su ve altyapı hakları, sağlık, ulaştırma, çalışma, kültür, eğlence hakları gibi başlıkları içeriyor. Bu hakların temel niteliği, tek başına merkezî ya da yerel hükümetlerin yapacakları düzenlemelerle hayata geçirilemeyecek olmaları. Bu nedenle şehir hakkı kavramı şehir sakinlerine de talepte bulunma ve katılma sorumluluğu yüklüyor.

daşların tüm süreçlere katılımı hayatî bir önem taşıyordu. Yasal ve kurumsal kanallar zaten açılmıştı, ama bir yasa tek başına hiçbir şeyi değiştiremez. Bunun için toplumsal politikaların işletilmesi gerekir. Şehir Yasası zaten bir toplumsal mobilizasyonun sonucu olarak ortaya çıkmıştı. Forumu oluşturan tüm gruplar, 2003'te Başkan Lula'nın kurduğu Şehir Bakanlığı ile ortak bir toplantı yaptılar. Bakanlık ve Lula yasanın içerdiği imkânların popülerleşmesi için özel bir çaba

Brezilya anayasasındaki "şehrin ve mülkiyetin toplumsal fonksiyonu" ibaresi, kişisel mülkiyet haklarının mutlak ve dokunulmaz olmadığını bir ifadesidir. Bu da planlamada farklı bir anlayışa sahip olmamıza imkân sağlıyor.

harcadı ve insanları kendi şehirlerine ilişkin nazım planları oluşturulurken orada hazır bulunmaları ve tüm süreçlere katılmaları için cesaretlendirdiler.

Şehir Yasası, kentsel-toplumsal ilişkilerin yeniden tanımlanması anlamında da bir yenilik sunuyor mu? Mülk sahipleri, yerel ve merkezî yöneticiler, kiracılar ve bunlar arasındaki ilişkiler açısından neler barındırıyor? Şehir Yasası, kentsel mekânı yeniden ör-

gütlemekten, genel ilkelerin gerçekleştirilebileceği araçları ve süreçleri tarif etmekten başka bir şey yapmıyor aslında. Yerel uygulamaya ilişkin adımlar ise mevcut kentsel organizasyon modeli ve şehir planlamasına ilişkin siyasî-kurumsal sistem içinde atılıyor. Brezilya büyük oranda merkezileştirilmiş bir federal sisteme sahip. Bu nedenle de belediyeler çok önemli yasal, siyasal ve finansal haklara, sorumluluklara ve yetkilere sahip. Sonuç olarak, ulusal hükümetin işlevi –özellikle de Şehir Bakanlığı'nın eylemleri düzeyinde– belediyeleri, kararlaştırdıkları kentsel reformları gerçekleştirme yolunda desteklemekle sınırlı. Ne tür bir kentsel mekân örgütlenmesini tercih edecekleri, bu planı hangi planlama ve yönetim anlayışı içinde yapacakları ise tamamen belediyelere kalmış.

Şehir Yasası'nın bir takım "yan etkileri" de oldu mu, özellikle kentsel ekonomi ve toplumsal-kültürel yapı açısından?

Özellikle eski favelalardaki mahalle sakinleri, Şehir Yasası'yla birlikte gelen programlara katılmak ve bunlara destek olmak konusunda çok hevesliydi. Birçok program, onların katılımı ve talepleri doğrultusunda şekillendirildi. Brezil-

ya'da herkes, özellikle gayriresmî yerleşim alanlarının koşullarının düzeltilmesi gerektiği konusunda hemfikir. Kimi yeni gayriresmî yerleşim alanlarında ise kısmî bir direnişle karşılaşıldı. Özellikle bu yerleşim alanlarının şehir merkezine yakın ve arazi spekülasyonu nedeniyle daha büyük tehlike altında olduğu mahallelerdeki direnişin de kendince haklı sebepleri vardı. Gayriresmî yerleşim alanlarının yasal çerçeveye oturtulmasına ilişkin çalışmalar şüpheyle karşılandı. Özellikle de bu yerleşimler bir başkasının özel mülkiyeti üzerindeyse, mülk sahibi tazminat istiyor ve bu da işleri iyice karmaşıktırabiliyor. Öte yandan, bu çalışmaların yapıldığı mahallelerde, mahalle sakinlerinin yalnızca karar süreçlerine ve program tasarımı aşamasına değil, aynı zamanda finansmanına da katılmaları sağlanıyor. İnsanlar hâlâ bütün kaynağın kamu tarafından karşılanması gerektiği beklentisinde. Bu da anlaşmazlıkları derinleştiriyor. Bu anlamda hâlâ çözülmesi gereken birçok sorun var.

Şehir Yasası çerçevesinde gerçekleştirilen programların Brezilya'ya maliyeti konusunda bir fikir verebilir misiniz? Bu ölçekte bir programın çok büyük bir finansman gerektirdiği açık. 2007'den bu yana merkezî hükümet de bu programlara karşı daha mesafeli yaklaşmaya başladı. "Hızlı Büyüme Planı" adı verilen bir program çerçevesinde finansal kaynaklar belediyelere Şehir Bakanlığı tarafından, özellikle altyapı, koruyucu sağlık ve gayriresmî yerleşim alanlarının düzenlenmesi amaçlarıyla sınırlı olmak üzere dağıtılıyor. Şehir Yasası, kentsel kalkınmanın finansmanına özel bir vurgu yapıyor. Bu çerçevede belediyeler bir yandan mülkiyet vergileri ve diğer geleneksel kaynaklardan elde ettikleri gelirleri daha iyi harcamaya yönlendirilirlerken, bir yandan da kent yönetimi aracılığıyla ilave finansal kaynaklar yaratmaya özendiriliyorlar.

Bu uygulamalara karşı çıkanların argümanları neler?

Kimse, arazi ve mülk sahipliği çerçevesinde tarihsel olarak üretilmiş finansal ve siyasî çıkarları gözardı edemez. Brezilya'da 7.9 milyon konuta ihtiyaç var. Aynı zamanda, 5.5 milyon boş kalmış ya da yetersiz kullanılan konut var, 13 milyon konut da bakıma muhtaç. Buna bir de kullanılmayan binlerce hektarlık araziye ekleyin. Bu rakamlar, barınma ve konuta ilişkin büyük bir çarpıklık yaşandığını gösteriyor. Mevcut durumun sorumlusu ise kentsel gelişimin bugüne kadarki spekülasyon karakteri. Bugüne kadar belirli sosyal grupların sahip oldukları ayrıcalıklar şehrin ve şehir sakinlerinin çoğunluğunun zarar görmesine neden oldu. Parçalanmış, kayıtdışı, çevresel anlamda kirli ve toplumsal anlamda şiddet dolu Brezilya şehirlerini idare etmek artık gerçekten çok zor ve pahalı bir iş. Yeni yasa, arazi ve emlak spekülasyonuna karşı bir savaş başlatmakla birlikte, özel sektörü kamu-özel sektör işbirliği çerçevesinde şehir yönetiminde rol ve sorumluluk almaya teşvik ediyor. Ancak kimileri bunu

BREZİLYA'DA ŞEHİR HAKLARI

Mülkün toplumsallığı

Brezilya'da 1988'de onaylanan Federal Anayasa'yla, birbiriyle ilişkili beş alanda kolektif hakların devlet garantisinde olduğu kabul edildi. Bunlar şehir hakları, kentsel planlama, çevre koruma, şehirlerin demokratik yönetimi, barınma ve gayriresmî yerleşimlerin düzenlenmesiydi. Ulusal Kentsel Reform Forumu (FNUR) aracılığıyla geniş bir katılım sağlanarak bu hakların uygulamaya nasıl geçirilebileceği 2001'e kadar tartışıldı. 2001'de kabul edilen Şehir Yasası bu forumda kaleme alındı. Yasa, anayasayla garanti altına alınan kolektif hakların master planlara nasıl yansıtılacağını ilkesel düzeyde belirledi, yerel yönetimlerin yetkilerini ve sorumluluklarını artırdı. Nüfusu 20 binden fazla olan tüm belediyeler master planlarını gözden geçirecek, kentsel planlamaya kent sakinlerinin katılabileceği prosedürler geliştirecek, gayriresmî yerleşimlerin düzenlenmesi için de projeler hazırlayacaklardı. Planlama süreci 2006'da sonuçlandı. Bu konuda ilk adım atan belediyeler Rio da Janeiro, Sao Paulo, Recife ve Porto Alegre'ydiler. Bu şehirlerin ortak özellikleri hem şehir merkezinde (favela) hem de şehrin periferisinde (loteamento) eski-yeni pek çok yoksul mahalleye sahip olmalarıydı. Bu mahallelerin yeniden düzenlenmesi için öncelikle emlak spekülasyonu ciddi bir savaş verilmesi gerekiyordu. Bu nedenle belediyeler emlak alım-satımına gerektiğinde fi-

yat sınırları bile getirdiler. Ardından, mahallelerin gereksinimleri belirlendi. Bu da üniversitelerin yaptıkları araştırmalara dayanarak değil, uzmanların da katıldığı, ancak daha çok mahalle sakinlerinin etkin olduğu toplantılardan edinilen bilgilerle mümkün oldu. Planlar, projeler uzmanların ofislerinde değil, mahallelerde şekillendi ve son aşamaya kadar sorgulamaya ve değişime açık tutuldu. Yerel yönetimlerin bu programları gerçekleştirmeleri için gereken finansmanın bir bölümü genel bütçeden, kalanı da yerel kaynaklardan sağlandı. Mahalle sakinleri gerektiği durumlarda işgücü sağlayarak ve kademelendirilerek belirlenen oranlarda katkı payları ödeyerek finansmana ortak oldular. En önemli sorunlardan biri, mülkiyet hakkı ile barınma hakkının birbirine karıştırılmasıydı. Şehrin periferisindeki, özel kişilere ait araziler üzerine gayriresmî olarak yerleşen yoksullar açısından bu daha da karmaşık bir problem. Arazi sahiplerine tazminatlar ödenmesi gerekiyor ve proje maliyetleri artıyordu. Bu noktada "mülkiyetin toplumsal işlevi" ilkesi devreye sokuldu. Belediyeler, mülk sahipleriyle kullanıcılar arasında arabuluculuk yaptı. Mirasla devredilebilen "kullanım hakkı" devreye sokularak, özel mülkiyete alternatif bir kategori oluşturuldu. Buna göre, yenileme programına katılan kullanıcı mülkten yararlanmada önceliğe sahip oluyor, bu önceliği mirasçılara devredebiliyor, ancak mülkiyet hakkını devralmış sayılmıyordu. Periferideki mahallelerde bu durum yeterince güvenilir görülmediği için muhalefetle karşılaşsa da, merkezdeki favelalarda pek çok sorunun çözülmesini sağladı.

yeterince anlamlı bulmuyor.

Şehir Yasası yoksullara ne sunuyor?

Gayriresmî yerleşim alanlarının düzenlenmesi, 1980'lerin ortalarından beri Brezilya'nın gündeminde. Şehir Yasası'nın yaptığı, 1988'deki anayasal teminatı ete kemiğe büründürmekten ibaret. Bunu yaparken de belediyeleri kentsel düzenlemeler konusunda yüreklendirmekle kalmıyor, kamu yöneticilerinin gayriresmî yerleşim alanlarında yaşayanların kolektif haklarını tanımalarını da sağlıyor. Yani bu yasal sistem elimizdeki sorunu çok geniş bir ölçekte tanımlıyor ve hem gayriresmî yerleşimlerin iyileştirilmesini sağlıyor, hem de buralar için yeni yasal teminatlar (tapu benzeri, ancak mülkiyet

Özgürlükçü bir siyasî kültürün yaratılması, özellikle de kentsel planlama ve yönetim bağlamında, eğitim ve enformasyon paylaşımı gerektiriyor. Bu da ancak siyasî iradenin ve toplumsal örgütlerin yapabilecekleri bir şey.

ilişkilerini farklı düzeyde tanımlayan) getiriyor. Bu yasanın amacı sadece gayriresmî yerleşimleri ortadan kaldırmak değil, bunların önümüzdeki dönemlerde yeniden oluşmasını engellemek. Bunun için de kentsel gelişmeyi yeniden ve şehir hakları çerçevesinde tanımlıyor.

Şehir Yasası açısından katılımın hayatî önemi var. Katılım, şehir sakinlerine ne tür haklar ve sorumluluklar getiriyor?

Özgürlükçü bir siyasî kültürün yaratılması, özellikle de kentsel planlama ve yönetim bağlamında, eğitim ve enformasyon paylaşımı gerektiriyor. Bu da ancak siyasî iradenin ve toplumsal örgütlerin yapabilecekleri bir şey. Bunun için çok çaba gösterildi, broşürler, bilgilendirme malzemeleri hazırlandı. Ancak tek başına bunların hiçbirisi yeterli değil. İnsanlar neye, nasıl katılabileceklerini ilk

adımı atıp karar verme süreçlerine katıldıklarında öğreniyorlar, bu süreçleri kendileri şekillendirme fırsatı buluyorlar. Mülkiyet hakları ve değerleri konusunda ise yerleşik düşünce ve alışkanlıkları değiştirmek çok zor. Bu alan güçlü çıkarların olduğu kadar, ideolojik ve teknik anlamda yanlış konumlandırılmış kavramların da alanı. Mülk sahipliğinin aynı zamanda toplumsal sorumluluklar taşımak anlamına geldiğini insanlara kabul ettirmek çok zor. Bu hem mülk sahipleri hem de gayriresmî yerleşim alanlarındaki sakinler için geçerli. Ne var ki, kentsel gelişmenin yönünü sürdürülebilir bir şehir ideali çerçevesinde belirlemeye karar verdiğinizde, bu tartışmaya girmek durumundasınız. Yapabileceğiniz tek şey, ideolojiden ziyade, pratik hedeflerinize yönelik çerçeveler oluşturmaktır.

Kentsel ölçekteki dönüşüm programları, ülke genelindeki işsizlik, eğitim, sağlık, gıda politikalarıyla nasıl ilişkilendirildi?

Brezilya'da ve dünyanın pek çok yerinde yaşanan deneyim, gayriresmî yerleşim alanlarının düzenlenmesinin, yoksulluğun giderilmesine ilişkin büyük, yapısal bir tedbir olarak görülemeyeceğini ortaya koyuyor. Yeni iş sahaları yaratmak, vatandaşların hayat kalitelerini artırmak, bunu yaparken de bu programlarla diğer toplumsal-ekonomik programları birlikte düşünmek zorundasınız. Yerel düzeyde, özellikle kadınların ve çocukların gereksinimlerine özel bir önem veriliyor. Kamu yardımları sayesinde mutlak yoksulluk gün geçtikçe azalıyor, ama öte yandan toplumsal-ekonomik eşitsizlikler artmaya devam ediyor. Şunu unutmamak gerek: Toplumsal-ekonomik sözleşmeler, her zaman toplumsal-kentsel sözleşmelerdir.

Söyleşi: Ayşe Çavdar

Three book covers are displayed, each with a 'yeni' (new) label. The first book is 'Adliye Nezareti Kuruluşu ve Faaliyetleri (1876-1914)' by Fatmaoğlu Demirel. The second book is 'MİMESİS' by TUNCA İGİTÇİ and İRMAK GÖRÜK, featuring a black and white illustration of a person. The third book is '42' by Selma Kartopulu, featuring a list of names.

RADYO EXPRESS

Transglobal Net Defteri

22 MART - 22 NISAN 2009

Hazırlayan: **Erdir Zat**

Morales'e suikast girişimi

BOLİVYA Yeni seçim yasasını hâlâ muhalif sağ partilerin elinde olan Senato'dan geçmesini açık grevi yaparak sağlayan başkan Evo Morales, hemen ardından bir suikast atlatı. Bolivya polisi, 17 Nisan'da, Santa Cruz'da, Morales'e suikast hazırlığındaki bir çeteyi çöktürdü. Bir İrlandalı, bir Rumen ve Macar kökenli bir Bolivya vatandaşından oluşan üç kişilik suikast timi polis baskınından kaçıp bir otele sığındıktan sonra çıkan çatışmada öldürüldü. Ayrıca çetenin öteki elemanları olduğu bildirilen Hırvat kökenli bir Bolivyalı ve bir Macar bilgisayar uzmanı tutuklandı. Çetenin olaydan bir gün önce Santa Cruz kardinali

Julio Terrazas'ın evine yapılan, ama evde kimse olmadığı için başarısız olan dinamitli saldırıdan da sorumlu olduğu ve ülkede şiddet sarmalı yaratmak amacıyla bir dizi eylem planladığı belirlendi. İçişleri bakanının açıklamasına göre, Morales'in yanı sıra aralarında başkan yardımcısı Alvaro Garcia'nın da bulunduğu bir grup sosyalist politikacı ve bazı muhalif liderler öldürülecekti. Morales, suikast çetesinin ABD büyükelçiliğinden destek aldığını ve CIA'nın hükümete karşı sürdürdüğü faaliyetlerle ilişkili olduğunu duyurdu. Daha sonra Trinidad'daki Amerika kıtası zirvesine giden Morales burada Obama'dan olayın üstüne gitmesi için söz aldı.

TÜRKİYE

ABD'nin jeopolitik anahtarı

G20 ve NATO zirvelerinden sonra soluğu Türkiye'de alan ABD Başkanı Barack Obama, Avrasya'daki güç dengeleri üstündeki Büyük Oyun'un ilk perdesini açtı. Nitekim Obama gider gitmez iki büyük sorun bütün ağırlığıyla Türkiye'nin gündemine çöktü: Ermenistan ve Azerbaycan. Çok bilinmeyenli, karmaşık bir denklemlerle yüzleşen Ankara'nın yakın gelecekte yapmak zorunda olduğu tercihler, ABD-Rusya çatışmasının yeni dönemdeki seyrini de belirleyecek...

F. WILLIAM ENGBAHL

Global Research, 14 Nisan 2009

ANKARA eğer Rusya ile daha yakın bir işbirliği içine girmeye karar verirse, Gürcistan tehlikeli bir pozisyona geçer ve Azerbaycan'ın Avrupa'ya uzanan doğalgaz boru hattı rotası Nabucco bloke edilir. Ankara, ABD ile işbirliği yapar ve ABD'nin himayesinde Ermenistan ile istikrarlı bir anlaşmaya varmayı başarabilirse, bu defa Rusya'nın Kafkaslar'daki etkisi zayıflar, Avrupa'ya uzanan alternatif bir doğalgaz yolu devreye girmiş olur ve Rusya'nın Avrupa üstündeki baskısı azalır.

Washington'a göre, Almanya'nın ABD ile yakın işbirliğine girmesini sağlamanın anahtarı, Almanya'nın Rusya'nın denetimindeki enerji akışına bağımlılığını zayıflatmak. Washington, geçen üç kış boyunca iki kez, titizlikle seçtiği Ukrayna Başkanı Viktor Yuşçenko'yu, Almanya'ya ve diğer Avrupa Birliği ülkelerine giden Rus gaz akışında keyfi kesintiler ayarlamaya gizlice teşvik etti. Bu eylemlerin tek amacı AB hükümetlerini Rusya'nın güvenilir bir enerji ortağı olmadığına ikna edebilmektir. Washington şimdi de, Obama'nın Ankara'yı ziyareti ile birlikte, en azından teorik olarak Avrupa'nın gaz konusunda Rusya'ya bağımlılığını azaltabilecek olan sorunlu alternatif doğalgaz boru hattı Nabucco için Türkiye'nin desteğini kazanma girişimlerinde bulunuyor.

Türkiye'nin AB sorunu

Türkiye Başbakanı Erdoğan her ne kadar Obama'ya yardım etmeye istekli olsa da, Türkiye'nin AB ile olan ilişkilerinin, çoktan beridir gündemde olan bunalımcı bir konuyla ayrılmaz bir şekilde bağıntılı olduğu görülüyor: Fransa'nın şiddetle karşı çıktığı ve aynı netlikle dile getirmese de Almanya'nın da karşı koyduğu Türkiye'nin AB üyeliği sorunu.

Türkiye, Ortadoğu, Orta Asya ve Kafkaslar'daki kaynaklardan elde edilen enerjinin Avrupa'ya ulaşmasını sağlayacak yegâne rota.

Eğer Türkiye -Kafkaslar, Orta Asya, Ukrayna, Ortadoğu ve Balkanlar üzerinde büyük çapta etkisi olan bir ülke olarak- ABD ile ittifak kurmakta istekli olursa, Rusya savunma durumunda kalır ve bunun sonucunda Almanya ile Rusya arasındaki bağlar önemli derecede zayıflamaya başlar. Eğer Türkiye bunun yerine

Rusya ile işbirliği kurmayı tercih ederse, Rusya inisiyatifi eline alır ve Almanya'nın Rusya'nın enerjisine olan bağımlılığı devam eder.

ABD'nin izlediği stratejinin asıl olarak NATO'yu Ukrayna ve Gürcistan üzerinden Rusya'nın ön kapısına kadar uzandırmak olduğu Moskova tarafından net bir şekilde görüldüğünden beri Rusya, ekonomik mükafatlarını ve geniş doğalgaz kaynaklarını, Batı Avrupa'nın, özellikle de Almanya'nın Rusya'ya karşı tarafsız bir tavır takınmasını sağlamaya yönelik bir şekilde kullanmaya başladı. Bu anlamda, 1999'da, Rusya devlet başkanı olarak seçilen Putin'in KGB kariyerinin önemli bir kısmını Almanya'da geçirmiş olması da dikkate değer bir durumdu.

Türkiye ile ABD'nin oyunu

Obama ve Washington'un çok daha derin bir oyun oynadığı giderek netleşiyor. Toplantılardan birkaç hafta önce, Avrupalıların Afganistan'a takviye birlik gönderme veya daha fazla ekonomik canlanma gibi konularda rıza göstermeyeceğinin ortaya çıkması sonucu Obama programına Türkiye ziyaretini de dahil etti.

Prag'da gerçekleştirilen AB toplantısında, Obama, Fransa ve Almanya'yı güç bir durumunda bırakacağını ve Türk vatandaşlarının serbest dolaşımının birçok Avrupa ülkesini ürettiğini çok iyi bildiği halde, Türkiye'nin Avrupa Birliği üyeliğini etkin bir şekilde destekledi. Özellikle ABD'nin AB üyesi olmadığı göz önünde tutulacak olursa, Obama, jeopolitik bir ateşle oynadığını önemsemeyerek kasıtlı olarak AB ülkelerine karşı görüşler sunmayı tercih etti. Türkiye'deki Erdoğan hükümeti ile kurduğu ilişkilerden puan kazanmak bilerek seçilmiş ucuz bir yoldu.

NATO toplantısı süresince gündemdeki kitli konu ittifakı temsil edecek yeni bir genel sekreter seçmek oldu. Favori isim Danimarka'nın eski başbakanı Anders Fogh Rasmussen'di. Fakat Türkiye bu duruma karşı çıktı, çünkü Rasmussen, Danimarka'da bir dergide yayımlanarak uluslararası krize yol açan Muhammed karikatürlerini savunmasıyla tanınıyordu. NATO oy birliğine göre hareket ettiği için herhangi bir üye Rasmussen'in seçilmesi ne engel olabiliyordu. Türkler vetoyu geri çekti ve bunun karşılığında başta NATO genel sekreter yardımcılığı olmak üzere önemli pozisyonlar kazandı. Böylece Türkiye NATO'daki duruşuyla övünmeye başladı; Obama'nın, Türkiye'nin AB üyeliğine başvurusunu gayretkeş bir şekilde savunması sağlanmıştı. Bundan sonra Obama Türkiye'ye gitti ve İslâm dünyasıyla yakınlaşıp onu ABD'de daha sağlam bir pozisyona kavuşturacak Medeniyetler İttifakı toplantısına katıldı.

Rusya boyutu

ABD-Rusya görüşmeleri sırasında, Obama için Bush yönetimini daha önce bulunduğu noktadan daha farklı bir yere taşıyacak köklü bir değişim olmadı. Rusya, Washington'un İran'a nükleer programı konusunda baskı yapma karşılığında ABD'nin Polonya ve Çek Cumhuriyetinde kurmayı planladığı roket ve radar üslerini yeniden müzakere etme fikrini reddediyor. Bunun sebebi de Washington'un takındığı belirsiz tutumlar. ABD, Rusya'nın Afganistan'a askerî ve diğer sevkیات-

Karşılıklı tehditler

İRAN İngiliz The Times gazetesinde, İsrail ordusunun, yeni hükümetin emir vermesi durumunda İran'ın nükleer tesislerine geniş çaplı hava taarruzu başlatma hazırlığı içinde bulunduğu iddiası, İsrail Cumhurbaşkanı Şimon Peres'in aksi yöndeki açıklamalarına rağmen ortalığı karıştırdı. İran meclis başkanı Ali Laricani, iddialar üstüne şunları söyledi: "İsrail saldırısına cevabımız tahminlerin ötesinde olacak. Dünya genelindeki analist ve uzmanlar bile İran'ın cevabının ne olacağını kestiremiyor." Laricani ayrıca BM Güvenlik Konseyi'ni İran'ı açıkça tehdit İsrail'e karşı harekete geçmeye davet etti.

KÜBA VE ABD AMBARGOSU Fifti fifti bitti

TRİNİDAD 5. Amerika Kitası Zirvesi'ne Küba'ya 1960'dan beri uygulanan ABD ambargosunun sona ermesi için gösterilen dayanışma damgasını vurdu. Küba'dan kelerinden sadece Küba'nın davet edilmediği zirveden önce Latin Amerika ve Karayiplerin liderlerinden tecrit ve ambargonun bitmesi için destek isteyen emekli lider Fidel Castro, zirve bildirgesini gördüğünü ve belgede Küba'dan söz edilmediğini vurgulayarak sorunu

gündeme taşıma çağrısında bulundu. Zirvede kıtanın liderleriyle ilk kez biraraya gelen Obama, Küba konusunda selefi Bush'tan farklı bir tutum izleyeceğini gösterdi, ancak "demokrasi ve insan hakları konusunda iyileşme" koşulunu yineledi ve bildirgeye Küba'nın duru-

muyla ilgili bir hüküm girmesine sıcak bakmadı. Kıtanın hemen tamamı Küba'nın bildirgeye girmesinde direnince zirve ortak mesaj vermeden kapandı. Ancak Venezuelalı lideri Chavez'in Obama'ya Uruguaylı yazar Eduardo Galeano'nun başyapıtı "Latin Amerika'nın Kesik Damarları" kitabını hediye etmesi ve birlikte verdikleri samimi pozlar gelecek için iyimser bir hava yarattı. Zirveden önce CNN tarafından açıklanan kamuoyu araştırmasına göre, Amerikalıların yüzde 64'ü Küba'ya seyahat yasağının kalkmasını, yüzde 71'i ise Küba ile yeni den diplomatik ilişki kurmasını istiyor.

lar yapmasına ihtiyaç duymadığını ileri sürdü. Zaten Ukrayna ile bölgeye askerî destek aktarılması konusunda bir anlaşma yapmış durumdalar ve bu Moskova ile Kiev arasındaki anlaşmazlığı arttırma amacıyla Washington tarafından gerçekleştirilmiş bir hamle. Ayrıca NATO bildirisi, Ukrayna ve Gürcistan'ın NATO üyeliğine kabul edilmesi düştüğünü terk etmiş değildi. Washington için kilit jeopolitik ödülün hâlâ Moskova olduğu söylenebilir. Fakat Obama'nın bu oyunda yer alması için Türkiye'yi kazanmaya çalıştığı da apaçık ortada.

Açık bir şekilde ortada olan başka bir şey daha var, o da Almanya'nın Rusya'yı bloke etme gayretinde olan Obama ile işbirliği yapmayacağı. Berlin, Almanya'yı gerçekten tehdit eden bir durum ile karşı karşıya bulunmadığını düşündüğü için, Rusya'ya karşı gelmek gibi bir istek duymuyor; en azından şimdilik, Rusya sorunu gibi bir konuyu gündemine dahil etme düşüncesinde değil.

Öte yandan, Türkiye ile Ermenistan arasında oldukça önemli bir gelişmenin şekillenmekte olduğu görülüyor. Ermeniler uzun zamandır, I. Dünya Savaşı sırasında ve sonrasında Ermenilere yönelik kitlesel katliamlarından Türkiye'yi sorumlu tutuyordu ve bu Türklerin inkâr ettiği bir iddiydı. ABD Kongresi, Türklerin Ermenilere karşı soykırım uyguladığına ilişkin son derece provokatif bir karar çıkarmayı değerlendiriyor. Türkiye bu tür ithamlara karşı fazlasıyla duyarlı ve Kongre'nin böyle bir karar çıkarması Türkiye'nin Washington ile diplomatik bağlarını koparması anlamına gelebilir. Obama'nın ziyaretinden bu yana, Ankara, ABD Kongresi'nin çıkaracağı olası kararın yaratacağı etkiyi ortadan kaldırmak için, Ermenistan ile

diplomatik ilişkiler kurmayı da içeren bir anlaşma yapmayı tartışmaya başladı.

Türkiye'nin Ermenistan açılımı bölgenin bütünündeki güç dengelerini değiştirebilir. 2008'in ağustos ayında yaşanan Gürcistan-Rusya çatışmasından beri Moskova için büyük bir stratejik önem taşıyan Kafkaslar, istikrarsız bir görüntü veriyor. Rus birlikleri hâlâ Güney Osetya'da. Rusya'nın aynı zamanda Ermenistan'da da birlikleri bulunuyor ve bu Rusya'nın Gürcistan'ı çevrelemiş olduğu anlamına geliyor.

Avrasya'nın güç dengeleri

Türkiye, Washington ile Moskova arasındaki bu karmaşık jeopolitik güç dengesi oyununda anahtar özelliği taşıyor. Eğer Türkiye, Rusya ile işbirliğine girmeye karar verirse, Gürcistan güvensiz bir durumda kalır ve Azerbaycan'ın Avrupa'ya uzanacak olan olası boru hattı bloke edilir. Eğer Türkiye, Washington ile işbirliği yapmaya karar verir ve aynı zamanda ABD rehberliğinde Ermenistan ile kalıcı bir anlaşma yapmayı tercih ederse, Rusya'nın Kafkaslar'daki etkinliği zayıflar, Avrupa'ya uzanan alternatif bir doğalgaz rotası devreye girmiş olur ve buradan Rusya'nın Avrupa üzerinde uyguladığı baskının azalması sonucu ortaya çıkar.

Bu yüzden, Avrupalılar ile hiçbir meyve vermeyen sonuçsuz toplantılar yapan Obama, ABD'yi nedensiz yere Avrupa ile karşı karşıya bırakma yoluna gitmedi elbette. Bunun yerine Obama, gezisini, Ermenistan ile yapılacak bir anlaşmanın ne anlama geleceğini anlatmak ve Türkleri Rusya'nın yanında küçük bir hissedar olmaktansa Kafkaslar'da Rusya'ya meydan okuyan büyük bir aktör olmaya ikna etmek üzere Türkiye'ye giderek tamamladı.

Avrupa turunda Obama en önemli konu-

masını, Türkiye'nin ABD desteği ile NATO'nun politik yapısında önemli mevkiele kazanmasından sonra yaptı. Obama konuşmasında, AB'nin karşısında Türkiye'yi desteklediğini dile getirerek gerçekte Washington'un Türkiye'nin arkasında durduğunu gösterdi. Türkiye'yi yükselen bölgesel güç olarak tanımladı ve bu Ankara tarafından oldukça hoş karşılandı. Fakat eğer bu doğrultuda hareket ederse bu tatlı sözler Türkiye'ye pahalıya mal olacak.

Washington, Türkiye'yi kendi tarafına çekmeye çalışırken Moskova'nın da pasif bir tutum içerisinde olmadığı gözleniyor. Türkiye Cumhurbaşkanı Abdullah Gül, geçtiğimiz şubat ayında, Rusya Federasyonu'nda dört günlük bir geziye çıktı. Bu gezide Rusya devlet başkanı Medvedev ve başbakan Putin ile görüşmeler yaptı ve aynı zamanda Tataristan'ın başkenti Kazan'a giderek ortak yatırımlar hakkında konuştu. Bu gezisinde Gül'e, Türk işadamlarından oluşan büyük bir heyet ile birlikte bakanlar eşlik etti. Avrasya üzerinde kurulacak hâkimiyet için sürdürülen bu karmaşık üç yönlü Büyük Oyun'a ait bahisler Obama'nın Ankara ziyaretinden sonra önemli derecede arttı. Türkiye doğalgazının yüzde 65'ini ve benzininin yüzde 25'ini Rusya'dan ithal ediyor. Bu yüzden Türkiye kömür de dahil olmak üzere Rusya'nın enerji kaynaklarına artan bir bağımlılık geliştiriyor.

27 Mart 2009 tarihinde Azerbaycan petrol şirketi SOCAR ile Rusya'nın kamu enerji şirketi Gazprom arasında bir sözleşme imzalandı. Bu sözleşme 2010 yılının ocak ayından itibaren Azerbaycan'a ait doğalgazın Rusya'ya sevk edileceği ifadesini içermekte.

Gazprom'un özellikle Azerbaycan ile böyle bir anlaşma imzalama isteğinin sebebi, Azerbaycan'ın Nabucco boru hattına gaz temin edebilecek -son derece problematik iki ülke, İran ve Türkmenistan dışında- tek ülke olduğunu düşünmesiydi. Gerçekte gaz yalnızca Azerbaycan'dan gelebilir. Rusya, Nabucco projesine bir alternatif sundu; Azerbaycan'ın gazına ihtiyaç duyan diğer ülkelerin de işine gelecek Güney Akımı projesini ortaya attı. Böylece Rusya, Nabucco projesinin gerçekleştirilme şansını zayıflatmış oldu. Obama'nın, ABD'nin Rusya konusunda daha önce izlediği yollardan daha az çatışmacı bir stratejiyi benimsemiş olduğu söylenemez. Bu koşullarda Obama, Bush ve Cheney'in kartlarından çok da farklı olmayan kartlarla oyuna devam edecek. Çeviren: Pınar Uygun

Hamas'ın muhalif katliamı

FİLİSTİN İnsan Hakları İzleme Örgütü, Hamas'ı siyasî muhaliflerine karşı saldırılarını durdurmaya çağırdı. İsrail'in ocak ayındaki Gazze operasyonu sırasında ve sonrasında, Hamas'a muhalif bir tutum izleyen en az 32 Filistinlinin İsrail'le işbirliği yaptığı şüphesiyle öldürüldüğünü ileri süren örgüt, Hamas'tan bu kişilerin ölümlelerinden sorumlu olan güvenlik güçlerinin yargılanmasını istedi. Ayrıca bu süreçte aynı gerekçeyle 49 kişinin bacaklarından vurulduğu, 73 kişinin ise bacak ya da kollarının kırıldığı belirtildi. Hamas suçlamaları reddetti ve öldürülenlerin adı suçlular olduğunu iddia etti.

"NÜKLEERCİLİK OYUNU" SİL BAŞTAN Pyongyang'ın resti

KUZEY KORE Kızıl diktatör Kim Jong-il hışımla döndü. Güney Kore'yle sürdürdüğü barış görüşmelerini arabulucu Washington'un verdiği sözleri tutmadığını öne sürerek askıya aldı. Yongbyon nükleer santralini yeniden devreye sokan Kuzey Kore, uzaya gönderdiği füzeyle gündeme oturdu. Pyongyang yönetiminin "barışçıl" olduğunu savunduğu füze denemesi ABD tarafından "tehdit" olarak algılandı. BM Güvenlik Konseyi'nde Kuzey Kore'ye yeni yaptırımlar uygulanmasına ilişkin öneri Pyongyang'ın iki büyük müttefiki Çin ve Rusya tarafından engellendi.

Kim Jong-il

DÜNYANIN üstünde bir hayalet dolaşır; küresel iklim değişiminin hayaleti... 2009'la birlikte Avrupa Birliği'nin dönem başkanlığını ülkesi adına devralan Çek Cumhuriyeti devlet başkanı Vaclav Klaus, iklim değişimi konusunda "radikal" fikirlere sahip. Çevreciliği "yeni komünizm" olarak nitelendiren Çek başkanı, serbest piyasa ekonomisinin ateşli savunucularından. "Yeşil Parangalardaki Mavi Gezegen" isimli kitabının Washington'daki tanıtımında "eskiden proleterya adına, şimdi de gezegen adına insanı ve bireyin özgürlüklerini feda etmeye kalkışanların" karşısına dikiliyor. Merkez sağcı Klaus'un çirkin bir kabusu andıran liberalizminin sokaktakiler için özgürlük değil, şirketlere özel bir serbestlik olduğunu iyice bellemiş durumdayız. AB'ye ulusal değerleri incittiği için karşı çıkan, Çek parlamentosundan geçmiş eşcinsel birliklik yasasını veto eden bu adam nasıl oluyor da AB'de bu kadar güçlü olabiliyor? Cevabı yeni yüzyılın ilk büyük mottosunda saklı: "It's the economy stupid!" (Ekonomi böyle, salak!) Serbest piyasanın ateşli savunucusu bir ekonomist ve doğu bloğunun biriktirme ekonomisine geçişinin etkin politikacılarından Klaus, küresel iklim değişiminin bir "hikâye"den ibaret olduğunu her fırsatta tekrarlıyor. Çevreciliği metafizik bir ideoloji olarak tanımlayan Klaus, "piyasanın gizli eli" nin bu tür sıkıntıların üstesinden geleceği fikrinde.

Karbon Borsası

Klaus gibi yüksek perdeden konuşmasalar da, böyle düşünenlerin çoğunlukta olduğu aşikâr. Bunu, küresel iklim değişimi politikalarına kısa bir bakışla da söylemek mümkün. 2009 yılı itibarıyla küresel iklim değişimi gündemi, Kyoto Protokolü metninde kristalleşmiş liberal politikalar tarafından şekillendiriliyor. AB "tarıhsel sorumluluğu" alarak başını çektiği iklim koruma önlemleriyle çelişiyor, atmosferde kirlilik yarattığı ilân edilen gazların ticaretine devam ediyor. Ekonomik kriz rüzgârlarıyla fiyatı 20 Amerikan dolarının altında gezinen 1 ton karbondioksit (eşleniği sera gazı) endüstri için öngörülen "sözde caydırıcı" rolünü bile oynayamıyor. Atmosfere salınan yıllık sera gazı miktarı küresel olarak artmaya devam ediyor, petrol ve kömür madenciliği tüm gücüyle faaliyetlere -siyasî olarak da- devam ediyor, hükümetler ve firmalar ne kadar çevreci olduklarını anlatmaya devam ediyorlar, biz de iklim değişimini durdurmak için eylem yapmaya davet edip duruyoruz.

PIYASA VE KÜRESEL İKLİM DEĞİŞİMİ

Cap-and-Trade: Sınırla-Pazarla

Piyanın gizli eli, küresel iklim değişimi önlemlerini de belirlemeye başladı. 90'ların başında denenip kaldırılan karbon vergisi yeniden gündemde ve bu defa savunucuları çok daha fazla. Ama sabık endüstrilerin bunu "parası neyse verelim" şeklinde algılaması engellenmiş değil. Piyasanın dayattığı zihniyetin normalleşmesini engellemek, ekolojik mücadelenin önceliği hâline geldi.

Kapitalist üretim ve tahayyül biçiminin çevreye teması tek bir şekilde mümkün: Kıt kaynaklar olarak tanımlamak (su, havayı vs.), değer biçmek ve ticarete açmak. Sonuncusu, Kyoto Protokolü'nün herkesin bilip doğallıkla kabul eder görüldüğü doğasını yansıtır, kapitalizmin şimdiye kadarki en vahşi versiyonunu: sınırla-pazarla; İngilizcesiyle "cap-and-trade."

"Çevre" mizin bilimsel metodlarla tanımlanıp, sınırlanıp, ticarete açılması yoluyla "şimdiki ve gelecek kuşaklar için sürdürülebilir bir kaynak" olarak "efektif" e çevrilmesinin sınırları ya da ahlaki sorunları üzerine gitmek yerine, bunun ne amaçla yapıldığını hatırlatalım: Ciddi bir risk arzettiği söylenen iklim değişimini kontrol etmek için. 2008-2012 yıllarının Kyoto Protokolü bu amaçla yürürlükte iken, "çevreye duyarlı küresel toplum"un 2012 sonrasında nasıl politikalara yöneleceği hararetle tartışılıyor. İlginç olabilecek gelişmelerden biri İklim Değişimi Çerçeve sözleşmesini takip eden 1992-1994 yıllarında tamamen terkedilen çevre vergisinin yeniden gündeme girmesi.

Karbon Vergisi

Küresel iklim değişimi konusunda dünyanın en önemli bilim insanlarından NASA Goddard Enstitüsü başkanı James Hansen, 2008 yılında ABD Kongresi'nde yaptığı konuşmasında, yeni başkanın, Kennedy'nin Ay'a gitme kararıyla eşdeğer bir inisiyatif almak zorunda olduğunu belirtmiş ve karbon vergisini zorunlu istikamet olarak göstermişti. Şu günlerde liberal çevre politikacılarından taviz vermeyeceğini belirten Obama'yı karbon vergisinin faydalarına iknâ etmeye çalışan Amerikalı bilim çevrelerinde ve genel olarak uluslararası iklim politikalarında 1990'ların başındaki havanın tersine bir rüzgâr hissediliyor. İklim katastrofunu engellemek için "tüm yordamların seferber edilmesi" fikriyle, sınırla-pazarla ve kirlen-

ten öder (polluter pays -"parası neyse verelim" diye çevirmek daha uygun belki) prensiplerinin bir karışımına doğru gidiliyor. Klaus'un temsil ettiği neoliberal köktencilüğün yerine değil, ama üstüne yeşil vergiler konması, azgın kapitalizm döneminin sonundan ziyade, Çin, Hindistan, Türkiye gibi ülkeleri fosil yakıtlardan caydırmak amacı taşıyor. Bu şekilde, karbon vergisi ile karbon ticareti tartışması çok boyutlu bir politik mücadele alanı haline geliyor.

2009 BM Taraflar Konferansı'yla birlikte bir küresel karbon vergisinin Kyoto liberalizmine alternatif-tamlayan olarak sunulması söz konusu olacak gibi görünüyor. Küresel ticaretin ulusal sınırları tacizinden rahatsız olan milliyetçi çevrelerin karbon vergisine sarılması olasılığını değerlendirmek gerekiyor. Çünkü "sınırla-pazarla" ve "parası neyse verelim" aynı değerler sisteminin iki yüzü sadece. Karbon vergisi, karbondioksitin tonuna belli bir paha biçip atmosfere salınan sera gazı miktarının dalgalanmaya bırakılmasını; karbon borsası, karbondioksitin ton fiyatının dalgalanmaya bırakılıp pazarlanabilecek sera gazının miktarının sabitlenmesini ifade ediyor.

Karbon vergisi, Kyoto'nun neoliberal kâr hezeyanıyla uluslararası gündemde pek yer tutmasa da, yeni bir mefhum değil. İngiltere başta olmak üzere birçok Avrupa ülkesinde uygulamada olan vergi, şimdiye kadar bilindik yeşil vergilerin bir versiyonu olarak vukû buldu. Ancak küresel bir karbon vergisinin bambaşka bir anlamı olacağı aşikâr; vergiden kaçınmanın imkânsızlaştırılması ve ülkelerarası "rekabetin dengeleri" bozulmaksızın daha yüksek vergiler getirilmesi söz konusu edilebilir. Daha zor bir soru, toplanan vergi hasılasının hangi küresel amaçlara, hangi kurum ve araçlarla seferber edileceği.

Uygulamada olduğu ülkelerde, ekonomi sıkışmaya başladığında yoğun protestolarla

Tamil kıyımı

SRI LANKA Çayın anavatanında Budist elite karşı Hindu inancından yoksul Tamillerin bağımsızlığı için mücadele veren Marksist-Leninist gerilla örgütü Tamil Kaplanları, 33 yıldır süren içsavaşta yenilgiye en çok yaklaştığı günleri yaşıyor. Ancak hükümet kuvvetlerinin başlattığı harekât, gerilla gruplarından çok daha büyük bir zararı sivil halka verdi. Çatışmalardan kaçan 200 bin kişi adanın kuzeyinde bir bölgede sıkıştı, acil insanî yardım ihtiyacı içinde. Tamil Kaplanları ordunun Tamillere soykırım uyguladığını ve yerleşimlere yapılan saldırılarda binden fazla sivilin öldürüldüğünü iddia etti.

Kırmızı isyan

TAYLAND Yolsuzluktan yargılanıp iki yıl hapis cezasına çarptırılan eski başbakan Taksin Şinavat'ın gölgesi Tayland'ı terketmiyor. Asya krizi sırasında ülkenin en zengin adamı unvanıyla iktidara gelen Taksin'in popülizmi, o Britanya'da sürgün yaşarken anavatanda tekrar şaha kalktı. Kırmızı giysileriyle Bangkok sokaklarını ele geçiren on binlerce Taksin yanlısının günlerce süren ve sonunda şiddetle bastırılan gösterileri ülkeyi yeniden olağanüstü hâl ortamına soktu. Yoksul varoşların bir neoliberal para imparatoru için, üstelik molotof kokteylleriyle ayaklanması ayrıca dikkat çekiciydi.

Fujimori'ye 25 yıl

PERU Japon asıllı eski devlet başkanı Alberto Fujimori, iktidarda olduğu sırada kurdukları ölüm mangalarıyla ilgili davada suçlu bulundu ve özel mahkeme tarafından 25 yıl hapis cezasına çarptırıldı. Fujimori'nin 1990-2000 yılları arasında süren iktidarı boyunca Maocu Aydınlık Yol ve öteki Marksist kökenli örgütlere karşı sürdürdüğü kirli savaşta 70 bin kişi öldü veya kayıp edildi. Elliden fazla kişinin ölümlüyle sonuçlanan katliamların yargılandığı davada görgü tanıklarının hiçbir Fujimori'yi doğrudan suçlamadığı ve aleyhinde cinayetlerle ilgili kanıt bulunamadığı için müebbetten kurtuldu.

Ulusalçıların dönüşü

KKTC Genel seçimleri Derviş Eroğlu'nun liderliğini yaptığı ana muhalefet Ulusal Birlik Partisi (UBP) yüzde 44'lük oy oranıyla kazandı. İktidardaki Cumhuriyetçi Türk Partisi (CTP) ise yüzde 29'da kalarak hezime uğradı. Adada iki devletli çözümlü savunan "ulusalcı" partilerin yüzde 60 dolayında oy alması özellikle dikkat çekiciydi. Kampanyalarda sırasında, CTP, Kıbrıs sorununa çözüm, AB üyeliği ve refah sözü vermiş, UBP ise yolsuzlukları, ekonomik krizi ve batık kamu maliyesini ön plana çıkarmıştı. Halkın tercihinde kötü giden ekonomi ve yoksulluk artışı belirgin rol oynadı.

ten söz eden ciddi politika dökümanlarında böyle bir uygulamanın ne işi olabilir? Bunun cevabını tekno-bilimin üretim koşulları ile siyasetin ekonomi tarafından işgal edilışinden başka bir yerde aramaya gerek yok.

Pornografik kapitalizm, emmeli gömmeli yeni teknolojik atılımlarla gezegeni kurtarmaya ve yeşil fasatlar üretmeye devam ederken, iki durumu saptamak gerekiyor: 1. Çevresel yıkıma yol açanlar dahil her kurum ve durumun çevreci, ekolojik, yeşil olma trendine girdiği yeşil kapitalizm döneminde hiçbir siyasi önerme ve eylem sadece çevrecilik iddiası ile değerlendirilemez. Her yeşil teknolojik ve politik önerme, ister vergi ister ticaret ister teknoloji olsun, toplumsal gidişatın bütünlüğü içinde değerlendirilmelidir. Savunma bütçelerini sornsallaştırmayan hiçbir hükümet, faaliyetinin toplumsal faydasını ve ekolojik sonuçlarını sorgulamayan hiçbir şirket ve bunları teşhir etmeyen hiçbir çevreci kurum samimi değildir. İklim değişimi dahil her çevresel problem, sadece teknik değil, aynı zamanda toplumsal, kültürel ve tarihsel olarak görülmelidir. Bugünün somut ve uygulanabilir çözümleri yarının sorunları olmaya adaydılar ve bugünün gerçekçi talep ve uygulamaları, yarının kaçırılmış fırsatları, ilkelilikleri, büyük yalanlarıdır.

Karbonsuzlaştırma, temiz enerji, yeşil enerji, sürdürülebilirlik, yönetim, bölgesel ortaklıklar gibi başlıklar altında dünyayı kurtarma hezeyanı içerisinde kabul etmemiz beklenen her öneriyi toplumsal bağlam ve geliştirildiği pratik içerisinde incelemek zorunluluk halini alıyor. Kurtulmaya çalışılan karbon bileşikleri ile, karbonun kurtulmamız gereken bir element olması algısı ile etkin bir çevrecilik üretmek mümkün görünmüyor. Yeraltından çıkarmayı sürdürdüğümüz madenlerin, petrolün, "doğa"nın, organğin, çevrenin ta kendisi olduğu farkındalığı ile hareket etmek gerekiyor. Kurtulmamız gereken şey karbon değil, pekâlâ onu tanımlayıp işleyip işlevselleştiren algımız olabilir. **Mehmet Ali Uzelgun**

geri ittirilen (son yılların akaryakıt protestolarını hatırlayabiliriz) yeşil vergiler, ekonomik göstergelere ziyadesiyle duyarlı modern kapitalist toplum için ekolojik göstergelerin ne kadar ırak olduğunu açık biçimde yansıtıyor. Eninde sonunda, kimse bu politik ekonomik "önlemlerin" yeni teknolojik icatlar (inovasyonlar) ve mühendislik çözümleri olmaksızın bir işe yarayacağını iddia etmiyor. Hatta, iklim değişimi konusunda tek umudumuzun teknoloji olduğunu söylemek mümkün. Peki hangi teknoloji? Nasıl bir teknoloji? Temiz teknoloji, yeşil teknoloji?

Karbon Algısı

Sorunlarınızı teknik olarak tarif ettiğinizde pratik çözümleri söz konusu olur. Eğer elinizde teknik çözüm yoksa yasa yapar, davranışları kontrol etmeye çalışsınız. Teknik sorun çözüldüğünde (mesela atmosferdeki sera gazları miktarını istediğiniz gibi kontrol ettiğinizde) politika ya da yasa yapmanıza gerek kalmaz. Gidilen istikamet, beklenen kurtarıcı bu gibi görünüyor. 1970'li yıllardan itibaren, teknoloji geliştirme kudretine sahip kurumların ülkeler ya da üniversiteler değil şirketler olduğunu biliyoruz. Enerji sektörünün milyar dolarlık

araştırma enstitülerinden çıkan "en fosil yeni teknoloji" ile hesaplaşma vaktimiz geldi: Karbon emme-gömme (carbon capture and sequestration – karbon yakalama ve saklama) teknolojileri, temiz kömür diye de anılan buluş, bugün en uygulanabilir temiz teknoloji olarak sunuluyor. Kirli olduğu tespit edilen etkinlik (örneğin kömür yakıp elektrik üretme) yeni uygulamalar eklenerek temiz hale getiriliyor.

Teknik sorun çözülmüş oluyor, karbondioksiti atmosferden belki de yüzyıllarca saklayacak haznelerle birlikte. Tüm çevreciler memnun, ama en çok kömür- petrol madencisi çevreciler memnun, zira bu teknoloji ile onların iş hacmi ikiye katlanmış oluyor. Arzın derinliklerinden kazıdıkları hidrokarbonları parçalayıp sattıktan sonra götürüp atıklarını (çevreci bir şekilde) gömmeleri gerekiyor. Acaba bu işin maliyetini kim karşılayacak? Eh tabi, hepimiz iklim değişimini kontrol etmek için üstümüze düşeni yapmalıyız, değil mi? Gezegen için, mâlum..

Geliştirilebilecek sayısız teknolojik (ve politik) seçenek arasında karbonu gömerek fosil ekonomisinin uzatmaları oynama çabası petrol ve kömür şirketleri açısından son derece anlaşılabilir. Peki çevrecilikten, sürdürülebilirlik-

J.G. Ballard
(15 Kasım 1930 - 19 Nisan 2009)

Zamanımızın büyük yazarlarından birini yitirdik. Enki Bilal gibi bilimkurguya bugünün veçhesinden ve sosyal psikolojisinden bakan edebiyatçıları, sinemacıları, çizerleri derinden etkilemiş, insanın teknolojiyi yararlatırken onunla nasıl bütünleşip dönüştüğünü, bir başkalaşıma geçirdiğini göstermişti. İstikbalin kentlerini düşünürken tam da zamanımızın cıvalı "jet" hayatlarında ve kenar mahallelerin yoksulluğunda distopik bir fütürizm bulabiliyordu. "Çarpışma", "Kokain Geceleri", "Güneş İmparatorluğu", "Süper Kent" gibi pek çok romanı Ayrıntı'dan basıldı.

X - KÜTÜPHANE

- Cynthia Cockburn** Buradan Baktığımızda
–Kadınların Militarizme Karşı Mücadelesi (Metis)
- Ellen Meiksins Wood** Yurttaşlardan Lordlara (Yordam)
- Enki Bilal** 32 Aralık (Marmara Çizgi)
- Esra Açıavuşoğlu** Bauhaus: Modernleşmenin Tasarımı (İletişim)
- Hamid Dabaşı** Filistin Sineması –Bir Ulusun Hayalleri (Agora)
- Howard Zinn** Marks Döndü –Tarih Üzerine Bir Oyun (Aykırı)
- John Berger** Kıymetini Bil Her Şeyin (Metis)
- Jorge Luis Borges** Şifre (İletişim)
- Mahmud Derviş** Kuşatma Durumu (Artshop)
- ▲ **Mark Lynas - Neşet Kutluğ** Karbon Ayak İziniz (Açık Radyo)
- Michel de Certeau** Tarih ve Psikanaliz (İş Kültür)
- Milena Doytcheva** Çokkültürlülük (İletişim)
- Mustafa Sönmez** 100 Soruda Küresel Kriz ve Türkiye (Alan)
- **Pınar Öğünç** İnce İş (İletişim)
- Pınar Selek** Sürüne Sürüne Erkek Olmak (İletişim)
- Raoul Vaneigem** Dinin İnsanıkdışılığına Dair
–Bolluk Cennetinden Çalışma Cehennemine (Versus)
- Roni Margulies** Kalpsiz Dünyanın Kalbi (Kanat)
- Serpil Sancar** Erkeklik –İmkânsız İktidar (Metis)
- ✱ **Şükrü Arğin** Yaşlanan İnsanlık Gençleşen Kapitalizm (Agora)
- **Tuncer Erdem** Kuşlar –Sulardan Kirlere (Seyrin 80 Hali) (Kül)

*

Bana öyle geliyor ki, kapitalizmin ilk evresi ile bu son evresi arasındaki fark, dolayısıyla, bu evrelerin ideolojik savunucuları olarak, sırasıyla klasik liberalizm ile neoliberalizm arasındaki fark, tıpkı Benjamin Buton'un "tuhaf hikâyesi"sindeki gibi, yaşlı "bebek" ile "genç" dede arasındaki farka benziyor. Sanki tersine kat edilmiş bir ömür bu. Peki ama, neyin tersine? Hangi ömrün, kimin ömrünün tersine? Bu soruların tek makûl cevabı sanırım şu: İnsanlığın!

Bu yaşlı sistem "gençleştikçe", "insanlık" denen mahlûkat giderek yaşılanıyor. İnsanlığın mecalsizliği ile kapitalizmin ataklığının şu anki talihsiz çakışmasını anlamak ve anlatmak için bundan daha iyi bir mecaz bulabileceğimizi sanmıyorum. Bu, bana öyle geliyor ki, klasik liberalizmin, kapitalizmin ilk evresinde "insanlık değerleri"yle kurmaya çalıştığı sıkı, "ironik" irtibat ile neoliberalizmin savunucularının bugün aynı değerlere yönelik sırnaşık, "sinik" referansı arasındaki farkı görmek, göstermek için de uygun bir mecaz. "Özgürlük" denen değeri bir ideal olarak sunmak ile bir seçenek olarak pazarlamak arasındaki farkı görmek ve göstermek için yani.

Ethem Koçyiğit: *(Beşiktaş sahilinde tüfikle balonlara ateş ettiriyor)* 1974'ten beri buralardayım. 11 yaşında Bitlis'ten Beşiktaş'a geldim. Çocuktuk, sahil kısmı da harabe haldeydi. Aile pek giremezdi. Ne ararsan mevcuttu. Ama gelen gençlerin tümüne söylüyorum, "Cenabı Allah kötü yolda kullandırmayı nasip etmesin". Yine de şunu söyleyeyim, 20 yaşında bir Türk genci delikanlı olup askerde nişanını beceriyorsa, yüzde 90'ı bizim sayemizedir. Askerden sonra bana teşekkür-küre gelirler.

Bu işe ne denir? Balonculuk... Balon üzerine atıcılık... Örneğin 16 yaşında bir delikanlı geldi, işi bilmiyor. Tarif edeyim mesela, diyorum ki şöyle tutacaksın tüfeği, elmacık kemiğinin üzerine gelecek... sol gözünü kapatıyorsun, orada boşluk var. Aradaki dikey uç balonun tam ortasına gelecek... İki-üç defa geldikten sonra kibrit çöpünü bile vuruyorlar. Ama işte hep diyorum, burası "Kurtlar Vadisi" değil. Atıcılık biraz bizim genimizde var gibi geliyor bana. İnsan vurma amacıyla değil ama. Memlekette keklik, tavşan üzerine avcılık yapmışlığım da vardır. Bir de şöyle düşünmek gerekir. Ülkemizde savaş çıkmaz diye bir kaide yok. Şimdi bir yerde benim anam ağlayacağına karşı tarafın anası ağlasın. Gerçi her türlü savaş konumuna karşıyım, nihayetinde o da can taşıyor. Ama savaş çıktıysa ne yapacaksın? Şavaş şekilleri değişse de yakın markaj hep olacaktır. Örneğin Amerika'yla Irak'ı dile getirelim, Çarşı içinde dolaşıyorlar. Orada bir bomba konumu yok ki, nişan alacaksın, mecbur...

kuğu

(Cygnus olor)

durgun akan tatlısularda
bir göç şiiridir
rüzgârın sazlara okuduğu;
suyun loş katmanlarında
salınır
ışığı bekleyen otların ruhu

iki siyah kalem
kıvrılır ustaca
bir aşk hikâyesi bırakarak
sumiğferinin ince yapraklarına
ölümcül bir sadakatin
gölgesidir vuran
dipteki killi toprağa

kurumla süzülürken
beyaz lekeler
is ve dumandan uzak
kuytularda
bir kötülük masalı
anlatır rüzgâr
–şehirden duyduğu–
sığ suların kuyularında
büyüyen
masum kızlara

Karbon ayak izi, bireyin küresel ısınmadaki kişisel payının bir ölçüsüdür. Enerji tüketen hemen her faaliyetimizin bir karbon maliyeti vardır. Kimi zaman bu karbon maliyeti çok açık bir şekilde görülür; tıpkı okula giden bir gencin kullandığı 4x4 bir aracın (bir "cadde traktörü"nü) egzoz borusundan fışkıran gazlarda olduğu gibi. Kimi zaman ise durum bu kadar belirgin değildir; süpermarketten satın aldığımız ithal ürünlerin içine gizlenmiş "yiyecek milleri"nde olduğu gibi. Karbon ayak izimizi tam olarak saptamak mümkün değilse de, bu konuda edineceğimiz genel fikir, kişisel olarak iklim üzerindeki olumsuz etkimizi azaltmamıza yardımcı olacaktır...

Türkiye'de 2006 yılı CO₂ salımının 331.8 milyon ton olduğu dikkate alındığında, kişi başı CO₂ salımımızın 4.70 ton olduğu hesaplanabilir. (Nüfus, 2007 sayımına göre 70.5 milyon olarak ele alırsak.) Bu düzey bir ABD vatandaşının salımının yaklaşık dörtte biri, bir Britanya vatandaşının da yarısı, ama bir Hintlinin salımının hâlâ dört katı düzeyinde. Öte yandan, bu rakam bir Tanzanya vatandaşının yaklaşık 47 katı fazla olduğu gibi, bir Afganistan vatandaşının salımının kaç katı fazlası olduğunu hesaplamak bile imkânsız, zira Afganistan'ın CO₂ salımı ölçülemeyecek kadar az. Sürdürülebilir bir karbon salımı düzeyi ise, kişi başına yıllık 1 ton civarında. Bu ise Türkiye'de hepimizin bireysel karbon salımımızda %80 civarında bir kesintiye gitmemiz anlamına gelir.

Dumanı üstünde

Enki Bilal'in "Canavarın Uyku"ndan

venentes"ta ya da okurun kolayca fark edemeyeceği binbir sınırlayıcı kurala dayanarak yazdığı "Yaşam Kullanma Kılavuzu"nda, Perec'in önde gelen amaçlarından biri hem yazma sürecini bir oyuna çevirmek, hem de okuru oyun sahasının içine çekebilmek olmuştur. Bu açıdan bakıldığında, "oyun"un Perec açısından oldukça "ciddi" bir kavram olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Perec'e (ve üyesi olduğu Oulipo grubuna) göre edebî yaratıcılık "olağan-dışı" bir deha parlamasının ürünü değildir. Yaratım her şeyden önce bir oyuna girmek, yani bir dizi kural belirleyip bu kuralların çizdiği sınırlarda yeni yollar aramaktır.

Bu açıdan, "Olağan-ıç"inde yer alan envanter denemelerinin ya da ayrıntılı mekân betimlemelerinin altında yatan oyunbaz tavrı fark etmemek mümkün değil. Öte yandan, bu metinlerdeki oyunların sadece okuru gülümsetip eğlendirmeyi ve gündelik hayatı hafifletmeyi amaçladığını düşünmek, en azından Perec'in başlangıçtaki niyetini görmezden gelmek anlamını taşıyor. Kitabın giriş metnindeki şu cümleler, Perec'in olağan-ıçine bakarken aslında ne kadar "ciddi" bir oyuna kalkıştığını anlatıyor bize: "Alışılageleli sorgulamıyoruz ve sorgulanmıyoruz, problem yok gibi görünüyor, onu düşünmeden yaşıyoruz, sanki o ne bir soruyu ne de bir cevabı yansıtmıyormuş gibi, hiçbir haberin taşıyıcısı değilmiş gibi. Buna koşullanma bile denmez, bu anestezidir." Perec'in oyunbaz metinleri, ancak anestezinin uyutucu etkisini kırma yönündeki birer çaba olarak görüldüğünde gerçek anlamlarına kavuşuyor. Perec'in, Tolstoy ya da Çehov gibi büyük gündelik hayat gözlemcilerinden farklı bir hedefi olduğu söylenebilir. Bu yazarlar gündelik olana döndüklerinde, onda aslında hayatı, anlamlı ve önemli olanı açığa çıkarmaya çalışıyorlardı. Oysa Perec'in upuzun listelerinin ve ayrıntılı tasvirlerinin, bize gündelik olanın değerini ve anlamını hatırlatmaya çalıştığını söylemek zor. Perec gündelik hayatı tüm sıradanlığıyla –ve belki de anlamsızlığıyla– açığa çıkarmayı amaçlıyor. Böylelikle gündelik hayat bir dip gürültüsü olmayı bırakıyor, ciddiye alınmayı bekleyen ve düşünsel mesai talep eden bir dikkat nesnesine dönüşüyor.

– Kerem Eksen

Gündeliğin anestezisi

George Perec - **Olağan-ıç –Gündelik Hayatın Envanteri** - çeviren: Zeynep Bengü (Everest)

"Gazeteler beni sıkıyor" diyor Perec, "anlattıkları beni ilgilendirmiyor, ne beni sorguluyor ne de sorduğum sorulara ya da sormak istediklerime cevap veriyor." Gazeteler, Perec'in deyişle sadece ve sadece "olay"dan, alışılmamış ve olağandışı olandan bahsediyor. "Korkunç! Dehşetli! Ürkütücü!" Oysa bir kıvılcım misali hayatımıza girip bizi sarsan tüm bu olaylardan geriye devasa bir sıradanlık bölgesi kalıyor. Perec'in tabiriyle "arka plandaki uğultu"... Gazeteler bundan bahsetmiyor.

Bu teşhis, Georges Perec'in 1982'deki ölümünden yıllar sonra, 1996'da okurla buluşan ve geçtiğimiz ay Türkçede yayınlanan "Olağan-ıç" (Fransızca adıyla "Infra-ordinaire") kitabının başlangıç noktasını oluşturuyor. Perec, bu kitapta derlenen metinlerde, sıradışı

olayların hegemonyasından kurtulabilmek için bakışını sıradan olana, her gün tekrar edene, basmakalıba çeviriyor. Ve kendinden beklenene gibi, bu bakış değişikliğinin sonuçlarını en uç noktaya kadar götürüyor: Bir metinde Paris'teki Vilin Sokağı'nda yer alan dükkânların dökümünü sunarken, bir başka metinde muhtelif tatil beldelerinden gönderdiği 243 kartpostalın metnini listeliyor, bir diğerindeyse 1974 yılı boyunca boğazından geçen tüm sıvı ve katı yiyeceklerin bir envanterini sunuyor.

Okur kitabı eline alıp şöylece bir karıştırdığında, nüktedan bir yazarın muzipçe bir oyunu karşı karşıya kaldığını düşünüyor ister istemez. İşin doğrusu, okurun böyle düşünmesine Perec'in pek bir itirazı olmayacaktır. Zira "oyun", Perec'in edebiyat macerasını baştan sona kat eden temel kavramlardandır. Hiç "e" harfi kullanmadan yazdığı "Kayboluş"ta, "e"den başka sesli harf kullanmadığı "Les Re-

Alacakaranlık kuşağı tarihin sonu değil

Pakistanlı siyaset bilimci Eqbal Ahmad, Noam Chomsky, Edward Said gibi isimlerin yakın çalışma ve mücadele arkadaşıydı, Amerikan üniversitelerinde ABD'nin Ortadoğu politikalarını kökten eleştiren, milliyetçiliğe ve dini idelojilere taviz vermeden karşı duran bir fikir adamı, örnek bir demokratı. Yapıtları, yazıları dilimize çevrilmedi, ama öğrencileri ve dostları onun mücadelesini Türkiye'ye taşımayı bildi. Onlardan biri, Bilgi Üniversitesi öğretim üyesi Ahmet Tonak, yakın dostu Eqbal Ahmad'la 14 yıl önce söyleşmiş, bugünleri tartışmıştı. Ahmad'ı ölümünün onuncu yıldönümünde bu söyleşiyi anıyoruz...

Samuel Huntington'ın Foreign Affairs dergisinin 1993 yaz sayısında yayınlanan "The Clash Of Civilizations" (Medeniyetler Çatışması) başlıklı makalesi egemen medyada ve akademik çevrelerde çok tartışıldı. Durum, biraz da Fukuyama'nın kitabından sonra olanlara benziyor. Söyleşimize bu tartışmalarla başlayalım mı?

Eqbal Ahmad: Huntington'ın çalışması gerek burada, gerek Avrupa'da, daha sınırlı bir ölçüde İslâmcılar arasında yaratmış olduğu heyecan hakkında ilk düşüncem, İslâm'ı fazlasıyla ciddiye aldıkları yolunda. Sanırım bu durum, Soğuk Savaş sonrası dönemde hüküm süren zihni bulanıklık ve düşünsel boşluğu yansıtıyor. Batı entelijansiyanın büyük kısmı, Soğuk Savaş'ın mahiyetini tanımlamakta ilk adımları atmaya bile başaramadı. Ancak küçük bir azınlık, Soğuk Savaş'ın ne olduğunu kavrayabildi. Geri kalanlar bunu yapamadılar, yapmadılar ve şimdi sona erince de, kendi anlayışlarına uygun yeni bir dünyayı tanımlamaya çalışıyorlar. Önce Francis Fukuyama'nın "Tarihin Sonu" adlı kitabı çıktı. Samuel Huntington'ın "Medeniyetler Çatışması" kadar ilgi gördüğünü hatırlıyoruz. "Tarihin Sonu" neredeyse yedi-sekiz ay süreyle her yerde karşımıza çıktı; The New York Times, tam sayfalık bir başyazısını kitaba ayırdı, Foreign Affairs yazıyı yeniden bastı. İlk kamu yönetimi çevrelerinde boy gösterdi. Sonra pek çok başka dergide, bütün yüksek okul derslerinde ve bir sürü dilde çoğaltıldı. Sonra da cenazesi sessizce kaldırıldı. Francis Fukuyama'nın nereye kaybolduğunu kimse fark etmemişti sanki. Kabaca aynı şey, Huntington'ın da başına gelmekte. Harvard Üniversitesi'nde kürsüsü olan, devletin içine girip çıkmış, tam yetkili bir akademisyenin bu türden bir makaleyi yazması aslında gerçekten şaşırtıcı.

Makale ne bakımdan zayıf ya da mesnetsiz? Politik çıkarımları itibariyle mi, akademik kalitesi itibariyle mi beğenmiyorsunuz?

Her şeyden önce gözümüze çarpan şey, uygarlığın ne olduğunu tanımlamaktaki beceriksizlik. Makalesinin ikinci sayfasında, uygarlığın ne olduğunu tanımlama çabasına giriyor. Dördüncü sayfaya geldiğinde, tanımlamayı başaramıyor; öyle ki uygarlık, bir noktada dinle eşitleniyor, bir başka noktada kültürle eşitleniyor, bir başka noktada ruh haliyle eşitleniyor, dolayısıyla sonunda Latin Amerika'yı Batı'dan ayrı bir uygarlık olarak gösteriyor, bir de Afrika'nın belki uygar-

Ahmet Tonak ve Eqbal Ahmad, 1995 yılında, söyleşi esnasında

lık olduğunu, belki de olmadığını ilan ediyor – ne olacak bu işin sonu? Zayıf ve aptalca bir argüman karşımızdaki. Ya da başka bir sorunu alalım: İyi tanımlamadığı yedi tane uygarlıktan üçünü, birbiriyle çatışması muhtemel olanlar diye vazediyor. İslâm uygarlığı, Konfüçyüsçü dediği ve bir de Batı dediği uygarlıklar. Önce Japonları Konfüçyüsçü uygarlığın

İçinde bulunduğumuz on yılda, kısmen de gelecek on yılda etnik milliyetçiliklerin uluslararası ilişkilerde tedirgin edici bir etken olacağını düşünüyorum. Ama çağdaş dünyayı hatırı sayılır bir süre tanımlayabilecek bir görüngü değil bu.

dışına çıkarıyor. Birdenbire Japonlar, ayrı bir uygarlık olarak su yüzüne çıkıyor ya da onu ikincil bir uygarlık hâline getiriyor. İktisaden bir büyük güç olduğundan, Amerikan gücünün öncüllerine meydan okumasının söz konusu olabileceğinden başka bir şey telaffuz etmiyor. Onu uygarlık yapan da budur, aksi takdirde Konfüçyüsçü niteliği açısından Çinlilerden farklı değildir. Geçmişte baktığında, Batı uygarlığında büyüme kurumu açısından demokratik olan nitelikleri sayabiliyor. Bir açıklık yok yani. Ya da İslâm örneğini alalım: Tamam, çeşitlilikler olduğunu kabul ediyor ve İslâm ko-

nusunda başlıca argümanı, Batı gücünün öncüllerine meydan okuma ihtimali en fazla olan tek uygarlığın İslâm olduğu yolunda. Ve bu ana savı ileri sürerken başlıca savı da Foreign Affairs makalesinin vurgulanmış kısmında: İslâm'ın sınırları kanlıdır! Verdiği örnekler Bosna, Keşmir, Filistin, Burma ve Çin. Sınırları kanlı diye verdiği beş örneğin hepsi de, bunu söylediğim için özür dilerim, 18. yüzyılda Amerikan Kızılderililerinin sınırlarının kanlı olması ya da II. Dünya Savaşı sırasında Yahudilerin sınırlarının kanlı olmasıyla aynı anlamda. Bir başka deyişle, zayıf ve kendilerini savunmaktan âciz Müslümanlar, güçlü olan bir başkası tarafından öldürülür, katliam ya da soykırıma uğratılırlar. Buna mı "kanlı sınırlar" diyor? Ya da bir başka soruna bakalım: Körfez Savaşı cereyan ederken sözüm ona Müslüman ülkelerin yüzde 95'i Amerika'nın Irak istilâsına ortak olmuştu. O halde çatışma nerede? Bütün kanıtlar, İslâm dünyasının Batı dünyasına ayak uydurduğunu gösteriyor. Fatırayı Suudi Arabistan ödedi. Küçük bir fatura da değil –90 milyar dolar. Zavallı, Batı'nın Ortadoğu'ya karşı savaşının faturasını ödemeye devam ediyor hâlâ. Nerede kaldı medeniyetler çatışması? Aptalca bir argüman. Sanıyorum ki İ-

lâmcıların pek hoşuna gitmiştir, çünkü nasıl 18. yüzyılda Amerika'daki edebiyat Amerikan Kızıldeğerilerini Batı uygarlığı karşısında büyük bir tehdit olarak gösteriyor, bu da, kendilerini önemli hissetmelerini sağladığı için Amerikan Kızıldeğerileri reislerinin hoşuna gidiyor idiyse, İslâm dünyasının her tarafındaki İslâmcılar da, ellerinde Huntington'ın makalesinin kopyasıyla dolaşıyor, bunu yaparken de ne kadar aptalca olduğunu veya olgusal olarak ne kadar yanlış olduğunu ya da çatışan bir uygarlık olduğunu varsaysa bile –ki varsayamayız– aşırı kuvvet eşitsizliği karşısında tahlili açıdan ne kadar haksız olduğunu aldırıyorlar. İki blok –eğer bunlar birer blokta– arasındaki kuvvet eşitsizliği çatışmayı olanaksız kılıyor. Mısır ile Pakistan ve Türkiye, bir noktada bir araya gelseler bile Avrupa, Fransa, Almanya ve ABD ile nasıl çatışırlar? Nasıl? Bunun mantığı ne? O yüzden, Huntington ile, mümkün olduğu kadar az zaman kaybetmeye bakmalıyız. Bir lisans dersinde Huntington'ın uygarlıkları eleştirisine topu topu bir ders saati ayırmıştım.

Küreselleşme retoriği son yıllarda her şeye hâkim oldu. Ülkeler arasındaki gelişmişlik ve zenginlik farklarının giderek kapanacağı, kültürel açıdan toleranslı, mozağımsi bir dünyaya doğru hızla ilerlemekte olduğumuz adeta kafamıza kakılıyor. Ama, biraz eleştirel

bir gözle baktığımızda, dünya ekonomisindeki entegrasyonun bu beklentiği gerçekleştireceğine ilişkin pek bir ipucu göremiyoruz. Hatta, aksinin olduğuna ait bir dizi kanıt, olgu var. Hoşgörü yerine artan milliyetçi tepkiler mesela: Bosna'da yaşananlar, Almanya'da Türk işçilere dönük şiddet ve ırkçılık gibi...

Bu önemli bir sorun, buna kafa yormamız lâzım. Lehte de, aleyhte de söylenecekler var. İçinde bulunduğumuz on yılda, kısmen de gelecek on yılda etnik milliyetçiliklerin uluslararası ilişkilerde tedirgin edici bir etken olacağını düşünüyorum galiba. Ama çağdaş dünyayı hatırı sayılır bir süre boyunca tanımlayabilecek bir görüngü değil bu –çağdaş an-

Kısa süreli bir görüngü olmak etnik milliyetçiliğin doğasıdır, çünkü bir sorunu yoktur. Bir ideolojisi varsa da bu bir parçalanma ideolojisidir ve bizimki gibi bir dünyada bir parçalanma ideolojisi başarılı olamaz.

lamda hatırı sayılır bir süre deyince elli-yüz yılı anlamak gerekir, ki bu olamaz. Ne var ki, tedirgin edici bir niteliği var ve bu tedirginlik ancak, etnik bir milliyetçilik güç siyasetiyle ilişkilendiği zaman meydana gelir. Bosna örneğinde bunun kesinlikle feci bir olay haline gelişi, tam boy soykırımı mukadder kılmasındandı. Kesinlikle feci bir olay haline gelişi, Soğuk Savaş'ı izleyen uluslararası siyasetin

son derece talihsiz –“marazi” demek geldi içimden– bir güç dengesi etkileşimi siyasetini dayatmasındandı. Bosna örneğinde olup bitene başından beri ne medya ne araştırmacılar dürüstçe baktılar. Başından beri burada olup biten, önce İngilizlerin, hemen sonra da Fransızların Slovenya ile Hırvatistan'ın bağımsızlığını gözetmeleri, dolayısıyla Bosna'ya, Almanya'nın gerek iktisadî gerek siyasetî nüfuzunun genişlemesi ihtimali açısından bakmalarıdır. Bu iki ülke, Almanya'nın yeniden birleşmesinden zaten rahatsızdı, çünkü siyasetî zihinleri, son yüz yılın yakın tarihine kök salmıştı. Birleşik Almanya'nın nüfuzunun genişlemesinin

EQBAL AHMAD'LA SON GÖRÜŞME

On yıl sonra hâlâ bizimle beraber

"How I wish, how I wish you were here..."

Pink Floyd, "Wish You Were Here"

III. Cumhuriyet Darbesi'nin birinci yılı, 1981 Eylülü yani. New York'tayız. Avrupa'da darbe karşıtları örgütleniyor, bir Komite de A.B.D.'de: Committee for Human Rights and Democracy in Turkey (Türkiye'de İnsan Hakları ve Demokrasi Komitesi). 28 yıl geçmiş. Memlekette olan biten izleniyor, yayın faaliyetleri yapılıyor, yurtdışında darbeye karşı kamuoyu oluşturmaya çalışıyoruz. Edward Said, Noam Chomsky "resmen" destekleyenler arasında. Arthur Miller ve Harold Pinter'la da yakın temaslar var. Nitekim, Miller ve Pinter daha sonraki yıllarda Türkiye'ye giderek hapisteki aydınlarla destek verecekler ve aileleriyle görüşeceklerdir.

III. Cumhuriyet Darbesi'nin birinci yılı münasebetiyle Pete Seeger'la görüşülmüş ve Seeger da New York Üniversitesi'nde bir dayanışma konseri vermeyi kabul etmişti. İşte bu gecenin vurucu konuşmasını yapacak kişi, Pakistanlıların, Filistinlilerin benzer toplantılarının da vazgeçilmez konuşmacısı Eşbal Ahmad'dı. Hepsini destekler, işini gücünü bırakır, koşuştururdu. Muazzam zarafetini, lafta değil, fiiliyatta da sarsılmaz ve kararlı anti-emperyalistliği ile ne güzel kaynaştırmıştı. Fakat ne olduysa oldu, konserden iki-üç gün önce yüksek ateşle yatağa düştü. Ne bir gün önceki basın toplantısına, ne de konsere gelecek vaziyetteydi. Yakın arkadaşı tarihçi Stuart Schaar'ı önerdi bize. Stuart yerine getirdi Eşbal'ın üstlendiklerini, hem de Eşbal'ın yerinin doldurulamazlığını en yakından bile bile. O geceki kayıp geçiydi; Eşbal birkaç gün sonra ayaklandı ve bizleri ara vermeksizin desteklemeyi sürdürdü. Ta ki ölene, 11 Ma-

yıs 1999'a, Eşbal'sizliğimiz kalıcı olana kadar.

Edward Said'in "Şarkiyatçılık"ı ithaf ettiği, Noam Chomsky'nin "güvenilir yoldaş", "çelik gibi adanmış bir ses" diye nitelediği Eşbal Ahmad'ın maalesef hiçbir kitabı henüz dilimize çevrilmedi. Umuyorum, Medeniyetler Buluşması şamatasını yaşadığımız bugünlerde, Samuel Huntington'ın "Medeniyetler Çatışması" safsatasına yayınlandığı ilk günden beri en ciddi eleştirileri getirmiş olan Ahmad'ın katkıları da Türkçeye çevrilir.

Ne kadar bizden biri gibiydi Eşbal; doğumgününün kesin bilinmeyişi bile. Hindistan'ın Irki köyünde 1933'te mi, yoksa 1934'te mi doğduğu belirsizdi. Babası, yine bölgemizden pek aşına olduğumuz üzere bir toprak meselesi yüzünden öldürülmüştü. 1947'de Hindistan bölünce, Eşbal Pakistan'a göç etti ve üniversiteyi orada bitirerek kısa bir süre subay olarak orduda görev aldı. Daha sonra ABD'ye giderek Occidental College'da eğitimine devam etti. 1960-63 arası Kuzey Afrika'daydı, Cezayir'in Ulusal Kurtuluş Cephesi'ne (FLN) katıldı. Frantz Fanon'la birlikte kurtuluşa kadar mücadele etti. Evian'da yapılan barış görüşmelerinde Cezayir delegasyonunda yer aldı. Bakanlık teklif edildi, kabul etmeyecek ABD'ye geri döndü, Princeton Üniversitesi'nde Ortadoğu Tarihi alanında doktora yaptı ve ardından üniversitelerde çalışmaya başladı.

Eşbal'la 1970'lerin sonuna doğru, ortak Pakistanlı arkadaşlar aracılığıyla tanıştım. Kısa zamanda yakın dost olduk. O sıralar New York'ta eşi ve kızıyla oturuyor, Cornell Üniversitesi'ne hafta içinde gidip gelerek ders veriyordu. Türkiyeli öğrencilerle Pakistanlı ve Filistinli öğrencilerin ortaklaşa yapabilecekleri, Ortadoğu'da olan bitenler üzerine uzun uzun tartıştığımızı ha-

tırlıyorum. 1971'de "Harrisburg Seven" (Harrisburg Yedilisi) diye bilinen –ki pasifist papaz Berrigan Kardeşler de bu yedilinin içindeydiler– grupla birlikte Henry Kissinger'ı kaçırma, Pentagon'u havaya uçurma hazırlığı içinde olduğu iddiasıyla yargılandığını ve sonunda beraat ettiğini bizzat kendisinden dinlemiştim.

1981'den itibaren Eşbal, Hampshire College'da sadece güz dönemlerinde, ben de 1983'ten itibaren Bard College at Simon's Rock'ta tam zamanlı olarak çalışmaya başladık. Aynı eyalette, bir saat mesafede olduğumuz için sık sık görüşme imkânımız oldu. Dört-beş kere benim çalıştığım okula gelerek çok ilgi toplayan konuşmalar yaptı. Bende kaldığı gecelerden birinde uzun entari şeklindeki geceliğine gıpta ettiğimi söylemiştim; ertesi sabah geceliğini bana hediye edip gitti. Çok bonkördü, aşırı zarif ve nazik bir insandı. O son derece ilginç konferanslarını verirken, ara sıra durur, "beni izleyebiliyor musunuz?" (are you with me?) yerine "sizle beraber miyim?" (am I with you?) diye sorardı.

Giderek daha fazla vaktini Pakistan'da geçirmeye başlamıştı. Orada, İbn-i Haldun'a ithafen Khalduniya adlı yepyeni bir üniversite kurma hazırlığı içindeydi. Benazir Bhutto başbakanken tahsis edilen alan, daha sonra Bhutto'nun eşi Asif Zardari tarafından geri alınarak golf sahasına dönüştürüldü. 1997'de nihayet Hampshire College'dan emekli olan Eşbal bütün vaktini Pakistan'da geçirmeye başladı. 1995'te, yukarıdaki mülakatı Hampshire College'da yaptığımızda emeklilik planlarını konuşmuştuk; o gün, Eşbal, benim de artık Türkiye'ye dönmem için bayağı ısrar etmişti.

Artık İslamabad'a yerleşmişti Eşbal; Pakistan'ın en etkili gazetelerinden Dawn'da yazmaya devam ediyordu. Aramızdaki mesafe açılmış, pek sık haberleşemeyiz olmuştuk. Sonunda, ilkin, bağırsak kanserine yakalandığı, ardından da ameliyat sonrası, zaten zayıflamış olan kalbinin durduğu haberi geldi. Toprağı bol olsun.

Ahmet Tonak

den oldukça rahatsızlık duyuyorlardı; birincisi bu. İkincisi, yeni Rusya'yı Almanya'ya karşı oynamak için fazlasıyla hevesliyidiler. Rus nüfuzu, tarihî olarak Sırbistan üzerinde ağır bastığı için, Hırvatistan'daki potansiyel Alman nüfuzunu telafi etmenin bir aracı olarak, bu nüfuzun genişlemesini istiyorlardı. Zavallı Bosnalılar iki arada bir derede kaldılar. Avrupa siyasetindeki bu tür güç dengesi oyununa yabancı olan Amerikalılar, başlangıçta, Bosna'daki dehşete son vermek için ahlâkî bir zorlanım hissettiler. Bu ahlâkî zorlanım, gerek medya aracılığıyla, gerek Kongre aracılığıyla ifadesini buldu. George Bush aracılığıyla ifadesini bulamadı. Çünkü George Bush Beyaz Saray'da oturuyordu ve bir büyük güç olarak, Amerikan politikasının merkezinde yer alan Avrupa oyununu oynamayı biliyordu. Clinton bir şeyler yapışın diye gürültü çıkardı, Bush'u kampanya sırasında dışarıdan eleştirdi, ama Beyaz Saray'a geldiği gün başka türlü davranacağını o tarihte de yazmıştım. Şunu söylemek istiyorum: Etnik milliyetçilik, Avrupa'da tamamen sınırlı tutulabilirdi. Neden sınırlı tutulabilir olduğu konusunda birkaç örnek vereyim. Sınırlı tutulabilmesi için Bosna'da Batı müdahalesine de gerek yoktu. Ama güç siyasetleri yüzünden sınırlı tutmak istemediler, dolayısıyla gerçek sorun şudur: Etnik milliyetçilik nerede ortaya çıkar; büyük güçlerin bunu fiilen özendirmesindeki, sonra da dizginleri elinden kaçırmadaki çıkarları nedir? Bosna örneğine bakalım: İlk günden beri biliyoruz ki Bosnalılar, saldırıya karşılık verebilseler, en azından, yok edilmelerini –soykırımı– önleyebilirlerdi. Bildiğimiz ikinci şey: Bunlar, uluslararası ilişkilerde bu tikel mantığı savunanlarla aynı kimselerdir. Müzakereler, iki taraf, iki çatışan taraf birbiriyle aynı ölçüde eşitliğe ulaştığı zaman başlar. Bir taraf, ötekini yok edemeyeceğini bildiği zaman o taraf müzakere eder. Öyleyse Bosna'da müzakereye dayalı çözüm istiyorsanız,

Bosnalıların saldırıya karşılık verebilmelerini istiyorsunuz demektir. Oysa onların yaptıkları, Bosna'ya ambargo dayatıp acı çekmesine göz yummak oldu. Ama azıcık silah bulunca Bosna son beş ayda ne yapabileceğini gösterdi. Demek istiyorum ki etnik milliyetçilik, yükselirken pekâlâ huzursuzluk konusu olabilir,

Şimdiye kadar büyüme sosyal adalet pahasına sağlandı. Tek bildiğimiz, genel olarak dünyanın Sovyet ve Mao usulü sosyalizm ile Amerikan ve Avrupa tipi kapitalizm arasında alternatifler tanımlamaya uğraştığıdır.

ama ne kadar huzursuzluk yaratacağı büyük devletlerin politikaları ve güç siyasetine bağlıdır. Söylemek istediğim ikinci şey şu: Kısa süreli bir görüngü olmak etnik milliyetçiliğin doğasıdır, çünkü bir sorunu yoktur. Bir ideolojisi varsa da bu bir parçalanma ideolojisidir ve bizim gibi bir dünyada bir parçalanma ideolojisi başarılı olamaz. Bütün ülkeler, bütün ekonomiler bütünleşmeye doğru gidiyor. Kanadalılar, Amerikalılar ve Meksikalılar, aralarında bir pazar kurdular. Doğasında bütünleştiricilik olan bu tür bir ortamda, daha küçük birimler, iktisaden daha az yaşayabilir birimler yaratmaya yönelik bir dizi ideolojik hareket etkili olamaz. Nitekim bu anlamda etnik milliyetçilik yükselebilir, yayılabilir. Bunlar, elle tutulur birer temeli olan hareketler değil, temelinde duygular yatan hareketlerdir. Şu anda dünyada gördüğümüz etnik milliyetçi hareketlerden pek azı, yaşayabilir bir devlet kurmak için elle tutulur bir temeli olan hareketlerdir. O yüzden istimleri tükenektir. Geleceği tanımlayacak şey, öyle sanıyorum ki, piyasanın dünyaya yayılma şekli olacak. Geleceğin uluslararası siyasetini tanımlayacak ikinci şey, bölgesel yapılanmalar olacak. Her bölgede Soğuk Savaş sonrası dönemde bir takım çok güçlü ve iddialı oyuncuların su yüzüne çıkmakta olduğunu görüyoruz. O oyuncuların bu daha küçük birimlerle

nasıl boy ölçüşeceğini, daha sonra uluslararası bir sistemi nasıl oluşturacağını ileride göreceğiz.

Bu süreçte Türkiye'nin yakın dönemde rolü ne olabilir? AB'ye girme ihtiyakı çok yüksek, Ortadoğu'da da Osmanlı döneminden kalan husumetler mevcut. Ortadoğu'da adam yerine konması mümkün mü?

Türkiye bu açıdan Avrupa'da değil, Ortadoğu'da önemli bir oyuncu. İsrail de çok önemli bir oyuncu. İsrail, özellikle sözüm ona barış anlaşmasından, Oslo'dan sonra gelecekte önemli bir bölgesel güç olarak ortaya çıkabilir. İsrail'in önemli bir güç olarak ortaya çıkmasının önündeki tek engel İsrail'in kendisi, başka engel yok.

Soğuk savaş döneminin sona ermesiyle birlikte sosyalizmin prestij yitirdiği iddia ediliyor. Bu açıdan geleceği nasıl görüyorsunuz?

Şu anda elimizde bulunan kanıtlar şunu gösteriyor: Sovyet usulü sosyalizm ölmüştür. Bu geri gelmeyecek. İkincisi, Mao usulü sosyalizm, kendini değiştirmeye karar verdi. Yalnız Çin'de değil, Vietnam gibi yerlerde de kendini değiştirmeye karar verdi. Gelecekte bir sosyalizm olacaksa, bu daha çok piyasayla organik olarak bağlantılı olacak. Piyasayla organik olarak bağlantılı olduğu ölçüde sosyal demokrasiye ne kadar benzeyeceğini tartışabiliriz. İkinci genel gözlemim ise şu: Elimizdeki kanıtlar, Polonya'da, Baltık cumhuriyetlerinde, hatta eski Çekoslovakya'da, beklenmedik bir şekilde Macaristan ve Romanya'da insanların, giderek artan bir ölçüde, pire için yorgan yaktıklarını düşündüklerini gösteriyor. Pire çok rahatsız ediciydi, ama yorganı yakmaya gerek yoktu. O yüzden sosyalizm yorganına bir tür dönüş yapmakta oldukları anlaşılıyor. Bunu Macaristan'da şimdiden yaptılar, Polonya'da ise yapmak üzereydiler. Yani kanıtlar bu yönde. Başka tür bir kanıtımız da var. Bu kanıt, Güney Kore gibi yerlerde karışımıza çıkıyor; bunun Güney Kore gibi kapitalizmin su katılmamış zaferlerinin yaşandığı bir yerde karışımıza çıkması inanılmaz bir şey. Daha 15 yıl kadar ön-

NOAM CHOMSKY'NİN GÖZÜYLE EQBAL AHMAD

Seküler bir Sufi

Eqbal Ahmad'ın dilinden dökülen sözcükleri okumak, ister istemez onun ne kadar değerli bir dost, güvenilir bir yoldaş, bir akıl hocası olduğunu getiriyor insanın aklına. Mülâkatlarında nefes biçimde bize ulaşan, öğrenme aşkı, feraset ve şefkatle zenginleşmiş o unutulmaz ses. Dogmatizmden azade, çelik gibi bir adanmışlığın sesi.

Eqbal –içimden ona resmî bir üslûpla seslenmek gelmiyor bir türlü– her ne kadar kendini “sıkı sıkıya seküler” biri olarak tanımlasa da, dinî düşünce ve pratikler arasında hayranlık duyduğu öğeleri methetmekten de geri durmaz. Milliyetçilik ülküsüne ve ayrılık fikrine karşı çıkmış olan Hindistan'daki büyük İslâm âlimlerinin eserlerini methetmesi gibi. Bu âlimler için milliyetçilik, İslâm karşıtı bir ideolojidir; “İslâm sınırları olmayan bir inançken, milliyetçilik sınırlar yaratmaya çalışır”. Eqbal'e göre,

“milliyetçiliğin tehlikeleri” dinî fanatizmin lanetine benzer, toplumsal patolojilerin iyiden iyiye iç içe geçtiği sömürge-sonrası dünyada ise daha da tehlikeli bir hâl alır.

Anti-empyralist hareketlerin başarısızlığı, diye devam eder Eqbal, hayranlık duyulması onca ismin –bunlardan biri de Rabindranath Tagore'dur– uyarılarını kulak arkası edip Batının milliyetçi ideolojisine kucak açmalarındır. Şu trajik ironiye bakın ki, milliyetçilik karşıtı bir figür olan Tagore, onun derslerini reddettileri için büyük acılar çeken Güney Asya'nın iki ülkesinin millî marşının kaynağı olmuştur.

Eqbal, Muhammad Iqbal'den şu sözleri aktararak, ona Pakistan milliyetçiliğinin babası vasfının addedilmesindeki ironiyi teşhir eder: “Koca dünyada Hindistan'ımızdan güzel bir ülke daha yoktur.” Onun şiirlerinden bir mil-

lî marş uyarlaması yapılacak olsa, bu ancak Hindistan marşı olurdu. Iqbal'in çizdiği resmi uyarlayan Jinnah, “Hindistan'la arasındaki sınırlar kalkmış, tüm komşularıyla barış içinde yaşayan bir Pakistan'ı canlandırır gözünde”.

Eqbal'e göre, milliyetçilik ve dinî fanatizmden müteşekkil o çifte lanet, Clinton ve Bush'tan daha modern olmayan “Ortaçağ'dan kopup gelmiş militarist zihinler”in liderliği altında kendi yıkımına doğru ilerleyerek ulusal hareketleri ölümcül bir tuzağa düşürmüştür.

Eqbal, “Millî Bilincin Tuzakları”nda beraber çalıştıkları Franz Fanon'dan alıntılar yapar. Fanon “son aydınlatıcı düşünceler”ine bu başlığı uygun görmüş, Eqbal de desteklemiştir. Fanon “milliyetçiliğin tuzaklarını, onun ne türden bir yapı ürettiğini, gelişen bağımlılık biçimlerini, empyral tahakkümün yeni bir aracı olmaktan başka bir şeye yaramayan sömürge-sonrası devleti, havayollarının ve jetlerin altın çocukları haline gelecek işbirlikçi bir elitin ortaya çıkışını son derece berrak biçimde görmüştü”.

ce az gelişmiş, yoksul bir üçüncü dünya ülkesiydi. Ama, orada ne görüyoruz? Kore gençliği diyor ki, “bununla yaşayamayız. Bu, birlikte yaşanamayacak kadar çirkin bir şey. Biz, başka bir şey istiyoruz”. Peki, ne istiyor bu adamlar? Tüketim ayrıcalıklarından vazgeçmek istemiyorlar, ama başka bir şey istiyorlar. Bu başka şey, Amerikan anayasasının tekrarı olamaz. Başka bir şey olmak zorunda. Dolayısıyla yüksek büyüme hızları ile tüketim toplumunun demokrasiyle, sosyal adaletle birleştiği bir başka alternatif arıyorlar. Şimdiye kadar büyüme sosyal adalet pahasına sağlandı. Hem de kütle halinde, sosyal adalet aleyhine olarak. Geleceği önceden göremiyoruz, çünkü tek bildiğimiz, genel olarak dünyanın Sovyet ve Mao usulü sosyalizm ile Amerikan ve Avrupa tipi kapitalizm arasında alternatifler tanımlamaya uğraştığımızdır. İkinin arasında bir yer; bu yönde bir çaba var, nasıl halledileceğini bilmiyoruz. Bunlara yeni bir sorun ekleniyor: Gittikçe daha çok ülke, Avrupalı olmayan ülkelerin çoğu, eskiden de çok kültürlü, çok dilli ve çok dindiydi. Batılı olmayıp da bu karakteristikleri göstermeyen pek az ülke vardır. Bu, küreselleşmenin meyvelerinden ya da yararlarından birisi ve sömürge sınırlarının dayattığı bir şeydi. Ama şimdi geri kalanlar, çoğulcu hale geliyor. Demin Almanya’daki Türk işçilerini zikrettin. Şimdi Almanya’daki Türk işçilerine karşı faşist hareket, bu Alman azınlık yüzünden Almanya’daki Türk işçilerine karşı ırkçılık önemli bir sorun; geleceğin Alman toplumunun niteliği konusunda önemli bir sorun ortaya çıkmış oldu. Şimdi şunun farkına varıyoruz ki, bir kez bu soruna el atınca Almanya aynı yerde kalmaz, çünkü bu sorunu Yahudilerin öldürülmesi suçu açısından ele almıyor. Gelecekte bu ideoloji biçimi, bu varlık biçimi, bu çoğulculuk biçimi, bu çok kültürlülük biçimiyle nasıl yaşayacağıyla başa çıkması gerekiyor. Dolayısıyla, şunu ileri sürüyorum: Dünyanın büyük bir bölümü, bir alacakaranlık kuşağına girmiş durumda. Bu öyle bir alacakaranlık kuşağı ki, tarihin sonunu ha-

ber vermek ya da bir uygarlıklar çatışması ilan etmek budalalıktan –bu kelimeyi kullandığım için kusura bakmayın– başka bir şey değildir, çünkü bunlar söz konusu olmayacak. İhtilafı alanlar olabilir, ama uygarlıklar çatışması olmayacak ve bu ihtilaf da, fikirler, halklar ve yerel topluluklar arasında çatışmalardan çok, bütünleşmeyi günde me getirecek.

Özellikle Batı medyasında Doğu toplumlarının daha hoşgörüsüz olduğu sürekli işlenir. Halbuki hem geçmişte hem günümüzde yaşadığımız etnik ve milliyetçi çatışmalarda ekonomik çelişkiler de çok belirleyici değil mi?

Bu, tarihî bir görüngü. İlk şunu söyleyeyim ki, iktidar cehaletiyle, bir o kadar da hegemonya önyargılarıyla savaşmakta çok zorlanıyorum. Bunlar, savaşılması zor şeyler. Çağdaş toplumlara bakacak olursak, öyle sanıyorum ki hoşgörü-

Hangi hoşgörüden bahsediyoruz? Kölelik hoşgörü ürünü müydü? İslâm veya Hristiyanlar daha hoşgörüsüzdüm demiyorum. Cengiz Han Hristiyan değildi. Cortez Hristiyan olmuş, olmamış, ne fark eder?

süzlüğün, hoşgörüsüzlük olaylarının, halk grupları arasında kıt kaynaklar uğruna rekabetin bulunduğu yerlerde daha çok olduğunu söylemek doğru olur. Beş farklı etnik ya da dinî gruptan insanların toplandığı bir mahalle çeşmesinin, su pompasının başında itişme olur. Su çekmek için yalnız dört saatiniz varsa, başka zamanlarda belediye musluğu kapatıyorsa, insanlar arasında yumruklasmalar görmeniz muhtemeldir. Yumruk savuran insanlar küfür de savururlar ve biri Kürt, öteki Türkse, birbirlerine Kürtçe ve Türkçe hakaretler ederler ve bunu bir hoşgörüsüzlük olayı olarak yaşayabilirsiniz. Ya da bu durum kurumsal bir ifade bulabilir. Söylemek istediğim şu: Nerede kaynak kıtlığı daha çoksa, orada kıt kaynaklar uğruna rekabet, hoşgörüsüzlük yaratır. Aynı ülke içindeki mahalleler açısından da, yoksul mahallelerde zengin mahallelerdekinden daha çok şiddet vardır –ABD’de örneğin. Yoksul-

lar arasında, zenginler arasında olduğundan daha çok cinayet işlenir. Öte yandan zenginler arasında parasal suçlar, yoksullar arasında olduğundan daha fazladır. Beyaz yaka suçları beyaz yakalılar arasında daha çoktur vb. vb... Tarihî olarak bakacak olursak, bir yanda diyelim ki Hristiyan uygarlığını, bir yanda Konfüçyüs uygarlığı ile İslâmî bir uygarlığı ele alırsak, bunun herhangi bir temeli yoktur. Diyelim ki bu üçünü ele aldık. Hristiyan Batı’nın insanlığa karşı herkesten bir hayli fazla suç işlemiş olduğunu söylemek yanlış olmaz. Hatırlayabildiğimiz kadarıyla son 400 yılda, kökleri kazınan büyük uygarlıklar var. Mayalar, İnkalar, Aztekler, Kuzey Amerika’nın beş uygar ulusu... Hepsinin kökü kazındı. Batı egemenliğinin modern tarihi, kayıtlara geçmemiş soykırımlar ve hoşgörüsüzlükle tıka basa doludur. Hangi hoşgörüden bahsediyoruz? Kölelik hoşgörü ürünü müydü? Azteklerin soykırımı hoşgörü ürünü müydü? Yahudi düşmanlığı hoşgörü ürünü müydü? Yahudilere bakın, Avrupa’daki yoksul Yahudilere. Zulme uğrayınca nereye kaçtılar? Ortadoğu’ya gittiler. Demek ki, tarihî olarak konuşacak olursak, İslâm daha hoşgörüsüzdür veya Hristiyanlar daha hoşgörüsüzdür demiyorum. Çünkü Hristiyanlığın bu soykırımlarla bir ilgisi olduğunu sanmıyorum.

Sermayenin yayılmacı dinamikleri malûm. Emperyalizmin etnik çatışmaları körükleyen, milliyetçi hareketleri besleyen yanı da herhalde yadsınamaz...

Evet, emperyalizmle ilgisi var, genişlemeyle ilgisi var, Hristiyanlıkla yok. Cengiz Han Hristiyan değildi. Cortez Hristiyan olmuş, olmamış, ne fark eder? Demek istiyorum ki, bu tür şeylerin dinle ya da ırkla hiçbir ilgisi yoktur. Bu işlerin tarihî süreçlerle ilgisi var ve medyanın hoşgörüsüzlük gibi şeylerden söz etmesi... Yahu, Hitler Müslüman mıydı? Ama bunu söylerken, onun Hristiyan olduğu için Hitler olduğunu telkin ediyor değilim. Almanya’da belli siyasî süreçler olup bittiği, o yüzden Almanlar peşinden gittikleri için Hitler oldu...

Söyleşi: Ahmet Tonak / Çeviren: Nail Satılğan

Eqbal de sömürge-sonrası devleti “sömürge devletinin kötü bir versiyonu” olarak görmüştü –aynı “merkezî iktidar yapısı, paternalist bürokrasi, ordu ve toprak sahibi seçkinlerin ittifakı”. Eskişinin mirasçısı yeni bir elit: Mülk sahibi sınıflar, entelijensiya, “yoksul karşısındaki kayıtsızlıklarıyla en az sömürge devleti kadar, hatta pek çok yönden daha da kalpsiz” bir burjuvazi.

“Yoksulun zenginden ayrıldığı, zenginse Batıya, metropole eklemeli olduğu apartheid sistemi inşa ediyorlar.” “Yeniden sömürgeleştirme” diye bir şey söz konusu değil, çünkü hakiki bir bağımsızlık hiçbir zaman olmadı. Üretim-tüketim yapılarında kayda değer bir değişiklik yaşanmadı, öte yandan bağımlılık ilişkileri çeşitlendi. Eqbal, BBC için yönettiği ve Güney Asya’yı kendi gözünden ve deneyiminden anlattığı bir belgeselde “bağımsızlığını kazanmış sömürge-sonrası devletlerinin sebep olduğu hayal kırıklığı halini bir çığırda yakalayabilen” Faiz Ahmed Faiz’in şiirini kullanır.

ABD hükümetinin 60 yıl öncesinden “şaşırtıcı bir

stratejik güç kaynağı, dünya tarihindeki en büyük maddî ödüllerden biri” olduğunu teslim ettiği Arap dünyasında yaşananlardan daha acı verici çok az örnek vardır. Fakat Eqbal’ın de gözlemlediği gibi, bu sıradışı refah, “halktan koparılmış”, İngilizlerin o alaycı ifadesiyle bir “Arap cephesi” (ki bu cephenin ardında gerçek iktidar İngilizlerin elinde kalmaya devam etmiştir) haline gelmiş sömürge-sonrası elit vasıtasıyla Batıya aktılmıştır.

Eqbal’ın çağdaş dünyaya dair görüşleri acıdan ya da tehlikeden arınmış değildir, ama gene de sarsılmaz bir iyimserlik sarmıştır düşüncesinin dört bir yanını. Pakistan’daki gelişmeler karşısında giriştiği sert eleştiriler ülkedeki feminist hareketlere, ilerici STK’lara ve de “muhtemelen üçüncü dünyada bir bu kadar daha canlısı olmayan” basına duyduğu hayranlıkla kol kola gider.

Eqbal, hayatının son yıllarını, “geleneği bilen ve ondaki en iyi kısımları alan modern, ilerici, seküler ve eğitimli bir sınıfı yaratacağını” umduğu İbn-i Haldun Üniversitesi’nin kuruluşuna adadı. Umudu, burada eğitilecekle-

rin, yerelerde çalışan eylemcilere katılıp “halkı muktadir kılacak alternatifler yaratmaları, ekonomik büyüme için alternatif planlar geliştirmeleri”, aşağıdan yukarı doğru işleyen, kelimenin gerçek anlamıyla bir demokrasi inşa etmeleriydi.

Eqbal, Sufiliğin Hinduları ve Müslümanları bir araya getirdiği Bihar’daki bir köyde geçen çocukluğundan hatırladığı Sufi geleneği sıcak duygularla tasvir eder. Yalın ve mütevazı; “örneklerle bezeli vaazlar verir”, “hizmet ederek yaşar ve insanlar arasında ayrımcılık yapmadan da varolabilmenin örneklerini sunarlardı”. “Yoksullara hayriyet ve eşitlik vaat ettikleri için” toplumun en ezilmişlerini kendilerine çekerlerdi. Öyle sanıyorum ki, Eqbal, hayatıyla, düşüncelerinin ve sözcüklerinin gücüyle, seküler bir Sufi olarak hatırlanmaktan rahatsızlık duymazdı.

Noam Chomsky

(Eqbal Ahmad’ın “Confronting Empire – Interviews With David Barsamian” kitabı için yazdığı değerlendirmeden. çeviren: Fırat Genç)

Jeopolitik bir silah olarak tohum

İnsanlık karşısındaki en önemli tehditlerden biri de, beş bin yıllık tohum kültürünün kaybolup gidiyor olması. Ulusaşırı şirketlerin marifetiyle üretilen genetik tohumlar, özellikle yoksul ülkelerin gıda pazarını ele geçiriyor. Bununla da kalmıyor, "terminatör tohumlar" vasıtasıyla kadim ve doğal tohumlar da yok oluyor. Son küresel gıda krizinin de baş faillerinden olan GDO'lu tohumların ölümcül tehlikelerini, jeopolitik ve ekonomik etkilerini anlattığı "Ölüm Tohumları" kitabının Bilim+Gönül Yayınevi tarafından Türkçeye kazandırılması dolayısıyla İstanbul'a gelen F. William Engdahl'e kulak veriyoruz...

Sizi "Ölüm Tohumları"nı yazmaya yönelten ne oldu?

F. William Engdahl: 1980'lerde tarım ticareti ve özel şirketlerin gıda arzını kontrol etmesiyle ilgili araştırmalar yapmıştım. Daha sonra, genetiği değiştirilmiş tohumların bu sanayileştirme sürecindeki rolünü araştırarak devam ettim. Bulgularım beni epey endişelendirdi. Bir Amerikan derneğinin genetik manipülasyon bilimini neredeyse tek başına yarattığını gördüm. Bu denli endişelenmemin sebebi, bu derneğin fonksiyonunu da, ona destek veren politik çevreleri de (1970'lerde petrolün kontrolü üzerine bir gazeteci ve araştırmacı olarak yaptığım çalışmalardan dolayı) çok iyi tanıımdı. Tabii ki Rockefeller Derneği'nden söz ediyorum. GDO'lu tohumların yarattığı sağlık risklerinden önceden az çok bilgim vardı. Ama ne zaman ki dört dev kimyasal şirketinin –ki bunların üçü Pentagon'la yıllarca gizli biyolojik ve kimyasal savaş çalışmaları yapmıştır– GDO'lu tohum projesinde oynadığı rolden haberim oldu, işte o an her şey netleşti. Monsanto bunların arasında

en önemlisi, Birinci Dünya Savaşı'ndan beri Rockefeller grubunun bir uydusu. Henry Kissinger'ın 1970'lerde söylediği bir sözü hatırlattı bu bana: "Eğer petrolü kontrol ederseniz ülkeleri kontrol edersiniz, eğer gıdayı kontrol ederseniz insanları kontrol edersiniz." Eisenhower sonrası ABD'de neredeyse bütün dışişleri bakanları Rockefeller grubundan çıkar, 1950'lerden beri Amerikan dış politikasının önemli aktörlerinden biri olan Kissinger gibi.

Rockefeller Derneği'nin buradaki ro-

Beş bin yıllık tarım geleneği, ürünün kendi tohumuyla bir sonraki sene tekrar ekilmesine dayanıyor. Monsanto gibi şirketler için bu büyük bir engel. Onların "terminatör" tohumları bir ekimden sonra kendini imha ediyor.

lü nedir?

ABD'nin önde gelen etkili çevrelerinin, Amerika'nın en güçlü figürlerinin 1930'larda başlattıkları, finansmanını Rockefeller Derneği'nin yaptığı "Savaş ve Barış Çalışmaları" adında bir proje vardı. Bu çalışmalar, daha İkinci Dünya Savaşı bile başlamamışken,

F. William Engdahl

ABD'nin İngiliz İmparatorluğu'ndan dünyanın kontrolünü nasıl teslim alacağına yönelik planlamalardı. Öncelikle zekice bir halkla ilişkiler mantığıyla "kendimize İngilizler gibi imparatorluk demeyelim, onun yerine dünyaya serbest ticaret ve demokrasi götürdüğümüzü söyleyelim" dediler. Tabii serbest ticaretten kastettikleri, kendi sanayiini kurma aşamasındaki ülkelere ABD'nin serbestçe girip dev şirketleriyle yerel üreticiyi ezmesiydi.

Tarımda da aynı yoldan gidiliyor diyebilir miyiz?

1970'lerden beri, yani Kissinger'ın dışişleri bakanı olduğu dönemden beri, ABD, tarım ihracatını, kendisinin ilk kez dile getirdiği şekliyle, "gıdayı silah olarak" kullanıyor. Washington'ın dediklerine karşı çıkan ülke gıdasız, aç kalır. Ki tabii ki dönecek olursak, sözü edilen "ölüm tohumları", insan hayatının sürdürülebilirliği için en temel önemdeki gıdaların, yani mısır, soya, pirinç, pamuk ve yeni başlayan buğday tohumları. Gelişmekte olan ülkelerin patentli tohum kanunlarıyla tohum arzlarının kontrol altına alınması, uzun vadeli bir Pentagon ve Dışişleri stratejisidir. 1974'te Kissinger'ın hazırladığı NSSM200 kod adlı gizli raporun konusu "bir ABD dış politikası olarak nüfus kontrolü" idi. Bu raporda, içlerinde Türkiye, Endonezya, Brezilya gibi ülkelerin bulunduğu 13 ülkenin, soğuk savaş sırasında ABD'ye gerekli olan mühim hammaddelere sahip olduğu ve dolayısıyla bu ülkelerde nüfus artışının önüne geçmek gerektiği yazılıdır. Bu rapor gizli olduğundan, Amerikalılar dahil kimsenin bunlardan haberi yokken, bir an-

da kitapçıları “Nüfus Bombası”, “Fazla Nüfusun Tehlikeleri” gibi isimlerde kitaplar sardı. Tabii ki bu propaganda kitaplarının sponsorları Rockefeller Grubu ve menfaat ortaklarıydı. Peki GDO’lu tohumlar bu resmin neresinde? Mesela, Monsanto’yla çalışacak bir çiftiçiye ele alalım. Çiftiçi tohumlarını alacağı Monsanto’yla kimyasal yan ürünlerini de sadece ondan almak üzere bir anlaşma imzalamak durumunda. ABD’de örneğin, çiftiçiler ekim yapmak üzere tohumlarını tohum şirketlerinden almaya alışık çok uzun zamandan beri, Monsanto da bu sayede dünyanın en büyük şirketlerinden biri. ABD’li çiftiçi için anormal bir durum değil bu. Oysa gelişmekte olan dünyada, beş bin yıllık tarım geleneği, ürünün kendi tohumuyla bir sonraki sene tekrar ekilmesine dayanıyor. Türkiye, Çin gibi ülkelerde tohum piyasasını kontrol etmek isteyen Monsanto gibileri için bu büyük bir engel. Bu sebeple, Monsanto iki sene önce “terminatör tohum” denen teknolojiyi geliştiren şirketi satın aldı. Bu tohumlar bir ekimden sonra kendi kendini imha ediyor. Amerikan devletinin işbirliğiyle bulunan ve Monsanto tarafından satın alınan “terminatör teknoloji”, GDO’lu tohumla tarımı kontrol etmenin anahtarı işlevini görüyor.

Bu teknolojinin geliştirilmesinde akademik çevreler nasıl bir rol oynadı?

Purdue gibi üniversiteler bu konularda bayağı faaldir, ama problem şu ki, akademi de aynı tarım şirketleri tarafından satın alınmıştır. ABD için tarım bir stra-

2006 TOHUM YASASI NE DİYOR?

Yolun sonu yaklaşırken

Tohumculuk Yasası, 31 Ekim 2006’da AB uyum yasaları çerçevesinde TBMM’de kabul edildi. Yasanın çıkması öncesi ve sonrasındaki en büyük endişeler, yerli tohum kullanımının sınırlandırılması, üreticinin kendi tohumluğundan faydalanma şansını azaltması, dolayısıyla birçoğu uluslararası şirket olan tohum satıcılarına teslim edilmesi ve genetiği değiştirilmiş besinlerin yaygınlaşmasına neden olması tehlikelerinden kaynaklanıyordu. Yasanın hazırlanma sürecinde pek çok kurum, kesim tarafından defalarca dile getirilmesine rağmen, bu endişelerin giderilebileceği bir zemin oluşturulmadı. Yalnızca GDO’lu tohumlukları da kapsayan yasadaki, bu alana ilişkin düzenlemeler daha sonra yeniden ele alınmak üzere çıkartıldı. Bu ise tohum şirketlerinin işine geldi, zira böylece Türkiye tarımını kendileri için bir tabula rasa ilan ederek meydana istedikleri gibi koşturmaya, gelecekte yapılacak düzenleme öncesi tarımsal aktörler arasında kök salmaya koyuldular.

Yasanın en belirleyici özelliği, tohumda sertifika dönemini başlatmasıydı. Yasaya göre Türkiye’de (süs bitkileri hariç) ticarî amaçla üretilen her türden bitki tohumunun kayıt altına alınması

gerekiyor. Kayıt altına alma işi Tarım Bakanlığı’nın, ancak bu yetkinin devri süreli ya da süresiz mümkün. Yasanın üretici açısından getirdiği birinci zorluk, tescilli tohum kullanmayan üreticinin ürününü piyasaya sürmesini imkânsız kılmasından kaynaklanıyor. Semt pazarında kimse (en azından henüz) “nerede bu patatesin tohum sertifikası” diye sormasa da, fabrikaya, TMO’ya, tarım-satış kooperatifine ya da tarım borsalarına ürün satılmak istendiğinde sertifika şartı aranıyor. Sertifikalı tohum kullanmanın en önemli sakıncası ise her yıl satın alınmak zorunda olması. Yani üreticinin bir yıl önce ektiği tohumdan elde ettiği ürünün bir kısmını tohumluk olarak ayırması (hem tescilli tohumların genetiğinin değiştirilmiş olmasından dolayı, hem de piyasada tescilli tohum ekildiğine dair faturanın gösterilmesi zorunluluğu sebebiyle) ve sonraki yıl bir kez daha kullanması mümkün değil. Bu da tohum şirketlerine her yıl milyarlarca doları garantileyen düzenlemelerin başında geliyor. Bunun en kısa yol sonuçlarından biri ise, tohum maliyetlerinin, dolayısıyla gıda fiyatlarının artması. Tohumların genetik niteliğiyle ilgili söylenebilecekler ise bu yazının sınırlarını bir hayli aşar.

Yasanın ilginç özelliklerinden biri

de, 2006 yılına kadar Tarım Bakanlığı’na ait olan tohum üretim, kontrol, denetleme, bu alandaki anlaşmazlıkların çözümü vb. yetkileri kaçınılmaz olarak uluslararası şirketlerin hakimiyetinde olacak olan tohumculuk birliğine bırakması. Bir başka deyişle, bugüne kadar Şeker Kurulu’nun, Tütün Kurulu’nun şeker pancarı ve tütün üreticilerini adeta iğdiş eden uygulamaları bütün tarım sektörüne yayılmış olacak.

Bir başka ve en önemli sorunlardan biri ise yasayla biyolojik çeşitliliğin tırpanlanıyor olması. Tohum standardizasyonu, genetiği değiştirilmiş tohumlarla üretimi provoke ettiği gibi, yerel tohumların da kökünü kazımaya devam ediyor. Hibrid tohumlarla yapılan üretim, gübre ve su ihtiyacını, tarımsal maliyetleri çok daha fazla artıracığa benziyor. Özetle, bir hastalık gibi tarla bitkilerine bulaştıkça etkilerini daha da yakından hissedeceğimiz tohum yasası, Türkiye’li üreticileri uluslararası şirketlerin tüketicisi konumuna itmekle kalmayıp topağda “genetik manyağı” yapmaya gayet müsait bir zemin hazırlamış bulunuyor. Bu arada bir hatırlatma: 2006 yılında çıkartılan yasa, takip eden beş yıl “geçiş süreci” olarak tanımlanmıştı. Dolayısıyla 2011 yılında yediğimiz içtiğimiz her şey bu yasa tarafından tanımlanmış ve sertifikalandırılmış olacak. Bir başka deyişle, henüz yolun sonu gelmiş değil.

DIPNOT YAYINLARI

ALO ALO İstisna etigi nedir, neden bu kadar konuşuluyor? Etik, nitelikli bir medya içeriği oluşturmanın aracı olabilir mi? Medya, giderek yitirdiği güvenilirliğini etigi ön plana çıkararak tekrar kazanabilir mi? İstisna etikli olmasının koşulları nelerdir? Etik sâhîbi bir değışek midir yoksa kumara yanan yan mı?

Kamalist Modernleşme ve Seçkinlik, sonunda hâle görülmüş, Kamalist laik kanada içkin olduğu söyleyen bir siyasal stratejinin Cumhuriyetin ilk yıllarında nasıl kurumsal bir söylem haline geldiğini Peyami Safa ve Falih Rıfkı Atay gibi ilk etkin emektörlük figürün dönemi içerisindeki tüm metinleri temel alınarak yapılan siyasal bir analizdir. Dönem içerisinde Kamalist sözünün en iddialı ögesi olan halkçılık çözümlenerek seçkinliğin izlerini görmek kitâben âşğla yanısıra oluşturmuyor. Böylelikle “halkın insan” kavramsallaştırması, halk kavramının içkin yasaların metinlerinde nasıl dokunduğunu anlatıyor.

Genellikle karşı olukları üzerinden tarif edilen grubun tarihi ve gelişme dinamiklerine çok tutmak üzere yapılan bu çalışma, sorunun yanıtını grubun tarihi, politik çizgisi ve hayvunduğu simgesel ifade kanalları üzerinden ararken vurguyu “Halkın Takımı” Beğlentisi’ne yapmaktadır. Dikkat’e göre Çarşı her kanada söyleyebilecek sözde olup, her şeye karşı olukludur. Trübünlere bir etiket gibi yapılandırılmak istenilen, öncelikli, cahillik, ırkçılık ya da saldırganlık gibi saldırılara aksine korvâk zekâdan, olan bitenlerden haberdar olmanın, ötekînin varlığını kabul edebilmenin kimi zaman görünen yurudur.

dipnot yayınları

Selânik Caddesi Rafta Kızılay - Ankara Tel: (312) 419 12 31 Faks: (312) 419 12 31 dipnotkitabevi@yahoo.com

tejik ihraç ürünüdür, aynı askerî teçhizat gibi. Tarım ticaretiyle başka ülkelere yaptıkları etkilerin en önemlilerinden biri, yerel ekonomiyi yıkmaktır. Mesela, endüstriyel tavuk eti: Arkansas veya Vietnam'daki üretim çiftliklerinde tavuğu –tabii onun adına tavuk denirse– o kadar ucuza mal ediyorlar ki, bunları fakir Afrika ülkelerine ihraç ederek yerel ekonomiyi dağıtıyorlar. Amerikan İmparatorluğu değil, Amerikan Asrı diyorlar kendilerine. Gelişmekte olan ülkelerde gıdayı ve nüfusu kontrol altına almanın en geçerli yolu Latin Amerika'da, Çin, Türkiye gibi ülkelerde bütün tarımı GDO'lu tohum ekimine bağlamak; böylece, "işbirliği yoksa tohum da yok" diyebilmek. Küresel tarım ticaretinden kastettiklerim Unilever, Nestlé, Kraft, Kellogg's, Cargill, Monsanto gibi dev şirketler...

Bunlar Türkiye'de de çok aktif şirketler...

Her yerde öyleler.

Bebek maması sektörüne de hakimler...

Evet, bebek mamaları dünyadaki en önemli sağlık sorunlarından biri şu an. **GDO'ların tarım ve insan sağlığına etkileri hakkında ne söylenebilir?**

GDO teknolojisi, hektar başına daha fazla verim vermiyor. Hatta ilk iki-üç hasattan sonra verim düşerken, kimya-

sal ilaç kullanma ihtiyacı artıyor, çünkü bu sefer süper yabancı otla baş etmek durumunda kalınıyor. Burada pek mevzu bahis edilmeyen yeni jenerasyon teknolojiye de dikkat etmek gerekiyor. Mısır ve benzeri tohumlarda yeni teknoloji insan spermine zarar veren bir yapıya sahip, yani bu ürünleri yiyen erkekleri kısırlaştırıyor. Bu sertifikalı, insan kısırlandıran mısır tohumu California'da San Diego bazlı bir şirket tarafından DuPont, Dow Kimyasal ve Syngenta gibi şirketlerle işbirliği yapılarak geliştirildi. Amerikan hükümeti tarafından da desteklenerek üretilen bu

Son on yılda ABD'de çocukların alerji grafiklerinin yükselişiyle GDO'lu yiyeceklerin tüketiminin grafiği paraleldir. Küresel tarım şirketleri insan hayatına tarihteki tüm savaşlardan daha fazla zarar veriyor.

tohumlar, komşu ülkelerden yiyecek alabilmelerini sağlayacak para yardımı yerine, ABD Dışişleri tarafından Afrika'daki açlık çeken ülkelere dayatılıyor. Bir düşünün, bundan 10-15 sene sonra, gelişmekte olan dünyada, Avrupa'da, her yerde, bu konudaki direnişin bitip bütün tarımın GDO'lu tohuma bağlı kaldığını. İşte o zaman, nüfus kontrolü için mükemmel bir silah geçmiş olur elinize. Tohumu kesersiniz ve

insanlar açıktan ölür. Tohumların ya da bütün canlıların özel teşebbüs tarafından patentlenmesi, Birleşmiş Milletler'de alınacak bir kararla bütün dünyada yasaklanmalıdır. Hiçbir olumlu katkısı olmayan genetik manipülasyon, hatalı, yanlış bir bilime dayanır, 1930'larda Rockefeller Derneği'nin yarattığı, yanlış bir vaade, bir organizmanın genleriyle oynayarak yeni bir ürün elde etme vaadine dayanan bir bilimdir. Hayati tek bir gene indirgeyip onu değiştiremezsiniz, bu yanlıştır. Ne yazık ki Batı üniversitelerinde egemen olan bir biyoloji sahası bu.

Peki ne yapabiliriz?

Yapılacak birinci ve en önemli şey, GDO'suz, kimyasal gübre ve ilaçlardan arınmış üretim yapan çiftçileri ve ürünlerini tercih ederek desteklemek. Çocuklarımızın ABD'de olduğu gibi alerjilerle ve başka hastalıklarla büyümelemini istemiyorsak, bu tehlikenin çok net olarak anlaşılmasını sağlamalıyız. Son on yılda ABD'de çocukların alerji grafiklerinin yükselişiyle GDO'lu yiyeceklerin tüketiminin grafiği paraleldir. Küresel tarım şirketleri insan hayatına, sağlığına, tarihteki tüm savaşlardan daha fazla zarar veriyor.

Obama'nın atadığı tarım bakanı nasıl bir şahsiyet?

Vilsack Iowa'dayken Monsanto'ya çok

ÇİFTÇİYE SERTİFİKA TUZAĞI

Köylünün tohumu köylüye yasak

Yeni tohumculuk yasası, kendi tohumunu geliştirme kapasitesine sahip çiftçiye küresel tohum şirketleri tarafından kuralları konulan bir tohum piyasasının bürokratik bariyerlerinin ardına sıkıştırıyor. Ürettiği tohumun fazlasını komşusuna bile satması yasaklanan üreticinin, araştırmaya meraklıysa bile böylesi bir tohumu satabilmek için öncelikle yaklaşık beş yıl süren analiz, standardizasyon ve sertifikasyon işlemlerine boyun eğmesi gerekiyor. Bu sürecin bütün masraflarını kendi başına karşılayacak olması ise bir başka caydırıcı yöntem. Zira üretilen tohumun niteliği ve analiz, standardizasyon sürecinin uzunluğu ölçüsünde bu süreç binlerce euro'luk bir bütçe gerektirebiliyor. Bu sürecin devlet tarafından destekleneceği söylene de, ilgili tarım bürokrasisinin bu konuda "seçkin" bir tavır almasının gayet normal olduğunu eklemek gerekir. Başvuruda bulunan üreticinin, bu tür bir ar-ge çalışması yapabileceği kanaati hasıl olmadan gereken kredi ya da destek sağlanmıyor. Türkiye'de çeşitli uluslararası anlaşmalar çerçevesinde sınırları yeniden belirlenen tarım sektörünün çeşitli niteliklerini araştırmak üzere TÜBİTAK için gerçekleştirilen bir çalışma ("Türkiye'de Tarımda Dönüşüm ve Küresel Piyasalarla Bütünleşme Süreçleri", Prof. Huricihan İslamoğlu, Elvan Gülöksüz, Alp Yücel Ka-

ya, Ayşe Çavdar, Ulaş Karakoç, Derya Nizam, Göksun Yazıcı, 2008) özellikle endüstriye yönelik üretim yapılan ürünlerde sertifikalı tohum kullanımının çoktan yaygınlaştığını gösteriyor. Bu ürünlerde yerli sertifikalı tohum kullanımı ise sıfıra yakın. Çünkü başta buğday, mısır gibi hububat ürünleri olmak üzere, aşağı yukarı tüm ürünlerde bizi tarım kooperatifleri ve tarım bürokrasisiyle uluslararası şirket tohumları verimlilik açısından el üstünde tutuluyor. Örneğin mısırdaki kullanılan tohumlukta Monsanto yüzde 10'luk, Pioneer ise yüzde 72'lik bir paya

sahip. Pamukta Monsanto ve Bayer'in ağırlığı toplam yüzde 80 düzeyine çoktan ulaşmış durumda. Pioneer'in Cargill'le yaptığı işbirliği düşünüldüğünde, şirketin yalnızca Orhangazi'deki birkaç dönümlük tarım arazisinde değil, Türkiye mısır piyasasında ciddi bir yeri tam mânâsıyla "işgal" ettiği rahatlıkla söylenebilir. Ancak asıl tehlike, ne üreticiler ne de tüketiciler tarafından tam olarak görülebilmemiş değil. Zira Tarım Bakanlığı'nın yasaya dayanarak kendisinde bulunan tohum analiz ve sertifikalandırma işlemlerini tohum birliklerine ve özel şirketlere devretmesi söz konusu. Henüz yönetmeliklerin hazırlandığı ve yavaş yavaş bütün tarımsal üretimin sertifikalara bağlandığı böylesi bir tarım piyasası, özel şirketlerin li-

sans sağlayıcılığı altında bu konuda uluslararası tekel olan ABD, İsrail, İspanya ve Fransa gibi ülkelerin tarım şirketlerinin doğrudan belirleyicisi olduğu bir yapıya bürünecek. Bir başka deyişle yerli üretici kafası kızıp ar-ge çalışmasına başlasa, kendi toprağına en uygun tohumu üretse ve bütün maliyeti göze alsaydı, uluslararası bir lisans şirketinin icazeti olmadan tohumunu piyasaya çıkartamayacak. Bu tohum lisanslama şirketlerinin tohumluk üretilen alanları ve tohumluk üreten çiftçileri de sıkı denetim altına alabilecekleri düşünüldüğünde, bütün bu süreç doğrudan doğruya tohum ve dolayısıyla tarım piyasasının olduğu gibi şirketlerin insafına bırakılması anlamına geliyor. Bu süreç, üreticinin tohum aracılığıyla uluslararası piyasaya bağımlılaşmasının ötesinde, tüketicinin de yalnızca bir defa ekilebilen genetiği değiştirilmiş tohumlar aracılığıyla sağlığıyla oynanması anlamına geliyor. Çünkü sırf daha verimli olsunlar, toprağı kendilerine bağımlı kılınlar ve sadece ekildikleri toprakta değil, komşu arazilerde de başka tohumların üretilmesini imkânsızlaştırsınlar diye kimyasallar aracılığıyla ve melezleştirme işlemleriyle genetikleri değiştirilen ürünlerin insan sağlığı üzerindeki etkilerinin boyutları henüz tam olarak bilinmiyor. Türkiye piyasasına büyük bir istihlal saldıran uluslararası tohum şirketlerine son yirmi yıldır artan bir ısrarla sunulan bütün bu ayrıcalıkların tarımsal üretimi su ve doğal çevre düşmanı bir şekilde büründürmesi ise cabası...

SEKTÖRÜN KÖPEKBALIKLARI

Şirket	Yıllık ciro (milyon dolar)	Pazar payı (yüzde)
1. Monsanto (ABD)	4.964	23
2. DuPont (ABD)	3.300	15
3. Syngenta (İsviçre)	2.018	9
4. Groupe Limagrain (Fransa)	1.226	6
5. Land O' Lakes (ABD)	917	4
6. KWS AG (Almanya)	702	3
7. Bayer Crop Science (Almanya)	524	2
8. Sakata (Japonya)	396	<2
9. DLF-Trifolium (Danimarka)	391	<2
10. Takii (Japonya)	347	<2
Toplam	14.785	67

Not: Küresel patentli tohum ticareti pazarının toplamı \$22,000 milyon

çok yakındı. Her tarım bakanı göreve gelmeden önce tarım ticaretinin önde gelenlerinin onayını almak zorundadır, Vilsack da bir istisna değil. Bill Clinton'ın ilk tarım bakanı Michael Espy Arkansashydı, ABD'nin ilk siyahî tarım bakanıdır, görev ve atanmadan önce dünyanın en büyük endüstriyel tavuk üreticisi Tyson Gıda tarafından mülakata tâbi tutulmuştur.

ABD'de bir Gıda Güvenliği Yönetmeliği hazırlanıyor, bu çalışmayı yürüten kişi de bir Monsanto yetkilisinin eşi. Çiftçilerden gelen haberler, yeni yönetmeliğin küçük çiftçiye tamamen yok etmek üzere hazırlandığı yolunda.

Ben de duydum bu konuyu, ama henüz çok yeni olduğu için yeterince araştırma fırsatım olmadı. Bu onların tarzı. Anavatan Güvenliği (Homeland Security) güvenlikle alakalı değildir, bir polis devleti yaratıp ABD içinde fikirleri kontrol etmekle alakalıdır. "Gıda güvenliği", "finans güvenliği" yahut "modernleştirme" gibi terimleri kullanırken asıl ana kelimeyi, "kontrol"ü saklamak derdindeler.

Sonuçta amaçladıkları ne; nüfusu kontrol etmek niye bu kadar önemli?

Aklı başında hiç kimse kendi insanların ve dünyanın geri kalanının sağlığıyla oynayan bu politikaların peşinden koşmaz. Bence bu güçlü elit ailelerin bazıları için aklı başında diyemeyiz. Böyle düşünen bir tek ben değilim. CNN'in kurucusu Ted Turner, yıllar önce, sorduğunuz soruya cevap olabilecek şöyle bir söz söylemişti bir muhafazakâr dergiye: "Bence nüfus kontrolü son derece önemli. Kendi servetimden 1 milyar doları Birleşmiş Milletler Nüfus Kontrolü Programı'na bağışladım. Ben üstünde 225 milyon kişinin yaşadığı bir dünyada rahat olabiliyim, daha fazlasını istemem." Bu insanlar çıldırmış, ama paraları var diye normal sanılıyorlar.

Etanol gibi biyoyakıtların GDO'lu tarım projesindeki rolü ve geleceği hakkında ne düşünüyorsunuz?

Geçen sene Dünya Bankası tarafından yapılan gizli bir araştırmaya göre, son iki senede temel gıda fiyatlarındaki (pirinç, soya vs.) artışın

yüzde 75'inin etanolden kaynaklandığı belirtiliyor. Bush hükümeti, 2006'da, yakıt olarak kullanılmak üzere mısır yetiştirmeleri için çiftçilere çok büyük bir sübvansiyon sağladı. Fiyat patlamasına yol açtığı için bu bir suç olmalı. ABD'deki çiftçiler bu fırsata dört elle sarıldılar, çünkü o kadar köşeye sıkıştırılmışlardı ki, yakılacak olsa bile mısırları için daha çok para almak cazip geldi. ABD'de çiftçilerin çoğu büyük borç içerisinde. Bu büyük bir problem.

ABD yönetimi kendi halkının bu ürünleri tüketmesine nasıl izin veriyor?

GDO teknolojisinin en büyük kobayları, Baba Bush'un 1992'de hiçbir düzenleme ve kontrole tâbi olmadan başlattığı ticaretin müşterileri olan Amerikan halkıdır. Elitler sade vatandaşları hiç umursamıyor. İngiliz politikacı Lord Akton'un yaklaşık yüz yıl önce söylediği sözü hatırlatayım: "Güç yozlaştırır, mutlak güç tam yozlaştırır." **GDO'lu tohumlar ve petrol ilişkileri üzerine kitaplar yazarken engellerle, tehditlerle karşılaştınız mı?**

ABD'de yayınevi bulmak çok zor oldu, özellikle de tohum kitabı için. Kanada'da cesur bir yayıncı buldum sonunda. Soros tarafından milyon dolarlık tazminat davasıyla tehdit edildim. Soros, ABD Dışişleri Bakanlığı ve istihbaratının bir uzantısıdır. Gözümü korkutmaya çalışıyorlar, ama ben buradayım işte. Tabii ki bunları yapabilirler, benim bu bakanlıkla mücadele şansım yok, ama ben doğru bildiğimi yapmaya devam ediyorum. Korku üzerine oynuyorlar. İnsanlar korktukları için düşüncelerini söylemekten vazgeçerse, onlar kazanmış olur. Bir-iki kişiyi yakalayıp içeri atarak herkesi sindirebiliyorlar. Obama projesinin arkasında duran elitlerle Bush'u başa getirenlerin aynı çevreler olduğu unutulmamalı. Dünyanın geri kalanının onların politikalarından uzaklaşması için ABD'nin daha yumuşak bir mesajla yola devam etmesi gerektiğine karar verdiler.

Herkes değişebilir, ama Rockefeller değişmez yani...

David Rockefeller 92 yaşında ve hâlâ işinin başında.

Söyleşi: Barış Çakan

GILLES DELEUZE

Francis Bacon Duyumsamanın Mantiği

Şüphe yok ki, biz etten oluşmuşuz, güç halindeki iskeletleriz. Kasaba gittiğimden neden orada, o hayvanın yerinde olmadığım sorusu beni hep şaşırtmıştır...

F.B.

Et tenin ölmüş olanı değildir, tüm acıları taşımış ve yaşayan tenin tüm renklerini üzerine almıştır. Tüm o çırpınmalı acılar ve kırılmalık, ama aynı zamanda rengin ve cambazlığın çekici icadı. Bacon, "hayvanlara acıyın" demez, daha ziyade, acı çeken tüm insanlar birer et parçasıdır, der.

G.D.

Norgunk Yayıncılık

Şehit Erdoğan İban Sokak C/8 Akatlar / İstanbul
T. 0212 351 48 38 / F. 0212 351 83 24
www.norgunk.com / info@norgunk.com

n

10 albüm

Alain Bashung Bleu pétrole
Bat For Lashes Two Suns
Don Cherry Mu
Duke Ellington Far East Suite
J.J. Cale Roll On
Jehan Barbur Uyan
John Martyn One World
Lili Boniche Amir El Gheram
Neil Young Fork In The Road
Prince LotusFlow3r

5 şarkı

Harry Partch US Highball
Lily Allen & Mick Jones Straight To Hell
Prodigy Omen
Sabahat Akkiraz Kızılbaş
U2 Cedars of Lebanon

Çek bi fırt, çek çek bi fırt

Duman / I & II (Sony Türkiye)

Zamanında Duman için “biraz da el yorda-mıyla alaturka bir alafrangalık yarattılar” cümlesini kurmuştuk: Batıdan beslenirken memleket topraklarını ihmal etmeyen, Nirvana’yı da, Özdemir Erdoğan’ı da kerteriz alan, sert Batı ritimleri üzerine şahane bir yerli gırtlak oturtan Kaan Tangöze ve arkadaşları, giderek ve kaçınılmaz olarak daha “bizden” ezgilere yönelmişti. Bunu yaparken kimi Anadolu rock iddiacıları gibi sahte değillerdi üstelik... Şarkılarını bunun için biraz daha fazla sevdik, onları baş-tacı ettik ve gözümüzü kırpmadan kendilerini “memlekette bütün zamanların (hem de açık ara) en büyük rock grubu” ilan ettik. Kaan Tangöze, Batuhan Mutlugil ve Ari Barokas’tan oluşan Duman, konserlerinde kendilerine eşlik eden Cengiz Baysal’ın “resmî” katılımıyla şimdi daha da güçlendi. Bunu da “ikili” bir albümle bize gösterdi.

Bugüne dek üç stüdyo, bir konser albümü yayınlayan Duman, dört yıldır suskundu. Bu dönemde, eski plak şirketi bir “best of” ve bir konser albümü yayınladı ama bunlar ve arada verdikleri konserler, derdimize derman olmamıştı. Hasreti, yirmi yeni şarkı dindirdi. Bu vuslat albümünü bu kadarcık yere sığdırmaya çalışmanın abesle iştigal olduğunun farkındayız. “Rezil”den “Balık”a, “Senden Daha Güzel”den “Dibine Kadar”a bütün şarkılar ayrı ilgiyi hak

ediyor. Onun için, hiçbirini ayırmayalım ve iki albümü de eksiksiz tavsiye edelim. Herkes kendi şarkısını bulup bir kenara ayıracaktır nasılsa.

Duman’a dair tek eleştirimiz, sermayeden yediklerini gözlemlemek ve tarzlarını geliştirmek adına bir şey yapmadıklarını söylemek olabilir –ki bunun da bizce sakıncası yok. Yine şarkılarına ağız dolusu eşlik edeceğiz, bir nefes gibi içimize çekeceğiz, konserlerinde en önde olmak için kalabalığı yaracağız; onları ilk tanıdığımız anda bizi saran sihrin bunca yıl bozulmamış olmasını heyecanla karşılayacağız ve yeni şarkılarını daha büyük bir merakla bekleyeceğiz. “İyi ki varlar” cümlesini ise yürekten kuracağız, öylesine değil.

– Murat Meriç

Baltası bileyle gitti

Türkiye’nin en nev-i şahsına münhasır ozanlarından, yakın tarihimizin en ayrıksı karakterlerinden biri, 21 Nisan’da aramızdan ayrıldı. 1960’larda Türkiye İşçi Partisi’yle sosyalist saflara katılan Aşık İhsani, mücadele dozu yüksek türkülerle uzunca bir dönem memleketin sesi soluğu olmuş, tek bir bağlamayla ve gürül gürül söyleyişle, fişe bağlanmış bir rock grubu, koca bir senfoni orkestrası gibi ses vermişti.

Çeşitli fabrikalara girip çıktıktan sonra eline bağlama alan İhsani, doğal bir yetenekle ve cesur kişiliğinin etkisiyle kısa zamanda sivrildi. Eşi Güllüşah’la Anadolu’nun ilk yıldızlarından biriydi. DP - AP çizgisini TİP’le tanıştıktan sonra bir yana bıraktı. Aybar’ların, Yaşar Kemal’lerin, Tülay German’ların yanında kendine yer açtı, TİP’ten aday bile gösterildi, devrimci ozan tipinin ilk örneği oldu. “Balta”, bizce, benzerine pek rastlanmayan dize kuruluşuyla ve İhsani’nin müthiş rock okuyuşuyla, 20. yüzyıl Türkçe şarkısının yapıtlarından biridir. “Yazacağım”larla, “Uyan”larla, “Üç Kişi Bir Tabuttayız”larla çeşitlenen plaklarını, birbiri ardına çıkardığı şiir kitapları izledi. Beline kadar uzanan saç sakalıyla zincirini kıran bir devrimci ozan olarak gösterildiği çizimler, bir dönemin ikonografyasının temel taşlarındandı. 12 Eylül’ün ardından Fransa’ya geçen İhsani, yıllardır Diyarbakır’da yaşıyordu. Kapitalizme, ağaya vurguncuya edecek kelâm sazında sözünde hâlâ sağlamdı.

Aşık İhsani
(1932 - 2009)

Köklere doğru

Manga / Şehr-i Hüzü (Sony Türkiye)

Manga, beş yıl aradan sonra, geçtiğimiz aylarda “Dünyanın Sonuna Doğmuşum” adlı yeni parçasıyla ikinci albümünün ilk ipucunu vermişti dinleyenlere. Ancak albümün tamamını dinledikten sonra gördük ki, oldukça aldatıcı bir ipucuymuş. İlk albümün vasat bir devamı niteliğinde bir yapıt beklerken, daha olgunlaşmış olarak çıktılar karşımıza. Bu albümle grubun kemik kitlesi olduğu söylenen “teenager” dinleyicisini ne kadar tatmin edeceği belirsiz. “Beni Benimle Bırak”, “Dünyanın Sonuna Doğmuşum” ve “Evdeki Ses”in yeni düzenlemesi başta olmak üzere, şarkı sözlerinin ve altyapıların anlaşılması zor olduğunu söylemek doğru olmaz.

Tabii diğer yandan özellikle sound’da ve vokallerde ortaya çıkan değişim, olgunluk dikkat çekici. Ferman albümün hazırlık aşamasında kendi adına etkilendiklerini şöyle sıralıyor: “Ahmet Hamdi Tanpınar, Orhan Pamuk, Ömer Hayyam, klasik Türk müziği...” Grubun nu-metal benzeri bir tarzdan geldiği düşünülürse, bu tarz grupların yurtdışındaki değişim-

lerini göz önünde bulundurmamak gerekli (tabii ekmek derdinden hiç değişmeyenlerini de biliyoruz). Özellikle System Of A Down’un gittikçe sertleşen, gittikçe thrash metal ve rock’n’roll köklerine doğru yönelen değişimine bakarsak, Manga’nın da benzer bir değişim içinde olduğu, gittikçe sertleşirken, sade ama vurucu bir yapı oturtmaya çalıştıkları söylenebilir. Yerel motifleri de unutmadan tabii. “Cevapsız Sorular”, “Tek Yön Seçtiğin Tüm Yollar”, “Hepsi Bir Nefes”, “Sessizlik Sona Erdi”, “Alışırım Gözlerimi Kapamaya” değişimin en iyi meyveleri. İçlerinden “Cevapsız Sorular”, “Hepsi Bir Nefes” ve “Alışırım Gözlerimi Kapamaya” daha bir güzel. Ancak “Sessizlik Sona Erdi”nin şarkı sözleri üzerinde biraz daha çalışılrsa fena olmazmış. Yapıtın prodüktörlüğünü Haluk Kurozman ve Yağmur Sarıgül üstlenmiş. Ted Jensen gibi mastering konusunda oldukça deneyimli bir isimle çalışılmış olması da takdire şayan. Albümde belki de en çok dikkat çeken olumsuz nokta, yer yer çok çocuksu kalan klavye sound’u. Sırf bu yüzden “Beni Benimle Bırak” ve “Dünyanın Sonuna Doğmuşum” birçok kişiye tatsız gelebilir. “Her Aşk Ölümü Tadacak” ve “Hayat Bu İşte” ise grubun iki arada bir derede kaldığı şarkılar gibi görünüyor. Albümdeki 16 parçanın üçü geçiş şarkısıyken ikisi de intro ve outro olarak karşımıza çıkıyor. Geriye kalan 11 şarkı içinde zevkinize göre birkaçı geri planda kalabilir. Yeni Manga albümü “Şehr-i Hüzü” üzerinde daha çok konuşulabilir. Bu albüm grubu mutlaka yukarılara taşıyabilir, fakat daha önemlisi, üçüncü albümde grubun yaşadığı değişimin devamını getirip getirmeyeceği. Umarız bu yönelimin arkasında dururlar, sertlikteki sadeliği yakalayabilirler, biz de o muhtemel başarıya zevkle dinleriz.

– Sayat Ayık

İstanbul konserine geri sayım

Depeche Mode / *Sounds Of The Universe* (EMI)

Depeche Mode uzun bir aradan sonra “Wrong”un karanlık yapısı, vurucu sözleri ve sarsıcı klipiyle karşımıza çıktığında, aslında hiç de yabancı olmamız bir his uyandı içimizde. “Everything Counts”u, “Strangelove”ı, “People Are People”ı, “Personal Jesus”ı, hatta “Enjoy The Silence”ı dinlerken hissettiklerimize paralel şeyler. Aynı hipnotize edici müzikal altyapı ve aynı liriksel yoğunluk bu şarkıda da karşımıza çıkıyor. Bununla kalsa iyi. İnsan düşünmeye, sorgulamaya başlıyor. Yanlış ve doğru kavramları üzerinde gezinirken ürkütücü gerçekle yüzleşmek zorunda kalınıyor: Bu kavramlar, aslında onların temeline yerleştirdiğimiz gereğinden büyük “anlam”ın etkisiyle çatlamış fay hattında sarsılıyor, sallanıyor. Bu depremin merkez üssü olan zaman, gerek toplumsal hayatta, gerekse özelde bu iki kavramı yıkıp geçmekte, onları iç içe sokmakta bir beis görmüyor. Dönem dönem her şeyin iç içe girdiğini, geçmişte doğru bildiğimiz olguların şimdi ya da gelecekte yanlış olabildiğini görmemiz bu yüzden olabilir. Tabii suçu tamamen zamana ve bu kavramlara yüklenen anlamlara atmak gerek. Dağıldıktan sonra, suçu başkasının yaptığı çürük temele atmak yerine, onu o haliyle kabul etmiş olan kendimize dönüp baksak hiç de fena olmaz aslında. Ters giden bir şeyler varsa sesimizi çıkarmadan oturmak, bile bile çürük temelin üstüne bina inşa etmekten farklı değil. Rahatımıza düşkünsek, değişim anları geldiğinde yerle bir olmaya hazır olalım. Depeche Mode yeni single’ı “Wrong”da direkt olarak bu şeyler anlatmıyor tabii ki. Ancak topluluğun en temel özelliklerinden biri

de insanı böyle uzun uzun düşündürmesi. Geçmişteki örnekler de bu teze destek veriyor. Topluluk özellikle “Some Great Reward” (1984), “Music For The Masses” (1987), “Violator” (1990), “Songs Of Faith And Demotion” (1993) albümleriyle yoğun takdir topladı. “Sounds Of The Universe”e gelene kadar yapılmış 11 albümün içinde, saydığımız dördü daha ön plana çıkarken diğerlerinden birçoğu da vasatın üstünde değerlendirilmiş. Yani sermayeleri sağlam. Depeche Mode’un son dönemlerindeyse bu “sermayeden yediğini” düşünenler var. “Sounds Of The Universe”e verilmiş olan emeği ve ortaya çıkan sonucu göz önünde bulundurursak, grubun yakın geçmişinin en iyi albümlerinden biri olduğunu görüyoruz. Topluluk, yaptıklarının üstüne koyma alışkanlığına son vermemiş. Sert sayılabilecek bir önceki albüm “Playing The Angel”ın aksine daha ağırbaşlı bir yapıt var bu. Açılış şarkısı “In Chains”le daha başlangıçta etkisi güçlü melodiler bizi başka bir dünyaya taşıyor. Alternatif rock tadındaki “Hole To Feed”le devam eden albüm, elektro gitarın ön plana çıktığı başka parçalar da barındırıyor. “Wrong” ne kadar vurucu bir şarkıysa, “Miles Away” ve “Corrupt” da benzer tarzıyla bizi büyülüyor. “Perfect” ve “In Sympathy”nin de aşağı kalır yanırları yok. Yapıtın sakın şarkılarından “Peace” huzur verirken, “Little Soul” ve “Jezebel”se karanlık odada kimle ve ne şekilde olduğunu göremediğimiz bir dansın tadını bırakıyor. Sonuç olarak: Klasikleşmiş onlarca parçasıyla beraber bu albümden de en az ikisini daha hep bir ağızdan söylemek üzere, 15 Mayıs’ta Santral İstanbul’dayız. Bekleriz.

– Sayat Ayık

doxa

mekân tasarım eleştirisi

SAYI 8

Nisan 2009

ENKİ BİLAL İSTANBUL'DA

Aydınlık nihilizm

Express takipçileri farkındadır, Enki Bilal'i çok severiz. Mevcut dünyayı okuyuşundaki incelik bir yana, harap fütürizminin yayıldığı karelerinin her biri tablo gibi baktırır. Yapı Kredi Sermet Çifter Salonu'nda 2 Mayıs'a kadar izlenebilecek sergisi vesilesiyle İstanbul'a gelen Yugoslav çizerle nihayet sohbet etme fırsatı bulduk...

Bir söyleşinizde, Belgrad'dan bahsederken "harap bir şehirdi" diyorsunuz, "sürekli kendi kendini tamir etmeye çalışan, ama başaramayan harap bir şehir". Ve, "yine de bu harap halinin güzel bir yanı vardı" diye devam ediyorsunuz. Çalışmalarınızın estetik dünyası üzerine düşünürken kafamda dönüp duran kelime de bu oldu: Harap. Bununla başlayalım mı?

Enki Bilal: Harap, benim için olumsuz bir kelime değil. Geçmiş, tarih ve hafızanın işareti olmak anlamında biraz olumlu. Harap bir anıt, yaşamış bir anıttır, yani bir tür hayat, bir zenginlik mefhumu var burada. Harabiyet, sonun başlangıcı olarak, son aşamaya gelmiş bir şey gibi görülse bile zaman içinde harabiyetin bir tür zarafeti olabileceğini düşünüyorum. Harabiyet, sanırım sadece Belgrad'a mahsus değil, Balkanlar'ın durumu da öyle. Bu

"Canavarın Uykusu"

kavram, bitmiş bir şeyi değil de, yenisinden başlama potansiyeli olanı gösterir. Çünkü harabiyet geçici bir haldir, ama zamanda asılı kalmış gibidir. Sanırım Ridley Scott'un "Blade Runner" da sizden aldığı görsel ilham da buydu. O zamana dek bilimkurgu evreninde pürüzsüz, pırl pırl, yeni-

Halihazırdaki dünya, "Blade Runner"ın bilimkurgusunu takip ediyor. Bundan 10-15 yıl önce bugünün dünyası kurgulanmış olsaydı, bilimkurgu bu denirdi, ama bugünün gerçekliği bu.

miş gibi tarif edilen gelecekte farklı bir gelecek hayali görüyoruz. Geleceği, zamanın nesneler üzerindeki etkisinde tanıyoruz. Herkesin tek tip giyinip birbirine benzediği homojen bir kitle değil, melezleşmenin etkisiyle karmakarışık bir diller ve görüntüler

dünyasının katmanları soyulmuş estetiği...

Evet, bu, bilimkurgunun geleceği daha gerçek olan üzerine, bugün üzerine kurulu bir bakış açısından öngörmeye çalıştığı bir zamandı. Birçok yaratıcı, birçok yazar gibi, benim gibi, başka çizerler gibi Ridley Scott da geleceğin ne şekilde başka olacağı sorusunu soruyor. Yani bugünden, ama aynı zamanda geçmişin hatırasından yola çıkarak geleceğin nasıl olacağını anlamaya çalışıyor. Bu birleştirme, artık bilimkurgunun 1940'lı, '50'li yıllarda olduğu gibi temiz bir gelecek, kaygan bir gelecek, yeniden icat edilmiş bir gelecek olmasına, bugün üzerine kurulmasına, zaman, yaşlanma, harap olma üzerine kurulmasına neden oldu. Bunlar, birbirini izleyen melezleşme tabakaları, insan topluluklarının, kültürlerin melezleşmesi, çatışma, savaş... Halihazırdaki dünya, "Blade Runner"ın bilimkurgusunu takip ediyor. Şu anda, 10-15 yıl öncesinin bilimkurgusunun dünyasındayız. Bundan 10-15 yıl önce bugünün dünyası kurgulanmış olsaydı, bilimkurgu bu denirdi, ama bugünün gerçekliği bu.

İkiz kuleleri "Bunker Palace Hotel" (1989) adlı filminizden çıkarmanız, dinci bir örgütün ünlü bir kuleye düzenleyeceği saldırıyı öngörmeniz gibi örnekler nedeniyle, bazıları sizi bir kâhin gibi görüyor. Bu konuda siz nasıl hissediyorsunuz? Bu size daha da fazla hayal kurma cesareti mi veriyor, yoksa ürkütüyor mu?

Kâhin demelerinin nedenini anlıyorum tabii, ama bunlar sadece laf. Hem çok şey demek, hem hiçbir şey. Evet, bu bir muhayyile işi, ama aynı zamanda son derece gerçekçi şeylere dayanıyor. Bugünün ve dünün gerçekliği. Sadece bu iki unsurun, geçmişin ve bugünün izini sürmek bile yetiyor, biraz daha ileri ittiğinizde, biraz abarttığınızda, bu yaklaşabilecek olan şeyi işaret etmeye yetiyor. 1995-96'da, Batının simgelerine saldıran, Eyfel kulesi, New York gök-

"Dört? Son Perde"

HEPİNE KOKU ALIYORUM... GÖRÜŞÜMÜZ
SİNYETİN BİR TAT' YA DA KOKU YOK...

Güngörmüş, Erdem Korkuyorum Anne

Metis Edebiyat, Senaryo, 144 sayfa

"Korkuyorum Anne, kendini dünyanın taşrasında hissetmiyor, kompleksiz ve aydınlık. Ezik değil, dünyalı, ama yine de tanıdık ve buralı. Bir senaryo daha ne yapsın? Şimdi, 'iyi film nedir ki?' sorusuna, hapsirlikli, kahkahalı, martı ve vapur sesli bir cevap olarak hem okunmayı, hem de seyretilmeyi hak ediyor." – Feride Çiçekkoğlu

Cynthia Cockburn Buradan Baktığımızda

KADINLARIN MİLİTARİZME KARŞI MÜCADELESİ
Tarih Toplum Felsefe, Çeviri: Füsün Özlen, 328 sayfa

"Buradan baktığımızda", feminizm, savaş ve militarizm nasıl görünür? Kadınları savaşa ve militarizme karşı örgütlenmeye yönelten saikler nelerdir? Ve kadınlar genellikle neden "kadın kadına" örgütlenmeyi seçer? Cockburn çalenmasında, Sierra Leone, Kolombiya ve Hindistan'dan Türkiye, eski Yugoslavya ve Britanya'ya kadar pek çok yerdeki savaş karşıtı kadın aktivizmini inceliyor.

Serpil Sancar Erkeklik: İmkânsız İktidar

AİLEDE, PİYASADA VE SOKAKTA ERKEKLER
Tarih Toplum Felsefe, 344 sayfa

Türkiye'de birbirlerinden çok farklı erkekler iktidar, namus, şeref, vatan, iş, ticaret, politika, sağlık, aile, evlilik, vb. konularda ne düşünüyor, kendilerine ve toplumdaki yerlerine nasıl bakıyorlar? Serpil Sancar araştırmasında Türkiye'deki farklı erkeklik deneyimlerini ele alıyor: Değişik sosyal kesimlerden, farklı yaşam deneyimlerine sahip erkeklerle yapılan yüz yüze görüşmelerden hareketle, farklı erkekliklerin nasıl inşa edildiğine cevap arıyor.

Anne Carson Kocanın Güzelliği

29 TANGODA KURGUSAL BİR DENEME
Metis Edebiyat / Şiir, Çeviri: Aslı Biçen, 160 sayfa

Kocanın Güzelliği İngilizcenin yaşayan en önemli şairlerinden Anne Carson'un kaleme aldığı bir dizi "manzum roman"dan biri. Kitap bir yarıyla tükenen bir evliliğin hikâyesini insanın içine işleyen olağanüstü bir dille aktaran bir anlatı, bir yarıyla da Keats'in ünlü "güzellik hakikattir" deyişi üzerinde, Platon, Bataille, Lévi-Strauss ve Huizinga gibi düşünürlerle atflar yaparak derinlemesine düşünen sıkı bir deneme mahiyetinde...

Murathan Mungan Hayat Atölyesi

Metis Edebiyat / Deneme, 288 sayfa

Kitap adını Mungan'ın 2002 yılında Milliyet gazetesinin kültür-sanat ekinde tam sayfa olarak yayımlanan köşesinden alıyor. Farklı konularda gözlemler, notlar, değerlendirmeler ve irili ufaklı yazılardan seçilenler "Hayat Atölyesi" başlıklı bölümde bir araya geliyor. Kitabın diğer bölümü "İstedi-ler Yazdım", çeşitli nedenlerle, çeşitli konularda yazdıkları istenen yazılardan oluşuyor. "Sordular Söyledim" bölümünde bir araya gelen yazılar ise sürekli yayınların isteği üzerine yapılan kimi yazılı açıklamaları kapsıyor.

YAKINDA ÇIKIYOR

Nadire Mater: Sokak Güzeldir, 68'de Ne Oldu?

George Levine: Darwin Sizi Seviyor

Jacques Rancière: Filozof ve Yoksulları

J-P. Changeux, P. Ricoeur: Neden Nasıl Düşünürüz?

metis

Enki Bilal

delenleri gibi binaları imha eden gezen çapında dinci bir radikalizm, karanlıkçı bir örgüt hakkında yazarken aslında varolanları biraz ileriye götürüyordum, hatlarını kalınlaştırıyordum. Kendi kendime, bunu hayal ederek fazla ileri gidiyorum diyordum, ama böyle bir şeyin mümkün olduğunu da biliyordum. Bunu dilemiyordum tabii. Ve 11 Eylül 2001 olduğunda önce bunu yazdığımı ayırt edemedim, bir arkadaşım sordu "ne olup bittiğinin farkında mısın?" diye. Ben kavrayamamıştım. 1994-95 yıllarında Afganistan'daki ilahiyat öğrencileri hakkında, Taliban hakkında okurken bunu dehşet verici buldum ve kendi kendime sordum: Ya daha da ileri giderlerse? Bunu hayal ettim ve maalesef gerçekleşti. Siyasetçilerimiz de yapabilirler bunu, bu onların işi. İstihbarat örgütlerinin gelecekteki işi de bu. Buna şaşırmanın gerek, ama belki de siyasetçilerimizin hayal gücü olan yaratıcıları, yazarları biraz okumaları gerekiyor, böylece gelecek hakkında fikir sahibi olabilirler.

Yazarlardan söz etmişken, referanslarınıza, özellikle de edebî referanslarınıza çok sadıksınız: Lovecraft, Zelazny, Baudelaire. Tabii sinematografik referanslarınız da var: Fellini, Polanski, Kubrick. Felsefî referanslarınız neler, kimler?

Felsefeyi lisede okursun, ama tadını çıkarmak, hatta anlamak için çok gençsindir. Şimdi bazı hikâyeleri beslemek için oradan buradan biraz felsefe okuyorum tabii. Mesela, yeni kitabım "Animal'z" da, ki Fransa'da cıkalı daha bir ay bile olmadı, felsefî, edebî bir dizi alıntı ve referans oyunu var. Nihilist bakış açısı için çok Nietzsche okudum mesela; nihilizme, ama aydınlık bir nihilizme varan üstün, uç noktada bir açıklık düşüncesi için okudum. "Animal'z" da mutlak nihilist iki şahsiyet hayal ettim, öyle mutlak ki nihilizmleri zarif ve ayrıksı. Bir biçimde kavramlarla oynadım o kadar.

Bir üst-insan fikrine de sık rastlanıyor

kitaplarınızda.

Evet, belki insan ve hayvan arasındaki geçit de...

Ve tanrılar.

Evet, biraz gizliden Nietzsche'ye intisap etmişliğim var. (gülüyor)

Hatta Michel Foucault'yu düşünmek için de bir sürü fırsat yaratıyorsunuz. Biyoiktidar, hayat formlarını çoğaltan, çeşitlendiren, kontrol eden iktidar meselesi..

Evet, Foucault daha yakın zaman tabii. Foucault gibi isimler, çağdaş dünyanın malzemeleriyle çalışan düşünürler. Ben de onlarla aynı konuları kendi tarzımla ele alıyorum. Elbette bir uzmanın bakış açısıyla değil, sanatsal bir bakış açısıyla diyebilirim belki.

İsminizin de çağdaş dünyanın meleziğine dair çağrıştırdığı bir şeyler var. Bir keresinde Paris'te konuştuğum Tunuslu bir taksî şoförü, resmini gösterdiği oğlunun isminin Bilal olduğunu söyledikten sonra, anne ve babasının bu ismi önce istemediklerini, çünkü daha çok siyah Müslümanlara yakışan bir isim olduğunu düşündüklerini söyledi. Biliyorsunuz, Bilal, Muhammed'in azad ettiği siyah kölesinin adı. "Oysa ben bir Enki Bilal hayranıyım, onun için koydum" dediğin-

Yugoslavya'da eskiden hep birlikte yaşıyorduk, farklı dinden insanlar birbirleriyle evleniyordu. Ama bu şekilde patlaması, mutlak bir dehşete dönüşmesi... Belki de Balkanlar, hafızanın işini yapmadığı durumların bir örneği idi.

de düşünmüştüm: Siyahlarla karışmak istemeyen Araplar ve onların yarı Bosnalı, yarı Çek ve Yugoslav, ama Fransız bir çizere hayran, Paris'te taksî şoförü oğulları. Bu durum, aslında bu melezişme meselesini kişiliğinizde temsil ettiğinizi düşündürdü...

Elbette, melezişlik bir zenginliktir, yok-sullaşma falan değildir. Bu isim hikâyesi çok tuhaf. Benim ismim değil, soyadım Bilal ve Muhammed'in kölesi olduğunu öğreneli sadece 15 yıl oluyor. Bana çok dokunaklı gelen, şimdi çocuklarına ismini Enki koyan bir sürü insan olması. Bunu bana söyleyen insanlara, "Enkidu'nun bir Sümer tanrısı olduğunu biliyorsunuz, değil mi?" diyorum. Bu, annem ve babamın bana sesleniş tarzı. Balkan ülkelerinde çok kullanılan bir kısaltma, bir tür sevgi gösterisi. Enes'in kısaltılmışı. Onlar da Enkidu'nun bir tanrı olduğunu bilmiyorlardı.

"Zarafet ve şehvet", "uzatılmış bir çocukluk arzusu", eserleriniz için kullanılan bu sıfatlar, özellikle çizdiğiniz kadın imgeleri için geçerli. Kadın bedenlerinde de yara izleri, kan lekeleri aracılığıyla zarafet ve harabiyeti yana yana getiriyorsunuz, ama zamanın izlerine gelince kadınları esirger gibisiniz. Sanki yaşlanma sadece erkeklerin başına gelen bir şey gibi.

Öyle mi, sanmıyorum, mesela son kitabımda, "Animal'z" da, daha yaşlı kadınlar var. Kadınları sadece gençlik halleriyle çizenlerden olduğumu düşünmüyorum. Yüzünde izler oluşan, göz kenarları kırışan, yanakları çukurlaşan kadınları güzel buluyorum. Sinemanın büyük oyuncuları olan çok güzel kadınların yanaklarını doldurmalarını çok aptalca buluyorum. Çöken bir yüzün artı bir güzelliği var. Bir hayatı olmuş kadınları seviyorum, ergenlik değil güzel bulduğum.

Son dönemlerde dünyanın bu kez iyi-kötü ekseninde yeniden kutuplaşması temasını merkeze koyuyorsunuz.

Aslında bu zaten yapıyor: Bir boşluk vardı, o dolduruluyor sanırım. 20. yüzyılın büyük bir bölümü boyunca çarpı-

"Paris'te Randevu"

"Ah!!! Müthiş bir kurtarıcı! İyi kaledir."

şan iki ideoloji vardı. Dünya öyle ki, manikeist bir düşünüş hâkim, bu neredeyse şeylerin düzeni. Ve şimdi o boş yeri dinsel olan aldı. Siyasal olan, ideolojik olan artık kısmen kaybolmuştu ve şimdi de ideolojik ve siyasal bir yenden inşa için çok erken. Böylece de o yeri üçüncü yol aldı. Üçüncü yol, dinsel olan, ruhanî olan, ama bu körlemesine terörizmle öyle karanlık ve karikatürvari bir hal aldı ki, bu İslâm dinini de lekeleyen bir şey. İslâmiyetin görece olarak genç bir din olduğunu düşünüyorum. Hristiyanlık ergenlik bunalımını atlattı, belki de ergenlik bunalımı sırası İslâmiyettedir. Ama bu tabii Amerikan cumhuriyetçilerinin çok işine geldi. Baba-oğul Bush'ların işine geldi, çünkü onların dünya görüşü buydu: İyi ve kötünün savaşı. Ve onlar tabii ki hep iyyinin yanında dılar!

Fransa'da bu nasıl yaşıyor, yani gündelik hayatta bunu nasıl hissediyorsunuz?

Kötü yönetilmiş, kötü hazmedilmiş, kötü işlenmiş sömürgecilik zamanlarına kadar uzanırsak, Kuzey Afrika'dan gelen insanların toplumla bütünleştirilmesi hiç hallolmamış bir mesele. Ve şimdi tekrar su yüzüne çıkıyor. Evet, hissediliyor, her şey çok hassaslaşmış vaziyette. Çünkü bir kez daha, siyasetçiler işlerini iyi yapmadılar. Evet, Paris saldırıganlığın arttığı bir yer oldu. Güvensizlik daha fazla, dayanışma daha az. Çok daha kaygılı bir şehir olduğu hissediliyor. Bir sürü nedenden tabii. Aynı zamanda ekonomik krizin de etkisi var. Ama, bence daha çok doğru kotarılamamış bir melezleşme söz konusu.

Bir söyleşide, "Kafamı meşgul eden şey, savaştan çok hafıza; tarihin sürekli teker-rür etmesine neden olan o sürekli hafıza kaybı" diyor-sunuz. Sizi çatışmalar konusunda bu denli duyarlı hale getiren şey o çocukluk hatırası mı? On yaşında bir dünyadan diğerine geldiniz, Belgrad'dan Paris'e. Hem birini hatırlayacak hem de diğerine dahil olabilecek bir yaşıydınız. İki dünya vardı yani. İkisi bu denli farklı mıydı?

Evet, bu yer değiştirmenin çok etkisi olmuştur, ama beni en çok isyan ettiren, öfkelen-

diren şey şuydu: Yaşadığım toplumda gerilimler, farklılıklar olduğunun farkındaydım, ama bu çoğu zaman bir şaka havası içinde geçirdi. Hep birlikte yaşıyorduk, farklı dinden insanlar birbirleriyle evleniyordu, insanî bir sempati ve cömertlik vardı. Ama bu şekilde patlaması, mutlak bir dehşete dönüşmesi, bir hafta önce birlikte yiyip içen komşuların düşman haline gelmesi... Belki de Balkanlar, hafızanın işini yapmadığı, geçmişten gerekli derslerin alınmadığı durumların bir örneğiydi. Çünkü bu dehşet İkinci Dünya Savaşı'nda da olmuştu, Sırp lar ve Hırvatlar arasında yaşanmıştı. Ben de böyle bir toplumun ortasında büyümüşüm. Bugün eski Yugoslavya'dan gelen insanlar arasında olayları benim gibi görenlerin daha çok olmaması beni üzüyor. Ama belki de benim gibi dışına çıkabildiğin zaman böyle tepki vermek daha kolay. Orada olmak kasırgaya kapılmak gibi, insanları anlayabiliyorum. Yine de yeni kuşakların bu konuda daha ileri gitmelerini umuyorum. Kaygı verici olan, Bosna Hersek'te şimdi, yani savaş bittikten, anlaşma imzalandıktan sonra, yeniden birçok okulda Hırvatlar için ayrı, Müslümanlar için ayrı, Sırp lar için ayrı programlar olması. On yaşında, onbir yaşında ayrı programlarla büyüyorlar, hatta karşılaşmalarını için ayrı saatlerde okula gidiyorlar.

Peki Emir Kusturica'ya gelen tepkiler hakkında ne düşünüyorsunuz?

Bu konuda bir fikir beyan edemem. Bu bir tür iç mesele, onu tanımış, sevmiş olan insanlarla arasında bir aşk, tutku dramıyla sonuçlanan bir sorun. Seçimini yaptı, Sırp tabiyetine geçti, hatta bir Sırp ismi aldı, onun yolu da bu. Yargılayamam, bu onunla kökeni ve özellikle de şehri arasında -çünkü ona içeren özellikle Saraybosna- bir mesele.

Bir şehirle bitirelim. "Canavarın Uykusu"nda Georges Perec'e gönderme yaparak "Hatırlıyorum" diyor-sunuz. İstanbul'dan neyi hatırlayacaksınız?

Tarif ettiğim dünyaya benzeyen bir şehir hatırlayacağım. Harabiyet ve yeniden inşa arasında zengin bir şehir.

Söyleşi: Nazlı Ökten

Woody Allen
Tüysüz

Çeviren: Garo Kargıcı

Woody Allen'ın kültleşmiş klasiği
Tüysüz, Tanrı oyununu da
içeren orijinal formatıyla ilk kez
Türkçede!

Woody Allen
SİREN YAYINLARI

Tünel Geçit Han, B Blok 309-312 Beyoğlu - İstanbul
Tel: 212 243 45 65 Fax: 212 251 05 32
www.sirenyayinlari.com

Üç kişi bir tabuttayız

İzmir bura Kordonboyu
Üç kişi bir tabuttayız
Elimiz ağzımız bağlı
Üç kişi bir tabuttayız

Altımız taş üstümüz taş
Ayaklar su içinde yaş
Sancı bastı yavaş yavaş
Üç kişi bir tabuttayız

Tavan alçak bacası dar
Uzunluğu bir metre var
Eni altmış santim kadar
Üç kişi bir tabuttayız

Nöbetçiler dizi dizi
Tenimizde yara izi
Ölmeden koydular bizi
Üç kişi bir tabuttayız

Dışarsı kedili itli
İçersi fareli bitli
Kapısı demir kilitli
Üç kişi bir tabuttayız

Sorguya çekildik tek tek
Ne cigara ne bir ekmek
Suçumuz türkü söylemek
Üç kişi bir tabuttayız

Bıktık ceza yiye yiye
Suçumuz yok diye diye
Demokrasi varsa niye
Üç kişi bir tabuttayız

Sen Ölmüyon

Nedendir be koca Tanrı
Ben ölüyom sen ölmüyon
Dünya kurulalı beri
Ben ölüyom sen ölmüyon

Düşün bir kez ince ince
Bunlar revâ mıdır sence
Vaktim saatim gelince
Ben ölüyom sen ölmüyon

Barındığın koca handa
Kıyıda kenarda yanda
Belirli belirsiz anda
Ben ölüyom sen ölmüyon

İhsani'yem için için
Bak şimdi anladım niçin
Allahsız olduğun için
Ben ölüyom sen ölmüyon

Balta

Odun kırıcıydı, adı İlyas'tı
Yanaştım yanına, yüzünü astı
"İşin nasıl?" dedim, bir küfür bastı
Arkasından baltasını bileledi...

"Bana bak arkadaş" dedim, dedi "ne?"
Dedim "sen bir vatandaşsın", dedi "he!"
Dedim "kanunun var", dedi "çekil be!"
Arkasından baltasını bileledi...

Dedim "ilin nere senin?", dedi "Van..."
Dedim "çoluk çocuk?", dedi "sekiz can!"
Dedim "düzelecek...", dedi "ne zaman?"
Arkasından baltasını bileledi...

Dedim "gidiş...", dedi "onlara göre"
Dedim "kötü mü ki?", dedi "bin kere!"
Dedim "hak, adalet...", dedi "tu!" dedi yere,
Arkasından baltasını bileledi...

Dedim, şu feleğin ocağı söne
Açıldı gözleri atıldı öne
Dedim "dur bakalım", dedi "ne güne"
Arkasından baltasını bileledi...

Dedim "Amerika..." dedi "onu sil!"
Dedim "nasıl olur?", dedi "öyle bil"
Dedim "vatan...", dedi "sahipsiz değil!"
Arkasından baltasını bileledi...

Yazacağım

Yazacağım, bu can tende
Durana dek yazacağım
Eşitsizlik zincirini
Kırana dek yazacağım

Günüm çıkasıya dardan
Haber gelesiye yardan
Vurguncuyu şahdamardan
Vurana dek yazacağım

Ağalığın çöküşünü
Gür suların akışını
Fakirliğin kalkışını
Görene dek yazacağım

Sorumluyum ben çağımından
Düz ovamdan dik dağımdan
Sömürgeci toprağımdan
Sürene dek yazacağım

Halkım uyanmasın diye
Gerçekler gizlenir, niye
Anayasam raftan köye
Girene dek yazacağım

İstiyorum

Bırakın şu karanlıktan
Ben çıkmak istiyorum
Yeni için eskileri
Vurup yıkmak istiyorum

İhsaniyem dolu yara
Günümü istemem kara
Aya çıkıp yıldızlara
Ordan bakmak istiyorum

Ağzım bağlı olamaz bu
Hani demokrasi bu mu
Çıkarın şu kanunumu
Açım ekmek istiyorum

Şapkamı çıkarmam puta
Dost ararım elim tuta
Tepemdeki her buluta
Yumruk sıkmak istiyorum

Yetsin zulme benim kinim
Dert bir iken aştı bini
Kentin tek mil bilimini
Köye sokmak istiyorum

İhsaniyem dolu yara
Günümü istemem kara
Aya çıkıp yıldızlara
Ordan bakmak istiyorum

Aşık İhsani
(1932 - 2009)